

দ্বিতীয় খণ্ড

অসমৰ মানুহ আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

প্ৰথম বিভাগ : অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ পৰিচয়

দ্বিতীয় বিভাগ : অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি (১)

তৃতীয় বিভাগ : অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি (২)

চতুৰ্থ বিভাগ : অসমৰ জাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

পঞ্চম বিভাগ : অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠী আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

ষষ্ঠ বিভাগ : অসমৰ লোকাচাৰ আৰু লোক-বিশ্বাস

সপ্তম বিভাগ : অসমৰ লোক-উৎসৱ-অনুষ্ঠান

অষ্টম বিভাগ : অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি

নৱম বিভাগ : অসমৰ লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধ

প্ৰথম বিভাগ
অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ পৰিচয়

বিভাগৰ গঠন

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ
- ১.৪ ভাৰতৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ
- ১.৫ অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ
- ১.৬ অষ্ট্ৰেলীয়
- ১.৭ ক'কেছীয়
  - ১.৭.১ ভূমধ্যসাগৰীয়
  - ১.৭.২ পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী
  - ১.৭.৩ ইণ্ডো-আৰ্য
  - ১.৭.৪ ইৰাণো-চিথীয়
- ১.৮ মঙ্গোলীয়
- ১.৯ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.১১ প্ৰসঙ্গ-গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

পৃথিৱীৰ সমগ্ৰ মানৱ প্ৰজাতিক চাৰিটা ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে। সেই ভাগ চাৰিটা হ'ল : নিগ্ৰো, মঙ্গোলীয়, ক'কেছীয় আৰু অষ্ট্ৰেলীয়। বহুতো নৃতাত্ত্বিক অষ্ট্ৰেলীয়ক ক'কেছীয়ৰ এটা ভাগ হিচাপেহে আলোচনা কৰিব বিচাৰে। তেওঁলোকে অষ্ট্ৰেলীয়ক 'প্ৰত্ন-ক'কেছীয়' নামকৰণ কৰিছে। তেওঁলোকৰ মতে পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীৰ সংখ্যা তিনিটা। সাম্প্ৰতিক সময়ত অৱশ্যে অষ্ট্ৰেলীয়ক সুকীয়া নৃগোষ্ঠীৰূপে নৃবৈজ্ঞানিকসকলে মানি লৈছে আৰু পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীৰ সংখ্যা চাৰিটা বুলি স্বীকৃত হৈছে। ভাৰতত চাৰিওটা নৃগোষ্ঠীৰে লোক পোৱা যায়। অসমত কিন্তু তিনিটা নৃগোষ্ঠীৰহে লোক থকাৰ কথা নৃতাত্ত্বিকসকলে স্বীকাৰ কৰে। অসমত তেওঁলোকে নিগ্ৰোৰ কোনো লোক নাই বুলি বিশ্লেষণৰদ্বাৰা প্ৰমাণ কৰিছে। নগাসকলক বহুতে নিগ্ৰোৰ এটা উপ-ভাগ নেগ্ৰিটো বুলি ক'ব খোজে যদিও সেই কথা যুক্তিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত নহয়। এই কথা প্ৰমাণিত হৈছে যে অসমত অষ্ট্ৰেলীয়, ক'কেছীয় আৰু মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ লোকহে আছে। ক'কেছীয়ৰ চাৰিটা উপ-বিভাগৰ লোক অসমত দেখা পোৱা যায়। সেই উপ-ভাগকেইটা হ'ল :

ভূমধ্যসাগৰীয়, পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী, ইণ্ডো-আৰ্য আৰু ইৰাণো-চিথীয়। পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ তিনিটা উপ-ভাগৰ ভিতৰত আলপাইন আৰু আৰ্মেনীয়ৰ লোক অসমত আছে। পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ অন্তৰ্গত ডিণাৰিকসকলৰ উপস্থিতি অসমত নাই।

এইটো বিভাগত পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ আভাস দাঙি ধৰি ভাৰতৰ নৃগোষ্ঠীৰ সম্যক পৰিচয়ৰ মাজেৰে অসমৰ নৃগোষ্ঠীৰ বিশেষ আলোচনা কৰা হৈছে। অসমলৈ নৃগোষ্ঠীসমূহ ক'ৰপৰা, কেনেকৈ প্ৰব্ৰজিত হ'ল সেই বিষয়েও এই বিভাগত আলোকপাত কৰা হৈছে। অসমৰ নৃগোষ্ঠীৰ এই আলোচনাৰ জৰিয়তে অসমৰ নৃগোষ্ঠী সম্পৰ্কীয় ধাৰণাক পৰিস্ফুট কৰি তুলিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। আশাকৰা হৈছে এই বিভাগৰ আলোচনাই আপোনাক অসমৰ নৃগোষ্ঠীৰ সম্পৰ্কে এটি স্পষ্ট ধাৰণা দিবলৈ সমৰ্থ হ'ব।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগত অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে এক সামগ্ৰিক ৰূপৰেখা দাঙি ধৰা হৈছে। এই বিভাগৰ আলোচনা অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব;
- ভাৰতবৰ্ষৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ পৰিচয় লাভ কৰিব;
- ভাৰতবৰ্ষৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ সম্পৰ্কে বিভিন্নজন নৃতাত্ত্বিকে আগবঢ়োৱা মতৰ লগত পৰিচয় ঘটিব;
- অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ পৰিচয়, অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বৈশিষ্ট্য, নৃগোষ্ঠীসমূহৰ অন্তৰ্গত জাতি-জনজাতিৰ আভাস লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব; আৰু
- পৃথিৱীৰ মানুহৰ প্ৰব্ৰজনৰ বিষয়ে ধাৰণা স্পষ্ট হোৱাৰ সমান্তৰালভাৱে অসমলৈ ক'ৰপৰা, কেনেকৈ, কোন সময়ত, কোনবোৰ মানুহৰ আগমন ঘটিছিল সেই বিষয়ে পূৰ্ণ আভাস লাভ কৰিব।

১.৩ পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ

পৃথিৱীৰ সকলো মানুহকে একেলগে এটা জীৱগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি 'মানৱগোষ্ঠী' নাম দিয়া হৈছে। এই মানৱগোষ্ঠীৰ বৈজ্ঞানিক নাম 'হ'ম ছেপিয়েন্স'। পৃথিৱীৰ মানৱ প্ৰজাতিসমূহক প্ৰধানতঃ চাৰিটা ভাগত ভগোৱা হৈছেঃ নিগ্ৰো, মঙ্গোলীয়, ক'কেছীয় আৰু অষ্ট্ৰেলীয়। বহুতো পণ্ডিতে অষ্ট্ৰেলীয়ক ক'কেছীয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি আলোচনা কৰা দেখা পোৱা যায়। তেওঁলোকে অষ্ট্ৰেলীয়ক 'প্ৰত্ন-ক'কেছীয়' নাম দি আলোচনা কৰে। এই মুখ্য প্ৰজাতিসমূহ কেইবাটাও উপ-প্ৰজাতিত বিভক্ত হোৱা দেখা পোৱা যায়।

নিগ্ৰোক দুটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছেঃ (ক) আফ্ৰিকাৰ নিগ্ৰো আৰু (খ) ওছেনীয় নিগ্ৰো। নিগ্ৰোৰ প্ৰথমটো ভাগ আফ্ৰিকাৰ নিগ্ৰোক পাঁচটা উপ-বিভাগত বিভক্ত কৰা হৈছেঃ (ক) প্ৰকৃত নিগ্ৰো, (খ) নাইলোটীয় নিগ্ৰো, (গ) বাণ্টু ভাষাভাষী নিগ্ৰো বা

বাণ্টু, (ঘ) বুশমেন-হটেনত আৰু (ঙ) নেগ্রিলো। আনহাতে ওছেনীয় নিগ্ৰোৰ ভাগ দুটাঃ (ক) নেগ্রিটো আৰু (খ) মেলানেছীয় আৰু পাপুৱান।

মঙ্গোলীয়ক ভৌগোলিক বিস্তাৰৰ আধাৰত চাৰিটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছেঃ (ক) মূল বা মধ্য মঙ্গোলীয় (খ) মেৰুৰ এফ্ৰিমীয় বা উত্তৰীয় মঙ্গোলীয় (গ) আমেৰিকান ইণ্ডিয়ান বা আমেৰিণ্ড আৰু (ঘ) ইণ্ডোনেছীয়-মালয়ী মঙ্গোলীয়।

ক'কেছীয়ৰ ভাগসমূহ হ'ল এনেধৰণৰঃ (ক) ভূমধ্যসাগৰীয়, (খ) আলপাইন, (গ) আৰ্মেনীয়, (ঘ) ডিনাৰিক, (ঙ) নৰ্ডিক, (চ) বাল্টিক, (ছ) কেল্টিক, (জ) ইউৰেছিয়াটিক, (ঝ) ছেৰাইট, (ঞ) হে-মাইট আৰু (চ) ইণ্ডো-দ্রাবিড়।

অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ উপ-বিভাগ দেখা পোৱা নাযায়। বিশ্বৰ ভিন্ন প্ৰান্তত অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ জনসমষ্টিয়ে বসবাস কৰি আহিছে। সেইসমূহৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰেলিয়াৰ আদিবাসী, শীলংকাৰ ভেড্ডা, মালয় উপদ্বীপৰ ছাকাই বা ছেনয় আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ভেড্ডাক অষ্ট্ৰেলীয়ৰ আদৰ্শ প্ৰতিনিধি বুলি কোৱা হয়। এই ভেড্ডাৰ বাবে অষ্ট্ৰেলীয়ক ভেড্ডাইড বুলিও নামকৰণ কৰিব খোজে।

জানি থওঁ আহা

পৃথিৱীৰ মানৱ সমষ্টিৰ প্ৰধানতঃ চাৰিটা নৃগোষ্ঠীত ভাগ কৰা হৈছে। সেই ভাগকেইটা হ'লঃ নিগ্ৰো, মঙ্গোলীয়, ক'কেছীয় আৰু অষ্ট্ৰেলীয়। অষ্ট্ৰেলীয়ক বহুতো নৃতাত্ত্বিক 'প্ৰত্ন-ক'কেছীয়' নামেৰে ক'কেছীয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি আলোচনা কৰিব বিচাৰে যদিও বৰ্তমান অষ্ট্ৰেলীয় এটা স্বকীয় নৃগোষ্ঠীৰূপে স্বীকৃত। চাৰিওটা নৃগোষ্ঠীৰে কিছুমান উপ-বিভাগ দেখা পোৱা যায়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

(১) পৃথিৱীৰ মানুহক শ্ৰেণীবদ্ধ কৰা নৃগোষ্ঠীসমূহৰ নাম লিখক। (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....
.....
.....

(২) অষ্ট্ৰেলীয় নৃগোষ্ঠীক কিছু নৃতাত্ত্বিক কোনটো নৃগোষ্ঠীৰ ভিতৰত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব বিচাৰে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....
.....
.....

১.৪ ভাৰতৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ

ভাৰতত থকা নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে বিভিন্নজন পণ্ডিতে ভিন্ন মত প্ৰকাশ কৰি আহিছে। ৰিজলে, ৰুগেৰি, হেডন, আইকষ্টেড, গুহ আৰু সৰকাৰৰ মত এই ক্ষেত্ৰত বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। 'Census of India'ত প্ৰকাশিত ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহৰ ভাৰতীয় মানুহৰ প্ৰজাতীয় উপাদানৰ শ্ৰেণীকৰণে বিশেষভাৱে গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। অৰ্থাৎ গুহৰ শ্ৰেণীকৰণক প্ৰামাণিক শ্ৰেণীকৰণৰূপে বিদগ্ধ সমাজে গ্ৰহণ কৰিছে।

ৰিজলেই ভাৰতৰ মানুহৰ মাজত প্ৰধানতঃ তিনিটা প্ৰজাতীয় প্ৰকাৰ : দ্ৰাবিড়, ইণ্ডো-আৰ্য আৰু মঙ্গোলীয় দেখা পাইছে। তেওঁ উল্লেখ কৰা ভাৰতীয় মানুহৰ মাজত থকা সাতটা প্ৰজাতীয় উপাদান হ'ল :

- ১। তাৰ্কো-ইৰাণীয়
- ২। ইণ্ডো-আৰ্য
- ৩। চিথীয়-দ্ৰাবিড়
- ৪। আৰ্য-দ্ৰাবিড় বা হিন্দুস্তানী প্ৰকাৰ
- ৫। মঙ্গো-দ্ৰাবিড় বা বঙালী প্ৰকাৰ
- ৬। মঙ্গোলীয় প্ৰকাৰ
- ৭। দ্ৰাবিড়

(উৎস : ড° ভুবন মোহন দাসৰ 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়' গ্ৰন্থ, পৃষ্ঠা : ২৮-২৯)

ৰুগেৰিয়ে ভাৰতৰ মানুহৰ মাজত ছটা প্ৰজাতীয় উপাদান থকাৰ কথা কৈছে :

- ১। নেগ্ৰিটো
- ২। পাক-দ্ৰাবিড় (অষ্ট্ৰেল'য়ড, ভেডডাইক)
- ৩। দ্ৰাবিড় (হ'ম' ইণ্ডো-আফ্ৰিকানাছ ইথ'পিকাছৰ লগত সাদৃশ্য থকা)
- ৪। দীৰ্ঘকায় দীৰ্ঘমস্তকী (মধ্যমস্তকী?) উপাদান
- ৫। দীৰ্ঘমস্তকী আৰ্য (হ'ম' ইণ্ডো-ইউৰোপিয়াছ ডলিক'মৰফাছ)
- ৬। প্ৰশস্তমস্তকী শ্বেতচৰ্মী (হ'ম' ইণ্ডো-ইউৰোপিয়াছ ব্ৰেকিমৰফাছ)

(উৎস : ড° ভুবন মোহন দাসৰ 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়', পৃষ্ঠা : ২৯)

হেডনে দাক্ষিণাত্য, হিন্দুস্তান আৰু হিমালয় — এই তিনিটা অঞ্চলত বিভক্ত কৰি ভাৰতৰ প্ৰজাতীয় উপাদানৰ আলোচনা সম্পন্ন কৰিছে। দাক্ষিণাত্যত তেওঁ পাঁচটা প্ৰজাতীয় উপাদান থকাৰ বিষয়ে মত ব্যক্ত কৰিছে। সেই পাঁচটা প্ৰজাতীয় উপাদান হ'ল : (১) নেগ্ৰিটো, (২) পাক-দ্ৰাবিড়, (৩) দ্ৰাবিড়, (৪) দক্ষিণৰ প্ৰশস্তমস্তকী আৰু (৫) পশ্চিমৰ প্ৰশস্তমস্তকী। হিন্দুস্তানত কেৱল ইণ্ডো-আফগান প্ৰকাৰ থকাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। হিমালয় অঞ্চলত তিনিটা প্ৰজাতীয় উপাদান আছে বুলি তেওঁ কৈছে। সেই

তিনিটা প্ৰজাতীয় উপাদান হ'ল : (১) ইণ্ডো-আফগান, (২) ইণ্ডো-আৰ্য আৰু (৩) মঙ্গোলীয়।

আইকষ্টেডে ভাৰতৰ মানুহক চাৰিটা প্ৰধান ভাগত বিভক্ত কৰিছে। আইকষ্টেডে বিভাজন কৰা ভাৰতীয় মানুহৰ ভাগকেইটা হ'ল :

(১) ভেড্ডীড বা প্ৰাচীন ক'কেছীয়। ইয়াৰ দুটা উপ-ভাগ, যেনে : গনডিড আৰু মেলিড।

(২) মেলানিড বা কৃষ্ণ ভাৰতীয়। এই ভাগটোও দুটা উপ-ভাগত বিভক্ত : দক্ষিণৰ মেলানিড আৰু ক'লিড।

(৩) ইণ্ডিড বা নৰ-ভাৰতীয়। ইয়াৰ দুটা উপ-ভাগ হ'ল : গ্ৰেছইল ইণ্ডিড আৰু উত্তৰ ইণ্ডিড।

(৪) প্ৰত্ন-মঙ্গোলীয়।

(উৎস : ড° ভুবন মোহন দাসৰ 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়', পৃষ্ঠাঃ৩১)

ড° শশাঙ্কশেখৰ সৰকাৰে ভাৰতত থকা লোকৰ ছটা প্ৰকাৰৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে:

(১) অষ্ট্ৰেলীয়

(২) ইণ্ডো-আৰ্য

(৩) ইৰাণোচীথীয়

(৪) মুণ্ডাৰী ভাষাভাষী

(৫) মালয়-পলিনেছীয় (ফাৰ ইষ্টাৰ্ণ)

(৬) মঙ্গোলীয়।

ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহৰ ভাৰতৰ মানুহৰ শ্ৰেণী বিভাজনে বিদ্বৎ সমাজত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। গুহই আগবঢ়োৱা শ্ৰেণী বিভাজন এনেধৰণৰ :

(১) নেগ্ৰিটো

(২) প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয়

(৩) মঙ্গোলীয় : (ক) প্ৰত্ন-মঙ্গোলীয়

(অ) দীৰ্ঘমস্তকী

(আ) প্ৰশস্তমস্তকী

(খ) তিব্বতীয়-মঙ্গোলীয়

(৪) ভূমধ্যসাগৰীয় : (ক) প্ৰত্ন-ভূমধ্যসাগৰীয়

(খ) ভূমধ্যসাগৰীয়

(গ) প্ৰাচ্য (ওৰিয়েণ্টেল)

(৫) পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী : (ক) আলপাইনী

(খ) ডিনাৰিক

(গ) আৰ্মেনীয়

(৬) নৰ্ডিক

ড° ভুবন মোহন দাসে অসম সাহিত্য সভাই প্ৰকাশ কৰা ‘অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত’ গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট ‘জনগোষ্ঠীত প্ৰজাতীয় উপাদান’ প্ৰবন্ধত ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহৰ প্ৰজাতিকৰণ বিশ্লেষণ কৰি কৈছে যে ভাৰতত নিথ্ৰো, মঙ্গোলীয়, ক’কেছীয় আৰু অষ্ট্ৰেলীয় — এই চাৰিওটা মুখ্য প্ৰজাতিৰ লোক আছে। তেওঁ কৈছে : “গুহৰ প্ৰজাতিকৰণখন বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে ভাৰতীয়ৰ মাজত চাৰিও প্ৰকাৰ মুখ্য প্ৰজাতীয় উপাদান প্ৰৱেশ কৰিছে। নেথ্ৰিটো নিথ্ৰো প্ৰজাতিৰ প্ৰতিনিধি। প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয়বোৰেই অষ্ট্ৰেলীয়, ভূমধ্যসাগৰীয়, পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী আৰু নৰ্ডিক ক’কেছীয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত! মঙ্গোলীয় লোকসকল আছেই। গুহৰ মতে ভাৰতৰ আদিবাসীবোৰ প্ৰধানকৈ প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয় আৰু মঙ্গোলীয় উপাদানেৰে গঠিত। কোনো কোনোৰ মাজত সামান্য নেথ্ৰিটো উপাদান দেখা যায়। সাধাৰণভাৱে ক’বলৈ গ’লে পূব আৰু উত্তৰ-পূবৰ আদিবাসী লোক মঙ্গোলীয়। অন্যহাতে দক্ষিণাত্যৰ আদিবাসীৰ মাজত প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয় লক্ষণ বিদ্যমান।” (পৃষ্ঠা : ৯)

ভাৰতবৰ্ষৰ খিলঞ্জীয়া অধিবাসীসকল কোন সেই লৈ বিভিন্নজনে বিভিন্ন মত পোষণ কৰি আহিছে। ৰিজলেই কৈছে যে দ্ৰাবিড়সকল হৈছে অসমৰ আদিম অধিবাসী। ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহ, হাটন আদিয়ে কৈছে যে, ভাৰতৰ খিলঞ্জীয়া লোক হৈছে নেথ্ৰিটোসকল। সৰকাৰ, মজুমদাৰকে প্ৰমুখ্য কৰি অন্যান্য বহুতে ভাৰতৰ প্ৰাচীন অধিবাসী বুলি অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ কথা কয়।

যদিওবা ৰিজলেই দ্ৰাবিড়সকলক আদিম অধিবাসী বুলি কৈছে যদিও সেই কথা আনসকলে মানি লোৱা নাই। কাৰণ দ্ৰাবিড়সকল ভাৰতলৈ অহাৰ পূৰ্বেই ভাৰতত মানুহৰ বসতি আছিল। নেথ্ৰিটোসকলো ভাৰতৰ আদিম অধিবাসী নহয়। ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত আৱিষ্কাৰ হোৱা প্ৰাক্-ঐতিহাসিক কালৰ নৰ-কংকালে প্ৰমাণ কৰে যে অষ্ট্ৰেলীয়সকল হৈছে ভাৰতৰ আদিম অধিবাসী। ড° ভুবন মোহন দাসে কৈছে যে মানুহৰ ক্ৰমবিকাশৰ ঐতিহাসিক বিশ্লেষণে অষ্ট্ৰেলীয়সকল ভাৰতৰ আদিম অধিবাসী বুলি প্ৰমাণ কৰে। তাৎপৰ্যপূৰ্ণ যে, বৰ্তমান বহুতো নৃতাত্ত্বিকেই অষ্ট্ৰেলীয়সকল ভাৰতৰ আদিম লোক বুলি মানি লয়। বৈজ্ঞানিক গৱেষণাসম্বন্ধত তথ্যই অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ সপক্ষে যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰিছে।

জানি থওঁ আহক

ভাৰতবৰ্ষৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে ৰিজলে, ৰুগেৰি, হেডন, আইকষ্টেড, গুহ, সৰকাৰ, দাস আদি নৃতাত্ত্বিকে বিশেষভাৱে আলোচনা কৰিছে। এই নৃতাত্ত্বিকসকলৰ ভিতৰত গুহৰ ভাৰতীয় মানুহৰ শ্ৰেণীকৰণে বিদগ্ৰ সমাজত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে।

ভাৰতবৰ্ষত নিগ্ৰো, মঙ্গোলীয়, ক'কেছীয় আৰু অষ্ট্ৰেলীয়— এই চাৰিওটা নৃগোষ্ঠীৰে মানুহ পোৱা যায়। এই নৃগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰেলীয়সকলেই ভাৰতবৰ্ষৰ আদিম অধিবাসী বুলি প্ৰমাণিত হৈছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

(১) ভাৰতীয় নৃগোষ্ঠী সম্পৰ্কে কোনজন নৃতাত্ত্বিকৰ শ্ৰেণীকৰণে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....
.....
.....

(২) কোনটো নৃগোষ্ঠী ভাৰতৰ আদিম নৃগোষ্ঠী বুলি মানি লোৱা হৈছে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....
.....
.....

১.৫ অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ

অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে নৃতাত্ত্বিকসকলে বিশেষভাৱে আলোচনা কৰিছে। নৃতাত্ত্বিক এ. চি. হেডনে অসমৰ মানুহৰ মাজত প্ৰত্যক্ষ কৰা প্ৰজাতিসমূহৰ বিষয়ে আগবঢ়োৱা বিশ্লেষণক ড° ভুবন মোহন দাসে 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়' গ্ৰন্থত এইদৰে সন্নিৱিষ্ট কৰিছে : “হেডনে অসমৰ বিষয়ে বেলেগে আলোচনা কৰিছে। তেওঁ অসমৰ মানুহৰ মাজত কেইবাটাও প্ৰজাতি প্ৰকাৰ লক্ষ্য কৰিছে, যেনে,

(১) দীৰ্ঘমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী (প্ৰাক্-দ্ৰাবিড়) : এইটো এটা অতি প্ৰাচীন উপাদান। খাছীয়া, কুকী, কছাৰী, মণিপুৰী আদি লোকৰ মাজত এইটো উপাদানৰ প্ৰাধান্য বেছি। নগাৰ মাজত কম।

(২) দীৰ্ঘমস্তকী মধ্যনাসিকী (নেছিয়ট) : নগা আৰু অন্যান্য পাহাৰী জনজাতিৰ মাজত ইয়াৰ প্ৰাবল্য পৰিলক্ষিত হয়।

(৩) মধ্যমস্তকী প্রশস্তনাসিকী : খাছীয়াসকলৰ মাজত এই উপাদান দেখা যায়। এনেধৰণৰ উপাদান চোটনাগপুৰ, ব্ৰহ্মদেশ, দক্ষিণ চীন আদি ঠাইৰ মানুহৰ মাজতো আছে।

(৪) মধ্যমস্তকী মধ্যনাসিকী : এই প্ৰকাৰটো ভাৰতৰ অন্য ঠাইতো দেখা যায়। বিশেষকৈ বংগদেশৰ কিছুমান জাতি, বিহাৰৰ কুৰ্মী, দোসাধ, লেপচা, মুৰ্মীৰ মাজতো এই উপাদান আছে।

(৫) প্ৰশস্তমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকী : এই উপাদানটো উত্তৰ দিশৰ অহা। ইউৰেছিয়াটিক গোটেৰ মানুহৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধ আছে।

(৬) প্ৰশস্তমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী : ইয়াক পেৰিওৰান প্ৰকাৰ বুলি ক’ব পাৰি। ইয়াৰ উৎস ব্ৰহ্মদেশ।

(৭) দীৰ্ঘমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকী : ভাৰতৰ উত্তৰ পশ্চিম দিশৰপৰা এই উপাদানটোৰ অসমৰ মানুহৰ মাজত প্ৰবেশ ঘটিছে।” (পৃষ্ঠা : ২৯-৩০)

ড° ভুবন মোহন দাসে উল্লিখিত গ্ৰন্থখনত লেখিছে যে, যিবোৰ নৃদেহমাপতাত্ত্বিক সমলৰ আধাৰত বিশ্লেষণ কৰি হেডনে অসমৰ প্ৰজাতীয় উপাদান নিৰ্ণয় কৰিছিল, সেইসমলসমূহ নৃতাত্ত্বিক ৰাডেল, ব্ৰাউন আৰু কেম্প, হাটন আৰু ডিঙ্কনে সংগ্ৰহ আৰু অধ্যয়ন কৰিছিল। নৃতাত্ত্বিক ডিঙ্কনে হেডনৰ তথ্যৰ আধাৰত অসমত চাৰিটা প্ৰকাৰ থকাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। সেই প্ৰকাৰকেইটা হ’ল : (১) দীৰ্ঘমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী (২) প্ৰশস্তমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী (৩) প্ৰশস্তমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকী আৰু (৪) দীৰ্ঘমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকী।

ডিঙ্কনে দীৰ্ঘমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী লোকসকলক অসমৰ আদিম অধিবাসী বুলি কৈছে। দীৰ্ঘমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী লোকসকল হ’ল নিগ্ৰো প্ৰজাতিৰ। সময়ৰ সোঁতত দীৰ্ঘমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী লোকসকল প্ৰশস্তমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী লোকৰ লগত মিলি যোৱাৰ ফলত তেওঁলোকক চিনাক্ত কৰিব নোৱাৰা হৈ পৰিল। প্ৰশস্তমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী লোকসকল দক্ষিণ চীন, দক্ষিণ-পূব এছিয়া আৰু মালয় দ্বীপপুঞ্জত বসবাস কৰা লোকৰ এটা বিস্তাৰিত ৰূপ বুলি ড° ভুবন মোহন দাসে ক’ব খোজে। প্ৰশস্তমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকী লোকসকল মধ্য এছিয়া, মালভূমি অঞ্চল, উত্তৰ চীন আৰু এছিয়া মহাদেশৰ উত্তৰ-পূব অঞ্চলৰপৰা দক্ষিণলৈ বিস্তাৰিত হৈ আহিছে। প্ৰশস্তমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকী লোকসকলৰ লগত আলপাইন প্ৰজাতিৰ লোকৰ লগত ওচৰ সম্পৰ্ক আছে। আলপাইনসকল মধ্য আৰু পশ্চিম ইউৰোপত বিস্তাৰিত হৈ থকাৰ কথা নৃতাত্ত্বিকসকলে ব্যক্ত কৰিছে। দীৰ্ঘমস্তকী দীৰ্ঘনাসিকীসকলৰ অসমলৈ গংগা উপত্যকাৰে আগমন ঘটিছিল। ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ প্ৰব্ৰজনে এওঁলোকৰ আগমন ঘটাইছিল।

ডিঙ্কনে নিগ্ৰোসকলক অসমৰ আদিম অধিবাসী বুলি কৈছে যদিও ড° ভুবন মোহন দাসে সেই মত খণ্ডন কৰিছে। তেওঁ কৈছে : “ডিঙ্কনে নিগ্ৰ’ প্ৰকাৰকে অসমৰ

আদিম অধিবাসী বুলি কৈছে যদিও ধাৰণা হয় তেওঁ নিগ্র' আৰু প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয়ৰ মাজত থকা প্ৰভেদ ভালদৰে অনুধাৰন কৰিব পৰা নাছিল।" (পৃষ্ঠা : ৩১)

'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়' গ্ৰন্থখনত ড° ভুবন মোহন দাসে হেডন আৰু ডিক্কিনৰ অসমৰ মানুহৰ প্ৰজাতীয় প্ৰকাৰ চিনাক্তকৰণৰ বৈশিষ্ট্যলৈ আঙুলিয়াই দেখুৱাইছে। তেওঁ লেখিছে : "হেডন আৰু ডিক্কিন দুয়োজনেই অসমৰ মানুহৰ মাজত প্ৰজাতীয় প্ৰকাৰ চিহ্নিত কৰোঁতে মাত্ৰ দুবিধ আৱয়বিক লক্ষণ, যেনে, মস্তক (মস্তক আনুপাতিক সূচনা) আৰু নাকৰ (নাসিক আনুপাতিক সূচনা)ৰ ওপৰতে সম্পূৰ্ণৰূপে গুৰুত্ব দিছিল। কিন্তু আইক্লেটেডে চৰ্মবৰ্ণ আৰু কেশৰো উল্লেখ কৰিছে। বিজলেই মূৰ আৰু নাকৰ লগতে দৈহিক উচ্চতা, চৰ্মবৰ্ণ, চকু, কেশ, দাড়ি-গোঁফ আদিৰো বৰ্ণনা দিছে।" (পৃষ্ঠা : ৩১)

ডিক্কিনৰ উপৰি গুহ, হাটন, মিলছ, ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জী আদিয়েও উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ কিছুমান জনসমষ্টিৰ মাজত, বিশেষকৈ নগাসকলৰ মাজত নেগ্ৰিটোৰ উপাদান আছিল বুলি ক'ব খোজে। মিলছেও প্ৰাচীন কালত অসমৰ পাৰ্বত্য অঞ্চলৰ লোকসকল নেগ্ৰিটো আছিল বুলি ক'ব খোজে। তেওঁ এই লোকসকলৰ ক'লা ছাল আৰু ডেকা চুলিৰ প্ৰসংগলৈ আঙুলিয়াইছে। এওঁলোকৰ মতৰ বিপৰীতে অলিভিয়েৰ আৰু সুবীয়ে নগাসকলৰ মাজত নেগ্ৰিটোৰ লক্ষণ নাই বুলি প্ৰমাণ কৰিছে।

অসমত নেগ্ৰিটো লোক আছে নাই সেই বিষয়ে ড° ভুবন মোহন দাসে 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়' গ্ৰন্থত এক প্ৰণিধানযোগ্য মত প্ৰকাশ কৰিছে : "অসমীয়া মানুহৰ মাজত নেগ্ৰিট' প্ৰজাতীয় চৰিত্ৰ থকাৰ কোনো সম্ভাৱনা নাই। ক'কেছীয় অসমীয়া লোকসকলৰ আগমন ঘটিছে গংগা, ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰে পশ্চিম দিশৰপৰা। ভাৰতৰ সেই ভূভাগত নেগ্ৰিট' লোক নাছিল বুলি সকলোৱে মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে। গতিকে প্ৰব্ৰজনৰ পথত তেওঁলোকে নেগ্ৰিট' উপাদান লগত লৈ আহিব নোৱাৰে। অসমীয়া মানুহৰ ওচৰে-পাজৰে থকা মংগ'লীয় লোকসকলৰ মাজতো নেগ্ৰিট'ৰ উপস্থিতি মানি লোৱাৰ সপক্ষে তেনে কোনো প্ৰমাণ পোৱা নগ'ল। অতএব সেইসকল লোকৰপৰাও অসমীয়াৰ মাজত নেগ্ৰিট' লক্ষণৰ অনুপ্ৰবেশ ঘটিব নোৱাৰে।" (পৃষ্ঠা : ৩৬)

আলোচনাৰপৰা এটা কথা স্পষ্ট হৈছে যে অসমৰ জনসমষ্টিৰ মাজত নেগ্ৰিটো নৃগোষ্ঠীৰ মানুহ নাই। অসমৰ জনসমষ্টিৰ মাজত অষ্ট্ৰেলীয়, ক'কেছীয় আৰু মঙ্গোলীয় — এই তিনিটা নৃগোষ্ঠীৰ মানুহহে আছে। তলত প্ৰণালীবদ্ধভাৱে অসমৰ অষ্ট্ৰেলীয়, ক'কেছীয় আৰু মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। আশাকৰা হৈছে এই আলোচনা অধ্যয়নৰপৰা আপোনাৰ অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে ধাৰণা স্পষ্ট হ'ব।

১.৬ অষ্ট্ৰেলীয়

আপোনালোকক ইতিমধ্যে অৱগত কৰি অহা হৈছে যে, ভাৰত তথা অসমৰ আদিম আধিবাসীসকল হৈছে অষ্ট্ৰেলীয়সকল। এই অষ্ট্ৰেলীয়সকলক বিভিন্ন নামেৰে জনা যায়। সেই নামসমূহ হ'ল : প্ৰাক্-দ্ৰাবিড়, প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয়, ভেড্ডীড, নিষাদ ইত্যাদি। লাপিকে প্ৰাক্-দ্ৰাবিড় নামটো দিছিল আৰু হেডনেও একেটা নামকে ব্যৱহাৰ কৰাৰ তথ্য পোৱা যায়। ডিক্সনে দিয়া প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয় নামটো চুৱেল আৰু গুহইও ব্যৱহাৰৰদ্বাৰা সেই নামটো জনপ্ৰিয় কৰি তোলে। হাটনেও প্ৰায়-অষ্ট্ৰেলীয় ব্যৱহাৰ কৰাৰ বিপৰীতে ৰুজেৰিয়ে অষ্ট্ৰেলীয়ড-ভেড্ডাইড নামকৰণ কৰিছিল। আইক্লেডে আকৌ শ্ৰীলংকাৰ ভেড্ডীক জনসমষ্টিৰ লগত সাদৃশ্য থকাৰ বাবেও ভেড্ডিড নামকৰণ কৰিছিল। আনহাতে, ভাৰতৰ প্ৰাচীন সংস্কৃত গ্ৰন্থসমূহত 'নিষাদ' নামৰ অতি প্ৰাচীন আধিবাসীৰ বিষয়ে উল্লেখ আছে। 'ভাগৱত পুৰাণ'ত এই 'নিষাদ'ৰ আৱয়বিক লক্ষণৰ বিষয়ে এইদৰে আছে বুলি ড° ভুবন মোহন দাসে লেখিছে : "কাউৰীৰ নিচিনা ক'লা, বৰ চুটি-চাপৰ, খৰ্ব বাহু, উচ্চ কপোলস্থি, নিম্ন চূড়ায়িত নাসিকা, ৰক্তচক্ষু আৰু তাম্ৰবৰ্ণৰ কেশ।" এওঁলোক দীৰ্ঘমস্তকী আৰু প্ৰশস্তনাসিনী আছিল। চন্দই পুৰাণ কালত উল্লেখিত 'নিষাদ' নামটো এওঁলোকৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ হোৱাটো বিচাৰিছিল। ড° শশাঙ্কশেখৰ সৰকাৰে পোনতে ভেড্ডীড ব্যৱহাৰ কৰাৰ বিপৰীতে পৰৱৰ্তী সময়ত অষ্ট্ৰেলীয় নামটো প্ৰয়োগ কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে অষ্ট্ৰেলীয়ৰ লগত ক'কেছীয়ৰ মিল থকা বাবে বহুতো নৃতাত্ত্বিকে ক'কেছীয়ৰ এটা ভাগ হিচাপেই অষ্ট্ৰেলীয়ক আলোচনা কৰিব বিচাৰে। তেওঁলোকে অষ্ট্ৰেলীয়ক 'প্ৰত্ন ক'কেছীয়' বুলি নামকৰণ কৰিব বিচাৰে। কিন্তু আপোনাক জনাওঁ যে অষ্ট্ৰেলীয় ক'কেছীয়ৰ এটা ভাগ হিচাপে নহয়, সুকীয়া নৃগোষ্ঠীৰূপে বৰ্তমান স্বীকৃতি লাভ কৰি আহিছে।

অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ উৎপত্তিস্থল ভূমধ্যসাগৰৰ পূব অঞ্চল বা পেলেষ্টাইন বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে। ভূমধ্যসাগৰৰ পূব অঞ্চলৰপৰা অষ্ট্ৰেলীয়সকল ভাৰত অভিমুখে আহে। তাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত তেওঁলোকে ভাৰতৰপৰা দক্ষিণ-পূব এছিয়া হৈ অষ্ট্ৰেলিয়ালৈ যায় বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে মত প্ৰকাশ কৰিছে। আপুনি জানি ভাল পাব যে, এসময়ত দক্ষিণ-পূব এছিয়াৰপৰা স্থলপথেৰে অষ্ট্ৰেলিয়ালৈ যাব পাৰিছিল বুলি তথ্য পোৱা যায়। এইখিনিতে ড° ভুবন মোহন দাসৰ 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়'ৰ এটা মন্তব্যলৈ আপুনি মন কৰিব। তেওঁ লেখিছে : "দক্ষিণ ভাৰতত অষ্ট্ৰেলীয়ই স্বকীয় বৈশিষ্ট্য আহৰণ কৰাৰ সম্ভাৱনা থকা যেন ধাৰণা হয়। তাৰপৰা তেওঁলোক শ্ৰীলংকাত প্ৰৱেশ কৰে। অষ্ট্ৰেলিয়ালৈও গতি কৰে। ভৌগোলিক আৰু অন্যান্য কাৰণবশতঃ অষ্ট্ৰেলিয়াত অলপ বেলেগ লক্ষণযুক্ত এটা প্ৰকাৰৰ সৃষ্টি হোৱাটো একো অস্বাভাৱিক নহয়। এই প্ৰকাৰটোৰ লোক পিছলৈ পশ্চিম দিশলৈ প্ৰব্ৰজন কৰাৰ সম্ভাৱনাও অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। অৰ্থাৎ দক্ষিণ-পূবৰপৰাও অষ্ট্ৰেলীয়ৰ উত্তৰ-পূব ভাৰতত প্ৰৱেশ ঘটিব পাৰে।" (পৃষ্ঠা : ৪০) হাটন, চেটাৰ্জীৰেও অনুৰূপ মন্তব্য আগবঢ়াই গৈছে।

অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ আৱয়বিক বৰ্ণনা নৃতাত্ত্বিকসকলে এইদৰে কৰিছে : “চৰ্ণবৰ্ণ গাঢ় পিংগলৰপৰা প্ৰায় ক’লা। চুলিৰ বৰণ ক’লা, অমসৃণ, তৰংগায়িত বা বক্ৰ। দাড়ি গোঁফ আৰু গাৰ নোম সবহ। কৃশতনু আৰু খৰ্বকায়। দীৰ্ঘমস্তকী। প্ৰশস্তনাসিকী, নাসিকামূলদেশ লক্ষণীয়ভাৱে অৱনত। মুখমণ্ডল খৰ্ব আৰু ঠেক। মুখমণ্ডলৰ প্ৰক্ষিপ্ততা মধ্যমীয়া ধৰণৰ। খুঁতৰি ক্ষীণ বা বৰ স্পষ্ট নহয়। ওঁঠ সাধাৰণতে ডাঠ। কপাল পাছলৈ এটলীয়া। অধ্যক্ষি বা চকুৰ ওপৰৰ অংশৰ হাড় বৰ স্পষ্ট।” (উৎস : ভুবন মোহন দাসৰ ‘অসমীয়া মানুহৰ নৃতাত্ত্বিক পৰিচয়’, পৃষ্ঠা : ৪০-৪১)

অসমৰ মানুহৰ মাজত হেডনে যি প্ৰাক্-দ্ৰাভিড় বা দীৰ্ঘমস্তকী প্ৰশস্তনাসিকী উপাদান আছে বুলি কৈছে সেইয়া খাছীয়া, কুকী, মণিপুৰী, কছাৰীৰ মাজত পোৱা যায়। সেয়া অষ্ট্ৰেলীয় উপাদানৰূপে স্বীকৃত। বাল্লটনেও উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ মানুহৰ মাজত প্ৰাক্-দ্ৰাভিড় অৰ্থাৎ অষ্ট্ৰেলীয় উপাদান আছে বুলি কৈ গৈছে। মিলছে চিটাগং পাহাৰৰ সু নামৰ যিটো জনসমষ্টিৰ মাজত মঙ্গোলীয় বৈশিষ্ট্যৰ অভাৱ বুলি কৈছিল সেই জনগোষ্ঠীক সৰকাৰে ভেড্ডীড অৰ্থাৎ অষ্ট্ৰেলীয়ৰ এটি প্ৰাচীন গোট বুলি স্বীকাৰ কৰিছে। কিছু নগালোকৰ মাজত কৰা পৰীক্ষাৰদ্বাৰা গুহ আৰু বাসুৰে দুটা স্পষ্ট ভাগ দেখা পাইছে : এটা অষ্ট্ৰেলীয় আৰু আনটো মঙ্গোলীয়।

এই আলোচনাৰপৰা আপোনাৰ এটা ধাৰণা নিশ্চয় স্পষ্ট হৈছে যে, অতি প্ৰাচীন কালতে অষ্ট্ৰেলীয় লোকসকল অসম আৰু পাৰ্শ্বৱৰ্তী অঞ্চললৈ আহিছিল। অষ্ট্ৰেলীয় লোকসকলৰ পাছতহে মঙ্গোলীয়সকলৰ আগমন ঘটিছিল। তাৎপৰ্যপূৰ্ণ যে মঙ্গোলীয়সকলে প্ৰথমে আংশিকভাৱে আৰু পৰ্যায়ক্ৰমে প্ৰায় সম্পূৰ্ণৰূপে অসমৰ অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ উপাদান আত্মস্থ কৰি তেওঁলোকক প্ৰায় নিঃচিহ্ন কৰি পেলাইছিল। নৃতাত্ত্বিকসকলে কয় যে, সেয়েহে বৰ্তমান সময়ত অসমত অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ স্বয়ংসম্পূৰ্ণ জনসমষ্টি দেখা পোৱা নাযায়। তাৰ বিপৰীতে কিছুমান জনসমষ্টিৰ কিছু লোকৰ মাজত অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ উপাদান প্ৰত্যক্ষ কৰা হয়। অৰ্থাৎ অসমীয়া মানুহৰ মাজত অষ্ট্ৰেলীয় উপাদান স্বাভাৱিকতে আছে। যদিও কোৱা হৈছে যে অসমত প্ৰাচীন কালৰ অষ্ট্ৰেলীয় উপাদান থকা স্বয়ংসম্পূৰ্ণ জনসমষ্টি নাই তথাপি আধুনিক সময়ত অসমৰ চাহ বাগিচাত কাম কৰিবলৈ যিসকল লোক আহিছিল তেওঁলোক অষ্ট্ৰেলীয়। চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ মাজত অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ জনসমষ্টি দেখা পোৱা যায়।

অষ্ট্ৰেলীয় লোকসকলে সাধাৰণতে হাবি-বননি আৰু পাহাৰৰ নামনিত বসবাস কৰিছিল। অষ্ট্ৰেলীয়সকল আহাৰ সংগ্ৰহকাৰী আৰু চিকাৰজীৱি লোক আছিল বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে নিৰ্ণয় কৰিছে। এনে নহয় যে তেওঁলোকে কৃষিকৰ্ম নাজানিছিল। দুই মূৰ জোঙা গছৰ ডালেৰে তেওঁলোকে মাটি খুঁচৰি আলু-কচু আদি সংগ্ৰহ কৰাৰ সমান্তৰালভাৱে দুই-এটা সাধাৰণ খেতিও কৰিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত কৃষি কাৰ্যত ব্যুৎপত্তি লাভ কৰি কৃষি সঁজুলিৰ বিকাশ ঘটাই বিবিধ খেতি কৰিবলৈ লয়। নৃতাত্ত্বিকসকলে ধাৰণা কৰিছে যে অষ্ট্ৰেলীয়সকলেই পোনপ্ৰথমে হাতী পুহিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল।

অষ্ট্ৰেলীয়সকলে মাটিৰ পাত্ৰ গঢ়িব জানিছিল। মাটিৰ পাত্ৰ গঢ়িবলৈ তেওঁলোকে চাক ব্যৱহাৰ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে হাতেৰেই গঢ়িছিল। তেওঁলোকে পাচি-খৰাহী সাজিবও জানিছিল বুলি সৰকাৰৰ বিশ্লেষণৰপৰা তথ্য প্ৰাপ্ত হয়।

জীৱবাদ আৰু পিতৃপুৰুষৰ পূজাক কেন্দ্ৰ কৰি অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ ধৰ্মীয় বিশ্বাস আৰু আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৰীতি-নীতি গঢ়ি উঠিছিল বুলি ড° ভুবন মোহন দাসে মন্তব্য কৰিছে। তেওঁ কৈছে যে, অষ্ট্ৰেলীয়সকলে গোত্ৰবোৰৰ নাম জীৱ-জন্তু, বৃক্ষ আৰু বিবিধ প্ৰাকৃতিক বস্তুৰ নামেৰে দিছিল। তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰিছিল যে, তাৰপৰাই বিভিন্ন গোত্ৰৰ মানুহবোৰৰ উৎপত্তি হৈছিল। মেজিক, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ আদি কৰা শ্বামান নামৰ একশ্ৰেণী লোকে সমাজত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল বুলি জনা যায়। অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ মাজত দীক্ষা-প্ৰথাৰ ব্যৱহাৰ আছিল। এই সংস্কাৰ পৰ্বত তেওঁলোকে দাঁতবোৰ ঘাঁহি ঘাঁহি সৰু, চোকা আৰু জোঙা কৰি লোৱাৰ বিষয়ে তথ্য পোৱা গৈছে।

অষ্ট্ৰেলীয়সকলে কোনটো ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল তাৰ সঠিক তথ্য পোৱা নাযায় যদিও অষ্ট্ৰিক ভাষা তেওঁলোকৰ ভাষা আছিল বুলি বহুতো পণ্ডিতে মত প্ৰকাশ কৰিছে। ড° সুনীতিকুমাৰ চেটাৰ্জীয়েও অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ ভাষা অষ্ট্ৰিক বুলি মতপোষণ কৰিছে। এই অষ্ট্ৰিক ভাষাক দুটা ভাগত ভাগ কৰা হয় : অষ্ট্ৰ'নেছীয় আৰু অষ্ট্ৰ'-এছীয়। আকৌ অষ্ট্ৰ'নেছীয়ৰ উপ-ভাগ তিনিটা : ইণ্ডোনেছীয়, মেলানেছীয় আৰু পলিনেছীয়। ইণ্ডোনেছীয় ইণ্ডোনেছীয়াত, মেলানেছীয় মেলানেছীয়াত আৰু পলিনেছীয় পলিনেছীয়াত প্ৰচলিত। অষ্ট্ৰ'-এছীয় ভাষা ইণ্ডো-চীন, ম্যানমাৰ, ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচলিত। মধ্যভাৰতৰ কোল, মুণ্ডা, হো, চাভাৰো; মেঘালয়ৰ খাছীয়া; আন্দামান নিকোবৰৰ দ্বীপপুঞ্জৰ নিক'বাৰী আদি ভাষা অষ্ট্ৰ'-এছীয় বা অষ্ট্ৰ'-এছিয়াটিক ভাষাৰ অন্তৰ্গত।

খাছীয়াসকলৰ ভাষা অষ্ট্ৰিক। কিন্তু তেওঁলোকৰ মাজত মঙ্গোলীয় জৈৱিক লক্ষণ আছে বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে ব্যাখ্যা কৰিছে। তাৎপৰ্যপূৰ্ণ যে, খাছীয়াসকল মঙ্গোলীয় তিব্বত-বৰ্মী ভাষী লোকসকলৰ মাজত থাকিও অষ্ট্ৰিক ভাষাক নিজৰ ভাষাৰূপে সংৰক্ষিত কৰি আহিছে। দুই-এক পণ্ডিতে কয় যে, খাছীয়াসকল মঙ্গোলীয় আছিল আৰু অসমত প্ৰৱেশ কৰি তেওঁলোকে অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ অষ্ট্ৰিক ভাষা গ্ৰহণ কৰে। কোনোৱে আকৌ এই কথাও ক'বলৈ যত্ন কৰে যে, অসমলৈ আহি থাকোঁতে খাছীয়াসকলে ম্যানমাৰত অষ্ট্ৰিক ভাষা শিকিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত অসমত বড়োসকলৰ মাজত বসবাস কৰিও অষ্ট্ৰিক ভাষা এৰি দিয়া নাছিল। ড° ভুবন মোহন দাসে আন এটা মত প্ৰকাশ কৰি কৈছে যে, খাছীয়াসকল আচলতে অষ্ট্ৰেলীয়। অষ্ট্ৰিক আছিল তেওঁলোকৰ নিজৰ ভাষা। পৰৱৰ্তী সময়ত অসমলৈ অহা মঙ্গোলীয়সকলৰ লগত এওঁলোক সংমিশ্ৰিত হৈ নিজৰ জৈৱিক বৈশিষ্ট্য হেৰুৱাই মঙ্গোলীয় বৈশিষ্ট্য গ্ৰহণ কৰিছিল। অথচ তেওঁলোকে নিজৰ ভাষাটো এৰি দিয়া নাছিল। দাসৰ এই মতো অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। ড° প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যই 'অসমৰ সংস্কৃতি সমীক্ষা' গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট 'অসমৰ জনগোষ্ঠীসমূহৰ পৰিচয়'

শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত অসমৰ খাছীয়া আৰু জয়ন্তীয়া ভাষা অষ্ট্ৰিক ভাষাৰ অন্তৰ্গত বুলি মন্তব্য কৰিছে।

অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ সাংস্কৃতিক উপাদান অসমীয়া সংস্কৃতিৰ অংগ হৈ অসমীয়া সংস্কৃতিক সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিছে।

ড° ভুবন মোহন দাসে গাৰো, ৰাভা, কছাৰীসকলৰ মাজতো অষ্ট্ৰেলীয় লক্ষণ প্ৰত্যক্ষ কৰাৰ বিষয়ে গৱেষণালব্ধ তথ্য পোহৰলৈ আনিছে। অসম সাহিত্য সভাই প্ৰকাশ কৰা ‘অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত’ গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট ‘জনগোষ্ঠীত প্ৰজাতীয় উপাদান’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত তেওঁ এই বিষয়ে লেখিছে : “এই প্ৰবন্ধৰ লিখকে গাৰো, ৰাভা, কছাৰী আদি বড়ো জনসমষ্টিৰ আৱয়ৱিক লক্ষণ বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে অধ্যয়ন কৰি তাৰ মাজত যথেষ্ট অনা-মংগোলীয় বৈশিষ্ট্য দেখিবলৈ পাইছে। মংগোলীয় জনসমষ্টি বড়োৰ মাজত অনা-মংগোলীয় লক্ষণৰ উপস্থিতিৰ ব্যাখ্যাৰ প্ৰয়োজন। কিছু ককেছীয় চৰিত্ৰ যে এই মংগোলীয়সকলৰ মাজত সোমাই পৰিছে তাত কোনো সন্দেহ নাই। কিন্তু তাৰ লগতে অষ্ট্ৰেলীয় লক্ষণো যথেষ্ট আছে। এই জনসমষ্টিৰ লোকক সমূহীয়াভাৱে চালে অষ্ট্ৰেলীয় লক্ষণবোৰ চকুত পৰে। কিন্তু গাইণ্ডটীয়াকৈ নিৰীক্ষণ আৰু বিশ্লেষণ কৰিলে অষ্ট্ৰেলীয় লক্ষণবোৰ স্পষ্ট হৈ পৰে।” (পৃষ্ঠা : ১২)

অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ সাংস্কৃতিক অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতি বুলি কোৱা হৈছে। ড° লীলা গগৈয়ে ‘অসমৰ সংস্কৃতি’ গ্ৰন্থত অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি কৈছে যে, অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতি আছিল প্ৰধানতঃ গাঁওমুখী কৃষি-সংস্কৃতি। অষ্ট্ৰিকসকলে ভাৰতবৰ্ষত সভ্যতাৰ পাতনি মেলিছিল আৰু পৰ্বত-ভৈয়াম সকলোতে বসবাস কৰিছিল। গগৈয়ে লগতে এই কথাও কৈছে যে মধ্য ভাৰতৰ গভীৰ অৰণ্য অঞ্চল, হিমালয়ৰ পাদদেশ, ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু গংগা উপত্যকাৰ সাৰুৱা পথাৰত গাঁও পাতি বসবাস কৰিছিল। তেওঁ উল্লেখ কৰিছে যে, নগাসকলৰ সংস্কৃতিত অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ পৰোক্ষ লক্ষণ থকাৰ বিপৰীতে খাছী-জয়ন্তীয়াসকলৰ ভাষা-সংস্কৃতিত প্ৰত্যক্ষ উপাদান আছে।

ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে, অষ্ট্ৰেলীয়সকলে চিকাৰ কৰাৰ লগতে কৃষিকাৰ্যও কৰিবলৈ শিকিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত তেওঁলোকে ৰুম খেতি কৰাৰ লগতে আছ আৰু শালিখেতিও কৰিছিল। ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে ‘জহা’ ধানৰ নামটো অষ্ট্ৰিক বুলি ধাৰণা কৰিছে। লাও, কোমোৰা, বেঙেনা, কেৰেলা, ভোল, জিকাৰ লগতে হালধি, আদা, কাঠআলু, কল, তামোল, নাৰিকল আদি খেতিও অষ্ট্ৰেলীয়সকলে প্ৰথম কৰিছিল বুলি গগৈ উল্লেখ কৰিছে। অসমীয়া মানুহে খাদ্যৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা মেচাকি, মেজেঙ্গা, নেফাফু, থেকেৰা, লফা, ঔ, মছন্দৰী আদি অষ্ট্ৰিকমূলৰ বুলি গগৈয়ে ধাৰণা কৰিছে। অসমীয়া সমাজলৈ তামোল অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰে অৱদান। অসমীয়া সমাজত তামোল-পাণে লাভ কৰা উচ্চস্থান অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ পৰাই আহিছে। ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰা হৈছে যে, অষ্ট্ৰেলীয়সকলে হাতী ঘৰচীয়া কৰিছিল। হাতীৰ লগতে বনকুকুৰা ঘৰচীয়া কৰাৰ

তথ্যও পোৱা যায়। কুকুৰা পোহা, ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানত কুকুৰাৰ ব্যৱহাৰ, কুকুৰা বলি দিয়া, কুকুৰা কাটি মঙল চোৱা প্ৰথা, খাদ্যৰূপে কুকুৰাৰ ব্যৱহাৰ কৰাৰ ৰীতি অষ্ট্ৰিকসকলৰ বুলি গগৈয়ে আলোচ্য গ্ৰন্থত মত প্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁ লগতে এই কথাও কৈছে যে, অষ্ট্ৰিকসকলৰ পৰাই মঙ্গোলীয়সকলে এই ঐতিহ্য লাভ কৰিছিল। গড়, মেথোন, ভুৰা (গাহৰি), কেৰ্কেটুৱা, জহামাল, হেঁপা, কুকুৰনেচীয়া, লতামাকৰি, বাংকুকুৰ, টিয়া-ভাটো, কামচৰাই, কপৌ — অসমীয়া ভাষাৰ এইসমূহ অষ্ট্ৰিকমূলৰ বুলি গগৈয়ে উল্লেখ কৰিছে। লগতে তেওঁ এই কথাও কৈছে যে অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহৃত বহুতো গছ-বনৰ নাম, পোক-পৰুৱাৰ নাম, মাছৰ নাম, ধানৰ নাম, ঠাইৰ নাম অষ্ট্ৰিক মূলৰ। গছৰ নামৰ ক্ষেত্ৰত গগৈয়ে হোলোং, পমা, উৰিয়াম, বিৰিং, চাকলাই, থৈলাঙনি, ফাকডেমা, ভাতঘিলা, শলখৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

অসমীয়া সংস্কৃতিত অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱৰ বিষয়ে ‘অসমৰ সংস্কৃতি’ গ্ৰন্থত ড° লীলা গগৈয়ে এইদৰে লেখিছেঃ “অসমৰ পৰ্বত-ভৈয়াম উভয়তে সাংস্কৃতিক জীৱনৰ দীঘে-বাণিয়ে অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ উপাদান উপচি আছে। ঘাইকৈ মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ ওপৰত ইয়াৰ প্ৰভাৱ অধিক। অষ্ট্ৰ-মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ উৰ্বৰতাই পাছৰ যুগত কোবাল আৰ্য্য সংস্কৃতিৰ সিনে সিনে সোমাই সমন্বয়ৰ সৌধ গঢ় দি তোলে। অসমৰ গ্ৰাম্য আৰু কৃষি সংস্কৃতি মূলতঃ উৰ্বৰা বিশ্বাসৰ সংস্কৃতি। এই বিখ্যাত উৰ্বৰা মতবাদৰ বাটকটীয়া হ’ল অষ্ট্ৰিকসকল। অষ্ট্ৰিকসকলে সিঁচি থৈ যোৱা সংস্কৃতিৰ কঠীয়াতলীতে পিছৰ যুগৰ আৰ্য্য, দ্ৰাবিড়, মঙ্গোলীয়সকলে খেতি কৰি নতুনৰ সৃষ্টি কৰে।” (পৃষ্ঠা : ১৮)

১.৭ ক’কেছীয়

পৃথিৱীৰ ক’কেছীয় নৃগোষ্ঠীক কেইটামান উপ-বিভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে। সেই বিষয়ে ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে। আপোনালোক অৱগত যে, ক’কেছীয়ৰ সেই ভাগসমূহ হ’ল : ভূমধ্যসাগৰীয়, আলপাইন, আৰ্মেনীয়, ডিনাৰিক, নৰ্ডিক, বাল্টিক, কেল্টিক, ইউৰেছিয়াটিক, ছেমাইট, হে-মাইট, ইণ্ডো-দ্ৰাবিড় ইত্যাদি। ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহই ভাৰতবৰ্ষৰ মানুহৰ মাজত উল্লিখিত ক’কেছীয় উপ-বিভাগৰ ভিতৰত তিনিটা উপ-বিভাগ পোৱা যায় বুলি মন্তব্য কৰিছে। সেই ভাগকেইটা হ’ল : ভূমধ্যসাগৰীয়, পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী আৰু নৰ্ডিক। গুহই পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী বুলি এটা উপ-বিভাগ চিহ্নিত কৰিছে যদিও আচলতে পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী বুলি ক’কেছীয়ৰ কোনো প্ৰকাৰ নাই। আলপাইন, ডিনাৰিক আৰু আৰ্মেনীয় লোকসকল প্ৰশস্তমস্তকী। এই তিনিটা প্ৰকাৰক গুহই পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে। ভাৰতবৰ্ষত ইণ্ডো-আৰ্য আৰু ইৰাণো-চিথীয় নামৰ আৰু দুটা প্ৰকাৰ থকাৰ বিষয়ে সৰকাৰে উল্লেখ কৰিছে।

অসমৰ লোকসকলৰ মাজত ভূমধ্যসাগৰীয়, আলপাইন, আৰ্মেনীয় আৰু ইণ্ডো-আৰ্য — এইকেইটা ক’কেছীয় উপ-বিভাগৰ লোকৰ উপাদান দেখা পোৱা যায়। ড°

বিৰজাশঙ্কৰ গুহই কৰা শ্ৰেণীকৰণৰ আধাৰতে অৰ্থাৎ পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী উপ-বিভাগৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিয়েই আলপাইন, ডিনাৰিক, আৰ্মেনীয়ৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। 'অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়' শীৰ্ষক অসমীয়া নৃগোষ্ঠী অধ্যয়নৰ প্ৰামাণিক গ্ৰন্থখনতো ড° ভুবন মোহন দাসে আলপাইন, ডিনাৰিক, আৰ্মেনীয়ৰ বিষয়ে পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী উপ-বিভাগত আলোচনা কৰিছে। আলোচ্য গ্ৰন্থখনত দাসে মন্তব্য কৰিছে, উত্তৰ ভাৰতত, বিশেষকৈ পঞ্জাব আৰু ৰাজপুতনাত দেখা পোৱা ক'কেছীয়ৰ এটা প্ৰকাৰ নৰ্ডিকক অসমীয়াৰ মাজত দেখা পোৱা নাযায়। তেওঁৰ ভাষাত : "অসমীয়াৰ মাজত নৰ্ডিক প্ৰকাৰৰ লোক দেখা নাযায়।" (পৃষ্ঠা : ৫৬) ভাৰতৰ ক'কেছীয়সকলৰ মাজত যিদৰে ভিন ভিন ৰূপ প্ৰত্যক্ষ কৰা যায়; ঠিক সেইদৰে অসমৰ ক'কেছীয়সকলৰ ক্ষেত্ৰতো সুকীয়া ৰূপ থকাটো স্বাভাৱিক বুলি তেওঁ ব্যক্ত কৰিছে। ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহই ভাৰতৰ এটা প্ৰধান

১.৭.১ ভূমধ্যসাগৰীয়

ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ পূৰ্বৰ বাসভূমি আছিল ভূমধ্যসাগৰৰ পূব অঞ্চল। ভূমধ্যসাগৰীয় লোকসকল দীৰ্ঘমস্তকী আছিল। মুখমণ্ডল আছিল ডিম্ব আকৃতিৰে অলপ দীঘলীয়া। নাসিকা মধ্যমীয়া যদিও দীৰ্ঘ নাসিকাৰ লোকো দেখা পোৱা যায়। কপাল পোন আৰু পাছমূৰ পাছলৈ প্ৰসাৰিত হোৱা দেখা পোৱা যায়। চৰ্মবৰ্ণ পাতল কপিলৰপৰা কপিল বুলি দাসে উল্লেখ কৰাৰ লগতে কেশ ক'লা, চকুৰ ৰং গাঢ় ক'লা বুলি ব্যক্ত কৰিছে। তেওঁলোকৰ উচ্চতা মধ্যম। শাৰীৰিক গঠন শক্তিশালী নহয়। সেয়েহে নৃতাত্ত্বিকসকলে তেওঁলোকক ক্ষীণাংগী বুলি ক'ব খোজে।

ভূমধ্যসাগৰীয়সকলক নৃতাত্ত্বিকসকলে তিনিটা প্ৰধান ভাগত বিভক্ত কৰি আলোচনা কৰিছে। সেই ভাগকেইটা হ'ল : ক্লাছিক বা মূল ভূমধ্যসাগৰীয়, আটলাণ্টো-ভূমধ্যসাগৰীয় বা লিটোৰেল আৰু ইণ্ডো-আফগান বা ইৰাণো-আফগান। প্ৰথম ভাগটো পৰ্তুগাল, স্পেইন, ফ্ৰান্স, ইটালি, উত্তৰ আফ্ৰিকা, আৰব আদিত পোৱা যায়। ইয়াৰ উপৰি পেলেষ্টাইন, মধ্য আৰু উত্তৰ-পশ্চিম ইউৰোপতো ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ উপস্থিতি আছে। দ্বিতীয় ভাগটো উত্তৰ আফ্ৰিকা, ইৰাক, পেলেষ্টাইন, আৰব, ব্ৰিটিছ দ্বীপপুঞ্জ, পৰ্তুগাল আৰু স্পেইনত পোৱা যায়। তৃতীয় ভাগটো ইৰাণ, ইৰাক, আফগানিস্তান, বেলুচিস্তান, পাকিস্তান আৰু উত্তৰ-পশ্চিম ভাৰতত পোৱা যায়।

ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ অষ্ট্ৰেলীয়সকলৰ পিছতে ভাৰতলৈ আগমন ঘটিছিল। ভাৰতত তিনি প্ৰকাৰৰ ভূমধ্যসাগৰীয় লোক আছে বুলি গুহই উল্লেখ কৰিছে। সেই প্ৰকাৰ তিনিটা হ'ল : প্ৰত্ন-ভূমধ্যসাগৰীয়, ভূমধ্যসাগৰীয় আৰু প্ৰাচ্য (অ'ৰিয়েণ্টেল)। প্ৰথমটোৱে তামিল ব্ৰাহ্মণ, তেলেগু ব্ৰাহ্মণ আৰু ক'চিনৰ নায়ৰসকলক সামৰি লয়। দ্বিতীয়টোৰ উপস্থিতি উত্তৰ প্ৰদেশ, মহাৰাষ্ট্ৰ, পশ্চিমবংগত দেখা পোৱা যায়। নামবুদ্ৰি

ব্রাহ্মণ, এলাহাবাদৰ ব্রাহ্মণ আৰু পশ্চিমবংগৰ ব্রাহ্মণৰ মাজত এই দ্বিতীয় প্ৰকাৰৰ বৈশিষ্ট্য বিদ্যমান। তৃতীয়টোৰ উপস্থিতি দেখা পোৱা যায় পঞ্জাব, ৰাজপুতনা আদিত।

আপোনালোকে জানি থোৱা ভাল যে, সকলো প্ৰকাৰৰ ভূমধ্যসাগৰীয় লোকৰ একেসময়তে বা একেলগে ভাৰতবৰ্ষলৈ আগমন ঘটা নাছিল। ভিন্ন সময়ত ভিন্ন চাম ভূমধ্যসাগৰীয় লোকে ভাৰতবৰ্ষত প্ৰবেশ কৰিছিল। সৰ্বপ্ৰথমে প্ৰত্ন-ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ ভাৰতলৈ আগমন ঘটিছিল। বহুতো পণ্ডিতে এই কথা মানি লয় যে ভূমধ্যসাগৰীয়সকলেই সিন্ধু উপত্যকা সভ্যতাৰ আৰম্ভণি কৰিছিল।

ভূমধ্যসাগৰীয় লোকসকলে ভাৰতৰ মাজেৰে দক্ষিণ-পূব এছিয়ালৈ বিস্তাৰিত হৈছিল বুলিও তথ্য পোৱা যায়। পৰৱৰ্তী সময়ত অন্যান্য গোষ্ঠীৰ লোকৰ প্ৰভাৱত ভূমধ্যসাগৰীয় লোকৰ বিস্তাৰ শেষ হৈ পৰে। আন লোকৰ লগত সংমিশ্ৰণ ঘটি ভূমধ্যসাগৰীয়ৰ অস্তিত্ব ক্ৰমে নাইকিয়া হৈ আহে। নগাসকলৰ মাজত বহুজনে নেছিয়ট নামৰ এটা উপাদান লক্ষ্য কৰে। তেওঁলোক মঙ্গোলীয় যদিও অনা-মঙ্গোলীয় উপাদানো প্ৰত্যক্ষ কৰা যায়, যি উপাদানক ভূমধ্যসাগৰীয় উপাদান বুলি ড° ভুবন মোহন দাসে উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ কৈছে যে, এনে উদাহৰণৰদ্বাৰা এই কথা ক'ব পাৰি যে অতি প্ৰাচীন কালতেই অসমলৈ এনে ভূমধ্যসাগৰীয় জৈৱিক উপাদানৰ প্ৰবেশ হৈছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন স্থানত উদ্ধাৰ হোৱা নৰ-কংকালৰ অৱশেষে ভূমধ্যসাগৰীয় লোকসকল এসময়ত সমগ্ৰ ভাৰততে আছিল বুলি প্ৰমাণ কৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ আগমনত ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ আধিপত্য উত্তৰ ভাৰতত লোপ পায়। ফলত তেওঁলোক কেৱল দক্ষিণ ভাৰতত সীমাবদ্ধ হৈ থাকে। ড° ভুবন মোহন দাসে লেখিছে ভূমধ্যসাগৰীয় লোকসকল, লোক হিচাপে নহ'লেও, তেওঁলোকৰ প্ৰজাতিৰ জৈৱিক উপাদান বৰ্তমানেও উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ বহুতো জনগোটৰ মাজত স্পষ্টভাৱে বিদ্যমান হৈ আছে।

পৌৰাণিক কাহিনীয়েও অসমত ভূমধ্যসাগৰীয় লোকৰ অৱস্থিতিৰ কথা প্ৰমাণ কৰে। কিৰাত ৰজা ঘটকাসুৰক পৰাস্ত কৰি নৰকাসুৰে প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ ৰাজ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ কথা জনা যায়। নৰকাসুৰ — এই নামটোৱে তেওঁ যে ইণ্ডো-আৰ্য নাছিল সেই কথা প্ৰমাণ কৰে। নৰকাসুৰক ডাঙৰ-দীঘল কৰিছিল বিদেহৰ ৰজাই। বিদেহৰ ৰজাৰ সহায়তে নৰকাসুৰে কিৰাতসকলক পৰাস্ত কৰিছিল। ৰাজপাট গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত নৰকাসুৰে বিদেহৰ ৰজাৰ কন্যা মায়াক বিয়া কৰাইছিল। বিদেহৰ ৰজাক ভূমধ্যসাগৰীয় বুলি ধৰা হয়। তেওঁৰ ৰাজ্যত কিছু পৰিমাণে হ'লেও ভূমধ্যসাগৰীয় প্ৰজাতিৰ প্ৰজা থাকিব বুলি দাসে ধাৰণা কৰিছে। তেওঁ এই ধাৰণাও কৰিছে যে, নৰকাসুৰো ভূমধ্যসাগৰীয় প্ৰজাতিৰ লোক হ'ব পাৰে। সেয়েহে তেওঁ ঠাৱৰ কৰিছে তদানীন্তন সময়ত উত্তৰ-পূব ভাৰতত ভূমধ্যসাগৰীয় লোক আছিল। কনকলাল বৰুৱাই এই মত প্ৰকাশ কৰিছে যে, পূৰ্বৰেপৰা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ আছিল ভূমধ্যসাগৰীয় ৰাজ্য। উত্তৰ-পূব ফালেৰে প্ৰবেশ কৰা ইণ্ডো-

মঙ্গোলীয় লোকে প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ অধিকাৰ কৰি শাসন কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত বিদেহ ৰজাৰ সহায়ত ইণ্ডো-মঙ্গোলীয়সকলৰ কবলৰপৰা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ উদ্ধাৰ কৰিছিল। এই কথাই প্ৰমাণ কৰে যে নৰকাসুৰৰ পূৰ্বৰেপৰাই প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত ভূমধ্যসাগৰীয় লোকসকলে বাস কৰিছিল।

ড° ভুবন মোহন দাসে এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ মন্তব্য কৰিছে যে, ভাৰতৰ সকলোবোৰ ভূমধ্যসাগৰীয় লোকৰ জৈৱিক চৰিত্ৰ একে নহয়। বিভিন্ন অঞ্চলত বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ সংমিশ্ৰণলৈ আহি ভূমধ্যসাগৰীয় উপাদানে ভিন্ন ৰূপ গ্ৰহণ কৰিছে। তেওঁ কৈছে অসমীয়াৰ মাজত প্ৰত্যক্ষ কৰা লক্ষণসমূহ বিহাৰী বা বঙালীৰ মাজত সম্পূৰ্ণ একে ৰূপত, একে অনুপাতত থাকিব বুলি আশা কৰা অনুচিত। দাসে অসমৰ আধুনিক কালৰ মানুহৰ মাজতো ভূমধ্যসাগৰীয় উপাদান থকাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

১.৭.২ পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমন্তুকী

পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমন্তুকীৰ ভিতৰত আলপাইন, ডিনাৰিক আৰু আৰ্মেনীয় প্ৰজাতি থকাৰ বিষয়ে ইতিমধ্যে আপোনাক অৱগত কৰি অহা হৈছে। ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহই এই তিনিটা প্ৰজাতিক সামৰি পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমন্তুকী অভিধা প্ৰয়োগ কৰিছিল।

আলপাইনসকলৰ চৰ্মবৰ্ণ জলফাই ৰঙৰ বা পাতল শ্বেত। তেওঁলোকৰ দাড়ি-গোঁফ আৰু গাৰ নোম ঘন আৰু কেশ অৰ্থাৎ চুলিৰ ৰং মধ্যমীয়া বা ডাঠ পিংগল। ক'লা কেশ দেখা পোৱা নাযায়। ড° ভুবন মোহন দাসে তেওঁৰ পূৰ্বে উল্লিখিত গ্ৰন্থত তেওঁলোকৰ শৰীৰৰ অন্যান্য বিৱৰণ এনেকৈ দিছে : “কেশ তৰংগায়িত। প্ৰশস্তমন্তুক, পাছফাল ঘোৰখোৱা আৰু উচ্চ। মুখমণ্ডল গোলাকৃতিৰ বা ডিম্বাকৃতিৰ। অধ্যক্ষি সুগঠিত। মুখমণ্ডল পক্ষিপ্ততাবিহীন। খুতৰি সুগঠিত। দীৰ্ঘনাসিকী, মধ্যনাসিকীৰ সংখ্যাও কম নহয়। নাসিকাদণ্ড পোন আৰু কেতিয়াবা উত্তল। চকুৰ বৰণ মধ্যমীয়া বা ডাঠ পিংগল। নীলাভ ৰং কেতিয়াবাহে চকুত পৰে। দৈহিক উচ্চতা মধ্যমীয়া (গড়ে প্ৰায় ১৬৫ ছেণ্টিমিটাৰ)। শৰীৰ সুগঠিত আৰু বলিষ্ঠ।” (পৃষ্ঠা : ৫১)

ইউৰোপৰ সকলো অঞ্চলতে আলপাইনসকল বিস্তাৰিত হৈ আছে। মধ্য ইউৰোপত তেওঁলোকৰ অৱস্থিতি বেছিকৈ দেখা পোৱা যায়। গুজৰাটৰ বনিয়া, কাথিৱাৰৰ কাথী, বঙালী কায়স্থসকলৰ মাজত আলপাইনী লোকৰ উপস্থিতি দেখা পোৱা যায়।

আৰ্মেনীয়সকলৰ শৰীৰৰ বিৱৰণ উল্লিখিত গ্ৰন্থত ড° ভুবন মোহন দাসে এইদৰে দিছে : “আৰ্মেনীয় চৰ্মবৰ্ণ জলফাই বা ঈষৎ পিংগলীয় শ্বেত। কেশৰ বৰণ গাঢ় পিংগল বা ক'লা। সাধাৰণতে কেশৰ আকৃতি বক্ৰ। গাৰ নোম, দাড়ি গোঁফ ঘন। মন্তুকৰ পাছফাল উচ্চ আৰু উলম্ব। কপাল পাছলৈ এটলীয়া। নাক চকুত পৰা ধৰণে দীঘলীয়া আৰু ঠেক। নাসিকা মূলদেশ উচ্চ আৰু প্ৰশস্ত। নাসিকাদণ্ড সাধাৰণতে উত্তল। মুখমণ্ডল

দীৰ্ঘাকৃতিৰ আৰু ঠেক। হনু অঞ্চল সুগঠিত। খুতৰি মধ্যমীয়া ধৰণে স্পষ্ট। দৈহিক উচ্চতা মধ্যমীয়াৰপৰা ওখ (গড়ে প্ৰায় ১৬৭ ছেণ্টিমিটাৰ)। শৰীৰৰ বান্ধোন সুগঠিত। পিছে শকতৰ লক্ষণো দেখা যায়।” (পৃষ্ঠা : ৫১)

অসমত আলপাইন আৰু আৰ্মেনীয়সকলৰহে উপস্থিতি পোৱা যায়। সেয়েহে পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ অন্তৰ্গত ডিনাৰিকসকলৰ বিষয়ে ইয়াত আলোচনা কৰা হোৱা নাই। প্ৰাগৈতিহাসিক যুগ, হৰপ্পা সভ্যতা, লৌহ যুগ আদি সময়ৰ উদ্ধাৰ হোৱা নৰ-কংকালে আলপাইন আৰু আৰ্মেনীয়সকল ভাৰতত থকাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। এছিয়া মাইনৰৰ ইৰাণীয় মালভূমি আৰু পামিৰ অঞ্চল আলপাইন-আৰ্মেনীয়ৰ আদি বাসস্থান আছিল। সেই আদি বাসস্থানৰপৰাই তেওঁলোক ভাৰতত উত্তৰ-পশ্চিম দিশেৰে প্ৰবেশ কৰিছিল। বহুজনে মত প্ৰকাশ কৰিছে যে হিমালয়ৰ পাদদেশেৰে পূবলৈ আহি আলপাইনৰ কিছু লোক অসমতো উপস্থিত হৈছিলহি। কনকলাল বৰুৱাই মত প্ৰকাশ কৰিছে যে বৈদিক আৰ্যসকল অহাৰ আগেয়েই আলপাইনসকল পূব ভাৰতলৈ আহি অঞ্চলটোৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি গঢ়ি তুলিছিল। বৈদিক আৰ্যৰ আগমানে আলপাইনসকলৰ সংস্কৃতিক প্ৰভাৱিত কৰি নাইকিয়া কৰি পেলায়। কনকলাল বৰুৱাই আলপাইনসকলৰ সাংস্কৃতিক, ভাষিক, ঐতিহাসিক আৰু নৃতাত্ত্বিক সমলৰ বিশ্লেষণৰদ্বাৰা এই কথা স্পষ্ট কৰিছে যে অসমীয়া হিন্দু সংস্কৃতিৰ মূলতঃ আলপাইন সংস্কৃতিৰ অৱদান আছে।

তাৎপৰ্যপূৰ্ণ যে খৃষ্টপূৰ্ব তিনি হাজাৰ বছৰৰ আগেয়ে আলপাইনসকল ভাৰতলৈ আহিছিল। ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে তেওঁলোক প্ৰশস্তমস্তকী আৰু দীৰ্ঘনাসিকী। আলপাইনসকল দুটা দলত বিভক্ত হৈ এটা দল সিন্ধু উপত্যকাৰে ভাৰতৰ পশ্চিম উপকূলৰ দিশলৈ যোৱাৰ বিপৰীতে আনটো দল পূব ফাললৈ গৈছিল। কনকলাল বৰুৱাৰ প্ৰত্যয় জন্মিছে যে পূব ভাৰতত অনা-মঙ্গোলীয় প্ৰশস্তমস্তক আলপাইন লোকৰপৰা লাভ কৰিছিল। তেওঁৰ ধাৰণা বহুতো ব্ৰাহ্মণ, কায়স্থ আৰু কলিতাৰ মূল আলপাইনসকল আছিল। কনকলাল বৰুৱাই ১৯৩৭ চনৰ অসম সাহিত্য সভা সপ্তদশ অধিবেশনৰ বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণত কৈছিল : “অসমৰ এই কলিতাবিলাকেই যে ইৰাণৰপৰা আৰ্য ভাষা আৰু সভ্যতা লগত লৈ অহা আলপাইন জাতিৰ মানুহ এইটোহে মোৰ অনুমান হয়। বৰ্তমান সময়ত কিছুমান অসমীয়া ব্ৰাহ্মণ আৰু কায়স্থও যে বঙালী ব্ৰাহ্মণৰ নিচিনা মূলতে আলপাইন আছিল সেই বিষয়ে সন্দেহ খুব কমেই আছে।”

কনকলাল বৰুৱাইও আলপাইনসকল প্ৰশস্তমস্তকী আৰু দীৰ্ঘনাসিকী বুলি বৰ্ণনা কৰিছে। অসমীয়া লোকৰ মাজতো তেনে লক্ষণ প্ৰত্যক্ষ কৰাৰ কথা কৈছে। ড° ভুবন মোহন দাসে আশীৰ দশকত অসমীয়া ব্ৰাহ্মণ, কলিতা, কায়স্থ আদি মানুহৰ নৃদেহমাপতাত্ত্বিক সমল গোটাই অধ্যয়ন কৰোঁতে এওঁলোকৰ মস্তক আৰু নাকৰ ক্ষেত্ৰত ক্ৰমে মধ্যমস্তকী আৰু প্ৰায় দীৰ্ঘনাসিকী দেখা পোৱাৰ কথা কৈছে। কনকলাল বৰুৱাৰ বিশ্লেষণ আলোচনা কৰি দাসে অৱশ্যে এই কথা কৈছে যে, মিথিলা বা কনৌজত

প্রশস্তমস্তকী আলপাইনৰ দীৰ্ঘমস্তকী ভূমধ্যসাগৰীয় অথবা ইণ্ডো-আৰ্যৰ লগত সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। তাৰ পৰৱৰ্তী সময়তহে সেই মিশ্ৰিত লোকৰ অসমলৈ আগমন হৈছে। দাসে আৰু এটা সম্ভাৱনাৰ কথা ব্যক্ত কৰিছে যে সংমিশ্ৰিত লোকসকল অসমলৈ আহি অসমত পূৰ্বৰেপৰা বাস কৰি থকা ভূমধ্যসাগৰীয় লোকৰ লগত সংমিশ্ৰিত হোৱাত তেওঁলোকৰ মস্তক আৰু নাসিকাই ৰূপ সলায়।

কনকলাল বৰুৱাই আলপাইনীয়া সাংস্কৃতিক উপাদানৰ ক্ষেত্ৰত শৰ সৎকাৰৰ প্ৰসংগ উল্লেখ কৰিছে। আলপাইনসকলৰ দৰে অসমীয়া হিন্দুৱেও শৱদাহ কৰে। ইৰাণীয়সকলে ব্যক্তিৰ মৃত্যুৰ লগে লগে দেহটো ঘৰৰ বাহিৰলৈ উলিয়াই আনে। তাৰ পাছত ঘৰটো ধুই ভিতৰত জুই জ্বলাই ঘৰটো পৱিত্ৰ কৰাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত। অসমীয়াৰ মাজতো এই প্ৰথা আছে। ইৰাণীয়সকলৰ দৰে অসমীয়াই ঘৰৰ ভিতৰত জুই জ্বলোৱাৰ পৰিৱৰ্তে বাহিৰত জ্বলায়। আনহাতে শ্মশানৰপৰা শৱ দাহ কৰি ঘৰলৈ আহি গা-পা ধুই জুইত ভৰি-হাত সেকি শিলত ভৰি থৈ তিতা বস্ত্ৰ, বিশেষকৈ শিলিখা খাইহে ঘৰত প্ৰৱেশ কৰে।

আকৌ অসমীয়া সমাজত নাৰী ঋতুমতী হ'লে তেওঁক অশুচি বুলি গণ্য কৰা, নাৰীগৰাকীক স্পৰ্শ কৰিলে গা ধুবলগীয়া হোৱা, তেওঁক স্পৰ্শ নকৰাকৈ খাদ্যবস্ত্ৰ দূৰেৰপৰা দিয়া আদি প্ৰথা আলপাইন লোকৰপৰা অসমীয়া সমাজলৈ আহিছে বুলি কনকলাল বৰুৱাই ধাৰণা কৰিছে। ইয়াৰ লগতে তেওঁ অসমীয়া ভাষাৰ ওপৰতো আলপাইন ভাষাৰ প্ৰভাৱ থকাৰ কথা ব্যক্ত কৰিছে।

১.৭.৩ ইণ্ডো-আৰ্য

ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ ভাৰতবৰ্ষলৈ আগমন ঘটিছিল খ্ৰীষ্টপূৰ্ব প্ৰায় ১৫০০ বছৰৰ পূৰ্বে। ইণ্ডো-আৰ্যক সাধাৰণতে 'আৰ্য' বুলি কোৱা হয়। সাংস্কৃতিক দিশৰপৰা বৈদিক আৰ্য বুলি কয়। এওঁলোক দীৰ্ঘমস্তকী লোক। মধ্য এছিয়া ইণ্ডো-আৰ্যৰ আদি বাসস্থান আছিল বুলি পণ্ডিতসকলে মত প্ৰকাশ কৰিছে। মধ্য এছিয়াৰপৰা প্ৰব্ৰজন আৰম্ভ কৰি উত্তৰ-পশ্চিম কোণেৰে তেওঁলোক ভাৰতত প্ৰৱেশ কৰিছিল। ইণ্ডো-আৰ্যসকল ভাৰতলৈ অহাৰ আগতেই কৃষিকৰ্মত পাৰ্গত আছিল। ধাতুবিদ্যাত তেওঁলোক আছিল পাৰদৰ্শী। আন বিদ্যাটো তেওঁলোকৰ ব্যুৎপত্তি আছিল। কিন্তু বৰ্তমান সময়ৰ কিছু পণ্ডিতৰ চিন্তন-মননে এই কথা কৈছে যে ইণ্ডো-আৰ্যই ভাৰতবৰ্ষতহে নিজৰ বিকাশ সাধন কৰিছিল আৰু পৰৱৰ্তী সময়ত সেয়া পশ্চিমলৈ প্ৰসাৰিত হৈছিল। এই কথা কোৱা পণ্ডিতসকলে সংস্কৃত সাহিত্যৰপৰা প্ৰামাণিক সমলো প্ৰদৰ্শন কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত ড° ভুবন মোহন দাসে স্বামী বিদ্যানন্দ সৰস্বতীৰ 'আৰ্য কা আদিদেশ' গ্ৰন্থৰ আলোচনা কৰি কৈছে যে যদিও বহুতে ইণ্ডো-আৰ্যসকল ইৰাণ আৰু ইৰাকৰপৰা আহিছে বুলি কয়, কিন্তু ইৰাণৰ ছাত্ৰক এই কথা শিকোৱা হয় ভাৰতৰপৰা ইৰাণলৈ ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ প্ৰব্ৰজন হৈছিল। এই তথ্যই স্বাভাৱিকতে এক বিশেষ তাৎপৰ্য বহন কৰিছে।

ইৰাণ, ইৰাক, আফগানিস্তান, মধ্য এছিয়া আৰু ভাৰতৰ মানুহৰ মাজত জৈৱিক ক্ষেত্ৰত মিল থকাৰ কথা প্ৰাচীনকালৰ নৰ-কংকালৰ অৱশেষবোৰে নিশ্চিত কৰিছে। এই মানুহবোৰৰ উৎপত্তি একেমূলতে ঘটিছে বাবে সাদৃশ্য পৰিলক্ষিত হয়। দাসে এটা কথা স্পষ্ট কৰিছে যে ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ অসমত পশ্চিম দিশৰপৰা প্ৰৱেশ কৰিছিল।

ইণ্ডো-আৰ্যসকল অষ্ট্ৰেলীয় আৰু ভূমধ্যসাগৰীয় সকলতকৈ আৱয়বিক ক্ষেত্ৰত পৃথক। তেওঁলোকৰ অৱয়বৰ বিষয়ে ড° ভূবন মোহন দাসে কৈছে : “তেওঁলোক ওখ ডাঙৰ। শৰীৰ পেশীবহুল আৰু সুগঠিত। দৈহিক গঠন অধিক দৃঢ় আৰু সবল। ইণ্ডো-আৰ্যও দীৰ্ঘমস্তকী যদিও মস্তক বিশাল আকৃতিৰ, আয়তনো বৃহৎ। চৰ্মবৰ্ণ আৰু নেত্ৰবৰ্ণ পাতল। কেশ মিহি আৰু বেছি ক'লা নহয়।”

ক'কেছীয়ৰ এটা স্বতন্ত্ৰ ভাৰতীয় প্ৰকাৰ ইণ্ডো-আৰ্যসকল ভাৰতলৈ অহাৰ পিছৰেপৰা ভাৰতত এক নতুন যুগৰ সূচনা হৈছিল। খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ১৫০০ বছৰৰ পূৰ্বতেই তেওঁলোক ভাৰতলৈ বৃহৎ ৰূপত আহিছিল যদিও তাৰ পূৰ্বে সৰু সৰু দল মাজে মাজে ভাৰতলৈ আহি থকাৰ সম্ভাৱনাক নুই কৰিব নোৱাৰি। ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ অৱস্থিতি প্ৰসংগত ড° ভূবন মোহন দাসে ‘অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত’ গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট ‘জনগোষ্ঠীত প্ৰজাতীয় উপাদান’ প্ৰবন্ধত লেখিছে : “হিন্দুকুশ পৰ্বতৰ দক্ষিণাঞ্চলত থকা বৰ্তমানৰ বাল্টিকসকল ইণ্ডো-আৰ্যৰ আদৰ্শ প্ৰতিনিধি। সিন্ধু আৰু গংগা উপত্যকাত ইণ্ডো-আৰ্যৰ প্ৰাধান্য দেখা যায়। গংগা উপত্যকাত তেওঁলোক অখণ্ডিতভাৱে পশ্চিম বিহাৰলৈ বিস্তৃত। তাৰপৰা পূবলৈ এওঁলোকৰ অখণ্ড বিস্তাৰ দেখা নগ'লেও বিক্ষিপ্তভাৱে পূব বিহাৰ, বংগ আৰু অসমতো তেওঁলোকক দেখা যায়। প্ৰধানকৈ উচ্চ জাতিৰ মানুহৰ মাজতহে এওঁলোকৰ লক্ষণৰ প্ৰাবল্য চকুত পৰে।” (পৃষ্ঠা : ২১)

ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে ‘কিৰাত-জন-কৃতি’ গ্ৰন্থত খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ৭০০ বছৰ পূৰ্বে ইণ্ডো-আৰ্যসকল বিহাৰত উপস্থিত হৈছিল বুলি উল্লেখ কৰিছে। বিহাৰৰপৰা তেওঁলোক পূবলৈ প্ৰব্ৰজন কৰি অসমত উপস্থিত হৈছিলহি। এবাৰতে বা একেটা দলতে তেওঁলোক অসমলৈ যে আহিছিল এনে নহয়। পৃথক দলত মাজে-সময়ে তেওঁলোক অসমলৈ আহি আছিল। অৱশ্যে অসমত তেওঁলোকৰ প্ৰৱেশৰ সময় নিৰ্ণয় কৰা কঠিন। কিন্তু এই কথা ক'ব পাৰি যে, ইণ্ডো-আৰ্যসকল অসমলৈ অহাৰ পূৰ্বে পৰাই অসমত ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ প্ৰাধান্য আছিল। আলপাইন-আৰ্মেনীয়সকলো কিছু পৰিমাণে আছিল বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি।

পৌৰাণিক কাহিনীবোৰতো বৰ্তমানৰ অসম নামৰ অঞ্চলৰ উল্লেখ পোৱা যায়। ‘ৰামায়ণ’ আৰু ‘মহাভাৰত’ — এই দুখন মহাকাব্যত উল্লেখ থকা ইণ্ডো-আৰ্যৰ লগত উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ অৰ্থাৎ অসমৰ লোকৰ মিলন ঘটাব উদাহৰণ পোৱা যায়। শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাতি অনিৰুদ্ধ আৰু বাণৰজাৰ জীয়ৰী উষাৰ প্ৰণয়গাঁথা আৰু বিবাহ; শ্ৰীকৃষ্ণই কুণ্ডিল নগৰ বা শদিয়াৰপৰা ৰক্ষিণীক হৰণ কৰা; অৰ্জুনে মণিপুৰৰ ৰাজকন্যা চিত্ৰাংগদাক বিয়া

কৰোৱা; ভীমে হিড়িম্বাক পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰা আৰু ভীম-হিড়িম্বাৰ পুত্ৰ ঘটোৎকচে কুৰুক্ষেত্ৰ যুদ্ধত অংশগ্ৰহণ কৰা আদি পৌৰাণিক ঘটনাইও ইণ্ডো-আৰ্যৰ লগত অসমৰ সংযোগৰ কথা নিৰ্দেশ কৰে। অৱশ্যে এয়া কিমান বাস্তৱিক ঘটনা সেয়া ক'ব পৰা নাযায়। আকৌ 'কালিকা পুৰাণ'ত পোৱা যায় যে নৰকাসুৰে কিৰাতসকলক সাগৰৰ তীৰলৈকে খেদি পঠিয়াই কৰতোৱা আৰু ললিতকান্তাৰ মধ্যৱৰ্তী অঞ্চলত দ্বিজক অৰ্থাৎ ইণ্ডো-আৰ্যক প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।

সপ্তম শতিকাৰ ৰজা কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মাৰ সময়ৰ ডুবি আৰু নিদানপুৰ তাম্ৰফলিয়ে তেওঁৰ ৰাজ্যত ইণ্ডো-আৰ্য লোক থকাৰ তথ্য প্ৰদান কৰে। কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মাৰ ৰাজত্বকালত অসমলৈ অহা (তেতিয়া কামৰূপ) চীনা পৰিব্ৰাজক হিউৱেন-চাঙৰ টোকাৰপৰাও ব্ৰাহ্মণ আৰু কায়স্থ লোকক লগ পোৱাৰ তথ্য পোৱা যায়। কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মাৰ পূৰ্বৰ ৰজা, ষষ্ঠ শতিকাৰ মহাভূতবৰ্মনৰ ৰাজত্বকালতো ব্ৰাহ্মণ লোক আছিল বুলিও তথ্যও পোৱা গৈছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰপৰা আপোনালোকৰ এই কথা নিশ্চয় প্ৰতীয়মান হৈছে যে অসমত ইণ্ডো-আৰ্য লোক আছিল আৰু বৰ্তমানেও আছে।

১.৭.৪ ইৰাণো-চিথীয়

ড° শশাঙ্কশেখৰ সৰকাৰে ভাৰতৰ মানুহৰ মাজত ইৰাণো-চিথীয় প্ৰজাতিৰ লোকো আছে বুলি যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰিছে। পূব বিহাৰ, বংগ, অসম আৰু ইয়াৰ দাঁতিকাষৰীয়া অঞ্চলসমূহত দীৰ্ঘমস্তকীৰ বিপৰীতে মধ্যমস্তকী দেখা পোৱা যায়। এই লোকসকল মধ্যমস্তকী আৰু মধ্যকায় হোৱাৰ অন্যতম কাৰণৰূপে সৰকাৰে ইৰাণো-চিথীয়সকলৰ আগমন বুলি ব্যক্ত কৰিছে। এই ধৰণৰ অৱয়বৰ লোকৰ উপস্থিতি ভাৰতৰ পশ্চিম উপকূলৰ মহাৰাষ্ট্ৰ, গুজৰাট আদিতো প্ৰত্যক্ষ কৰা যায়। পৰৱৰ্তী সময়ত উত্তৰ মহীশূৰৰপৰা আৰম্ভ কৰি একেবাৰে দক্ষিণলৈকে তেওঁলোক বিস্তাৰিত হয়। দক্ষিণাত্যত উদ্ধাৰ হোৱা মহাপাষণ সংস্কৃতিৰ লগত ইৰাণো-চিথীয়সকল সম্পৰ্কিত।

ইণ্ডো-আৰ্যতকৈ ইৰাণো-চিথীয়সকল পৃথক। ইণ্ডো-আৰ্যসকল দীৰ্ঘনাসিকী, দীৰ্ঘমস্তকী আৰু উচ্চকায়; তাৰ বিপৰীতে ইৰাণো-চিথীয়সকল মধ্যনাসিকী, মধ্যমস্তকী আৰু মধ্যকায়। পণ্ডিতসকলে এই কথা কৈছে যে, ভাৰতৰ কলা আৰু স্থপতিবিদ্যাত ইৰাণো-চিথীয়সকলৰ প্ৰভাৱ পৰিছে।

এই প্ৰসংগত ড° ভুবন মোহন দাসে এক নৃবৈজ্ঞানিক অধ্যয়নৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে : “অসমীয়া ব্ৰাহ্মণ, কলিতা, কায়স্থ, কুমাৰ, যোগী, কৈৱৰ্ত আৰু হীৰা জাতিৰ ক্ৰমান্বয়ে শতকৰা প্ৰায় ৫৬, ৫০, ৫২, ৬৪, ৫৬, ৬০ আৰু ৬১ ভাগ লোক মধ্যমস্তকী। মস্তক আনুপাতিক সূচনাৰ মাধ্যম মধ্যমস্তকী ভাগত পৰে। মাধ্য হিচাপত এই জাতিবোৰ মধ্যকায়, অৰ্থাৎ মধ্যমীয়া উচ্চতাৰ। শতকৰা হিচাপতো মধ্যকায়ৰ সংখ্যা সৰহ। অসমীয়া মুছলমান লোকো মধ্যমস্তকী (শতকৰা প্ৰায় ৪৮ ভাগ), মধ্যনাসিকী (শতকৰা প্ৰায় ৬৯

ভাগ) আৰু মধ্যমীয়া উচ্চতাৰ। কোনোৱে কৰাৰ দৰে যদি জনগোটৰ মাজত কোনো
 প্রজাতীয় প্ৰকাৰৰ উপাদানৰ উপস্থিতি প্ৰায় সম্পূৰ্ণৰূপে মস্তক, নাসিকা আৰু দৈহিক
 উচ্চতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি নিৰূপন কৰা হয়, তেন্তে অসমীয়া মানুহৰ মাজত সৰকাৰে
 চিহ্নিত কৰা ইৰাণ'-চিথীয় প্ৰজাতীয় উপাদানৰ প্ৰাধান্য স্বীকাৰ কৰিব ল'ব লাগিব।”
 ('অসমীয়া মানুহৰ নৃবৈজ্ঞানিক পৰিচয়', পৃষ্ঠা : ৬১)

দাসে অৱশ্যে এটা কথা লৈ আঙুলিয়াইছে যে, আলপাইন-আৰ্মেনীয় আৰু
 ইৰাণো-চিথীয়ৰ আদিবাসস্থান, ভাৰতলৈ প্ৰব্ৰজনৰ পথ, ভাৰতত প্ৰব্ৰজন আৰু বিস্তাৰ
 ইত্যাদি দিশৰ সাদৃশ্য দেখা পোৱা যায়। সাংস্কৃতিক দিশতো আলপাইন-আৰ্মেনীয় আৰু
 ইৰাণো-চিথীয়ৰ মাজত মিল আছে। মস্তক, নাসিকা, উচ্চতাৰ মাজত পাৰ্থক্য থকাৰ
 লগতে দুয়োটা প্ৰজাতিৰ পথ দুটাও পৃথক।

ইণ্ডো-আৰ্য আৰু ইৰাণো-চিথীয়সকল সমসাময়িকভাৱে বা ইৰাণো-চিথীয়সকল
 কিছু পিছত ভাৰতবৰ্ষত প্ৰৱেশ কৰে বুলি দাসে মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁ কয় যে,
 ইণ্ডো-আৰ্যই পূব দিশলৈ গংগা উপত্যকাকে ধৰি আগ বাঢ়ি গৈ পশ্চিম বিহাৰ পায়গৈ।
 ইৰাণো-চিথীয়ই পশ্চিম দিশেৰে ভাৰতৰ দক্ষিণলৈ গতি অব্যাহত ৰাখিছিল। তাৰ পাছত
 নৰ্মদা আৰু শোণ নদী উপত্যকাকে ধৰি বংগদেশত উপস্থিত হৈ তাৰপাছত অসমত
 প্ৰৱেশ কৰিছিল। অসমত ইণ্ডো-আৰ্য নে ইৰাণো-চিথীয়ই প্ৰথমে প্ৰৱেশ কৰিছিল
 কোৱাটো জটিল। দাসে অৱশ্যে অসমৰ জাতিগোটৰ মানুহবোৰৰ মাজত ইৰাণো-চিথীয়
 উপাদানৰ প্ৰাবল্য বেছি বুলি অনুমান কৰিছে।

১.৮ মঙ্গোলীয়

অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াত মঙ্গোলীয়সকলৰ বিশেষ অৱদান আছে।
 নৃতাত্ত্বিকসকলে অসমক ক'কেছীয় আৰু মঙ্গোলীয় লোকৰ মিলনভূমি বুলি অভিহিত কৰিব
 বিচাৰে। মঙ্গোলীয়ৰ আদি বাসস্থান বুলি মধ্য এছিয়াৰ বিশাল ষ্টেপি ভূমিভাগৰ কথা
 নৃতাত্ত্বিকসকলে কয়। প্ৰব্ৰজনৰদ্বাৰা তেওঁলোক বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত বিয়পি পৰে।
 মঙ্গোলীয় যে চাৰিটা ভাগত বিভক্ত সেই কথা আপোনাৰ জ্ঞাতাৰ্থে ইতিমধ্যে উল্লেখ
 কৰি অহা হৈছে। তথাপি পুনৰ উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই ভাগ চাৰিটা হ'ল : (ক) মূল বা
 মধ্য মঙ্গোলীয়, (খ) মেৰুৰ এফ্ৰিমীয় বা উত্তৰীয় মঙ্গোলীয়, (গ) আমেৰিকান ইণ্ডিয়ান
 বা আমেৰিগু আৰু (ঘ) ইণ্ডোনেছীয়-মালয়ী মঙ্গোলীয়।

ড° সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে ভাৰতলৈ অহা মঙ্গোলীয়সকলক ইণ্ডো-
 মঙ্গোলীয় নামেৰে অভিহিত কৰিছে। ড° বিৰজাশঙ্কৰ গুহই ভাৰতৰ মঙ্গোলীয় দুটা ভাগত
 দুটা ভাগত বিভক্ত কৰিছে : প্ৰত্ন-মঙ্গোলীয় আৰু তিব্বতীয়-মঙ্গোলীয়। প্ৰত্ন-মঙ্গোলীয়ক
 আকৌ দুটা উপ-বিভাগত বিভক্ত কৰিছে : দীৰ্ঘমস্তকী আৰু প্ৰশস্তমস্তকী। তিব্বতীয়-
 মঙ্গোলীয়ক কোনো উপ-বিভাগত ভাগ কৰা নাই। ইণ্ডো-মঙ্গোলীয়সকলৰ আৱয়বিক

ৰূপৰ বৰ্ণনা ড° ভুবন মোহন দাসে এইদৰে দিছে : “চৰ্মবৰ্ণ পীত বা পীত পিংগল। দাড়ি-গোঁফ আৰু গাৰ নোম তাকৰ। কেশৰ বৰণ ক’লা, কেশ ঋজু আৰু অমসৃণ। নেত্ৰ বক্ৰ আৰু নেত্ৰ কোণ ঠেক। অন্তঃনেত্ৰচ্ছেদ বা সম্পূৰ্ণ নেত্ৰচ্ছেদ মংগলীয়াৰ এটা বিশেষ লক্ষণ। মুখমণ্ডল বহল আৰু চেপেটা।”

ড° ভুবন মোহন দাসে আলোচনা কৰিছে যে দীৰ্ঘমস্তকী উপ-বিভাগৰ লোকসকল মধ্যমীয়া উচ্চতাৰ আৰু তেওঁলোক মধ্যনাসিকীৰ। তেওঁৰ চৰ্মবৰ্ণ গাঢ় আৰু মুখমণ্ডল খৰ্ব আৰু চেপেটা। হিমালয়ৰ পাদদেশত এওঁলোকৰ বিস্তৃতি প্ৰত্যক্ষ কৰা যায়। অসমৰ জনজাতিবোৰ এই দীৰ্ঘমস্তকী উপ-বিভাগত পৰে। গুইট ছেমা নগা আৰু নেপালৰ লিম্বুসকল এই উপ-বিভাগৰ আদৰ্শ প্ৰতিনিধি বুলি অভিহিত কৰিছে। অসমত মঙ্গোলীয়সকল অষ্ট্ৰেলীয় আৰু ক’কেছীয়ৰ সংমিশ্ৰণলৈ আহি বিভিন্ন ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰাৰ কথাও নৃতাত্ত্বিকসকলে ব্যক্ত কৰিছে। দৈহিক উচ্চতাৰ ফালৰপৰা অসমৰ মঙ্গোলীয় জনসমষ্টিসমূহক এছিয়াৰ মঙ্গোলীয় গোটৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি। অসমৰ ইণ্ডো-মঙ্গোলীয়সকলৰ মুখমণ্ডল আন ইণ্ডো-মঙ্গোলীয়বোৰৰ মুখমণ্ডলতকৈ ঠেক আৰু এই ক্ষেত্ৰত ইণ্ডো-চীন আৰু শ্যাম দেশৰ লগত মিলে। নাকৰ ক্ষেত্ৰত আন মঙ্গোলীয়সকলতকৈ বহল। দাসে অৱশ্যে এই কথাও কৈছে যে, মঙ্গোলীয়া, চীন, কোৰিয়া, নেপাল আৰু ইণ্ডো-চীনৰ কিছুমান জনসমষ্টিৰ নাক অসমৰ মঙ্গোলীয় লোকতকৈ বেছি বহল। এছিয়াৰ আন আন মঙ্গোলীয় গোটৰ লগত উত্তৰ-পূবৰ মঙ্গোলীয়ৰ সাদৃশ্য আছে যদিও স্বকীয়তা পৰিলক্ষিত হয়। আপেক্ষিকভাৱে উত্তৰ-পূবৰ মঙ্গোলীয়ৰ দৈহিক উচ্চতা কম, মুখমণ্ডল ঠেক, মস্তক ঠেক আৰু নাসিকা বহল দেখা পোৱা যায়।

ইণ্ডো-মঙ্গোলীয়সকলক ‘কিৰাত’ বুলি জনা যায়। ইণ্ডো-আৰ্যসকল ভাৰতলৈ আহি দুই প্ৰকাৰৰ লোক লগ পাইছিল : নিষাদ আৰু কিৰাত। নিষাদসকলৰ চৰ্মবৰ্ণ ক’লা আৰু কিৰাতসকল পীতচৰ্মী। প্ৰাচীন সংস্কৃত গ্ৰন্থত কিৰাতসকলৰ বিষয়ে উল্লেখ পোৱা যায়। হিমালয়ৰ পাদদেশ আৰু উত্তৰ-পূব ভাৰত কিৰাতসকলৰ স্থান বুলি উল্লেখ আছে। চীনা, তিব্বতীয় লোককো কিৰাত আখ্যা দিয়াৰ কথা ড° ভুবন মোহন দাসে উল্লেখ কৰিছে। ড° সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে ‘কিৰাত-জন-কৃতি’ গ্ৰন্থত কিৰাতসকলৰ বিষয়ে বিশেষভাৱে আলোচনা কৰিছে। ‘যজুৰ্বেদ’ত কিৰাত নামটোৰ প্ৰথম উল্লেখ পোৱা যায়। ‘অথৰ্ববেদ’তো কিৰাতৰ উল্লেখ আছে। ‘ৰামায়ণ’, ‘মহাভাৰত’ মহাকাব্যতো কিৰাতৰ বিষয়ে উল্লেখ আছে। ‘মহাভাৰত’ৰ ‘সভাপৰ্ব’ত উল্লেখ থকা মতে নকুলে যেতিয়া উত্তৰ-পশ্চিমলৈ যাত্ৰা কৰিছিল, তেতিয়া কিৰাত লোকক লগ পাইছিল। ভীমে দিগ্বিজয় কৰিবলৈ পূব দিশলৈ যাওঁতে বিদেহ ৰাজ্যৰ অন্তত কিৰাত লোকক লগ পাইছিল। ভীমে সাতজন কিৰাত ৰজাক ৰণত পৰাস্ত কৰাৰ তথ্যৰপৰা উত্তৰ-পূব ভাৰতত কিৰাতৰ আধিপত্যৰ প্ৰমাণ লাভ কৰা যায়। অৰ্জুনে পশুপাত অস্ত্ৰ লাভৰ বাবে যেতিয়া শিৱক স্তুতি কৰিছিল, তেতিয়া শিৱই কিৰাতৰ বেষত অৰ্জুনক দেখা দিয়াৰ কথা জনা

যায়। আনকি ‘মহাভাৰত’ৰ ‘বনপৰ্ব’ত ‘কিৰাত পৰ্ব’ নামৰ এটা ভাগ পোৱা যায়। কুৰুক্ষেত্ৰ যুদ্ধত অংশগ্ৰহণ কৰা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ ৰজা ভগদত্তৰ সৈন্য বাহিনী কিৰাত, চীন আৰু সমুদ্ৰপাৰৰ যোদ্ধাৰদ্বাৰা গঠিত আছিল বুলি তথ্য পোৱা যায়। সৈন্যসকলৰ চৰ্মবৰ্ণ সোণবৰণীয়া বা পীতবৰ্ণৰ। মানে তেওঁলোক মঙ্গোলীয় লোকৰ দৰে। তেওঁলোকৰ দাড়ি-গোঁফ কম। ‘ৰামায়ণ’তো সোণবৰণীয়া চৰ্মৰ কিৰাতৰ উল্লেখ পোৱা যায়। ‘ৰামায়ণ’ৰ ‘কিষ্কিন্ধ্যা কাণ্ড’ত কিৰাতৰ বিৱৰণ প্ৰাপ্ত হৈছে। ‘বিষ্ণুপুৰাণ’ আৰু ‘মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণ’ত ভাৰতৰ পূব দিশত কিৰাতসকলৰ অৱস্থিতিৰ কথা উল্লেখ গৈছে।

মহীৰাংগ দানৰ নামৰ এজন ৰজাই প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত ৰাজত্ব কৰাৰ কথা জনা যায়। তেওঁ কিৰাত আছিল আৰু ৰজাসকলো কিৰাত আছিল। মহীৰাংগৰ পিছত হতকাসুৰ, সম্ভৰাসুৰ, ৰত্নাসুৰ আৰু ঘটকাসুৰে ৰাজত্ব কৰিছিল। নৰকাসুৰে কিৰাত ৰজা ঘটকাসুৰক পৰাস্ত কৰি প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত ৰাজবংশ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বিষয়ে ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে।

মধ্যযুগত ৰচিত ‘ত্ৰিপুৰা ৰাজমালা’, ‘যোগিনী তন্ত্ৰ’ গ্ৰন্থখনতো কিৰাতৰ বিষয়ে উল্লেখ পোৱা যায়। এই তথ্যসমূহে কিৰাতৰ উপস্থিতিৰ সম্ভেদ দাঙি ধৰে। কিৰাতসকলে পাহাৰ আৰু হাবিতলীয়া ঠাইত বাস কৰিছিল। বোৱা-কটাত তেওঁলোক পাৰ্গত আছিল। তেওঁলোক বসবাস কৰা অঞ্চলসমূহ বনজ আৰু খনিজ সম্পদেৰে চহকী আছিল।

চীন দেশৰ পশ্চিম অঞ্চলত বসবাস কৰা মঙ্গোলীয়সকল চীনীয়-তিব্বতীয় ভাষিক লোক। চীনীয়-তিব্বতীয় ভাষাৰ প্ৰধান ভাগ দুটা : শ্যাম-চীনীয় আৰু তিব্বতীয়-বৰ্মী। তিব্বতীয়-বৰ্মীকো কেইটামান উপ-বিভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে। এই ভাষাৰ প্ৰচলন দেখা পোৱা যায় তিব্বত, হিমালয়ৰ দক্ষিণ অঞ্চল, ছিকিম, নেপাল আদিত। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ বহুকেইটা জনসমষ্টি এই ভাষিক গোটাৰ ভিতৰৰা। তিব্বতীয়-বৰ্মী ভাষাৰ এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ ভাগ হৈছে অসম-বাৰ্মা। অসম-বাৰ্মাক পুনৰ কেইটামান উপ-ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে। ড° ভুবন মোহন দাসে উল্লেখ কৰিছে যে সেই সমূহ হ’ল কছাৰী, গাৰো, ৰাভা, মেচ আদি জনগোষ্ঠীয়ে কোৱা বড়ো ভাষা; নগাসকলৰ ভাষা; ত্ৰিপুৰা, মণিপুৰ, মিজোৰাম আদিৰ কিছুমান জনসমষ্টিয়ে কোৱা কুকী-চীন ভাষা; উত্তৰ-ম্যানমাৰত প্ৰচলিত কাচিন-লল’ ভাষা আৰু ম্যানমাৰৰ কিছুমান জনসমষ্টিৰ ভাষা।

তিব্বতীয়-বৰ্মীভাষী মঙ্গোলীয়সকলে আদি স্থান চীনদেশৰ দক্ষিণ-পশ্চিম অঞ্চলৰপৰা দক্ষিণলৈ প্ৰব্ৰজন কৰি ম্যানমাৰৰ উত্তৰ-পূব অঞ্চল পোৱাৰ পাছত এটা ভাগ দক্ষিণ-পূব এছিয়া পায়গৈ। যাত্ৰাত পথত কিছু লোক পশ্চিমলৈ গৈ উত্তৰ-পূব ভাৰতত সোমায়। তেওঁলোককে নগা, কুকি, মিজো আদিৰ পূৰ্বপুৰুষ বুলি কোৱা হৈছে। আন এটা দল হিমালয়ৰ পাদদেশেৰে গৈ নেপাল, ভূটান, তিব্বত অঞ্চলত বাস কৰেগৈ। এওঁলোকৰ কিছু লোকে পৰৱৰ্তী সময়ত দক্ষিণলৈ প্ৰব্ৰজন কৰি আহি ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকা, তাৰ দাঁতিকাষৰীয়া পাহাৰত থাকিবলৈ লৈছিল। কিছুমান বৰাক উপত্যকা, ত্ৰিপুৰা আদি

পায়গৈ। দাসে এই দুটা ভাগৰ উপৰিও আন এটা সৰু দল অসমলৈ আহিছিল বুলি সম্ভাৱনা ব্যক্ত কৰিছে। তেওঁলোক ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ গতিপথেৰে অৰ্থাৎ পূব কোণেৰে অসমত প্ৰৱেশ কৰিছিল। ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে এই অভিমত ব্যক্ত কৰিছে যে খৃষ্টপূৰ্ব ১০০০ বছৰৰ আগতেই তিব্বতীয়-বৰ্মী লোকসকল হিমালয়ৰ দক্ষিণ অঞ্চল আৰু তিব্বতৰ মাজেৰে ভাৰতত প্ৰৱেশ কৰিছিল।

ড° ভুবন মোহন দাসে আলোচনা কৰিছে যে, তিব্বতীয়-বৰ্মী ভাষী লোকসকল প্ৰব্ৰজনৰ জৰিয়তে অসমলৈ অহাৰ লগতে তেওঁলোক বসতি স্থাপন কৰি জনসমষ্টি গঠন কৰিছিল। গোটবিলাকৰ মাজত বৈবাহিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰাৰ লগতে ধৰ্মীয় বিশ্বাস, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, নিজস্ব ভাষা ৰক্ষাৰ্থে জনসমষ্টিসমূহে নিজৰ বাবে সুকীয়া নাম লৈছিল। ইয়াৰ ফলতেই ৰাভা, গাৰো, তিৱা, কছাৰী, নগা, মিজো, কুকি আদি বিভিন্ন জনসমষ্টিৰ সৃষ্টি হ'ল বুলি দাসে মত প্ৰকাশ কৰিছে। গাৰো, ৰাভা, কাৰ্বিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত প্ৰব্ৰজনৰ কাহিনীৰপৰা তেওঁলোকৰ প্ৰব্ৰজনৰ পথ, বাসস্থান আদিৰ আভাস পাব পাৰি। ৰাভা আৰু গাৰোৰ মাজত প্ৰচলিত কাহিনীয়ে তেওঁলোকৰ আদিবাসস্থান হিমালয়ৰ নামনি অঞ্চল বা তিব্বত বুলি ক'ব খোজে। সেই আদি বাসস্থানৰপৰাই তেওঁলোক অসমলৈ আহিছিল। কাহিনীয়েও কৈছে যে, তেওঁলোক একে পথেৰে একে সময়তে অসমলৈ অহা নাছিল। চীন বা তিব্বত আদি স্থানৰপৰা কছাৰীসকলো একেধৰণেই অসমলৈ আহিছিল। এণ্ডেলে ধাৰণা কৰিছে যে, দুটা বৃহৎ প্ৰব্ৰজনৰদ্বাৰা তেওঁলোক অসমলৈ আহিছিল। এটা দল উত্তৰ দিশ আৰু আন এটা দল উত্তৰ-পূব কোণেৰে আহিছিল। ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰা তিব্বতী-বৰ্মীভাষী তৃতীয় অৰ্থাৎ সৰু দলটো সোৱণশিৰি, দিবং, দিহিং নদীৰ উপত্যকাৰে অসমলৈ আহিছিল; সেই পথটো চুতীয়া আৰু মৰাণসকলেও ব্যৱহাৰ কৰাৰ সম্ভাৱনা নুই কৰিব নোৱাৰি। চুতীয়া আৰু মৰাণসকল অতি প্ৰাচীন মঙ্গোলীয় গোট বুলি দাসে অভিহিত কৰিছে। এণ্ডেলে কৈছে যে চুতীয়া আৰু মৰাণৰ লগত আছিল বড়ো ভাষীৰ সম্বন্ধ।

ড° ভুবন মোহন দাসে বড়ো ভাষা গোটৰ জনসমষ্টিবোৰৰ অৱস্থিতিৰ বিষয়ে এইদৰে লেখিছেঃ “তিব্বতীয়-বৰ্মী ভাষা পৰিয়ালৰ বড়ো ভাষাগোটৰ জনসমষ্টিবোৰক ভৌগোলিক বিস্তাৰ অনুসৰি এণ্ডেলে দুটা প্ৰধান ভাগত ভাগ কৰিছে। এভাগ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰৰ আৰু আনভাগ দক্ষিণপাৰৰ। ৰাভা আৰু গাৰোৰ মাজত প্ৰচলিত কাহিনীযোগে পাই অহা হৈছে যে তেওঁলোক ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী পাৰ হৈ দক্ষিণপাৰলৈ যায়। প্ৰধানকৈ দক্ষিণপাৰতেই গাৰোৰ বিস্তাৰ। ডিমাচাসকলে দক্ষিণপাৰত আৰু বেছিদক্ষিণলৈ গৈ উত্তৰ কাছাৰ পাহাৰত থিতাপি লয়। ত্ৰিপুৰাৰ ত্ৰিপুৰীসকলে তাতোতকৈ বেছিদক্ষিণত বাস কৰে। তিৱাসকল মধ্য অসমৰ দক্ষিণপাৰতেই প্ৰধানকৈ বিস্তাৰিত। অৱশ্যে সকলোবোৰ জনসমষ্টিয়েই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণপাৰত উপনীত হোৱা নাছিল। বহুতেই উত্তৰপাৰতেই ৰৈ যায় আৰু বিভিন্ন অঞ্চলত বিয়পি পৰে। আকৌ বড়ো ভাষাগোটৰ

লোকক বাসস্থান অনুসৰি পশ্চিম আৰু পূব ভাগতো ভগাব পাৰি। বাভা, মেচ, গাৰো আদি পশ্চিম ভাগত পৰে। আনহাতে সোণোৱাল, ঠেঙাল, বাৰুৱা আদি পূৰ্বাঞ্চলৰ বাসিন্দা।” (‘অসমীয়া মানুহৰ নৃগোষ্ঠীয় পৰিচয়’, পৃষ্ঠা : ৭২-৭)

কাৰ্বি সকলো তীৰ্বতীয়-বৰ্মী ভাষী লোক যদিও অষ্ট্ৰিকৰ সংমিশ্ৰণ তেওঁলোকৰ ভাষাত দেখা পোৱা যায়। বিভিন্ন জনসমষ্টিৰপৰা সাংস্কৃতিক উপাদান গ্ৰহণ কৰি তেওঁলোকে কাৰ্বি আংলঙত বসতি কৰিবলৈ লয়।

অসমৰ এটি অন্যতম প্ৰধান জনসমষ্টি কোচৰ বিষয়ে পণ্ডিতসকলৰ মাজত বিভিন্ন মত পোৱা যায়। ড° ভুবন মোহন দাসে সেই বিষয়ে এনেদৰে লেখিছে : “কোচৰ বিষয়ে নানা জনে নানা মন্তব্য দিছে। পুৰাণ আৰু তন্ত্ৰত কোচক কুভাচ নামে অভিহিত কৰা হৈছে। হগছনে কোচক বড়োৰ অন্তৰ্গত কৰিছে। ডেণ্টনে কোচক দ্ৰাবিড় বুলি ক’ব খোজে। ৰিজলে কোচৰ মাজত দ্ৰাবিড় আৰু মংগোলীয় লক্ষণৰ সংমিশ্ৰণ দেখিছে। তেওঁৰ মতে, এই দুইবিধৰ ভিতৰত দ্ৰাবিড় উপাদান বেছি। দ্ৰাবিড় লোক উত্তৰ আৰু উত্তৰ-পূবলৈ বিতাৰিত হৈ মংগোলীয়ৰ লগত সংমিশ্ৰিত হ’ল। কিন্তু আনহাতে ৱাডেলৰ মতে কোচসকল স্পষ্টৰূপে মংগোলীয়।” (‘অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত’, পৃষ্ঠা : ১৬) হাজং, দেউৰী, মিচিং, নগা, কুকি, মিজো আদি মঙ্গোলীয় জনসমষ্টিয়েও অসমীয়া জাতি গঢ়াত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে।

১২২৮ খ্ৰীষ্টাব্দত উত্তৰ ম্যানমাৰৰপৰা উত্তৰ-পূব কোণৰ পথেৰে পাটকাই পৰ্বত পাৰ হৈ অসমলৈ অহা আহোমসকল মঙ্গোলীয় জনগোট। আহোমসকল শ্বান বা টাই জনগোটৰ অন্তৰ্গত। ভাষাৰ ফালৰপৰা চীনেয়-তীৰ্বতীয় পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত শ্যামীয়-চীনেয় শাখাৰ। আহোমসকলক অনুকৰণ কৰি আন বহুতো সৰু সৰু জনগোট টাই ফাকে (বা ফাকিয়াল), খায়মাং, টুৰুং, খামতি, আইতন, দৌৱনীয়া অন্যতম। এওঁলোক বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী লোক। অসমলৈ আহি এওঁলোকে উজনি অসমত বাস কৰিছিলহি।

ড° লীলা গগৈয়ে ‘অসমৰ সংস্কৃতি’ গ্ৰন্থত মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি কৈছে : “অসমৰ সংস্কৃতি ভাৰতীয়-আৰ্যমুখী হ’লেও ইয়াৰ দীঘে-বাণিয়ে মঙ্গোলীয় উপাদান উপচি আছে।” (পৃষ্ঠা : ১৩৩) আমি ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি আহিছোঁ যে, অসমৰ অধিকাংশ জনসংখ্যাই হ’ল মঙ্গোলীয়। গগৈয়ে উল্লেখ কৰিছে “অসমৰ ব্ৰাহ্মণ, দৈৱজ্ঞ, কায়স্থ, আৰু কলিতা মানুহখিনিক বাদ দিলে বাকী সকলো থলুৱা মানুহেই মংগোলীয় জনসমষ্টিৰ অন্তৰ্গত।” তেওঁ নৃতাত্ত্বিক পৰ্যবেক্ষণৰ আধাৰত আৰু এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা কৈছে যে থলুৱা মুছলমানৰ লগত মঙ্গোলীয় তেজৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে।

অসমীয়া ভাষা-সংস্কৃতি, ধৰ্ম সকলোতে মঙ্গোলীয়সকলৰ উপাদান আছে। মাছ ধৰা সঁজুলি, তাঁতশালৰ সঁজুলি, গছ-লতাৰ নাম, ধানৰ নাম, নৈৰ নাম, ঠাইৰ নাম, মাছৰ নাম, ঘৰৰ সঁজুলি ইত্যাদিত মঙ্গোলীয় উপাদান আছে। অসমৰ মঙ্গোলীয়সকলৰ ধৰ্ম পৰম্পৰাত জীৱ বলি দিয়া ৰীতি দেখা পোৱা যায়। অৰ্থাৎ উপাস্য দেৱতালৈ কেঁচা

তেজ আগবঢ়োৱা কাৰ্য তেওঁলোকৰ ৰীতি। মঙ্গোলীয় সমাজত বিয়াৰ লগত সামাজিক ৰীতিৰ লগতে ধৰ্মীয় ধাৰণাও জড়িত হৈ আছে। মঙ্গোলীয়সকলৰ মাজত তামোল-পাণৰ ব্যাপক ব্যৱহাৰ আছে। অষ্ট্ৰিকসকলৰপৰা তেওঁলোকে তামোল-পাণৰ ব্যৱহাৰ শিকে। মঙ্গোলীয়সকলৰ বেছিভাগেই গাখীৰ খোৱা নাছিল। গৰুৰ পৰিৱৰ্তে তেওঁলোকে ম'হ পুহিছিল, ম'হৰ দ্বাৰা হাল বাইছিল। মঙ্গোলীয়সকলে দা এখন আৰু মোনা এটা সদায় লগত ৰাখিছিল। মঙ্গোলীয় সমাজত তাঁতশালৰ প্ৰচলন পুৰণিকালৰেপৰা আছে। তেওঁলোকে মাটিৰ শাল আৰু কঁকালত বান্ধি বোৱা শাল — এই দুই প্ৰকাৰৰ তাঁতশাল ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তেওঁলোকে কপাহী, পাট, মুগা আৰু এৰীসূতাৰ কাপোৰ বৈছিল। মঙ্গোলীয় শিপিনীসকল অতি পাকৈত আছিল। মিচিং, কাৰ্বি, বড়ো, খামতি, ফাকিয়াল তিৰোতাৰ হাতৰ পৰশত সপোন দিঠকলৈ ৰূপান্তৰিত হয় বুলি ড° লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰিছে। নিৰাপত্তা আৰু স্বাস্থ্যজনিত কাৰণত মঙ্গোলীয় লোকসকলে চাংঘৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তেওঁলোকে ঘৰত প্ৰস্তুত কৰা লাওপানী খাদ্য ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰে। তেওঁলোকৰ খাদ্যভ্যাসত কোনো ধৰণৰ নিষেধাজ্ঞা নাছিল। মাছ-মাংস তেওঁলোকে শুকুৱাই সংৰক্ষণ কৰাৰ পৰম্পৰাও আছে। মঙ্গোলীয় সমাজত নাৰীৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে। তেওঁলোকে নাৰীক উৰ্বৰা শক্তিৰ উৎস ৰূপে গণ্য কৰে। অষ্ট্ৰিকসকলে আৰম্ভ কৰা শালি ধানৰ খেতি আহোমসকলে ব্যাপক হাৰত কৰিছিল। মঙ্গোলীয়সকলে যৌথ পৰিয়াল ব্যৱস্থাৰ পোষকতা কৰিছিল। বিয়া, সবাহ আদিত সকলোৱে সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়াইছিল। মঙ্গোলীয়সকল স্বভাৱত যিদৰে সহজ-সৰল আছিল; ঠিক সেইদৰে তেওঁলোকৰ জীৱন-যাপন পদ্ধতিও আছিল সৰল।

জানি থওঁ আহক

পৃথিৱীৰ চাৰিটা নৃগোষ্ঠীৰ ভিতৰত অসমত তিনিটা নৃগোষ্ঠীৰ লোক আছে বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে মত প্ৰকাশ কৰিছে। সেই নৃগোষ্ঠী তিনিটা হ'ল : অষ্ট্ৰেলীয়, ক'কেছীয় আৰু মঙ্গোলীয়। ক'কেছীয়ৰ চাৰিটা উপ-বিভাগৰ মানুহ অসমত আছে। সেই উপ-বিভাগকেইটা হ'ল : ভূমধ্যসাগৰীয়, পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তিকী, ইণ্ডো-আৰ্য আৰু ইৰাণো-চিথীয়। পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তিকীৰ তিনিটা ভাগৰ ভিতৰত আলপাইন আৰু আৰ্মেনীয়ৰ লোকহে অসমত থকাৰ কথা প্ৰমাণিত হৈছে; ডিনাৰিক উপ-বিভাগৰ লোক অসমত নাই। ঠিক সেইদৰে অসমত নিগ্ৰো নৃগোষ্ঠীৰ লোক নাই বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে মত পোষণ কৰিছে। নগাসকলৰ মাজত নেগ্ৰিটোৰ উপাদান আছে বুলি কোনোৱে মত প্ৰকাশ কৰিলেও সেই ধাৰণা প্ৰামাণিক নহয়। অষ্ট্ৰেলীয়সকল অসমৰ আদিম অধিবাসী বুলি প্ৰমাণিত হৈছে। অসমৰ জনজাতিসকলৰ অধিকসংখ্যকেই মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত। প্ৰাচীন ভাৰতীয় পৰম্পৰাত অষ্ট্ৰেলীয়সকলক 'নিষাদ' আৰু মঙ্গোলীয়সকলক 'কিৰাত' বুলি কোৱা হৈছিল।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

(১) অসমত কোনকেইটা নৃগোষ্ঠীৰ লোক আছে? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....
.....
.....

(২) অসমৰ আদিম নৃগোষ্ঠীৰূপে কোনটো নৃগোষ্ঠী স্বীকৃত হৈছে? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....
.....
.....

১.৯ সাৰাংশ (Summing Up)

আপোনালোকৰ সুবিধা হোৱাকৈ এই বিভাগত অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ পূৰ্বে পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীসমূহ আৰু ভাৰতৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ সম্যক পৰিচয় দাঙি ধৰা হৈছে। ইতিমধ্যে আপোনালোক অৱগত হৈছে যে পৃথিৱীৰ সমগ্ৰ মানৱ প্ৰজাতিক নিগ্ৰো, মঙ্গোলীয়, ক'কেছীয় আৰু অষ্ট্ৰেলীয় — এই চাৰিটা ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে। আপোনালোকৰ এই ধাৰণাও হৈছে যে কেইবাজনো নৃতাত্ত্বিকে অষ্ট্ৰেলীয়ক ক'কেছীয়ৰ এটা ভাগ হিচাপেহে আলোচনা কৰিব বিচাৰে। তেওঁলোকে অষ্ট্ৰেলীয়ক 'প্ৰত্ন-ক'কেছীয়' নামকৰণ কৰি পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীৰ সংখ্যা তিনিটা বুলি ক'ব খোজে। তাৎপৰ্যপূৰ্ণ যে সাম্প্ৰতিক সময়ত অষ্ট্ৰেলীয়ক সুকীয়া নৃগোষ্ঠীৰূপে নৃবৈজ্ঞানিকসকলে মানি লৈছে আৰু পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীৰ সংখ্যা চাৰিটা বুলি স্বীকৃত হৈছে। আপোনালোক জ্ঞাত হৈছে যে ভাৰতত চাৰিওটা নৃগোষ্ঠীৰে লোক পোৱা যায়। আলোচনা প্ৰসংগত বিভিন্ন নৃতাত্ত্বিকে ভাৰতৰ নৃগোষ্ঠী সম্পৰ্কে আগবঢ়োৱা অভিমতো পোহৰলৈ অনা হৈছে। ভাৰতলৈ পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইৰপৰা কোন পথেৰে কোন সময়ত নৃগোষ্ঠীসমূহে প্ৰবেশ কৰিছিল তাৰ আভাসো আপোনাক দিয়া হৈছে। অসমৰ নৃগোষ্ঠীৰ বিষয়ে বিশেষভাৱে এই বিভাগত আলোচনা কৰা হৈছে। অসমত তিনিটা নৃগোষ্ঠীৰহে লোক থকাৰ কথা নৃতাত্ত্বিকসকলে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাইছে। অসমত তেওঁলোকে নিগ্ৰোৰ কোনো লোক নাই বুলি বিশ্লেষণৰদ্বাৰা প্ৰতিপাদিত কৰিছে। নগাসকলক বহুতে নিগ্ৰোৰ এটা উপ-ভাগ নেগ্ৰিটো বুলি ক'ব খোজে যদিও সেই কথা যুক্তিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত নহয়। এই কথা প্ৰমাণিত হৈছে যে অসমত অষ্ট্ৰেলীয়, ক'কেছীয় আৰু মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ লোকহে আছে। অষ্ট্ৰেলীয়সকল ভাৰত তথা অসমৰ আদিম বাসিন্দা বুলি প্ৰমাণিত হৈছে। অসমীয়া সংস্কৃতিতৈ অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ স্মৰণীয় অৱদানকো

আলোচনাৰ মাজলৈ অনা হৈছে। আপোনাৰ ধাৰণা স্পষ্ট হৈছে যে ক'কেছীয়ৰ চাৰিটা উপ-বিভাগৰ লোক অসমত দেখা পোৱা যায়। সেই উপ-বিভাগকেইটা হৈছে : ভূমধ্যসাগৰীয়, পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকী, ইণ্ডো-আৰ্য আৰু ইৰাণো-চিথীয়। পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ তিনিটা উপ-ভাগৰ ভিতৰত আলপাইন আৰু আমেনীয়ৰ লোকহে অসমত আছে। পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ অন্তৰ্গত ডিনাৰিকসকলৰ উপস্থিতি অসমত দেখা পোৱা নাযায়। আপোনাৰ অৱগত হৈছে যে অসমৰ জনজাতিবিলাকৰ বেছি সংখ্যকেই মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ। অসমীয়া জাতিগঠন প্ৰক্ৰিয়ালৈ মঙ্গোলীয়সকলে অনবদ্য অৱদান আগবঢ়াই আহিছে। প্ৰাচীন ভাৰতীয় পৰম্পৰাত অষ্ট্ৰেলীয়সকলক 'নিষাদ' আৰু মঙ্গোলীয়সকলক 'কিৰাত' বুলি কোৱা হৈছিল।

আমি আশাকৰোঁ এই বিভাগটো অধ্যয়ন কৰি আপুনি অসমৰ নৃগোষ্ঠী সম্পৰ্কে জ্ঞান লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছে।

১.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১। সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ মানুহক কেইটা নৃগোষ্ঠীত বিভক্ত কৰা হৈছে? পৃথিৱীৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ চমু আভাস দাঙি ধৰক।
- ২। ভাৰতবৰ্ষৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।
- ৩। ভাৰতবৰ্ষত কোনবোৰ নৃগোষ্ঠী আছে বুলি বিভিন্নজন নৃতাত্ত্বিকে নিজৰ মত প্ৰদৰ্শন কৰিছে সেই বিষয়ে আভাস দিয়ক।
- ৪। অসমৰ নৃগোষ্ঠীসমূহৰ চমু পৰিচয় দাঙি ধৰক।
- ৫। অসমৰ অষ্ট্ৰেলীয় নৃগোষ্ঠীৰ বিষয়ে এটি আলোচনা প্ৰস্তুত কৰক।
- ৬। অসমৰ ক'কেছীয় নৃগোষ্ঠীৰ বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ লিখক।
- ৭। অসমৰ ক'কেছীয় নৃগোষ্ঠীৰ উপ-বিভাগ ভূমধ্যসাগৰীয়সকলৰ আভাস দিয়ক।
- ৮। অসমৰ ক'কেছীয় নৃগোষ্ঠীৰ উপ-বিভাগ পশ্চিমীয়া প্ৰশস্তমস্তকীৰ অন্তৰ্গত আলপাইন-আমেনীয়সকলৰ পৰিচয় দিয়ক।
- ৯। অসমৰ ক'কেছীয় নৃগোষ্ঠীৰ উপ-বিভাগ ইণ্ডো-আৰ্যসকলৰ পৰিচয় দাঙি ধৰক।
- ১০। অসমৰ ক'কেছীয় নৃগোষ্ঠীৰ উপ-বিভাগ ইৰাণো-চিথীয়সকলৰ চমু পৰিচয় দিয়ক।
- ১১। অসমৰ মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ লিখক।
- ১২। “অসমৰ জনজাতিসকলৰ অধিক সংখ্যকেই মঙ্গোলীয়।” — এই মন্তব্যৰ আধাৰত এটি আলোচনা প্ৰস্তুত কৰক।
- ১৩। ভাৰত তথা অসমত বসবাস কৰা আদিম নৃগোষ্ঠী বুলি কোনটো নৃগোষ্ঠীক পণ্ডিতসকলে মানি লৈছে? সেই আদিম নৃগোষ্ঠীটোৰ পৰিচয় দাঙি ধৰক।
- ১৪। অসমলৈ বিভিন্ন সময়ত কোনবোৰ মানুহৰ প্ৰব্ৰজন ঘটিছিল সেই বিষয়ে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰক।
- ১৫। ‘অসমৰ মানুহ’ — এই বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ লিখক।

১.১১ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

- অসম সাহিত্য সভা। *অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত (আদিম কালৰপৰা দ্বাদশ শতিকালৈ)*।
গুৱাহাটী : বনলতা, ২০০৫। মুদ্ৰিত।
- গগৈ, লীলা। *অসমৰ সংস্কৃতি*। গুৱাহাটী : বীণা লাইব্ৰেৰী, ১৯৯০। মুদ্ৰিত।
- দাস, ভুবন মোহন। *অসমীয়া মানুহৰ নবৈজ্ঞানিক পৰিচয়*। গুৱাহাটী : অসম বিজ্ঞান
সমিতি, ২০০৩। মুদ্ৰিত।
- পাটৰ, পদ্ম (সম্পা.)। *জনজাতি সমাজ সংস্কৃতি*। গুৱাহাটী : বিংছাং পাব্লিকেশ্যন,
২০০৮। মুদ্ৰিত।
- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ। *অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি*। নলবাৰী : জাৰ্ণাল এম্প'ৰিয়াম,
২০১৩। মুদ্ৰিত।
- ৰাজবংশী, পৰমানন্দ (সম্পা.)। *অসমীয়া জাতি আৰু সংস্কৃতি*। গুৱাহাটী : অসমীয়া
বিভাগ, প্ৰাগজ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়, ২০০৩। মুদ্ৰিত।
- শইকীয়া, নগেন। *অসমীয়া মানুহৰ ইতিহাস*। গুৱাহাটী : কথা পাব্লিকেশ্যনচ্, ২০১৩।
মুদ্ৰিত।
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ আৰু চহৰীয়া, কনক চন্দ্ৰ (সম্পা.)। *অসমৰ সংস্কৃতি-সমীক্ষা*। গুৱাহাটী
: চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০১৬ (২০০০) মুদ্ৰিত।

* * *

দ্বিতীয় বিভাগ
অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি (১)

বিভাগৰ গঠন :

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ অসম আৰু অসমীয়াৰ ধাৰণা
- ২.৪ কাৰ্বি জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ২.৫ বৰো জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ২.৬ ৰাভা জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগত অসমৰ নৃগোষ্ঠী সমূহৰ বিষয়ে বিষদভাৱে পৰ্যালোচনা কৰি অহা হৈছে। এই বিভাগটিত অসম আৰু অসমীয়া মানুহৰ এটি ধাৰণা দিয়াৰ লগতে অসমত বসবাস কৰা তিনিটা উল্লেখযোগ্য জনজাতি কাৰ্বি, বৰো আৰু ৰাভাৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ব।

ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যান্য প্ৰদেশৰ তুলনাত অসমৰ জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়া অত্যন্ত জটিল। ইতিহাসৰ বিভিন্ন স্তৰত এই ৰম্য ভূমিৰ সুৰম্য প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ বিভিন্ন যুগত বিভিন্ন ঠাইৰ মানুহ অসমলৈ আহিছে আৰু ইয়াৰ প্ৰাকৃতিক শোভা-সৌন্দৰ্য, মানুহৰ আদৰ-শ্ৰেহ আৰু অতিথিপৰায়ণতাত সন্তুষ্ট হৈ ভৱিষ্যতৰ বাবে অসমকে নিজৰ মাতৃভূমি হিচাপে গ্ৰহণ কৰি নিগাজিকৈ বসতি স্থাপন কৰিছে। ইতিহাসৰ বিভিন্ন স্তৰত এই দেশলৈ প্ৰব্ৰজন কৰা জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰিক জনগোষ্ঠীয়ে ইয়াৰ প্ৰাচীনতম অধিবাসী বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে মত পোষণ কৰিছে। তেওঁলোকৰ পাছতে ক্ৰমান্বয়ে মংগোলীয়, দ্ৰাবিড়, আৰ্য আদি নৃ-গোষ্ঠীৰ আগমন ঘটে। ঐতিহাসিক দৃষ্টিৰে চালে অষ্ট্ৰিক আৰু মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কাৰ্বি, বড়ো, ৰাভা, দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী, হাজং আদি জনজাতিসমূহেই হ'ল অসমৰ প্ৰাচীনতম বাসিন্দা। এই বিভিন্ন জনজাতিসমূহে তেওঁলোকৰ বিবিধ সাংস্কৃতিক সম্পদ, ভাষিক আৰু আৰ্থসামাজিক বৈশিষ্ট্যই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে বিলীণ হৈ থলুৱা সংস্কৃতি গ্ৰহণ, বৰ্জন আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি পৰিপূৰ্ণ অসমীয়া সাংস্কৃতিক ভেঁটি নিৰ্মাণত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি—

- অসমৰ আৰু অসমীয়াৰ সংজ্ঞা সম্পৰ্কে বিভিন্নজনে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ধৰণৰ মত পোষণ কৰি আহিছে বুলি জানিব পাৰিব। ইয়াৰ জৰিয়তে অসম আৰু অসমীয়াৰ সম্পৰ্কেও এটি সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব,
- প্ৰাচীন কালৰে পৰা অসমত বসবাস কৰি অহা কাৰ্বি, বড়ো আৰু ৰাভা জনজাতিৰ ধৰ্মীয় পৰম্পৰা, আৰ্থ-সামাজিক গাঁথনি, সামাজিক পৰম্পৰা আদিৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব,
- অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমাৰোহণ প্ৰক্ৰিয়াত এই জনজাতিসমূহৰ অৱদান সম্পৰ্কে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব।

২.৩ অসম আৰু অসমীয়াৰ ধাৰণা

উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল তথা 'বৰ অসম' নৃতত্ত্বৰ ভূস্বৰ্গ। ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই জনপ্ৰিয় কৰা 'বৰ অসম'ৰ ঐতিহাসিক ধাৰণা সাংস্কৃতিক তথা নৃতাত্ত্বিক দিশতো প্ৰযোজ্য। প্ৰাচীন কামৰূপ বা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন নামেৰে সৰু বৰ একাধিক খণ্ডত বিভক্ত হৈ বিভিন্ন বংশীয় ৰজা-মহাৰজাৰ অধীনস্থ হৈ বা স্বতন্ত্ৰভাৱে শাসিত হৈ আহিছিল। লৌহিত্য/লুইত লাওতু/তিলাও, নাম ডিলাও/নাম-দাও-ফি, বুলুং বুথুৰ/ব্ৰহ্মপুত্ৰ ইত্যাদি নামেৰে অভিহিত বৰনৈৰ দুয়োপাৰ আৰু দাঁতি কাষৰীয়া পাহাৰীয়া ভূখণ্ডক লৈয়ে পাৰলৌহিত্য বা লৌহিত্য দেশৰ ধাৰণা যোষিত হৈছিল। অসুৰবংশীয় ঘটকাসুৰ, মহীৰঙ্গ দানৱ, বাণাসুৰ, ভীষ্মক, নৰক, ভগদত্ত প্ৰমুখ্যে ৰজা-ৰাজন্যবৰ্গৰ দৰে পৰৱৰ্তীকালত বৰ্মন বংশ, শালস্তম্ভ বংশ, পালবংশ, জিতাৰি বংশ, কোচ-কছাৰী, চুতীয়া-বৰাহী, লালুং-জয়ন্তীয়া-মিকিৰ, আহোম প্ৰভৃতি বংশজাত ৰজা-মহাৰজাসকলেও কামৰূপ (কামৰূ/কা-মো-লু-পো), প্ৰাগজ্যোতিষ (পাগৰ জোহতিছ) কৌণ্ডিল্য (কুণ্ডিল), কমতাপুৰ, কোচবিহাৰ-কোচ হাজো, হৈডুম্ব (কছাৰী ৰাজ্য), গোভা-ডিমৰুৱা, হালালী/হাবুং (চুতীয়া ৰাজ্য), ভূঞা ৰাজ্য, কামপীঠ-ৰত্নপীঠ-স্বৰ্ণপীঠ-সৌমাৰপীঠ, আসাম/অসম আদি ৰাজ্য আৰু পোৱালী ৰাজ্য শাসন কৰি নিজ নিজ প্ৰজাৰ সাতপুৰুষীয়া ঐতিহ্য-পৰম্পৰাক কেতিয়াবা শ্ৰদ্ধা জনাই আৰু কেতিয়াবা মৰিমূৰ কৰি (আহোমৰ দিনত 'সাত ৰাজ মাৰি একৰাজ কৰা' কথাটো কিন্তু সমন্বিত অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বৰভেটি ৰচনা কৰা কাৰ্যতহে প্ৰযোজ্য) বৰ অসমত বৰ্ণাঢ্য জনগোষ্ঠীৰ এক বৰ্ণিল ভাষা-সংস্কৃতিয়ে ঠন ধৰি উঠা এক পৃষ্ঠভূমি ৰচিত হৈছিল।

এনে এক সাংস্কৃতিক তথা নৃতাত্ত্বিক পৰিঘটনাত সৃষ্টি হোৱা আৰ্য-দ্ৰাবিড় আৰু অষ্ট্ৰ'-মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ ধাৰক আৰু বাহক হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পৰা এই অঞ্চলৰ অধিবাসীসকলক নৃতাত্ত্বিকসকলৰ দৰে দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাই আলোচনা কৰিলে কিছু

নিয়াৰি লগা হয়। নৃতাত্ত্বিকসকলে ভগোৱা সেই প্ৰধান দুটা ভাগ হ'ল— (ক) জাতিগোট আৰু (খ) জনজাতি গোট। (ড° ভুবন মোহন দাস এইক্ষেত্ৰত বাটকটীয়া)

হিন্দু বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্মৰ অনুগামী নতুবা অন্য প্ৰধান ধৰ্মীয় পন্থাৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকল, যিসকলৰ মাজত বসবাসৰ কোনো নিৰ্দিষ্ট ভূখণ্ড নাই আৰু বৃত্তি বা জীৱিকাৰ ক্ষেত্ৰতো কোনো বাধ্যবাধকতা মানি চলিবলগা নহয়, তুলনামূলকভাৱে আৰ্থ-সামাজিক দিশত কিছু ক্ষেত্ৰত আগবঢ়া আৰু পৰিমাৰ্জিত ভাষা-সাহিত্যৰে ধন্য, তেনে ভাষিক বা সামাজিক গোটৰ লোককে জাতিগোটত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। জাতিগোট বুলিলে সেয়ে প্ৰাচীন হিন্দু ধৰ্মীয় চতুৰ্বৰ্ণৰ অন্তৰ্গত ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু শূদ্ৰৰ পৰা জাত ভিন ভিন নামেৰে পৰিচিত বিভিন্ন বৃত্তিজীৱী লোক-সমষ্টি যেনে বামুণ-গোঁসাই (দ্বিজ), নাপিত-গণক (দৈৱজ্ঞ), কায়স্থ-কলিতা (বৰকলিতা, সৰুকলিতা কমাৰ, কুমাৰ, বণিয়া/সোণাৰি, সূত, নট, বেজ, খনিকৰ), শূদ্ৰিৰ/নমঃশূদ্ৰ আদিকে বুজোৱা হয়। এওঁলোককে বৰ্ণহিন্দুৰ লোক বোলা হয়। অসম তথা ভাৰতত সংবিধানে স্বীকৃত দিয়া আৰু কেতবোৰ পিছপৰা সম্প্ৰদায় (OBC/MOBC) আৰু অনুসূচিত জাতি (Scheduled Caste)-ৰ লোককো এই জাতিগোটৰ অন্তৰ্গত বুলিয়ে ধৰা হয়। তেনে জনগোটৰ ভিতৰত-নাথযোগী (কাটনী), কৈৱৰ্ত/কেওট (হালোৱা কেওট, জালোৱা কেওট), জালো-মালো, কাটনি, নদীয়াল, ডোম), মালী/মালাকৰ, হীৰা, কুমাৰ, হাৰী, সুৰী, মুচি/চমাৰ, চড়াল/চঙাল, জলধা/সূত্ৰধাৰ (তাঁতী), গৰীয়া-মৰিয়া (মুছলমান), ধোবা/ৰজক, গোৱাল, হৰিজন/বাছফৰ ইত্যাদিৰ নামে থাউকতে আমাৰ মনলৈ আহে। এইসমূহ জাতিগোটৰ লোকসকলৰ কোনো গাইগুটীয়া ভাষা-ধৰ্ম, উছৰ-অনুষ্ঠান, খাদ্যাভাস-সাজপাৰ প্ৰভৃতি সাংস্কৃতিক পৰিচয় নাই। সাধাৰণতে অসমত আৰ্য ভাৰতীয় অসমীয়া ভাষাই তেওঁলোকৰ মাতৃভাষা আৰু অসমীয়াৰ জাতীয় উছৰ বিহু (ৰঙালী, ভোগালী আৰু কঙালী) আৰু শান্ত-শৈৱ-বৈষ্ণৱ পৰম্পৰাইও ঢুকি নোপোৱা শিলপূজা, বাঁহ পূজা, গো পূজা, আমতী (বসুমতী পূজা), বুঢ়া গোঁসাই-বুঢ়ী গোঁসানী, আই-সবাহ, লখিমী-সবাহ আদি অনুষ্ঠানেই তেওঁলোকৰ আদিম প্ৰকৃতি-পুৰুষৰ পূজা। বিহা-মেখেলা-চাদৰেই নাৰীৰ প্ৰধান আভৰণ আৰু খাৰু-মণি-কেৰুৱেই প্ৰধান আভূষণ। পুৰুষৰ আঁঠুমূৰীয়া বা আঁঠুছেৰা চুৰিয়া (ধুনি/ধুতি), গাত খনীয়া চেলেং আৰু সমাজত মান অনুসৰি ভিন ভিন পাগ বা পাগুৰী। অসমত অসমীয়া ভাষী শ্বেখ, চৈয়দ, মোগল, পাঠান— এই চাৰি শ্ৰেণীৰ ইছলাম ধৰ্মাৱলম্বী মুছলমান লোকসকলৰো নিগাজী বাসস্থান আছে। সেইদৰে অসমত অসমীয়া ভাষী শিখ/পাঞ্জাবী, ৰাজস্থানীমূলীয় মাৰোৱাৰী/কেএণ, ভূটীয়া/চিকিমী, মণিপুৰী/বিষ্ণুপ্ৰিয়া গোৰ্খা/নেপালী, হিন্দুস্তানী/বিহাৰী, বাঙালী/চিলেটীয়া আদি লোকৰ সাতামপুৰুষীয়া সহ-অৱস্থানে ইয়াক ভাৰতৰ ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ স্বৰূপ কৰি তুলিছে। হিন্দু, মুছলমান, বৌদ্ধ, শিখ, জৈনৰ দৰে খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ সংখ্যাও অসমত নিচেই সামান্য নহয়। অসমত তাওপস্থী টাই আহোমৰ বাহিৰে বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী চিংফৌ/দোৱনীয়া, টাই ফাকে

(ফাকিয়াল), টাই খামটি, টাই-আইতন আদি মান-টাই ভাষী মংগোলীয় লোকৰ সবহভাগে কিন্তু জনজাতি গোটহে। অকল সংখ্যাত সবহ ভৈয়ামৰ আহোমসকল (টাই) অন্যান্য পিছপৰা সম্প্ৰদায়ৰ ভিতৰৰা। ঠিক অনুৰূপভাৱে উজনি অসমৰ মটক-মৰাণ, চুতীয়া আৰু নামনি অসমৰ কোচ ৰাজবংশী লোকসকল মূলতঃ মংগোলীয় মূলৰ হোৱা সত্ত্বেও অসমীয়া ভাষী বৰ্ণ হিন্দুসকলৰ সৈতে বিশেষ পাৰ্থক্য ৰক্ষিত কৰিব পৰা নাই বাবে জনজাতি শ্ৰেণীৰ মৰ্যাদা লাভ কৰা হিচাই নাই। চাহ-জনগোষ্ঠী হিচাপে পৰিচিত সবহসংখ্যক লোক অসমত বৰ্ণহিন্দু হিচাপে স্বীকৃত নহ'লেও তেওঁলোকেও জাতি গোটৰে অন্তৰ্ভুক্ত। অৱশ্যে কোল, মুণ্ডা, চাওতালী আদি অইন প্ৰান্তৰ জনজাতীয় মূলৰ লোকো অসমত চাহ জনগোষ্ঠীৰ সৈতে একাকাৰ হৈ মিলি পৰিছে। তেওঁলোকৰ স্বকীয় ভাষা-ধৰ্ম-সংস্কৃতি থাকিলেও উমৈহতীয়া চাদানি বা সাদৰি (অসমীয়া সদৃশ অইন আৰ্যভাৰতীয় ভাষাৰ সংমিশ্ৰিত ৰূপ) ভাষাই তেওঁলোকৰ সংযোগী ভাষা আৰু অসমীয়াই তেওঁলোকৰ ৰাজ্যিক ভাষা। এইদৰে জাতিগোটৰ অন্তৰ্গত সৰু-বৰ অলেখ জাতি-জনগোষ্ঠী সম্প্ৰদায়েৰে বৃহত্তৰ অসমীয়া ভাষা সম্প্ৰদায় (Assamese Community) গঢ়ি উঠিছে আৰু সেইবাবে তেওঁলোকেও অসমীয়া জাতিসত্ত্বাৰ একো একোটা অঙ্গ।

আনহাতে ৰাজনৈতিক ৰক্ষণাবেক্ষণৰ সুবিধাৰ্থে ভাৰতীয় সংবিধানে যিবিলাক জনগোষ্ঠী (Ethnic Group) তুলনামূলকভাৱে অন্যান্যতকৈ পিছপৰা আৰু অনগ্রসৰ আৰু যিবিলাক জনগোষ্ঠী পুৰণিকলীয়া ৰীতি-নীতি খামোচ মাৰি ধৰি স্বকীয় পৰম্পৰা অটুত ৰখাত কিছুক্ষেত্ৰত হ'লেও এতিয়াও সক্ষম হৈ আছে সেইবিলাক জনগোষ্ঠীকে অনুসূচীত জনজাতি বা আদিবাসীৰ (Scheduled Tribes) মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিছে। দৰাচলতে এনে একোটা জনগোষ্ঠীয়ে আদিম ধ্যান-ধাৰণাৰে প্ৰৱৰ্তিত বৃত্তি আৰু অৰ্থনীতিজনিত কাৰণত কাৰিকৰী, অৰ্থনীতি আৰু শৈক্ষিক উন্নয়নৰ অভাৱ হেতুকে ভৌগোলিকভাৱে সম্পূৰ্ণ বা কিছু আওহতীয়া একোটা বিশেষ অঞ্চলত বসবাস কৰি ভাল পোৱা হয় আৰু নিজস্ব সমাজ-অৰ্থনীতি আৰু সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা ৰীতি-নীতি মতে জীৱন যাপন কৰি গৌৰৱবোধ কৰে। সেইবাবেই তেওঁলোকক বিশেষ ভৌগোলিক সীমাৰেখাৰ গণ্ডিত পেলাব পাৰি আৰু সেই ভৌগোলিক সীমাৰেখাৰ ভিতৰত তেওঁলোকেই তাৰ খিলঞ্জীয়া (Indigeneous tribe) আৰু ভূমিপুত্ৰ (Son of the Soil Autochthone)।

এই দৃষ্টিভংগীৰে আলোচনা কৰিলে অসমত দুই ধৰণৰ অনুসূচীত জনজাতিৰ লোক আছে। একশ্ৰেণীৰ লোকে দুৰ্গম পাহাৰীয়া ঠাইত বুম খেতি কৰি এতিয়াও নিজস্ব ভূখণ্ডত বসবাস কৰি আহিছে আৰু আন শ্ৰেণীৰ লোকে ব্ৰহ্মপুত্ৰ তথা বৰাক উপত্যকাত পানীখেতি কৰি অন্যান্য বৰ্ণহিন্দু জাতিগোটৰ সৈতে একেলগে সহঅৱস্থান কৰি আহিছে। প্ৰথম শ্ৰেণীৰ জনগোষ্ঠীকে পাহাৰীয়া জনজাতি (STH) আৰু দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ জনগোষ্ঠীকে ভৈয়ামৰ জনজাতি (STP) হিচাপে সংবিধানে স্বীকৃতি দিছে। ইয়াৰ উপৰি

সৰহসংখ্যক জনজাতীয়ে সমাজতে বিশেষকৈ ভৈয়ামৰ জনজাতিৰ মাজত দুইধৰণৰ জীৱনধাৰা পৰিলক্ষিত হয়। এক শ্ৰেণীৰ লোকে নিজস্ব সাতামপুৰুষীয়া ৰীতি-নাতি, কলা-সংস্কৃতি পূৰ্ণমাত্ৰে বজাই ৰাখিব পাৰিছে আৰু আন শ্ৰেণীৰ লোকে সময়ৰ সোঁতত নিজৰ প্ৰাচীন ৰীতি-নীতি পৰম্পৰা হয় একেবাৰে বিসৰ্জন দি নহয় নামমাত্ৰ অক্ষুণ্ণ ৰাখি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ প্ৰধান অংশীদাৰ হিচাপে নিয়োজিত হৈছে। আৰ্যীভূত (Sanskritised) পিছৰ শ্ৰেণীৰ লোকে নিজকে এতিয়া অসমীয়া বুলি চিনাকি দিয়ে গৌৰৱ অনুভৱ কৰে যদিও তাহানিতে তেওঁলোকক অইন বৰ্ণ হিন্দুৰ লোকে কোচ-কছাৰী, আহোম-চুতীয়া, মটক-মৰাণ ইত্যাদি নামেৰে অভিহিত কৰিছিল। পৰৱৰ্তী কালত এইসমূহ জনগোষ্ঠীৰ পৰাই কোচ ৰাজবংশী, মেচ, সোণোৱাল কছাৰী, ঠেঙাল কছাৰী, দেউৰী চুতীয়া, আহোম চুতীয়া, হিন্দু চুতীয়া, মিৰি চুতীয়া, মায়ামৰীয়া-মটক আদি জাতি-উপজাতিৰ সৃষ্টি হয়। আনহে নালাগে অসমত একমাত্ৰ কোচৰে সৰুকোচ, বৰকোচ, হেৰেমীয়া কোচ, মদাহী কোচ নতুবা শৰণীয়া কছাৰী বুলি পৃথক পৃথক পৰিচয় প্ৰাপ্ত কিছু জনগোটৰ সৃষ্টি হ'ল। সময়ৰ সোঁতত এনে কিছু জনগোষ্ঠীৰে চিন-চাব একেবাৰে নোহোৱা হ'ল। তাহানিৰ বৰাহী (কছাৰী বা চুতীয়া), হোজাই কছাৰী, দাঁতিয়াল কছাৰী প্ৰভৃতি জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সঁচ এতিয়া বিচাৰি পাবলৈ নাই। ইয়াৰ পৰিৱৰ্তে বৈদিক পানী কোচ বা কুৱাচ ভাষী নামে পৰিচিত কোচ জনজাতি, স্লেছ ভাষী নামে পৰিচিত মেচ জনজাতি, প্ৰাচীন বৰ্মনবংশীয় ৰজাৰ উত্তৰাধিকাৰী বুলি দাবী কৰা কাছাৰৰ বৰ্মন কছাৰী আদি কিছু নতুন নতুন জনজাতিৰো নাম সংবিধানত অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। এইদৰে ভৈয়ামৰ সৰহভাগ জনজাতিৰে তিনিটা পৰ্যায়ৰ নহ'লেও অন্ততঃ দুটা পৰ্যায়ৰ আৰ্যীকৰণৰ স্তৰ অতিক্ৰম কৰি বৰ্তমান হিন্দু হিচাপে নিজকে পৰিচয় স্থিৰ কৰিছে। হিন্দুধৰ্মীয় আচাৰ বিধি পালন কৰি গো প্ৰভৃতি মাংস ভক্ষণ পৰিৱৰ্তন কৰি আৰ্যীকৰণৰ (প্ৰথম স্তৰ), হিন্দু পুৰাণ আশ্ৰিত দেৱ-দেৱীক পূজা কৰি (দ্বিতীয় স্তৰ) আৰু সৰ্বশেষত অষ্ট-মংগোলীয় মাতৃতান্ত্ৰিক পৰম্পৰাৰ পৰিপন্থী পিতৃ তান্ত্ৰিক পৰম্পৰাক আদৰ্শ হিচাপে মানি চলি আৰ্যীকৰণৰ (তৃতীয় স্তৰ) পৰিগণিত নিজৰ সমাজ-বিধি, লোকাচাৰ পুনৰ নিৰ্মাণ কৰিছে। তেনে উপৰুৱা পৰিচয় (Sub-Identity) লাভ কৰা জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত ৰাভাসকলৰ পাতি, দাহৰি, টোটলা, বিটলীয়া, হানা আদি আৰ্যীভূত ফৈদ (লেমা বা হাবাই অৰ্থাৎ ৰাভামিজ উপভাষা-ভাষী); দেউৰীৰ বৰগঞা, পাটৰ গঞা (লুপ্ত), টেঙাপনীয়া ফৈদ (দেউৰীমিজ উপভাষা-ভাষী); ডিমাচাৰ হাৰাৰছা (বৰ্মন অৰ্থাৎ দেৱান উপভাষা-ভাষী); ভৈয়ামৰ তিৰা (খলুৱা); ভৈয়ামৰ কাৰ্বি (দুমৰালি); মিছিঙৰ তেমেৰ গঁঞা, চামুগৰীয়া, বংকোৱাল, বিহিয়া, বেবেজীয়া আদি মিছিং ভাষা নোকোৱা মিছিং (মিছিং মিজ উপভাষা-ভাষী) বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। জনজাতীয় পৰিচয় প্ৰাপ্ত হাজং (পাৰ্বত্য অঞ্চলত পাহাৰীয়া জনজাতি হিচাপে), চাকমা বা অজনজাতীয় বিষুগ্ৰপ্ৰিয়া মণিপুৰীসকলৰ ক্ষেত্ৰতো পূৰ্বে এই ধৰণৰে মূলৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰতি উদাসীন ভাৱাপন্ন আছিল যদিও বৰ্তমান

তেওঁলোকৰ কথিত ভাষাই (আৰ্যভাৰতীয় বাংলা-অসমীয়া সংমিশ্ৰিত একধৰণৰ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা) স্বকীয় ভাষা হিচাপে মৰ্যাদা পোৱাৰ পথত। টাইমুলীয় হোৱা সত্ত্বেও সবহসংখ্যক আহোম বুলি পৰিচিত অন্যান্য পিছপৰা সম্প্ৰদায়ৰ লোকৰো মাতৃভাষা এইধৰণৰ অসমীয়া নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাই (আহোমীয়া ৰূপ)। এইধৰণে অসমত নেফামিজ, নাগামিজ আদি সংযোগী ভাষা কোৱা জনজাতীয়-অজনজাতীয় মূলৰ লোকৰো বসবাস আছে।

অসমৰ জনজাতিগোটৰ লোক বুলিলে সংবিধান স্বীকৃত ভৈয়াম জনজাতিৰ ৯টা আৰু পাৰ্বত্য জনজাতিৰ ১৪টা মিলি এই মুঠ ২৩টা জনগোষ্ঠীকে বুজোৱা হয় যদিও আৰু বহু সৰু-সুৰা উপগোষ্ঠী ইয়াৰ ভিতৰতে সোমাই আছে। খোৰতে ক'ব লাগিলে এইসমূহ মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্ভুক্ত অসম-বৰ্মীয়ৰ উত্তৰ অসম শাখাৰ হুচু (অঁকা), নিচি (ডফলা) মিছিং (মিৰি), মিচিমি আদি (আবৰ), গালং, আপাটানি ইত্যাদি; বড়ো ভাষাপুঞ্জৰ অন্তৰ্গত কছাৰী (বৰো/মেচ/সোণোৱাল/ঠেঙাল), ডিমাচা, ৰাভা, গাৰো, তিপ্রা (ককবৰক), তিৱা (লালুং), দেউৰী (চুতীয়া) ইত্যাদি; নগা উপভাষাৰ আও, আংগামী, লোঠা, চেমা, তাংখুল, কন্যাক, বেংমা, মাও, চাং, তাং, জেলিয়াং, ৰাংচু, তাংচা, নক্টে ইত্যাদি; কুকি-চীন শাখাৰ-কুকি, হমাৰ, থাদৌ ৰাইফে, মিজো (লুচাই), ৰিয়াং, কাৰ্বি (মিকিৰ), মেইথেই (মণিপুৰী) ইত্যাদি তিব্বত বৰ্মীয় ভাষীৰ লগতে শ্যাম চীনীয় ভাষীৰ বিভিন্ন টাই গোষ্ঠীৰ খামতি, খাময়াং, ফাকে, নৰা, আইতন, তুৰুং, চিংফৌ ইত্যাদিৰ নামেই সতকাই আমাৰ মনলৈ আহে। অৱশ্যে অষ্ট্ৰিক ভাষা পৰিয়ালৰ খাচী জয়ন্তীয়া (ছিনতেং), প্লাৰ, ৰাৰ, ভোই, লিংগাম আদি ভাষা-ভাষী আৰু চাহ জনগোষ্ঠীৰ ভিতৰুৱা কোল, মুণ্ডা, চাওতাল আদি ভাষা-ভাষীৰ কথাও আমি বিবেচনা কৰিব লাগিব।

জাতিগোটৰ মানুহবোৰৰ প্ৰধানকৈ আমাৰ দুয়োখন উপত্যকা-ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বৰাকৰ ভৈয়াম অঞ্চলত আৰু জনজাতি গোটৰ মানুহবোৰে পৰ্বত-ভৈয়াম উভয়তে বসবাস কৰি আহিছে। প্ৰব্ৰজনৰ দিশৰ পৰা জনজাতিগোটৰ লোকসকল জাতিগোটৰ তুলনাত কিছু পুৰণি আৰু এইসকল লোক চীনদেশৰ হোৱাংহো আৰু ইয়াং চিকিয়াং আদি ঠাইৰ পৰা উত্তৰ-পূৰ্ব দিশেৰে চামে চামে অসমত প্ৰবেশ কৰিছিল বুলি পণ্ডিতসকলে ঠাৱৰ কৰিছে। প্ৰাচীন কিৰাত অসুৰ নামেৰে প্ৰখ্যাত এওঁলোক মূলতঃ পীতচৰ্মী মংগোলীয় প্ৰজাতিৰ লোক। প্ৰাক্-অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ উপাদানৰ বাহক আৰু ধাৰক কিছু জনজাতীয় লোকো নগা ৰাজ্যত পোৱা গৈছে। তাৰো আগতে খাচী আদি অষ্ট্ৰ' এছিয়াটিক ভাষা-ভাষী লোকে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত থিতাপি লৈছিল বুলি কোৱা হয়। এইসকলোবোৰ নৃগোষ্ঠীয় লোকেই অসমৰ কিছু পৰিমাণে পুৰণি আদিবাসী অৰ্থাৎ ভূমিপুত্ৰ। আনহাতে জাতিগোটৰ লোকসকল মূলতঃ শ্বেতচৰ্মী ককেচীয় প্ৰজাতিৰ (নেৰ্ডিক আৰু আলপাইনীয়া আৰ্য নামে পৰিচিত) আৰু ভূমধ্য সাগৰীয়া উপঠালৰ। আৰ্য ভাষা-ভাষী এইসকল লোকৰ ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰান্তৰ পৰা পশ্চিম দিশেৰে আজিকোপতি আগমন ঘটাই আহিছে। দ্ৰাবিড় মূলীয় লোকৰ পোনপটীয়া প্ৰব্ৰজন হিচাপে দুই একে মৎস্যজীৱি কৈৱৰ্ত আৰু বৃত্তিজীৱি কলিতা

জাতিৰ অসম আগমনৰ কথাটো বিবেচনা কৰে। অৱশ্যে এই লৈ বিতৰ্কৰো যথেষ্ট অৱকাশ আছে। দ্ৰাবিড় সংস্কৃতিৰ বীজ অসমলৈ আৰ্যসকলৰ মাজেদি ওৱাদানি হৈছিল। বৰ অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল ভাৰত উপমহাদেশৰে ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ। ইয়াতো কবিগুৰু ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰে বৰ্ণোৱা ভাৰত তীৰ্থত অৱগাহন কৰি বিভিন্ন জাতি-জনজাতিৰ মিলনেৰে ৰোপিত হোৱা মহামানৱৰ বীজ স্বৰূপে বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ সমন্বয়ৰ সৌধ নিৰ্মিত হৈছে। প্ৰাগ্ ঐতিহাসিক মহাকাব্যৰ যুগৰে পৰা বিশেষকৈ কালিকা পুৰাণ ৰচিত হোৱা যুগৰ পৰা নিষাদ-শৱৰ, কিৰাত-অসুৰ নামেৰে আখ্যায়িত অনাৰ্যসকলৰ লগত আৰ্যসকলৰ তেজৰ সংমিশ্ৰণ আৰু সাংস্কৃতিক সমাহৰণ (আৰ্যবৃত্তৰ আৰ্য-দ্ৰাবিড় আৰু প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ অষ্ট্ৰ'-মংগোলীয়) এই প্ৰান্ততো ঘটিছে— যাৰ পৃষ্ঠভূমিত বিভিন্ন ভাষা-উপভাষা, জাতি-জনজাতি, ধৰ্ম-সংস্কৃতিৰ সমন্বয় আৰু সহনশীলতাৰ আদৰ্শেৰে ধন্য পুণ্যভূমি 'আৰ্যভিন্সকলৰ সাগৰত আৰ্যৰ দ্বীপ স্বৰূপ' সুৰম্য স্থানত (বৰ অসমত) সুৱদি-সুৰীয়া অসমীয়া ভাষাৰে লালিত-পালিত বৰ্ণাঢ্য অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈছে। সেয়েহে কোৱা হয় অসমীয়াক আঁচুৰিবলৈ নাযাবা আঁচুৰিলে অসমীয়াৰ তেজ নোলাব, ওলাব বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ তেজ; ঠিক ৰাছিয়ানক আঁচুৰিলে ওলোৱা টাৰ্টাৰৰ তেজৰ দৰে (Scratch a Russian, you will find a Tarter)। অসমীয়া কোন প্ৰশ্নৰ সমিধানো ইয়াতেই আছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

অসমীয়া জাতি গঠন-প্ৰক্ৰিয়াত কোনকেইটা নৃ-গোষ্ঠীৰ উপাদান আছে? এই নৃ-গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত জনজাতি, প্ৰজাতি, জনগোষ্ঠীসমূহ কি কি? (৪০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

২.৪ কাৰ্বি জনজাতি

আমি জানো যে, অসমৰ পাহাৰ ভৈয়ামে বিভিন্ন জনগোষ্ঠী সিঁচৰতি হৈ আছে। তাৰ ভিতৰত পাহাৰৰ বুকুত সজীৰ হৈ উঠা মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত কুকী-চীন শাখাৰ ভাষা-ভাষী হিচাপে কাৰ্বি জনগোষ্ঠী উল্লেখযোগ্য। কাৰ্বিসকল বিশেষকৈ অসমৰ পাৰ্বত্য জিলা দুখনত সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে আছে। প্ৰাচীন কালৰ 'মিকিৰ' নামেৰে জনাজাত বৰ্তমানৰ কাৰ্বিসকল কিন্তু নিজৰ মাজত পুৰুষ হ'লে 'আৰ্লেং' শব্দৰ অৰ্থ হ'ল হেলনীয়া ওখ ঠাই। অৰ্থাৎ ওখ ঠাইৰ (পাহাৰ-পৰ্বত) বাসিন্দা এই অৰ্থতে তেওঁলোকে নিজকে এই নামেৰে বিভূষিত কৰে। সেইদৰে 'কাৰ্বি' আৰু 'মিকিৰ' শব্দৰ ব্যুৎপত্তি সম্বন্ধেও ভিন্ ভিন্ মত পোৱা যায়।

কাৰ্বি জনজাতিৰ ইতিহাস বিচাৰি গ'লে আমি পাওঁ যে, তেওঁলোকে কছাৰী, আহোম নতুবা জয়ন্তীয়া ৰজাৰ অধীনতে বেছিভাগ সময় অতিবাহিত কৰিছিল। এই সম্বন্ধে কাৰ্বি জনশ্ৰুতি আৰু সমসাময়িক বুৰঞ্জীবোৰত উল্লেখ পোৱা যায়। কেউগৰাকী ৰজাৰ দিনতে কাৰ্বিসকলে অমানুষিক অত্যাচাৰৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। কছাৰী ৰজাই কাৰ্বি মাতৃৰ বুকুৰ পিয়াহেৰে বাঘ পোৱালী পোহ মনোৱা আৰু জয়ন্তীয়া ৰজাই কাৰ্বি প্ৰজাৰ কপালত দাগ দি শমিক গণনা কৰা ব্যৱস্থাত বিতুষ্ট হৈ যথাক্ৰমে কাৰ্বি বীৰাঙ্গনা ৰংফাৰপী ৰংবে আৰু কাৰ্বি বীৰপুৰুষ থং নকবেই বিদ্রোহ ঘোষণা কৰিছিল। কাৰ্বিসকলৰ মাজৰ পৰাই আদিজনা ৰজা চৎ ৰেচ', প্ৰথম সংগীতজ্ঞ ৰাংছিনা, নৰবলি প্ৰথাৰ বিলোপ সাধন কৰা সমাজ সংস্কাৰক ৰেংবহম আদি সিদ্ধ পুৰুষৰ আৰিৰ্ভাৱ হৈছিল। কাৰ্বিসকল অতিশয় ধৰ্মভীৰু আৰু শান্তিপ্ৰিয় লোক। কাৰ্বি সমাজত হংহাৰী (সনাতন হিন্দু ধৰ্মৰ অনুগামী) লোকৰ সংখ্যাই তুলনামূলকভাৱে বেছি। খৃষ্টান ধৰ্মীয় কাৰ্বি লোকৰ সংখ্যাও নিচেই তাকৰ নহয়। কাৰ্বিসকলৰ মাজত ৰাম কথাৰ বিশেষ সমাদৰ আছে। ছাবিন আলুন নামেৰে পৰিচিত কাৰ্বি ৰামায়ণৰ মূল কাহিনীভাগ বাৰ্মীকি ৰামায়ণৰ লগত প্ৰায় একেই যদিও চৰিত্ৰসমূহৰ নামকৰণ কাৰ্বিৰ নিজ ভাষাৰে গঢ়া। কাৰ্বি ৰামায়ণৰ পটভূমি, অংকিত চৰিত্ৰ-চিত্ৰণ, জীৱন-প্ৰণালী, ধ্যান-ধাৰণা, ৰীতি-নীতি, লোক-বিশ্বাস আদি কাৰ্বি সমাজৰ বাস্তৱ ৰূপবোৰ ইয়াত অতি সুন্দৰভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে।

কাৰ্বিসকলৰ কিছুমান নিজস্ব সামাজিক ৰীতি-নীতি আছে। তেওঁলোকৰ সমাজ ব্যৱস্থা মূলতঃ পিতৃতান্ত্ৰিক। পিতৃপক্ষীয় প্ৰধান পাঁচোটা কুৰ বা গোত্ৰ আছে। এই গোত্ৰবোৰৰ আকৌ কেইবাটাও উপগোত্ৰ আছে। উদাহৰণস্বৰূপে, ৮টা উপগোত্ৰৰে ইংতি ফৈদ, ৩০টা উপগোত্ৰৰে তিমুং ফৈদ, ১৮টা উপগোত্ৰৰে তেৰাং ফৈদ, ৯টা উপগোত্ৰৰে টেৰন ফৈদ আৰু ৩০টা উপগোত্ৰৰে ইংতি ফৈদটো গঠিত। গোত্ৰ বা ফৈদবিলাকে নামৰ শেষত পুৰুষ হ'লে যথাযথভাৱে আৰু স্ত্ৰী হ'লে— পী প্ৰত্যয়ান্ত ৰূপত উপাধি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। এই গোত্ৰসমূহৰ একেটা গোত্ৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত বিবাহ নিষিদ্ধ। বিয়াত মোমায়েক বা পেহাকৰ পুতেকক প্ৰাধান্য দিয়া হয় আৰু বিয়াৰ পিছত কইনাই স্বামী গৃহত গৃহবাস কৰে। কাৰ্বিসকলৰ সামাজিক কাম গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে চলে। তাহানিতে চছেং পাহাৰত অৱস্থিত ৰংখাং ৰংবং (নিজ ৰংখাং) নামৰ ঠাইৰ পৰাই গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে প্ৰতিটো গোত্ৰৰপৰা নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিৰে কাৰ্বি ৰজা লিংদকপই কাৰ্বি সমাজতন্ত্ৰ পৰিচালিত কৰিছিল। এজন লিংদক'পৰ তলত সৰ্বমুঠ বাৰটা লংৰি বা অঞ্চল আছে। একোজন হাবাইৰ তলত আৰু কিছুমান সহায়কাৰী ছাৰবাছা বা ছাৰথে (কাংবুৰা) থাকে। ৰাইজৰ আৰু ৰজাৰ মাজত জনসংযোগকৰ্তা হ'ল পীনপ'।

এইটো সৰ্বজনবিদিত যে, কাৰ্বি সংস্কৃতি বৃহত্তৰ মংগোলীয় সংস্কৃতিৰে ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ স্বৰূপ। সমাজতান্ত্ৰিক ডব্লিউ. চি. স্মিথে উল্লেখ কৰি যোৱা মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ তেৰটা উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্যৰ লগত লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰা আন বাৰটা উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্যৰ

প্ৰায়বিলাকেই কাৰ্বি সংস্কৃতিতো বিদ্যমান। সেইসমূহৰ ভিতৰত— ঝুমখেতিৰ প্ৰচলন, দুচলীয়া চাংঘৰত বসবা, ডেকাচাং, গেবাৰি খাটি হোৱা বিবাহ, গাত উষ্কি (দুক) অঁকা, বেং-শাল (থেৰাং), ঢাল, পাণ-তামোলৰ প্ৰচলন, মদ কুকুৰাৰ প্ৰাধান্য, বলিদান, কইনাৰ গা ধন, সগোত্ৰ বিবাহ নিষিদ্ধ ইত্যাদিৰে প্ৰধান। ইয়াৰ উপৰিও অন্যান্য তিব্বতবৰ্মীয় জনগোষ্ঠীসমূহৰ সৈতে মিল থকা কাৰ্বি সংস্কৃতিৰ উমৈহতীয়া লক্ষণ কেতবোৰ হ'ল— কেঁচুৱাক বোকোচাত লোৱা প্ৰথা, সাউৰি খোৱা, ৰাজহুৱা শ্ৰমদান প্ৰথা, শুকান মাছ-মাংসৰ প্ৰাচুৰ্য, বাঁহ গাঁজ-খৰিচাৰ প্ৰস্তুতি, মুদ্ৰাৰ মালা পৰিধান, জোলোঙা আৰু কটাৰীৰ ব্যৱহাৰ, তিতালাওৰ খোলত মদ সঞ্চয়, হোৱাত বস্ত্ৰ আহৰণ, কাঠৰ পৰা হেতা, পীৰা, উৰল-উৰলমাৰি আদি দৈনন্দিন ব্যৱহাৰ্য সঁজুলি প্ৰস্তুত কৰা, চুহাত পানী কঢ়িওৱা আৰু খৰাহিৰে খাৰলি নিলবোৱা, বাঁহী-পেঁপা-শিঙা-গগনা আৰু ঢোল জাতীয় বাদ্যযন্ত্ৰৰ প্ৰচলন ইত্যাদি।

প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰ বুকুত বাস কৰা কাৰ্বিসকলৰ সৌন্দৰ্য-চৰ্চাৰ দিশতো এক স্বকীয় পৰম্পৰা আৰু ঐতিহ্য আছে। অতীজত কাৰ্বিসকলে কাঁজিলাৰে দাঁত বোলাই, কাণত বাঁহৰ কুণ্ডল (ন'লাংপং) পিন্ধি, কপালত দীঘলকৈ উষ্কি (দুক) আঁকি বেশভূষা কৰিছিল। উৎসৱ-সমাবেহত ডেকাসকলে মূৰত পাগুৰী (পহ') মাৰি তাতে 'ৰ'জাৰু আনি' জুগি লৈ, গাত বিভিন্ন ৰঙৰ ফটুৱৈ চোলা (চ'ই) পিন্ধি, কঁকালত কোপীন সদৃশ ৰিকঙৰ ওপৰত চাতৰ ৰামকক্ মেৰিয়াই দি ডিঙিত ৰূপৰ 'লেক জিনজিৰি' আৰু হাতৰ আঙুলিত 'আৰনান' পিন্ধি সুসজ্জিত হৈ লয়। নাৰীসকলেও বয়স আৰু মৰ্যাদা অনুসৰি বিভিন্ন সাজপাৰ আৰু আ-অলংকাৰেৰে নিজকে সুশোভিতা কৰিছিল। বয়োবৃদ্ধাসকলৰ বাবে গাত 'পেছাৰপী' চাদৰ, কাণত মাকৈ গঢ়ীয়া 'ন'থেংপী কেৰু, হাতত কাঁইটীয়া 'ৰয় পেংখ্ৰা' খাৰু আৰু 'চ'ই-আৰি' নামৰ হাঁচতি অপৰিহাৰ্য আভূষণ। সম্ভ্ৰান্ত মহিলাই দুতৰপীয়া 'পেচেলিং' চাদৰেৰে গা আবৃত কৰি, কলডিলীয়া কেৰু 'ন'জাংচাই'ৰে কৰ্ণশোভিত কৰি, সেন্দুৰীয়া পখিলা 'লেক-প্লিগ্লি' খোপাত গুজি লৈ ৰূপসজ্জা কৰে। গাভৰুসকলে পেজাংফং, পেদুৰফিছ' আদি চাদৰ, পীনি নামৰ মেখেলা, ৰামকক নামৰ কঁকালবন্ধনী, জিছ' নামৰ বন্ধ বন্ধনীৰ লগতে লেক-হিকি, লেক-ছ'বাই, লেক-পংতেং আদি বিভিন্ন মালা-মণি আৰু হাতত ৰয় (খাৰু) আৰু আঙুলিত আঙঠি (আৰনান) পিন্ধি ভাল পায়।

কাৰ্বিসকলৰ জীৱনযাত্ৰা কৃষিক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ় লোৱা। বিশেষকৈ ঝুমখেতিৰ ওপৰত তেওঁলোকে বেছি নিৰ্ভৰ কৰে। কৃষিজীৱী কাৰণে তেওঁলোকৰ উৎসৱ-পাৰ্বণবোৰ কৃষিৰ লগতেই বেছিকৈ জড়িত। তেওঁলোক উদ্যাপন কৰা পূজা-পাৰ্বণৰ ভিতৰত বছৰৰ প্ৰথম দিনতে পতা ৰাছিনজা, কৃষি-কাৰ্যৰ আৰম্ভণিতে পতা ৰংকেৰ (প্ৰাচীন কালত এই পূজাতে নৰবলি দিয়া হৈছিল) আৰু বৰষুণৰ বাবে পতা চ'জুন পূজা অন্যতম। ইয়াৰোপৰি সৃষ্টিৰকৰ্তা 'মুকৰাং', পালনকৰ্তা 'হেমফু' ৰণদেৱতা 'পেং' আৰু ব্যাঘ্ৰদেৱতা 'উম্খ্ৰা' আদি দেৱতালৈও পূজা এভাগ দিয়া হয়। পূজাত উপচাৰ হিচাপে চাউল, পিঠাগুৰি, মদ

আৰু গাহৰি-কুকুৰাৰ তেজ প্ৰযোজ্য। অতি আড়ম্বৰপূৰ্ণভাৱে নৃত্য-গীতসহ উদ্‌যাপিত অন্যতম উৎসৱ হ'ল 'চমাংকান' বা মৃতকৰ যৌথ শ্ৰাদ্ধ। ই তিনি প্ৰকাৰৰ— (১) সাধাৰণ পৰ্যায়ৰ 'কানফাফা', (২) মধ্যমীয়া 'লাংটুক' আৰু (৩) উচ্চখাপৰ 'হানৈ'। চমাংকান উৎসৱ 'জাম্বিলি আথন' নামৰ কাঠৰ-কাৰুকাৰ্য খচিত যতন প্ৰতিষ্ঠিত কৰি এফালে বৃত্তিধাৰী ওচেপীৰে মৃতকৰ দোষ-গুণ বৰ্ণাই কৰুণ শোক গীত (কাৰ্চাহে) গাই মৃতকৰ উদ্দেশ্যে মদ-ভাত অৰ্পণ কৰি; আৰু আনফালে ডেকা-গাভৰুৰদ্বাৰা অল্লীলধৰ্মী 'কাপায়েৰ' গীত গাই বিভিন্ন নাচ নাচি এৰাতিৰ পৰা তিনি ৰাতিলৈকে উদ্‌যাপিত হয়। কাৰ্বিসকলৰ আন এটা পবিত্ৰ বছৰেকীয়া উৎসৱ হ'ল 'ৰ'লকেতৰ'। এই উৎসৱ ৰাজকীয়ভাৱে ৰাজন্যবৰ্গই পাতে। প্ৰজা তথা দেশৰ মঙ্গলৰ বাবে কৰা এই পূজা-উৎসৱত সৰ্বসাধাৰণৰ অংশগ্ৰহণ সীমিত।

কৃষিজীৱী কাৰ্বিসকলৰ মাজত ধানৰ আগমন আৰু ধান সৃষ্টি সম্পৰ্কে বৰ্ণনা থকা ন-খোৱা উৎসৱত গোৱা 'লক্ষ্মী কেপ্লাং' আৰু চপোৱা উৎসৱৰ সৈতে জড়িত নৃত্য-গীত 'হাচাকেকান' দুয়োটাই কৰ্মগুণী উৎসৱ। আন এবিধ শ্ৰম বিষয়ক নৃত্য হ'ল ডেকা-গাভৰুৰ দ্বাৰা পৰিৱেশিত অটব্য পাহাৰৰ পৰা কাঁক বাঁহ কাটি আনি সমজুৱাভাৱে খৰিচা প্ৰস্তুত কৰা পৰ্বৰ সৈতে জড়িত 'হান উপকেকান' নামৰ পৰম্পৰাগত লোকনৃত্য।

কাৰ্বি সমাজৰ বিবাহৰ বাবে কন্যা খোজা-বঢ়া কৰা ৰীতি গীতৰ মাজেদিয়ে সম্পাদিত হয়। এই গীতকে 'আদাম-আছাৰ কাংখুৰ' বোলা হয়। ককায়েক-নবৌয়েকৰ ওচৰত পুত্ৰৰ বাবে ভাগিনী বোৱাৰী বিচাৰি ভনীয়েকে 'বংদাম-দাম' নামৰ তিতালাওৰ খোলত মদ এলাও আগবঢ়াই প্ৰথমে ইংগিত প্ৰদান (নেংপি নেংছ কাচিংকি), দ্বিতীয়তে উদ্দেশ্য ব্যাখ্যা (পিছকেহাং), তাৰ পিছত বন্দবস্ত (লাম কেপাথিক) আৰু সৰ্বশেষত বিয়াৰ দিন-বাৰ নিৰ্দ্ধাৰণ (আজ আৰণি কেফা) এই চাৰিটা স্তৰত বিবাহ কাৰ্য সমাপন কৰে। কাৰ্বি সমাজত বিয়াৰ পাছত পালিবলগীয়া বিশেষ ৰীতিটো হৈছে এগৰাকী বিবাহিতা স্ত্ৰীয়ে সদায় গিৰিয়েকগৰাকীৰ আগে আগে যাবলগীয়া হোৱাটো; যাক বোলা হয় 'কাচাৰ্বি' প্ৰথা।

লোক-পৰম্পৰা আৰু লোক-বিশ্বাসত কাৰ্বিসকলৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য আছে। পৃথিৱীৰ শস্য বৃদ্ধি হ'বৰ বাবে কাথাৰ বুঢ়াই হাবাই-পীনপ' সমন্বিতে ডাক দিয়া ৰঙা কুকুৰা দুটা আৰু বগা কুকুৰা এটাৰে বছৰেকীয়া পূজা পাতি 'হাঙ্গ' অৰ্থাৎ বতৰৰ দেৱীৰ গীত গাই বৰ্ষাদেৱীক আহ্বান কৰে। হাঙ্গ আৰু লঙৰ অমৰ প্ৰেমৰ কাহিনী শুনাই গীত গালে সৰগবাসী হাঙ্গিয়ে হেনো চকুপানী টোকে আৰু সেই চকুপানীয়ে বৰষুণৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি ধৰাতললৈ নামি আহে। সেইদৰে ঋতু পৰিৱৰ্তনৰ বাবে বৰ্ষাৰ বাতৰি আনোতা ভেকৰাজ, জিলী আৰু 'ত্ৰুকচুৰ' পক্ষীক স্তুতি কৰা হয়।

উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ সৰহসংখ্যক জনগোষ্ঠীৰ দৰে তন্দু-মন্তু আৰু ভেঙ্কীবাজিৰ প্ৰভাৱ কাৰ্বি সমাজতে অত্যন্ত ব্যাপক। মন্তু বলত মানুহে বাঘকে প্ৰমুখ্য কৰি বিভিন্ন জীৱ-জন্তুৰ

দেহ ধাৰণ কৰা নতুবা নিৰুদ্ভিষ্ট হোৱা আৰু লোকৰ নানা ধৰণৰ অহিত সাধন কৰাটো কোনো কথাই নাছিল। কাৰ্বি সমাজত কুকুৰা কাটি মঙল চোৱা প্ৰথাৰো প্ৰচলন আছে। ওজাই নিজৰ মন্ত্ৰপুৰ তামৰ আঙঠি (আৰ্নন) আৰু হাতী দাঁত কিস্বা বাঘৰ দাঁত জুবুৰিওৱা পানী খুৱাই নতুবা মূৰত এমুঠি মাটি লোৱাই চন্দ্ৰ-সূৰ্যকে প্ৰমুখ্যে পাৰ্থিৱ পদাৰ্থক দোহাই দি শপত খুওৱা প্ৰথাৰ প্ৰচলন কাৰ্বি সমাজত আছে।

কাৰ্বি জনশ্ৰুতি মতে— তেওঁলোকেই তিতালাও, ধান, কোমোৰা আদি কৃষিজাত সামগ্ৰীৰ উদ্ভাৱক। তেওঁলোকৰ মাজত লোকবিশ্বাস আছে যে, আদিম মানৱ শিশুৰ প্ৰসৱৰ সময়ত মাকৰ গৰ্ভৰ পৰা সৰিপৰা ফুলটোৱে চাল-কোমোৰা হয়। সেয়ে তেওঁলোকে চাল-কোমোৰা নাখায়।

কাৰ্বিসকলে নিজস্ব সুকীয়া পদ্ধতিৰে বাৰ, মাহ আৰু সময়ৰ জোখ-মাখ লয়। কাৰ্বিৰ সাতবাৰৰ নামসমূহ এনেধৰণৰ— উৰ্মি (সোম), দুৰ্মি (মঙ্গল), থেলাং (বুধ), থেমান (বৃহস্পতি), ভমতি (শুক্ৰ), ভমতা (শনি) আৰু ভমকুৰু (দেও)। কাৰ্বি মাহবোৰৰ নাম বেছিভাগে ধান খেতিৰ লগত সম্পৰ্কিত। যেনে— অৰু/আৰো (শস্যৰ গুটি সিঁচা-ব'হাগ), ৰছিক/বচিক (শস্য) বৃদ্ধি পোৱা- জেঠ, জাখং (বাঁহগাজ ভঙা-আহাৰ), পাই পাই (বাঁহ গাজ পূৰঠ হোৱা- শাওন), চিতি (ধানে গেঁৰ মেলা- ভাদ), ফ্লে (ধানে গুটি ধৰা- আহিন), ফাইকুনি (পথাৰত ধান জমা কৰা- কাতি), মাতিয়ুং/মাতিজং (মেজিৰ বন্দবস্ত কৰা- আঘোণ), আৰকয় (ধান মৰণা মৰা- পুহ), চংলতি (ভোজভাত খোৱা- মাঘ), থাং থাং (বুমতলী নিৰ্বাচন কৰা- ফাগুন), জাংমি (বনত জুই লগোৱা- চ'ত)। সেইদৰে কুকুৰা চৰায়ে ডাক দিয়াৰ সময় নিৰীক্ষণ কৰি, বেলিৰ (উদয়-অস্ত) আৰু জোনৰ (ন-জোন, পূৰ্ণিমা, শুক্লপক্ষ, কৃষ্ণপক্ষ) গতি নিৰীক্ষণ কৰি নতুবা তামোল এখন খোৱাৰ পৰা নিৰীক্ষণ কৰি সময়ৰ জোখ লয়। কাৰ্বিসকলে ইচি (১) হিনি (২), কেথন (৩), ফ্ৰি (৪), ফ' (৫), থক (৬) এই ছটা মৌলিক সংখ্যাৰে আৰু থকছি (৭), নেক্ৰেপ (৮), ছিক্ৰেপ (৯), কেপ (১০)— এই চাৰিটা যৌগিক সংখ্যাৰে বস্তু গণনা কৰে।

লিপিৰ নিদৰ্শন নাথাকিলেও মুখে মুখে প্ৰচলিত হৈ অহা লোকগীত, ফাঁকৰা যোজনা, সাধুকথা আদি লোক সাহিত্যৰে কাৰ্বি ভাষা তেনেই চহকী। কাৰ্বি ভাষাটো মূলতে কুকি চীন ভাষাগোষ্ঠীৰ পৰাই জন্ম লাভ কৰা যদিও অসমীয়া প্ৰভৃতি অন্যান্য প্ৰতিবেশী ভাষাসমূহৰ পৰা ঋণসূত্ৰে লাভ কৰা শব্দসম্ভাৰ আৰু অন্যান্য ভাষাগত উপাদানেৰে ই সমৃদ্ধ। ৰামায়ণৰ মধুৰ প্ৰকাশ 'ছাবিন আলুন' সৰুৰুণ কাহিনী গীত— হাঈমু আলুন (হাঈমু-লঙৰ প্ৰণয় গীত), ৰুকাছেন আলুন (কাছেন ককাৰ গীত), কাচিং আলুন (কাছিঙৰ গীত), লাৰতা আলুন (লাৰতাৰ গীত), হানৰী আলুন (হানৰীৰ গীত), যৌনগন্ধী গীত— কাপায়েৰ, মহাপ্ৰস্থানৰ গীত— কাছাৰহে আলুন, শাও-শপনিৰ গীত— হৰণ জাটাং, সৃষ্টিতত্ত্ব বিষয়ক গীত মুছেৰা কেহিৰ, বিয়াগীত-থেলু আলুন, জোৰা নাম— চ'কৰে আলুন, নিচুকনি গীত— অছ' কেবেই/আছ'পাদক আলুন, প্ৰণয়ী গীত-বংঐ

আলুন, চাক'ছন পোক মতা গীত- ছিংকাই আলুন, কৰ্মগীত/যঁতৰৰ গীত-মিচুং ক্ৰেত আলুন, সন্তানৰ অশৌচ খেদা বিধি সম্পৰ্কীয়— ক্লংক' আথেকাৰ বিতি, বৈবাহিক নিয়মৰ পৰম্পৰা বৰ্ণিত— আদাম আছাৰ কাংথুৰ ইত্যাদি লোকগীত (পৰম আলুন); ছেআমান, ছেআতাম, আৰ্গাম কিপু প্ৰভৃতি স্তোত্র-মন্ত্ৰ-গীত; বয়োবৃদ্ধ লোকৰ মাজত প্ৰচলিত বিভিন্ন ফঁকৰা-যোজনা (চাৰ লামথে); হাৰাতা কুংনৰ (শৰৎকৌৱৰ) চংহ ৰেচ' (ভেকুলী ৰজা), বৰামপী (ময়ূৰী), হাৰপ'কাং (হাৰ পেটেলা), জাংৰেচ (মাউৰা), বকলাপ' (অঁকৰা) ইত্যাদি সাধুকথা (আতম)-ৰে কাৰ্বি লোক-সাহিত্য খুন্দ খাই আছে।

মন কৰিবলগীয়া যে, কাৰ্বি ভাষাৰ দুটা স্তৰ পোৱা যায়— এই কথোপকথনৰ ভাষা আৰু আনটো গীত-মাতৰ ভাষা। কথোপকথনৰ ভাষাত অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্যমূলীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট, আনহাতে গীত-মাতৰ ভাষাত খাচী প্ৰভৃতি অষ্ট্ৰিক ভাষাৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। কাৰ্বি সংস্কৃতিৰ সকলোতে প্ৰযোজ্য এনে উমৈহতীয়া ৰীতিয়ে সমন্বয়ৰ এক প্ৰবাহৰ কথাকে নুসূচায় নে বাৰু?

সেইদৰে ভৈয়ামৰ কাৰ্বিসকলৰ বিশেষকৈ ডিমৰীয়া অঞ্চলৰ কাৰ্বিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত মাঘবিহুৰ পৰম্পৰাকে প্ৰমুখ্যে কৰি বাঘ চিকাৰ (টিকে কিকান), আৰকুৰা (ৰেতকিনং), গৰখীয়া সবাহ আৰু এইবিলাক উৎসৱৰ লগত জড়িত দোমাহী আলুন (বিহুগীত), পথাৰ কিতাক আলুন (আঘোণৰ কৃষি উৎসৱৰ গীত), টিকে কিকান আলুন (বাঘ চিকাৰৰ গীত), আৰকুৰা গীত, বনগীত বা বনঘোষা (লুন ফাৰাৰ), বাৰেবৰণীয়া গীত (লালিলাং) আৰু নানা ধৰণৰ সাধুকথা আখ্যান— লোকাচাৰেৰে এওঁলোকৰ সংস্কৃতি বৰ্ণাঢ্য আৰু বৈচিত্ৰ্যময়। ভৈয়ামৰ কাৰ্বিসকলৰ মুখে মুখে বাগৰি অহা লালিলাং গীতৰ ভাৱ-ভাষা আৰু প্ৰতীক বা প্ৰকৃতি চিত্ৰণত বিহুগীত-বনঘোষাৰ দূৰণিবটীয়া সাদৃশ্য সততে বিৰাজমান। এওঁলোকৰ এই বাৰেবৰণীয়া সংস্কৃতিয়ে প্ৰকাৰান্তৰে অসমীয়া সংস্কৃতিৰে সোণত সুৰগা চৰাইছে। সেয়েহে সমন্বয় প্ৰবাহৰ আজীৱন অন্বেষক পদ্মশ্ৰী ৰংবং তেৰাঙৰ সুৰতে সুৰ মিলাই আমিও ক'ব পাৰোঁ যে— “কাৰ্বি কৃষ্টিৰ ইতিহাস এখন সমন্বয়ৰ ইতিহাস। বুমখেতিৰ মাজেৰে গঢ়ি উঠা কাৰ্বি সমাজ গাঁথনিত অষ্ট্ৰিক জনগোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱে অতি গভীৰ। খাছী ছিনটেং দৰ্শনৰ উপৰিও ভাৰতীয় হিন্দু দৰ্শনৰ প্ৰভাৱ কাৰ্বিসকলৰ কৃষ্টিৰ গছজোপাক পল্লৱিত কৰি তুলিছে। বুমখেতিৰ মাজেৰেই তেওঁলোকৰ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাসমূহক গীত-মাতৰ সহায়ত জীয়াই ৰাখিছে। জনগোষ্ঠীৰ সংমিশ্ৰণে একোটা জাতিৰ ভাষা কৃষ্টিক বিচিত্ৰতা দান কৰে আৰু বিকাশতো সহায় কৰে। কলং আৰু কপিলীৰ পাৰতেই অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ লগত পৰিচয় ঘটি, আজিৰ কাৰ্বি ভাষা-কৃষ্টিয়ে বিকাশৰ সুযোগ পাইছে। ‘ছাবিন আলুন’ অসমীয়া সাংস্কৃতিক জীৱনৰে সৈতে ঘটা দীৰ্ঘদিনীয়া সমন্বয়ৰ এক স্বৰ্ণ সৌধ। সমন্বয়ৰ এই প্ৰবাহটোৱেই কাৰ্বি কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ অবিনাশী আত্মা।”

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) কাৰ্বি সমাজ ব্যৱস্থাৰ লগত গণতান্ত্ৰিক প্ৰক্ৰিয়া কেনেদৰে জড়িত হৈ আছে?

(৪০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

(২) পাহাৰৰ কাৰ্বি আৰু ভৈয়ামৰ কাৰ্বিৰ মাজত সাংস্কৃতিক দিশত পাৰ্থক্য
আছেনে? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

২.৫ বৰো জনজাতি

আপোনালোকৰ নিশ্চয় এইটো অবিহিত নহয় যে, অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল নৃতত্ত্বৰ ভূ-স্বৰ্গ। ই শতাধিক জাতি-জনজাতিৰ বাসভূমিয়ে নহয় মিলনভূমিও। এই বিচিত্ৰ জনগোষ্ঠীৰ ভিতৰত বৰোসকল অন্যতম। অসমৰ ভৈয়াম অঞ্চলত বসবাস কৰা জনজাতীয়সকলৰ ভিতৰত বৰোসকল ঘাইকৈ কোকৰাঝাৰ জিলা অঞ্চলতে থুপ খাই আছে যদিও অসমৰ সকলোকেইখন ভৈয়ামৰ জিলা আৰু পাৰ্বত্য জিলা দুখনৰ উপৰিও পশ্চিমবঙ্গ, উত্তৰবঙ্গ, মেঘালয়, নগালেণ্ড, অৰুণাচল আনকি ভূটান-নেপালতো বৰো জনসংখ্যা পোৱা যায়।

বৰোসকল মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা-ভাষী লোক। বৰোসকল ঘাইকৈ শৈৱ পন্থাৰ লগত জড়িত বাৰ্থৌ-পস্থীয় লোক। অৱশ্যে তেওঁলোকৰ মাজত কিছুসংখ্যক সনাতন, বৈষ্ণৱ আদি হিন্দুধৰ্মৰ ধাৰাৰ আৰু খৃষ্টধৰ্মীয় লোকো নথকা নহয়। (বঃ সং সংঃ, পৃঃ ১৭) বৰোসকলৰ এচামে পুৰণি সমাজ, ৰীতি-নীতি, সাজ-পাৰ, ভাষা-কৃষ্টি খামোচ মাৰি ধৰি ৰাখিবলৈ সমৰ্থ হৈছে আৰু আন এচামে ভিন্ ভিন্ পন্থাৰ প্ৰতি অনুরক্ত হৈ নিজৰ সাতামপুৰুষীয়া আচাৰ-নীতি বিসৰ্জন দিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। পুৰণি আচাৰ-নীতি বিসৰ্জন দি সম্পূৰ্ণ আৰ্যীভূত হোৱা খেলৰ ভিতৰত সোণোৱাল কছাৰী, ঠেঙাল কছাৰী, শৰণীয়া, মদাহী, মেছ আদি অন্যতম। বুৰঞ্জী বৰ্ণিত প্ৰাচীন বৰাহী কছাৰী, তিৰুৱাল কছাৰী (তিৰু পৰ্বতৰ লোৰ খনিত কাম কৰা কছাৰী সম্প্ৰদায়ৰ কমাৰসকল), হোজাই কছাৰী— এইবিলাক বৰো মূলীয় লোকৰ অৱস্থিতি বৰ্তমান পোৱা নাযায়। আনহাতে নিজৰ ভাষা-সংস্কৃতি সংৰক্ষণ কৰা দলৰ ভিতৰত হাজোৱাৰী (পাহাৰৰ), হায়েনাৰী (ভৈয়ামৰ), ছীনামাৰী/ছীন্দামাৰী (পশ্চিমৰ), ছানমাৰী ছীনজামাৰী (পূবৰ), দৈখলংখোলাৰী (ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰৰ) আদিয়ে প্ৰধান। এইবিলাক বৰো-কছাৰী সম্প্ৰদায়ে নিজৰ ভিতৰতে দি লোৱা নাম। তেওঁলোকৰ সমাজ-ব্যৱস্থা পিতৃতান্ত্ৰিক যদিও

মাতৃতান্ত্ৰিক (মাহাৰী) সমাজ-ব্যৱস্থাও কিছুমান সামাজিক অনুষ্ঠানত পৰিলক্ষিত হয়। বিবাহ অনুষ্ঠানত কইনাৰ উদ্দেশ্যে ৰাইজৰ বাবে ‘মালছা’ আৰু মোমায়েকৰ বাবে ‘মামায় মাৰা’ নামৰ গা-খন দিবলগীয়া হোৱা, ‘ছামদাং জাগাৰনায়’ প্ৰথমতে ঘৰজোঁৱাই ৰখা আৰু ঢোকা ৰখা প্ৰথা— মাতৃতান্ত্ৰিক ৰীতিৰ কেইটামান উদাহৰণ। (বঃ সঃ সঃ, পৃঃ ২১-২২)। বিয়াৰ পাছত কইনা দৰাৰ ঘৰত গৃহবাস কৰে আৰু সতি-সন্ততিয়ে দেউতাকৰ উপাধি গ্ৰহণ কৰে। অৱশ্যে অন্য জনজাতীয় সমাজত প্ৰচলিত নথকা সগোত্ৰীয় বিবাহ বৰোৰ মাজত প্ৰচলন আছে।

আমি জানো যে, মানুহ সামাজিক প্ৰাণী আৰু ইহঁতে সমাজ পাতি বাস কৰে। বৰোসকলো ইয়াৰ উদ্ভৱ নহয়। তেওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে পাঁচোটা সমাজ বান্ধোনেৰে (বৰো ভাষাত ই ‘আচাৰবা’ নামে পৰিচিত) সমাজ পৰিচালনা কৰে। যেনে— অগৰবাদ, ফংছলখবাদ, দাওখিবাদ, খাওয়ালিবাদ আৰু খৌলৌবীদবাদ। গাঁওখনৰ মন্ত্ৰপাঠ (স্বৰ্গীয়াৰী), প্ৰায়শ্চিত্ত বিধান (নাৰ্জিয়াৰী), খেতি-বাতি (বসুমতাৰী), মাছমৰা (দৈমাৰী), চিকাৰ কৰা (মুছাহাৰী) আদি ভিন ভিন কাৰ্যৰ বাবে ভিন ভিন ফৈদৰ লোকৰ হাতত দায়িত্ব ন্যস্ত থাকে যদিও গোত্ৰ ভিত্তিক এই শ্ৰম বিভাজনৰ সিমান ধৰা-বন্ধা নিয়ম নাই। বৰোসকলে প্ৰধানতে ভৈয়ামত বাস কৰে বাবে মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ অন্যতম উপাদান স্বৰূপ চাংঘৰ, বুমখেতি আদিৰ প্ৰচলন নাই। তেওঁলোকৰ ঘৰ-বাৰী মুকলিমূৰীয়াকৈ সোঁমাজত এখন চোতাল ৰাখি চাৰিওফালে সজোৱা। চোতালখনৰ উত্তৰ-পূৱ চুকত সিজু গছ এজুপি ৰুই তাত পাঁচোটা বাঁহৰ টাটা-চকোৱাৰে ঘেৰি ‘বাহৌশালী’ প্ৰতিষ্ঠা কৰা থাকে। অৱশ্যে আদৰ্শ বৰো বৰঘৰৰ (নোমনো) কুঠৰি তিনিটা— ইছিং, ওখং আৰু খফ্ৰা। বৰঘৰৰ উপৰিও আলহী অতিথি থকা-মেলাৰ সুবিধাৰ্থে বা অবিবাহিত ডেকা ল’ৰাৰ বাবে ‘চৌৰানো’ একোটাও থাকে। পূবে পুখুৰী, পশ্চিমে ঔৱাবাৰী (বাঁহ), উত্তৰে গয়বাৰী (গুৱা) আৰু দক্ষিণে ধুৱা (মুকলি) ৰাখি বাৰীত ঢাপ তুলি (চেখৰ দুমনায়) উত্তৰলৈ নঙলামুখ ৰাখি বাৰী পাতে আৰু নিচেই কাষতে হাঁহ কুকুৰাৰ গঁৰাল, ভঁৰাল, গোহালিঘৰ আৰু কিছু আঁতৰত গাহৰিৰ গঁৰাল, কুঁৱা আদি থাকে। তাঁতশাল, খৰিঘৰ আদি থাকিলেও টেকীশাল নাই বুলিবই পাৰি। ঘৰবোৰ বাঁহ-খেৰেৰে সজোৱা আৰু গোবৰেৰে লিপা-মচা কৰা। বাঁহৰ ব্যৱহাৰ বৰোসকলৰ এক অন্যতম বৈশিষ্ট্য। তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয় বহু সামগ্ৰী বাঁহেৰে নিৰ্মিত। খেতি-পথাৰৰ কাষতে বৰোসকলে সৰু সৰু চুবুৰী পাতি বাস কৰে আৰু খেতি-খোলাত পুৰুষৰ লগতে তিৰোতাই সমানে সমানে ভাগ লয়। বৰো তিৰোতাসকল প্ৰত্যেকে একোগৰাকী পাকৈত দাৱনী, ৰোৱনী, মাছুৱৈ আৰু ৰাফনী। এড়ি পালন আৰু এড়ি সূতা কটাত বৰো তিৰোতা অতিশয় সুদক্ষ। কাপোৰ বৰ নজনা ‘আলুৰি’ ছোৱালীৰ বিয়াৰ বজাৰত মূল্যহীন। বৰো মহিলাসকল ভাল শিপিনী আৰু নাচনীও। উছৰ-পাৰ্বণত পুৰুষৰ লগতে বৰো ছিখলা (গাভৰু), আয়থা (আয়তী), বৈৰাথী (নামতী) আৰু বয়বৃদ্ধা লোকৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। খেৰাই পূজাৰ দৈদিনী (দেওধনী)

আৰু বাগুৰুস্বা আদি নৃত্যগীত নাৰীকেন্দ্ৰিক। বৰো তিৰোতাই বুকুত দখনা (মেথনী) মাৰি, গাত ফাছৰা লৈ, ঘিলা খোপা বান্ধি, খোপাত একোটা কাঁকৈ গুজি লৈ ধুনপেচ মাৰি ভাল পায়। কাণত খেৰা (কেৰু), তালিং লৰা (দুল); নাকত বালি (নাকফুল); ডিঙিত লী (চন্দ্ৰহাৰ) হাতত আছান মুঠা (বালা); আঙুলিত আখথাম (আঙঠি) আৰু গাত দখনা থাউছি (তেল-গামোছা)ৰে সালংকৃত হৈ কইনাজনী হৈ বহিলে বৰো নাৰীৰ অপূৰ্ব ৰূপ ফুটি উঠে। তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰিয়জনৰ সৈতে ঘৰ-সংসাৰ কৰিব নোৱাৰাৰ দুখত দিয়া 'হাংমা-হাংছানি ফালি' নামৰ ৰুমালৰ ব্যৱহাৰ অতিশয় চিন্তা উৎকৰ্ষক। আনহাতে বৰো পুৰুষৰ সাজ-পাৰ অতি সাধাৰণ বিধৰ। কঁকালত আঁঠুমূৰীয়া বা আঁঠুচেৰা ফখৰা-চিতৰা গাম্ছা (চুৰিয়া), গাত গছলা (চোলা) আৰু ডিঙিত ফুলাম (আৰনাই)— এই তিনিবিধ বৰো পুৰুষৰ উমৈহতীয়া সাজপাৰ।

বৰোসকলৰ জন্ম, বিবাহ আৰু মৃত্যুৰ লগত জড়িত বিভিন্ন আচাৰ-অনুষ্ঠান আছে। তাৰ ভিতৰত সন্তানৰ নাড়ী এঁৰা সূতাৰে বান্ধি বাঁহৰ টেঁচুৰে কটা, নাড়ী কটাৰ পিছত শাস্তি পানী টটিয়াই প্ৰায়শ্চিত্ত কৰা (জাতত তোলা), এবছৰৰ ভিতৰত থাইক মান ধৰা, পাঁচ বছৰত মোমায়েকৰ দ্বাৰা চূড়াকৰণ কৰা পৰ্ব আছে। অনন্যসন্ম জাতীয় সন্তানৰ মুখত ভাত দিয়া অনুষ্ঠানৰ অতীজত প্ৰচলন নাছিল। আদিমধৰ্মী বৰোসকলে 'হাথাছুনি' প্ৰথাৰে আৰু ব্ৰহ্মধৰ্মীয় বৰোসকলে হিন্দুৰ বৈদিক প্ৰথাৰে (বৰো ভাষাৰ মন্ত্ৰৰে) বিয়া-বাৰু কৰে। বৰো সমাজত প্ৰচলিত বিয়া ছয় প্ৰকাৰৰ— (ক) হাবা গীলাও (চাই-মেলি কৰা), (খ) খাৰছননায় (ঘৰ সোমোৱা), (গ) গীৰজিয়া লাখিনায় (ঘৰজোঁৱাই ৰখা), (ঘ) দংখা হাবনায় (টেকা ৰখা), (ঙ) বীনানৈ হাবা খালামনায় (জোৰ পূৰ্বক হৰণ) আৰু (চ) দীনখাৰ লাংনায় (পলুৱাই নিয়া)। বৰোৰ হাথাছুনি প্ৰথাটো ৰাইজে স্বামী-স্ত্ৰী হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া পৰ্ববিশেষহে। সকলো প্ৰকাৰৰ বিয়াতে ভোজন পৰ্বৰ সময়ত এই নিয়ম পালন কৰিবলগীয়া হয়। শুচি-শুদ্ধাচাৰে বয়সস্থা এগৰাকী তিৰোতাৰ (আয়থা) তত্ত্বাৱধানত ন-কইনাই নিজ হাতে বান্ধি-বাঢ়ি বাথৌ-শালী বা বৰঘৰৰ ইছিঙত ইষ্টদেৱতাৰ উদ্দেশ্যে আগ কৰি, দৰা সমন্বিতে সমজুৱা ৰাইজৰ ভোজনৰ পাত্ৰত প্ৰথমবাৰৰ বাবে অলপ অলপ পৰিমাণৰ হ'লেও এটা কাঠৰ পাত্ৰৰ পৰা (হাথা) ভাত বিতৰণ কৰা অনুষ্ঠানৰ নামেই হাথাছুনি। বৰোৰ বিয়াৰ বাবে দুগৰাকী বৈৰাথী (ব্ৰতী) আৰু দুগৰাকী আয়থা (আয়তী) আৰু এজন বা দুজন বাৰলাম্ফা (ভাৰী) অতি আৱশ্যক। বিয়াৰ জোৰোণ দিয়া, অভ্যাগতক মান-ধৰা, নানা ধৰণৰ মাংগলিক কাৰ্যত সহায় কৰা আৰু নৃত্য-গীতৰ মাজেদি গোটেই অনুষ্ঠানটোকে সতেজ কৰি ৰখাত এওঁলোকৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। বাৰলাম্ফাই বোকোচাত মাটিৰ চপৰা বান্ধি নাচি নাচি দৰাক আগবঢ়াই নিয়া দৃশ্য অতি অপূৰ্ব আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। বৰোসকলৰ মাজত মৃত্যুৰ লগত জড়িত বিভিন্ন লোকাকাৰ আৰু লোকবিশ্বাস আছে। মৃতকক গা ধুৱাই, মিঠাতেল সানি মূৰ ফণিয়াই, ভোজনাহাৰ কৰাই (ভাওজুৰি), পাৰি নথকা বগা কাপোৰেৰে ঢাকি বাঁহৰ চাঙত কঢ়িয়াই আগে আগে গোবৰ-

পানী চাঁটিয়াই আৰু এঁৱা সূতা টানি নি গীথীবাৰীত (মৰিশালী) সৎকাৰ কৰে। মৰাশ সৎকাৰ কৰাৰ পিছত শৰযাত্ৰীক গোবৰ-পানীৰে শুচি কৰে আৰু শোকোতা চোবাই মৃতকৰ সৈতে সকলো পাৰ্থিৱ সম্বন্ধ ছেদ কৰাৰ বিধান আছে। মৃত্যুৰ দহ দিনৰ দিনা 'দাহা গাৰনায়' (দহা পেলোৱা) পৰ্ব আৰু বাৰ দিনত শ্ৰাদ্ধ পাতে। মূল গৃহস্থৰ মৃত্যুৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰাদ্ধত যাঁড় গৰু এৰি দিয়া হয়। সেইদৰে অবিবাহিত পুৰুষৰ মৃত্যু হ'লে শ্মশানত মূৰৰ ফালে কলগছ এজুপি আৰু অন্যান্যৰ ক্ষেত্ৰত হ'লে ঠানি এডাল ৰুই দিয়া হয়। এনে কৰিলে পৰজন্মত যথাক্ৰমে বিবাহ আৰু চুলি ঘন হয় বুলি লোকবিশ্বাস আছে। মৃতকৰ পৰজন্মত যতে ওঁঠ ৰঙা হয় তাৰ বাবে শৰযাত্ৰীসকলে আঁহতৰ পাতেৰে পানী খুৱাই দি একোচা ৰঙা সূতা ওঁঠত পাৰি দিয়ে। পৰজন্মত কঁকাল চিয়া হ'বৰ বাবে মৃতকক চাঙীত বান্ধোতে কঁকাল অংশত বেঁতেৰে খুব টানকৈ আঁটি আঁটি বান্ধি দিয়া হয়।

অসমৰ সমাজ-ব্যৱস্থাত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ নুই কৰিব নোৱাৰি। বৰোসকলৰ মাজতো তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, ভেঙ্কি বাজি, ডাকিনী-যোগিনী (ডায়না), বীৰা-ভূত-প্ৰেতৰ বিশ্বাস অতি প্ৰবল। আনকি মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা ভালুকৰ সৈতে সখি পতা, বীৰা পোহা আৰু মেলি দিয়া, বেঁত জৰা, বাতি চলোৱা আদি কাৰ্যও কৰিব পাৰে বুলি বিশ্বাস আছে। বৰোসকলৰ মাজত প্ৰচলিত ছুথি দাননায় (নজৰ কটা), খুগা দাননায় (মুখ ভঙা) সমায় (শপত খোৱা), শপত মোচন, বধ-শপত দিয়া, বৰ লোৱা প্ৰথাত কিছু স্বকীয়তা থাকিলেও অন্যান্য সমাজৰ সৈতে প্ৰায় একেই।

বৰোসকল প্ৰধানতঃ কৃষিজীৱি। শালি, আহু আৰু বাও এই তিনিবিধ ধানখেতিৰ লগতে মাহ-সৰিয়হ, তিল, আদা, কচু, লাই-লফা আদি শাক-পাচলিৰ খেতিও কৰে। বৰোসকলকে দোং-খান্দি পথাৰত আলি বান্ধি কৰা শালি খেতিৰ প্ৰৱৰ্তক বুলি কোৱা হয়। কৃষিৰ লগত জড়িত নানান ধৰণৰ লোকাচাৰ, যেনে- ন গছা দিয়া, মায়নাও লায়নায় (লেখিমীৰ আগ অনা) ন-ভাত খোৱা, কাতি গাছা চাওনায় (কঙালী বিহত ওঁ খোলেৰে পথাৰত বনিজ জ্বলোৱা), শইচ চপোৱা আৰু মাঘবিহত বেলাগুৰ (মেজিৰ ভোজ) খোৱা, ব'হাগ বিহত গৰুক গা ধুওৱা আদিৰ উদ্ভাৱক এওঁলোকেই বুলি পণ্ডিতসকলৰ ধাৰণা। বৰোসকল ৰন্ধন কলাত অতি নিপুন। তেওঁলোক ভোজনবিলাসী আৰু আমিষহাৰী। অতি কম খৰচত বাৰীত হোৱা শাক-পাচলিৰ উপৰি ঠাইতে পোৱা বনৰীয়া শাক-পাতেৰে অতি উপাদেয় ব্যঞ্জন প্ৰস্তুত কৰি জুতি-বুধিৰে তেওঁলোকে খায়। পচলা, টেকীয়া, কচু খোৱা, পালেং, লফা, বাঁহগাজ-খৰিচা আদি ব্যঞ্জন মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ দান। শুকান মাছ (নাফাম), শুকান মাংস, শোকোতা আদি তেওঁলোকৰ উদ্ভাৱন। জুমায়, জৌ, ফিথিখা আদি বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ লাওপানী, কোমল চাউল, ভাপ পিঠা, চুঙা পিঠা, টোপোলা পিঠা, খাৰলি-কাঁছদি আদি লোক ৰুচিকৰ খাদ্য প্ৰস্তুত কৰাত তেওঁলোক সিদ্ধহস্ত।

বৰোসকল পাকৈত চিকাৰী আৰু ভাল মাছমৰীয়া। জন্তুৰ লাদ আৰু খোজ নিৰীক্ষণ কৰি চোঙত ঘেৰি জালেৰে চিকাৰ কৰা প্ৰথা বৰোৰ এদনীয়। চিকাৰৰ বাবে

বনদেৱতা-দেৱীক পূজা এভাগি দি বিশেষ শুচি-শুদ্ধাচাৰে জাল কঢ়িয়াই নিয়ে। এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ সাৱধানতা অৱলম্বন কৰি জাল পাতি পিছফালৰপৰা বেড়ি-কুটি খেদি নি গাহৰি, হৰিণ আদিৰ উপৰি বাঘ চিকাৰ কৰে। বাঘ চিকাৰৰ বেলিকা মুছহাৰী গোত্ৰৰ লোকে বিশেষ ভূমিকা পালন কৰে। ফান্দ পাতি বনকুকুৰা, শহা, হেপা জাতীয় জীৱ-জন্তু ধৰে। ধোঁৱা দি গাঁতৰ কেটেলা পছ ধৰা, কুকুৰ মেলি গুঁই চিকাৰ কৰা, গছত বগাই কেৰ্কেটুৱা ধৰা আদি কাৰ্যত আদিম খাদ্য সংগ্ৰহ ৰীতিৰ লগতে তেওঁলোকৰ ক্ৰীড়াপ্ৰেমী মনৰো উমান পোৱা যায়। বৰোসকলে চেপা-ডিঙৰা-খোকা আদি পাতি, শূলেৰে কুচিয়া হানি, হাঁকুটিৰে কেঁকোৰা ঘূকটিয়াই, জাকৈ বাই, পলৰে চৰিয়াই, জাল মাৰি সাধাৰণতে মাছ-কাছ ধৰে। বৰোসকলৰ 'চাক জে' নামৰ সাত/আঠ হাত দীঘল বাঁহৰ নালযুক্ত জালেৰে দ পানীত মাছ ধৰা কাৰ্যত বুদ্ধিৰ লগতে বলৰো পৰিচয় পোৱা যায়। বৰোসকলৰ 'দাহাব' প্ৰথাৰে সমজুৱাকৈ মাছ মাৰি সমানে ভগাই লোৱা ব্যৱস্থাত সমবায় আদৰ্শ জড়িত হৈ আছে। বৰোসকলে সকলো বিধৰ মাছ-পুঠিৰ উপৰিও পানী ভালুক, লিংকৰি, শামুক, কেঁকোৰা আদি খায়। আমৰলি পৰুৱাৰ টোপ, উঁইচিৰিঙা, পাখি গজা উঁই, গুঁই বা কাছৰ কণী বৰোসকলৰ বৰ প্ৰিয়।

বৰোসকলে বছৰেকত সমজুৱাকৈ অতিকমেও এবাৰ গাৰ্জা, এবাৰ খেৰাই (বাৰ্থৌ) আৰু সময়-সুবিধা অনুযায়ী ব্যক্তিগতভাৱে মায়নাওৱী (লক্ষ্মী), বুল্লিৱী (কামাখ্যা), মাৰাই (মনসা) আৰু আনুষঙ্গিক দেৱতা হিচাপে লাওখাৰ গছাই (শ্ৰীকৃষ্ণ), নবাব বাদচা বা পীৰ চাহাবৰ (মুছলমানৰ দেৱতা) উদ্দেশ্যে বিশেষ ৰীতি-নীতিৰে আৰু বলি-বাহনেৰে পূজা দিয়ে। খেৰাই উৎসৱ অতি জাক-জমকতাৰে উদ্‌যাপন কৰে। 'আমথিছুৱা' (অম্বুবাচী), 'কাতিগাছা' (কাতি বিছ), 'দোমাছি' (ভোগালী বিছ), 'ফুছলি হাবা' (পুতলী বিয়া), 'বৈছাগু' (ব'হাগ বিছ) আদিৰো বৰো সমাজত প্ৰচলন আছে। খাম-ছিফুং, জথা-ছেৰজা এই চাৰিবিধ লোকবাদ্য উছৰত অপৰিহাৰ্য। পহিলা ব'হাগত মানুহ বিছৰ দিনাখন নিচেই পুৱাতে বজোৱা ছিফুং বাঁহীৰ ছত্ৰাওলি ৰাগে বিষাক্ত সাপৰো কণী ঘোলা কৰিব পাৰে বুলি বিশ্বাস আছে। বাগুৰুমা, বৈশাগু বসন্তকালীন মন উৰুঙা কৰা নৃত্য-গীতৰ লগতে জাৰাফাগ্লা, থেছামালি, ছৰানি ছ্লাছিপ, খফ্ৰি মীছানায় (জাপি নৃত্য), ৰীনচণ্ডী আদি ধৰ্মীয় প্ৰকাৰ্যৰ নৃত্য-গীত আৰু দাওহা (যুদ্ধ), না হমনায় (মাছ মৰা) আদি বিভিন্ন শ্ৰম বিষয়ক নৃত্য-গীত বৰো সমাজত বিদ্যমান। নানা প্ৰকাৰৰ লোকগীত, হাবা মেথায় (বিয়াগীত), 'গথ'বুৰ্থানায় (নিচুকণি গীত), দেহবিচাৰৰ গীত আদিৰে বৰো লোকসাহিত্য অতি চহকী। ৰাওনা-ৰাওনী, চন্দ্ৰমালি-খৌথিয়া, থেছন, আছাগি-বৈছাগি, জাৰা ফাগ্লা আদি সাধুকথা; বাছিৰাম জীহীলাও, জাওলিয়াছীন দেওৱান আদি কাহিনীগীত আৰু বিভিন্ন মন্ত্ৰ-স্তোত্ৰ, ফকৰা-যোজনা, প্ৰবচন ইত্যাদিৰে এওঁলোকৰ লোক-সাহিত্য উঠেনদী। অসমীয়াৰ দৰে বৰো ভাষাও সংবিধানৰ অষ্টম অনুসূচীত অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। সেইদৰে ভাৰতৰ কেইবাখনো বিশ্ববিদ্যালয়ত বৰ্তমানে বৰো ভাষা-সাহিত্যৰ গৱেষণা

আৰু পঠন-পাঠন হৈ আছে। এই ভাষাৰ সাহিত্যই সাহিত্য অকাডেমিৰ বঁটা লাভ কৰি আন এক গৌৰৱোজ্বল পৰিচয় দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তাৰ উপৰি বৰ্তমান বৰো ভাষাত তথ্যচিত্ৰ, কথা ছবি আদি সৃষ্টিৰ দ্বাৰা ই স্বমহিমামণ্ডিত হৈ উঠিছে। এই জয়যাত্ৰাৰে বৰো ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিয়ে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল তথা ভাৰততে নহয় বিশ্বৰ দুৱাৰদলিতো আগশাৰীৰ স্থান পোৱাৰ যোগ্যতা ক্ৰমে ক্ৰমে লাভ কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

বৰো জনগোষ্ঠীয় সংস্কৃতিৰ কোনবোৰ উপাদান বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ প্ৰধান অংগ হৈ পৰিছে? (৪০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

২.৬ ৰাভা জনজাতি

আপোনালোকে নিশ্চয় জানে যে, অসমলৈ বিভিন্ন সময়ত বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰপৰা ভিন ভিন লোকৰ প্ৰব্ৰজন ঘটিছিল। ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্ব কোণেৰে প্ৰব্ৰজন ঘটা মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ ভিতৰত ৰাভাসকল অন্যতম। তেওঁলোকে অসমৰ বুকুত সোমাই অসমৰ বায়ু পানী সেৱন কৰি নিজকে উজলাই ৰাখিছে। অসমৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বৰ্ণিল সংস্কৃতিত ৰাভা জনগোষ্ঠীৰ এক সুকীয়া আসন আছে।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ অনুসূচীত জনজাতি (ভৈয়ামৰ) হিচাপে তালিকাভুক্ত হোৱা তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ ভাষা-ভাষী ৰাভাসকলৰ নামনি জিলা কেইখনত আৰু মেঘালয়ৰ পূৰ্ব আৰু পশ্চিম গাৰোপাহাৰ জিলাত কেন্দ্ৰীভূত হৈ আছে। তদুপৰি অসমত পাৰ্বত্য জিলা দুখনত, অবিভক্ত শিৱসাগৰ, লক্ষীমপুৰ, দৰং আৰু পশ্চিমবঙ্গৰ কোচবিহাৰ, জলপাইগুৰি অঞ্চলতো ৰাভাসকল ছেগা-ছেৰোগাকৈ বসবাস কৰি আছে।

ৰাভাসকলৰ সমাজ-ব্যৱস্থা গণতান্ত্ৰিক। গাঁৱৰ সমাজ পৰিচালনা কৰিবৰ বাবে গাঁওবুঢ়া আৰু মণ্ডল থাকে। গাঁৱৰ সকলো ধৰণৰ কাৰ্যত গাঁওবুঢ়াজনৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম। তেওঁলোকে প্ৰয়োজন অনুসৰি সুচল ঠাইত গাঁও পাতি বাস কৰে। বাঁহ, খেৰ, ইকৰা, কাঠ, বেত আদিৰে গৃহ নিৰ্মাণ কৰে। পুৰুষ-মহিলা উভয়ে কৃষিকাৰ্য, মাছমৰা আদি কামত হাত উজান দিয়ে। ৰাভা জনগোষ্ঠী প্ৰধানকৈ আঠটা খেলত বিভক্ত। যেনে— ৰংদানি, মায়তৰি, পাতি, দাহৰি, বিটলীয়া, টোটলা, কোচা (ছেংগা) আৰু হানা।

ৰাভাসকলৰ পৰিয়াল-গাঁথনি আগতে মাতৃতান্ত্ৰিক আছিল যদিও বৰ্তমান পিতৃতান্ত্ৰিক হোৱা দেখা যায়। আচলতে সম্পত্তিৰ অধিকাৰী বা অধিকাৰিণীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সমান্তৰালভাৱে পিতৃ-মাতৃ প্ৰধান ৰূপত সমাজ-ব্যৱস্থা আছে। ৰাভা সমাজত পিতৃস্বত্ব আৰু মাতৃস্বত্ব— এই দুটা অধিকাৰৰ প্ৰথা থাকিলেও বৰ্তমান সংশ্লিষ্ট আত্মীয়-

কুটুম্ব আৰু মাহাৰীৰ বিবেচনা আৰু অনুগ্রহক্ৰমে কোনো সা-সম্পত্তি বা তাৰ অংশ পিতৃস্বত্বৰ পৰা মাতৃস্বত্বলৈ নাইবা মাতৃস্বত্বৰ পৰা পিতৃস্বত্বলৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা দেখা যায়। এই প্ৰথা ৰাভাসকলৰ সকলো শাখা সমাজৰ দ্বাৰাই বৰ্তমান স্বীকৃত। তেওঁলোকৰ গোত্ৰবোৰৰ মাকৰ পৰা অহা আৰু কন্যা সন্তানে মাকৰ আ-অলংকাৰ স্থাৱৰ-অস্থাৱৰ আদি সম্পত্তি বংশানুক্ৰমে লাভ কৰে। তাত পুত্ৰ সন্তানৰ কোনো অধিকাৰ নাথাকে। তেনেকৈ বাপেকৰ স্থাৱৰ-অস্থাৱৰ সম্পত্তিৰ ক্ষেত্ৰত কন্যা সন্তানৰ কোনো অধিকাৰ নাই। অৱশ্যে ঘৰজোঁৱাই ৰাখি দুই-এক ভিতৰুৱা গাঁৱত এতিয়াও মাতৃতান্ত্ৰিক পৰিয়াল প্ৰথাৰ প্ৰচলন বাহাল ৰখা দেখা যায়।

ৰাভাসকল ঘাইকৈ কৃষিজীৱি। তেওঁলোকৰ প্ৰধান আহাৰ ভাত। আগতে কৃষিজাত শস্যবোৰ খন্তিজাতীয় সঁজুলিৰে (বাখু) ৰুম খেতি কৰি উৎপাদন কৰিছিল যদিও বৰ্তমান স্থায়ী পথাৰত পানী-খেতিৰ প্ৰচলন কৰি নানা ধৰণৰ শস্য উৎপাদন কৰে। চিকাৰীজীৱিৰ দৰে আগেয়ে হাবিত বিভিন্ন জন্তু চিকাৰ কৰি তাৰ মাংস ভক্ষণ কৰিছিল যদিও বৰ্তমান ঘৰতে কুকুৰা-গাহৰি পুহি তাৰ মাংস খায়। সমজুৱাভাৱে মাছ ধৰা নিয়ম আছে যদিও গাইগুটীয়াভাৱেও বাৰিষাৰ পথাৰত চেপা, ঠোহা আদি পাতি, বৰশী বাই, জাকৈ নতুবা টঙী জাল আদিৰে মাছ সংগ্ৰহ কৰে। এইবোৰ কামত বয়স আৰু লিংগ নিৰ্বিচাৰে পৰিয়ালৰ আটাইয়ে অংশগ্ৰহণ কৰাত বাধা আৰোপ কৰা নহয়।

উইলিয়াম স্মিথ-এ উল্লেখ কৰা তেৰটা মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ উমৈহতীয়া লক্ষণ মাত্ৰ তিনিটাহে ৰাভাসকলৰ মাজত দেখা যায়। সেইকেইটা হ'ল— (১) সৰ্বত্ৰতে তামোল-পাণৰ ব্যৱহাৰ, (২) পূজা আৰু খাদ্যৰ তালিকাত গাখীৰ বৰ্জন আৰু (৩) সাধাৰণ ধৰণৰ তাঁতশাল। বাকীবোৰ লক্ষণ যেনে— চাৰি বা ছয়কোণীয়া ঢালৰ ব্যৱহাৰ, পৰ্বতীয়া অংশত বাসস্থান, ৰাজনৈতিক সংগঠনৰ অভাৱ, গাত উষ্ণি অঁকা, প্ৰাক্ বৈবাহিক যৌন সম্পৰ্ক, চাংঘৰত বসবাস আদিৰ প্ৰচলন হয়তো তাহানিতে আছিল। কিন্তু মূৰ চিকাৰ, ডেকাসকলৰ বাবে ডেকা চাং আৰু চাঙত ৰ'দাই মৰাশ সংকাৰ কৰা এই তিনিটা বৈশিষ্ট্য ৰাভাসকলৰ মাজত একেবাৰে নাছিল যেন অনুমেয় হয়। অৱশ্যে নৰবলি (সৰ্পৰাজক নাৰী বলিৰ যোগান ধৰা), টঙীঘৰ (ভৰং) আৰু মৃতকক মদ প্ৰস্তুত নোহোৱালৈকে মাটিত পুতি থৈ পুনৰ উলিয়াই সংকাৰ কৰা ৰীতিৰ (কায় ৰদায়কায়) সৈতে ইয়াৰ আংশিক সাদৃশ্য আছে। ইয়াৰ উপৰি লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰা মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ কেতবোৰ উমৈহতীয়া লক্ষণো ৰাভাসকলৰ মাজত বৰ্তমান। সেইবোৰ হ'ল— (১) দেৱ-দেৱীৰ পূজাত কেঁচা তেজৰ উপহাৰ, (২) সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানত চাউলৰপৰা তৈয়াৰী লাওপানী বা মদৰ মুকলি ব্যৱহাৰ, (৩) হিন্দুৰ আদৰ্শত অস্পৃশ্য বুলি বিবেচিত কুকুৰা-গাহৰি আদিক খাদ্যৰূপে গ্ৰহণ, (৪) বিবাহত গা-খন লোৱাৰ ব্যৱস্থা, (৫) ৰুমখেতিৰ জনপ্ৰিয়তা, (৬) শুকান মাছ-মাংস খাদ্যৰূপে গ্ৰহণ, (৭) কৈৰাতজ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ, (৮) বিপদ-আপদ, ৰং-আনন্দ সকলোতে সামূহিক দায়িত্ব গ্ৰহণ, (৯) মান-মৰ্যাদাৰ প্ৰশ্নত অনমনীয়তা, (১০) নিজা অস্তিত্ব-ৰক্ষাৰ অৰ্থে অসীম চেপ্টা, (১১) সৰলতা আৰু (১২) জাতি-বৰ্ণ ভেদভাৱহীনতা।

এইবিলাকৰ উপৰি ৰাভাসকলৰ মাজত একে কেতবোৰ ভৌতিক সংস্কৃতিৰ প্ৰচলন আছে যিবোৰ সকলো জনজাতিৰ মাজতে সমানেই সমাদৃত। যেনে- ধান খুন্দা উৰাল, মদ বিতৰণৰ বাবে তিতালাউৰ খোল, পীৰা, ভাত ৰন্ধা-বঢ়া আৰু খোৱাৰ বাবে কাঠৰ হেতা, দীঘল ঢোল (খাম), বাঁহী, বাঁহৰ বিভিন্ন খাং-জপা, মদ আৰু খাৰনি নিগবোৱা বাঁহৰ শংকু আকৃতিৰ ছেকনি (জান্তি/পানাতোপ), বোকোচাত লোৱা ফুলাম কাপোৰ (বাছেক), হাতত পিন্ধা গধুৰ খাৰু, ডিঙিত পিন্ধা মুদ্ৰাৰ মালা ইত্যাদি।

সাজপাৰৰ দিশতো ৰাভাসকলৰ বৈশিষ্ট্য মনকৰিবলগীয়া। নাৰীসকলে তিনিখলপীয়াকৈ পৰিধান কৰা সাজৰ ভিতৰত ৰু'ফান বা পাতানি, কাম্বুং আৰু খদাবাং (খপ্ৰং)। কিছুমান মহিলাই বুকুৰপৰা গেৰুৱালৈকে ৰু'ফান বা লেমাফোটা আৰু লগতে গাত এখন আংচা বা কাম্বুং মেৰিয়াই লয়। বাহিৰত যিকোনো কাপোৰ পিন্ধিলেও সামাজিক অনুষ্ঠানত তেওঁলোকে জাতীয় সাজ পৰিধানত গুৰুত্ব দিয়া দেখা যায়। পুৰুষবোৰে সাধাৰণতে ঘৰত পাজাল (চুৰিয়া) পিন্ধে। উৎসৱ আদিত ডিঙিত মেৰিয়াই লোৱা পাজাৰ (ফালি) একোখন, জামা (কামিজ জাতীয়) আৰু গোন্ধ মাৰি পিন্ধি পখৰা-চিখৰা আঁঠুমুৰীয়া (গামোচা) চুৰিয়াৰ সমাদৰ আছে।

ৰাভাসকলৰ ঘৰবোৰ আহল-বহলকৈ খেৰ-বাঁহেৰে সজা ঘৰৰ কেইবাটাও কোটালী থাকে। তাহানিতে বনৰীয়া জীৱ-জন্তুৰ পৰা খেতি ৰক্ষা কৰিবলৈ হামজাৰ (বুমতলী)ত টঙীঘৰ সাজি লৈছিল। ডেকাচাং, চাংঘৰ আদি তেওঁলোকৰ মাজত বৰ্তমানৰ দৰে অতি পূৰ্বকালতো নাছিল যেন লাগে।

অলংকাৰপ্ৰিয়তা ৰাভা মহিলাসকলৰ আন এক দিশ। অলংকাৰবিহীন মহিলাক সমাজত ঘৃণাৰ চকুৰে চায়। তেওঁলোকৰ কেইবিধমান আকৰ্ষণীয় অলংকাৰ হ'ল— নামব্ৰি, বলানামব্ৰি (কাণত পিন্ধা), দালা (কাণত পিন্ধা), নাকপাতি, নাকবালি, ছান, খুছুমাক্ৰং, বালি, চম্ৰহাৰ, হাঞ্চা, কাটা বাজু, জিঞ্জিৰি, মৰচিংচাপ, ছাছিতাম, ঠেংচেলা (ভৰিখাৰু), গুটিমালা, ছুকিমালা (সিকিহাৰ), ফোফ্লা খাৰু, ৰুবুল (কঁকালত পিন্ধা) ইত্যাদি।

ৰাভাসকল বোৱা-কটা শিল্পতো চহকী। কপাহৰ খেতি কৰি, পলু পুহি, সূতা কাটি তেওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে কাপোৰ বয়। গছৰ শিপা, পাত, ফুল আৰু ফলৰ পৰা ৰস উলিয়াই তেওঁলোকে সূতাত ৰং দিয়ে। প্ৰকৃতিৰ পৰাই তেওঁলোকে ফুলৰ চানেকি সংগ্ৰহ কৰে। একেৰাতিৰ ভিতৰতে বৈ-কাটি উলিওৱা কবচ কাপোৰো তেওঁলোকৰ সমাজত আছিল। কাপোৰত তোলা কিছুমান ফুলৰ চানেকিৰ নাম হ'ল— গোৰাইনি পাৰ (ঘোঁৰাৰ চিত্ৰ), হুতিনি পাৰ (হাতীৰ চিত্ৰ), মাছা চামেন পাৰ (বাঘৰ খোজৰ চিত্ৰ), ৰিন্দা বু'কাই পাৰ (শাৰীকৈ থোৱা ফুলৰ চিত্ৰ), বেৰগা পাৰ (বিভিন্ন ফুলৰ), ৰাংছাং পাৰ (সূৰ্যৰ চিত্ৰ), কদম পাৰ (কদম ফুলৰ চিত্ৰ), হাচুপাৰ (পাহাৰৰ চিত্ৰ), চিকাদাৰা (নিজৰাৰ চিত্ৰ), বাগাবাগি (বাঘৰ চিত্ৰ), ৰখচাকা (ৰখৰ চিত্ৰ) ইত্যাদি।

বিয়াৰ ক্ষেত্ৰত পলুৱাই আনি কৰা বিবাহ, উপযাচি যোৱা বিবাহ (নোক ধাংকায়), দৰা সাজি যোৱা বিবাহ (বুৰি ছি'ংকায়), ঘৰজোঁৱাই বা চপনীয়া বিবাহ (জাঙয় ধাংকায়) আদি অন্যতম। আগতে জোৰপূৰ্বক ঘেৰাও পদ্ধতিৰে কইনা হৰণ কৰা জাতীয় আসূৰিক বিবাহকো বাবা সমাজত স্বীকৃতি দিয়া হৈছিল। বিয়াত মোমায়েকৰ জীয়েকক প্ৰাধান্য দিয়া আচাৰো আছিল। বাল্য বিবাহ, বহুপতি বিবাহ (Polyandry), গেবালি খাটি হোৱা বিবাহ (Trial Marriage) আদিৰ উদাহৰণ ৰাভা সমাজত আগৰে পৰা প্ৰচলন নাই। কিন্তু বিধবা বিবাহ-বৰলাৰ বিবাহ, বহুপত্নী বিবাহ পূৰ্ববিধি মতে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সগোত্ৰীয় বিবাহ সমাজ বিগৰ্হিত। লাহে লাহে তেওঁলোকৰ সমাজ আন্তঃগোষ্ঠীয় বিবাহৰ (Intercast Marriage) প্ৰতি সহনশীল হোৱা দেখা গৈছে। বিবাহত তেলৰ ভাৰ (পানছিনি), আঠমঙলা (ঘৰ ফেৰানি), গা-ধন (কাননিটাকা) আদিৰ প্ৰচলন আছে।

স্বজনতা আৰু আত্মীয়তা দুফালৰ পৰা গঢ়ি উঠে। এবিধ জন্মসূত্ৰে আৰু আনবিধ বৈবাহিক সূত্ৰে। ইয়াৰ উপৰি পোষ্য পুত্ৰ (বেটাভাস), ধৰ্ম পিতৃ (বাপদায়), সখিপতা, মিত্ৰতা আদিৰ যোগেদিও তেওঁলোকৰ মাজত সম্বন্ধ গঢ়ি উঠে। ৰাভা সমাজ সংস্কৃতিত মোমাই-ভাগিন আৰু মোমাই-ভাগিনী সম্বন্ধ অতি মধুৰ। ভাগিনীয়েকৰ চূড়াকৰণ, চিকাখাতা (শিশুৰ কেঁচুৱা অৱস্থাত শুকাই যোৱা বেমাৰত গোত্ৰৰ উৎস সুমৰি কৰা পূজা) আদিত মোমায়েকৰ ভূমিকা মন কৰিবলগীয়া। মোমায়েকৰ মৃত্যুৰ ফাৰকাস্তি (শ্ৰাদ্ধ) উৎসৱত ভাগিনীয়েকবোৰে 'গাষ্টি' (কৃত্ৰিম কাপোৰৰ অস্থি) বোকোচাত লৈ নাচি নাচি সংসাৰ বন্ধনৰপৰা মুক্তি প্ৰদান কৰিবলগীয়া হয়। সেই সূত্ৰেই ৰাভা মোমায়েকগৰাকীৰ বাবে ভাগিনীয়েকগৰাকী হাত পাতিলেই পাব পৰা সহায়কাৰী অৰ্থাৎ 'নামচাক্ৰা' আৰু তেনে ভাগিনীয়েক এগৰাকীকে পুত্ৰলৈ বোৱাৰী কৰি অনাত গুৰুত্ব দিছিল। ৰাভা সম্বন্ধ ব্যৱস্থা মতে মাকৰ ককায়েক বা ভায়েক যেনেকৈ মামা হয়, তেনেকৈ বাপেকৰ ভনীয়েক বা বায়েকৰ গিৰিয়েকো পেহা, জেঠপেহাৰ পৰিৱৰ্তে 'মামাই' হয়। ৰাভা সমাজত বৌৱেক-দেওৰেক, ভিনিহি, খুলশালী (মোমায়েকৰ পুতেক-জীয়েক), ককা-নাতি, আইতা-নাতিনীৰ মাজত থকা সম্বন্ধ পৰিহাসসূচক কিন্তু বৰজনাক ভাই-বোৱাৰী, জেশাছ-ভনী জোঁৱাইৰ সম্বন্ধ পৰিহাসসূচক। স্ত্ৰীয়ে স্বামীৰ নাম ভুলতেও নাকাঢ়ে আৰু পুতেক বা জীয়েকৰ নাম ধৰি অমুক বা অমুকৰ বাপেক বুলিহে মাতে। ঠিক তেনেদৰে— শাছৰেকেও জোঁৱায়েকক জীয়েকক নাম ধৰি অমুকীৰ গিৰিয়েক (আমকা-জাক) আৰু বোৱাৰীয়েকক পুতেকৰ নাম ধৰি অমুকৰ ঘৈণীয়েক (আমকা-জাক) বুলিহে সম্বন্ধ লয়। বোৱাৰীয়েক বা জোঁৱায়েকেও নিজৰ শছৰেক-শাছৰেকক দেউতা-আই নুবুলি 'মামা-মামী' বুলিহে সম্বন্ধ লোৱা দেখা যায়। বিশেষকৈ ৰংদানি ফৈদৰ মাজত এই ৰীতি প্ৰচলিত আছে।

জন্ম-মৃত্যু-বিবাহ উপলক্ষে নানাধৰণৰ লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাস ৰাভা সমাজত পালিত হৈ আহিছে। নোৱাই তোলনী বিয়া, পুংসবন, পঞ্চমৃত ভক্ষণ আদিৰ প্ৰচলন পূৰ্বতে ৰাভা সমাজত নাছিল। সুপ্ৰসৱৰ বাবে 'বায়মাবা' দেৱতাৰ নামত পূজা এভাগি

আগবঢ়োৱা হয় আৰু নাভি সৰাৰ লগে লগে অশৌচ খেদা হয়। গাঁৱৰ অবৃত্তিধাৰী ধাইমাকে প্ৰসূতি গৰাকীৰ পৰিচৰ্যা লয় আৰু তেওঁক মদ-কাপোৰেৰে মাননি আগবঢ়োৱা হয়। অন্যথাই মৃত্যুৰ পিছত পোঁৱাতীৰ তেজ পান কৰাবলগীয়া হয় বুলি লোকবিশ্বাস আছে। ৰাভা সমাজত যঁজা সন্তান প্ৰসৱ দুবাৰকৈ স্বাভাৱিক বুলি গণ্য কৰিলেও তৃতীয় বাৰত এনে প্ৰসৱ হ'বলৈ পালে পশুজ্ঞান কৰি ন-কৈ প্ৰস্তুত কৰা গাহৰিৰ আহাৰ খোৱা পাত্ৰ (বাকচিকং) এটাত ভাত খাবলৈ দি উদ্ধাৰ পৰাচিত কৰা হয়। গৰ্ভৱতী অৱস্থাত কোনো জীয়া বস্তুক মৰিয়াবলৈও দিয়া নহয় আৰু বন্ধন শালতো (ৰাজহুৱা ভোজৰ) সোমাবলৈ দিয়া নহয়। কাৰণ এই কাৰ্যৰ দ্বাৰা যথাক্ৰমে পেটত থকা সন্তানৰ অনিষ্ট হোৱা আৰু ভোজৰ বৃহদাংশ পেটত থকা সন্তানে চান কাঢ়ি খোৱা বুলি বিশ্বাস। ঘৈণীয়েকৰ গৰ্ভৱতী অৱস্থাত গিৰিয়েকে কোনো মৰাশ নকঢ়িয়ায়। ৰাভা সমাজ-বিধি মতে মৰাশ সাধাৰণতে দাহ কৰি চান্দোৱা তৰি এটি সৰু পঁজাঘৰ (মাংখাম) সাজি দিয়া হয়। কেতিয়াবা অৱশ্যে মাটিত পুতিও খোৱা হয়। 'মৰাকাম' বা দহাৰ বাধ্য-বাধকতা থাকিলেও কোনো নিৰ্দ্ধাৰিত সময় বান্ধি দিয়া নহয়। সময় আৰু সুযোগ উলিয়াই পৰিয়ালে গাইগুটীয়াকৈ বা সমজুৱাকৈ বহু মৃতকক একেলগে শ্ৰাদ্ধ পাতি মূৰ খুৰাই আমিষ বা নিৰামিষ ভোজ দি সমাজৰ পৰা প্ৰায়চিত্ত লভে। শ্ৰাদ্ধত বামুণ মতা নহয় যদিও দুই একে গঙ্গাত পিণ্ডদানো কৰা দেখা যায়। অবিবাহিত অৱস্থাত মৃত্যু হ'লে মৃতকৰ আত্মাই শাস্তি নাপায় বুলি ভবা হয়। বিবাহ ৰাভা সমাজত একান্ত বাঞ্ছনীয়।

ৰাভাসকল জড়োপাসক যদিও শিৱ (লাঙা) আৰু পাৰ্বতী (কালী)কো মানে। নানা ধৰণৰ অপ-দেৱতা, যখ-যথিনী, ডাইনী, ভূত-প্ৰেত আদিৰ আক্ৰমণৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ তেওঁলোকে বিভিন্ন সময়ত অসংখ্য বলি-বিধানৰে পূজা দি সন্তুষ্ট কৰি ৰাখে। হাছং, বায়খো, ৰোন্তাক আদি হ'ল পৰম্পৰাগত মঙ্গলকাৰী দেৱ-দেৱী। আনহাতে লাঙামাৰা, কেঁচাই-খাইতী, বাকুৱা (বাগ্ৰা) আদি হ'ল অমঙ্গলকাৰী দেৱ-দেৱী। ৰাভাসকল পৰজন্ম বিশ্বাসী। সেয়ে কপৌ চৰাইৰূপে মৃতকৰ আত্মাই জন্ম লৈ কিছুদিন কৰণ বিননি তুলিবলৈ গৃহস্থৰ কাষ চাপে বুলি বিশ্বাস কৰে। মউল চোৱা, দেওধা-দেওধনী উঠা, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, বাণ মৰা-হৰা কৰা আদিৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ অগাধ বিশ্বাস। ৰাভাসকলৰ পূজাৰ বিধি দুই প্ৰকাৰৰ (১) লেমাৰায়ৰ বাবে লেমাকাথা (আৰ্য অসমীয়া ভাষা) আৰু (২) ৰাভাৰায়ৰ বাবে ৰাভাকাথাৰে (ৰাভা-ভাষা) ৰচিত স্তোত্ৰগীত গাই যথাক্ৰমে হাঁহ-পাৰ-ছাগলী, মাহ প্ৰসাদেৰে (আৰ্য-হিন্দু বিধি অনুসাৰে) আৰু কুকুৰা-গাহৰি-মদ অৰ্পণ কৰি (ৰাভা-বিধি অনুসাৰে) পূজা আৰাধনা কৰে। ইয়াৰোপৰি গাৰোৰ দেৱতা, কছাৰীৰ দেৱতাৰ লগতে মুছলমান পীৰ বা বাবাজী পূজাও ৰাভাসকলৰ মাজত প্ৰচলন আছে।

ৰাভাসকল উৎসৱপ্ৰিয়। ৰাভা সমাজত বাৰ মাহত তেৰ পূজা অনুষ্ঠিত হয় আৰু প্ৰতিটো অনুষ্ঠান নৃত্য-গীতেৰে মুখৰিত। অঞ্চল আৰু খেল ভেদে উছৰ-অনুষ্ঠানৰ পাৰ্থক্য বিদ্যমান। মায়তৰি খেলৰ বায়খো; ৰংদানি খেলৰ ফাৰকান্তি, হাছং, কোচাখেলৰ চোংবায়

তাঙি; দহাৰি খেলৰ খোকচি, তৰঙা; পাতি ৰাভাৰ লাঙামাৰা, টুকুৰীয়া; টোটলা খেলৰ মেৰু গোহাই, সুবচনী আৰু হানা খেলৰ জাৰীঘোঁৰা, হানাগোঁৰা তেনে কেতবোৰ ধৰ্মীয় কৃত। আনহাতে ছাথাৰ, গিৰকায়, বগেজাৰী, বহুৰঙী, ধেং চংচং (ভালুক নচুৰা), হামজাৰ আদি নৃত্যৰে আৰু শ্ৰাদ্ধগীত, নিচুকনি গীত, গৰখীয়া বা বাংদিয়া গীত, বাৰকামলাৰ গীত ভৰপুৰ ৰাভা লোক সংস্কৃতি অতি গৰিমাময়ী। স্বভাৱতে সংগীত প্ৰাণা হোৱা বাবে আৰু ফকৰা-যোজনা, প্ৰবাদ-পটন্তৰ, সাঁথৰ, সাধুকথা, আদি লোক-সাহিত্যৰে তেওঁলোকৰ লোকবাদ্য-নৃত্য-লোকনাট্য আদিয়ে অকল ৰাভা সংস্কৃতিকে চহকী কৰা নাই, ই অসমৰ সংস্কৃতিকে সমৃদ্ধ আৰু বৈচিত্ৰ্যময় কৰি তুলিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

ৰাভাসকলৰ পৰিয়াল-গাঁথনি সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰক? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....

২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া সংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহৰ আদান-প্ৰদান আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক সমাহৰণ ঘটিছে আৰু সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ মাধ্যমেদি পৰিৱৰ্তিত ৰূপত বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে বৰ্ণাঢ্য ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছে। সেইবাবেই কোন জনগোষ্ঠীৰ মাধ্যমেদি কোনবিধ উপাদান অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰৱেশ কৰিছে, সেই কথা খাটাঙকৈ ক'ব নোৱাৰি।

মহাভাৰতীয় যুগৰে পৰাই প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ কামৰূপত এক সুকীয়া সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাই গঢ় লৈ উঠা বুলি বিভিন্ন সাহিত্যিক সমলৰ সাক্ষ্যৰ আধাৰত অনুমান কৰা হৈছে। সেইবাবেই ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ সৈতে ঐক্যভাৱ প্ৰদৰ্শন কৰিও কেতবোৰ দিশত অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে স্বকীয়তা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। বিশেষকৈ চিত্ৰকলা, ভাস্কৰ্য, স্থাপত্য, নৃত্যবিদ্যা ইত্যাদি বিভিন্ন দিশত প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ-কামৰূপৰ সংস্কৃতিৰ এক স্বকীয় ধাৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়, যাৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশত ইয়াত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰা থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ অৰিহণা আছে বুলি বিনাদ্বিধাই ক'ব পাৰি।

অসমৰ জাতিগঠন প্ৰক্ৰিয়াও ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ তুলনাত যথেষ্ট সুকীয়া বৈশিষ্ট্যৰে পৰিপূৰ্ণ। অষ্ট্ৰিক, মঙ্গোলীয়, ড্ৰাভিড়, নৰ্ডিক ইত্যাদি বিভিন্ন নৃগোষ্ঠীৰ লোকে অসমত যুগ যুগ ধৰি বসবাস কৰি আহিছে আৰু এই নৃগোষ্ঠীসমূহৰ পাৰস্পৰিক আদান-প্ৰদান, বিনিময় আৰু সমিলমিলৰ যোগেদি বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি হৈছে। মন

কৰিবলগীয়া যে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপুষ্টি আৰু বিকাশত এই দেশত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা বসবাস কৰি অহা জনজাতীয় মূলৰ বিবিধ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱ অতি গৰীৰ আৰু সুবিস্তৃত।

২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমৰ মানুহ অৰ্থাৎ অসমত বসবাস কৰা সকলো শ্ৰেণীৰ লোককে ‘অসমীয়া’ৰ গণ্ডিত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি নে নোৱাৰি ভাষিক, নৃতাত্ত্বিক আৰু লোক-সংস্কৃতিক দৃষ্টিভংগীৰে বিচাৰ কৰক।
- ২) অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ়ি উঠাত অসমৰ থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভূমিকা সম্বন্ধে আলোকপাত কৰি প্ৰবন্ধ এটা যুগুত কৰক।
- ৩) গাঁথনিৰ ফালৰ পৰা অসমক ভাৰতৰ ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ বুলি কিয় কোৱা হয়, সবিশেষ বুজাই লিখক।
- ৪) পৃথিৱীৰ প্ৰধান কি কি নৃ-গোষ্ঠীৰ আৰু ভাষাগোষ্ঠীৰ লোকেৰে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াই গঢ় লৈছে, আলোচনা কৰক।
- ৫) অসমৰ সমাজ-জীৱন বৰ্ণাঢ্য আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ কৰি তোলাত অষ্ট-মংগোলীয় সংস্কৃতিয়ে কিদৰে অৱদান আগবঢ়াই আহিছে উদাহৰণসহ বুজাই লিখক।
- ৬) অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ কিছুমান উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য চিহ্নিত কৰি সিবিলাকৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্য আৰু ৰূপান্তৰ সম্পৰ্কে এটি ৰচনা যুগুত কৰক।
- ৭) মূল জনজাতীয় সমাজ-জীৱনৰ পৰা আঁতৰি আহি আৰ্য-হিন্দু মূলীয় (বৰ্ণহিন্দু) লোকৰ সৈতে সহ-অৱস্থান কৰা কিছুমান জনগোষ্ঠীৰ নামোল্লেখ কৰি তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক দিশত কি কি পাৰ্থক্য আহি পৰিছে ফাঁহিয়াই দেখুৱাওক।
- ৮) “অসমত চামে চামে বিভিন্ন মানৱ প্ৰজাতিৰ লোকৰ আগমন ঘটিছে।” ইবিলাকৰ ভিতৰত সৰ্বপ্ৰাচীন বুলি ভবা জনগোষ্ঠীৰ পৰা অতি সম্প্ৰতিক কাললৈকে অনুপ্ৰৱেশ ঘটা জনগোষ্ঠী/ভাষাগোষ্ঠীক সামৰি এটা প্ৰবন্ধৰ খতিয়ান দাঙি ধৰক।
- ৯) অসমৰ যিকোনো এটা থলুৱা জনগোষ্ঠীৰ চমু পৰিচয় দাঙি ধৰি তেওঁলোকে উদ্‌যাপন কৰা উৎসৱ-পাৰ্বণ আৰু নৃত্য-গীতৰ বিষয়ে বিতংভাৱে লিখক।
- ১০) কাৰ্ব্বি জনগোষ্ঠীৰ মাজত মঙ্গোলীয় প্ৰজাতিৰ কোনবোৰ লক্ষণ পৰিস্ফুট হয়, চমুকৈ আলোচনা কৰক।
- ১১) অসমৰ বৰো জনগোষ্ঠীৰ চমু পৰিচয় দি তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক জীৱন সম্পৰ্কে এটি চমু সমীক্ষা আগবঢ়োৱাওক।
- ১২) ৰাভাসকলৰ অসমীয়া সংস্কৃতিলৈ আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ সম্যক পৰিচয় দিয়ক।
- ১৩) নৈপৰীয়া সংস্কৃতিৰ বাহক হিচাপে দেউৰী আৰু মিছিং সংস্কৃতিৰ এটি তুলনামূলক আলোচনা আগবঢ়াওক।

১৪) মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যবোৰ কি কি? অসমত জনজাতিসকলৰ মাজত এনে লক্ষণসমূহ কেনেদৰে পৰিলক্ষিত হয় আলোচনা কৰক।

২.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Books)

কাকতি, বাণীকান্ত	ঃ	পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	ঃ	মিছিং সংস্কৃতিৰ আলোচনা, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	ঃ	অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
—	ঃ	টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	ঃ	অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
—	ঃ	বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ	ঃ	অসমীয়া সাজিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
চুতীয়া, ৰামচন্দ্ৰ	ঃ	পৰ্বতীয়া মিৰি, ১৯৮১
চান্দ্ৰা, আৰ্দ্ৰুচ	ঃ	সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
টেৰণ, লংকাম	ঃ	কাৰ্বি জনগোষ্ঠী, ১৯৭৪
তেৰাং, ৰংবং	ঃ	সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	ঃ	চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভুবনমোহন (সম্পা)	ঃ	অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত
	ঃ	অসমীয়া মানুহৰ নৃ-বৈজ্ঞানিক পৰিচয়
দেউৰী, মনেশ্বৰ	ঃ	মৰিগাঁও জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
নাথ, ৰাজমোহন	ঃ	গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	ঃ	বৰো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	ঃ	অসমীয়া সাজিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নাথ, ভৰকান্ত	ঃ	নাথযোগী সংবাদ, ১৯৯৫
নেওগ, মহেশ্বৰ	ঃ	পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
—	ঃ	পবিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
পাদুন, নাহেন্দ্ৰ	ঃ	অসমীয়া সংস্কৃতিতৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	ঃ	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
—	ঃ	কাৰ্বি সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ এচৰেঙা, ১৯৮২
বৰা, প্ৰশান্ত	ঃ	নাথ ধৰ্ম-দৰ্শন আৰু সংস্কৃতি, ২০০৫
বৰুৱা, অতুল চন্দ্ৰ	ঃ	মনসাকাব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ	ঃ	অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
—	ঃ	অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ (সম্পা)	ঃ	অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১

ভট্টাচার্য, প্রমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) :	অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
— :	অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
ৰাভা, ৰাজেন :	ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪
— :	ৰাভা লোক গীত, ২০০১
ৰাভা, হাকাচাম, উপেন :	অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
— :	ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
ৰাভা, ধনঞ্জয় :	ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ :	অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
শৰ্মা, শশী :	অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
শৰ্মা, হেমন্ত কুমাৰ :	অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
শইকীয়া, ললিত কুমাৰ :	সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
সৰকাৰ, হৰিমোহন :	বহুৰঙী গীতৰ আঁচলত, ১৯৬৫
— :	ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ :	সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
হাজং, পৰেশ চন্দ্ৰ :	হাজং জাতি আৰু কৃষ্টিৰ আভাস, ২০০০
হাজৰিকা, অতুল চন্দ্ৰ :	উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
— :	উৎসৱৰ ৰংচ'ৰা, ১৯৬৩
হাজৰিকা, পৰীক্ষিত :	চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) :	সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
হাঞ্জে, ছামছিং :	ছাবিন আলুন, ১৯৮৬
AIRTSC :	Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Case Study, 1994.
Ali, ANM Irsad :	Adoptation among the Bodo Kacharis, 1973
Anderson, J. D. :	Kachari Folktales, 1911
and Athparia, R. P. :	
Buzarbarua, M :	Social and Cultural life of the Mishing of Assam, 1991
Bakht, Humayan :	A Sociological Study of Bodo Movement, 1989
Bondapadhyay, P. K. :	The Tai Phakes of Assam, 1983
Baruah, H. :	History and Culture of the Khasi People, 1969
Barkakati, S. N. :	Tribal Folktales, 1971
Baruah, H. C. :	Marriage Customs of the People of Assam, 1895

- Barua, B. K. : A Cultural History of Assam, 1969
- Baruah, K. L. : Early History of Kamrupa, 1966
- Brahma, M. M. : Folk song of the Bodos, 1966
- Chatterjee, S. K. : Kirat-Jana-Krti, 1974
- Choudhury, P. C. : The History of Civilization of the People of Assam, 1966
- Croke, William : The People, Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Dorson, R. M. : Folklore and Folklife : An Introduction, 1972
- Das, J : Folklore of Assam, 1973
- Dundes, Alen : Essays in Folkloristics, 1978
- Datta, B. N. (at.al.,ed.) : A Handbook of Folkore Materials of North-East India, 1994
- Dutt, K. N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam, 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- : The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B. : Visnuite Myths and legends, 1982
- : The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath : Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths
- Mipun, L. : The Mishins (Miris) of Assam : Development of a New Lifestyle, 1992
- Nath, Rajmohan : The Background of Assamese Culture, 1948
- : Pre-vedic Kamrup, 1958
- Playfair, M. A. : The Garos, 1909
- Rabha, Rajen : The Rabhas, 2002
- Sen, Sipra : Tribes and Castes of Assam, 1999
- Vidyarathi, L. P. : Art and Culture of North-East India, 1993
- Waddell, L. A. : The Tribes of the Brahmaputra Valley, 1900
- Tylor, E. B. : Primitive Culture, 1974

* * *

তৃতীয় বিভাগ
অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি (২)

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ দেউৰী জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ৩.৪ মিছিং জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ৩.৫ সোণোৱাল-কছাৰী জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ৩.৬ হাজং জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- ৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগত অসমত বসবাস কৰা তিনিটা উল্লেখযোগ্য জনজাতি কাৰ্বি, বৰো আৰু ৰাভাৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। এই বিভাগটিত অসমৰ আন কেইটামান উল্লেখযোগ্য জনজাতি— দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী আৰু হাজংৰ পৰিচয় জ্ঞাপন কৰি তেওঁলোকৰ বাবেবৰণীয়া সংস্কৃতিৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হ'ল।

আগৰ বিভাগটিত উল্লেখ কৰা হৈছে যে, বিভিন্ন সময়ত অসম দেশলৈ প্ৰব্ৰজন কৰা জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰিক জনগোষ্ঠীয়ে ইয়াৰ প্ৰাচীনতম অধিবাসী বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে মত পোষণ কৰিছে। ঐতিহাসিক দৃষ্টিৰে চালে অষ্ট্ৰিক আৰু মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কাৰ্বি, বড়ো, ৰাভা, দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী, হাজং আদি জনজাতিসমূহেই হ'ল অসমৰ প্ৰাচীনতম বাসিন্দা। এই বিভিন্ন জনজাতিসমূহে তেওঁলোকৰ বিবিধ সাংস্কৃতিক সম্পদ, ভাষিক আৰু আৰ্থসামাজিক বৈশিষ্ট্যই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে বিলীন হৈ থলুৱা সংস্কৃতি গ্ৰহণ, বৰ্জন আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি পৰিপূৰ্ণ অসমীয়া সাংস্কৃতিক ভেঁটি নিৰ্মাণত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি—

- দেউৰী জনজাতিৰ পৰিচয় লাভ কৰি তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে ফাঁহিয়াই চাব পাৰিব,
- মিছিং জনজাতিৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে বিস্তৃতভাৱে বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব,

- সোণোৱাল-কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- হাজং জনজাতীয় সমাজৰ সকলো দিশ পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব।

৩.৩ দেউৰী জনজাতি

আপোনালোকে নিশ্চয় অসমৰ বিভিন্ন জনজাতিৰ বিষয়ে এতিয়া সম্যক ধাৰণা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। লগতে জনজাতি গোট, অজনজাতি গোট আৰু দুয়োটাৰ সংমিশ্ৰণত একশ্ৰেণীৰ জাতি-জনজাতিৰ দোমোজাত থকা পৰ্যায়ৰ (Tribe Caste Continuum) ফৈদ বা জন-সমাজৰ সৃষ্টি হোৱা কথাটোও নিশ্চয় মন কৰিছে। এই জাতি-জনজাতিৰ ধাৰাবাহিকতা অক্ষুণ্ণ ৰখা স্তৰৰ জনজাতিৰ ভিতৰত দেউৰীসকলো অন্যতম। দেউৰীসকলৰ আৰ্যীকৰণ প্ৰক্ৰিয়া তথা সামাজিক স্থিতি অনুযায়ী চাৰিটা শাখা পোৱা যায়। সেই শাখা চাৰিটা হ'ল— (ক) একালত দিবং নৈৰ পাৰত বাস কৰা আৰু গিৰা-গিৰাচিৰ (বুঢ়াগোঁসাই-বুঢ়াগোঁসানী) উপাসকসকলৰ বংশধৰ হ' ডিবঙীয়া, (খ) টেঙাপানী নৈৰ পাৰত বাস কৰা আৰু পিচা ডেমাৰ (বলিয়া বাবা) উপাসকসকলৰ বংশধৰ হ'ল টেঙা পনীয়া, (গ) বৰগাং অৰ্থাৎ বৰনৈৰ পাৰত বাস কৰা আৰু পিচাচিৰ (তাম্বেশ্বৰী/কেঁচাইখাতী) উপাসকসকলৰ বংশধৰ হ' বৰগএগ। এইবোৰৰ উপৰি বৰ্তমান বিলুপ্ত পাটশদিয়াৰ পাটৰ শালত যিসকলে পূজা উপাসনা কৰি জীৱন-যাপন কৰিছিল তেওঁলোকেই পাটৰ গএগ। কিছুমানৰ মতে তিৱাসকলৰ পাটৰ উপাধিৰ লোকসকলেই এই লুপ্তপ্ৰায় পাটৰ গএগৰ বংশধৰ। এই চাৰিটা ফৈদৰ ভিতৰত অকল ডিবঙীয়াসকলৰ মাজতহে তেওঁলোকৰ প্ৰাচীন ভাষা-সংস্কৃতি পূৰ্ণমাত্ৰে বৰ্তি আছে। অইন ফৈদৰ ক্ষেত্ৰত আৰ্যীকৰণৰ মাত্ৰাধিক্য ঘটি ভাষাটো সম্পূৰ্ণৰূপে বিসৰ্জন দিছেই আনকি সাংস্কৃতিক দিশতো মংগোলীয় বৈশিষ্ট্য কথমপি ৰক্ষিত হৈ আছে। অৱশ্যে দেউৰীসকলৰ মাজত এসময়ত বৰাহী চুতীয়াসকলৰ মুখত সমাদৃত সৌমাৰ প্ৰাকৃতৰ ৰেহ থকা অসমীয়াৰ নৃগোষ্ঠীৰ উপভাষাই (দেউৰীমিজ) স্বকীয় ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে। বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ দৰে সাৰ্বজনীন অসমীয়া ভাষাৰ (Assamese Lingua Franca) উদ্ভৱে বিকাশ আৰু সমৃদ্ধিত এইসকল দেউৰীৰ অৱদান সৰ্বাধিক।

দেউৰীসকলে বৰ্তমান নিজকে জিম'চায়া (নৈপৰীয়া) বুলি চিনাকি দি ভাল পালেও এসময়ত তেওঁলোকক চুতীয়া বুলিও অভিহিত কৰা হৈছিল। আহোম বুৰঞ্জীত সঘনাই উল্লিখিত চুতীয়া ৰাজ্য আৰু ইয়াৰ প্ৰজা চুতীয়াসকলৰ পৰাই আহোম চুতীয়া, দেউৰী চুতীয়া, বৰাহী চুতীয়া, মিৰি চুতীয়া আদি ভিন ভিন পৰিচয়ৰ জনজাতি বা সামাজিক থুপ একোটাৰ যে একালত সৃষ্টি হৈছিল এয়া নিশ্চিত। অৱশ্যে এইসকল জনগোষ্ঠীৰ বৰ্তমান স্থিতি কি এয়া কিন্তু বিতৰ্কিত বিষয়। বুৰঞ্জীবিদ বেণুধৰ শৰ্মা প্ৰমুখ্যে পণ্ডিতসকলৰ অভিমত এয়ে যে— স্বতী নদীৰ তীৰৱৰ্তী কুণ্ডিল ৰাজ্যৰ প্ৰজা আৰু ভীষুকৰ বংশধৰসকলেই স্বতীয়া বা চুতীয়া। এওঁলোক চুতীয়াসকলৰ পুৰোহিত এই অৰ্থত দেউৰী।

দেউৰীসকলে শদিয়াৰ তাম্ৰেশ্বৰী বা কেঁচাইখাতী গৌঁসানীক একালত নৰবলি দি পূজিছিল বুলি জনশ্ৰুতি আছে। উজনি অসমত শদিয়া, তিনিচুকীয়া, ডিব্ৰুগড়, শিৱসাগৰ, যোৰহাট, লক্ষীমপুৰ, ধেমাজি আদি অঞ্চলত সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে বসবাস কৰি থকা বৰ্তমান দেউৰী নামেৰে সংবিধান স্বীকৃত অসমৰ অন্যতম ভৈয়ামৰ জনজাতিয়ে সামগ্ৰিকভাৱে নিজস্ব ভাষা-সংস্কৃতি আৰু সমাজ-ব্যৱস্থাৰ দিশত স্বকীয়তা বজাই ৰাখিব পাৰিছে ইয়াত কাৰো সন্দেহ নাই। দেউৰীসকলৰ মাজত আৰ্যীভূত জনজাতি হিচাপে হিন্দুধৰ্মীয় পৰম্পৰা অতি প্ৰবল। নাৰীৰ স্বাধীনতা সম্পূৰ্ণৰূপে খৰ্ব নহ'লেও প্ৰাচীন অষ্টমংগোলীয় মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজ-ব্যৱস্থা তেওঁলোকৰ সমাজ জীৱনত অনুপস্থিত। বিয়াৰ পিছত কইনা দৰাৰ ঘৰত বসবাস আৰু দৰাৰ গোত্ৰলৈ গোত্ৰান্তৰ, পিতৃতান্ত্ৰিক গোত্ৰ-ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন, পিতৃসূত্ৰীয় সম্পত্তিৰ আৰু উত্তৰাধিকাৰৰ দৰে হিন্দুধৰ্মীয় মনুসংহিতা আৰু ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মৰ গভীৰ প্ৰভাৱে দেউৰী সমাজৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য। জন্ম-মৃত্যুৰ অশৌচ বিচাৰ, নাৰীৰ ঋতুস্ৰাৱ, পুষ্পিতাপ্ৰাপ্ত কিস্মা গৰ্ভাৱস্থাত পালন কৰিবলগীয়া নানা ধৰণৰ আচাৰ-বিধি হিন্দুৰ দশ সংস্কাৰ কেন্দ্ৰিক। অৱশ্যে পুষ্পিতা প্ৰাপ্ত হ'লে বুকুত ৰিহা মেখেলা লোৱা পৰ্ব পালন (ইণ্ডু পিচ চিৰুৱা) আৰু এটা উপনাম ধাৰণ প্ৰথাটো দেউৰীৰ নিজস্ব উদ্ভাৱন। বিবাহৰ ক্ষেত্ৰতো হিন্দু ধৰ্মৰ আঠ প্ৰকাৰৰ বিবাহকে গুৰুত্ব দিয়া হয় আৰু অধিবাস আদি মনা হয়। হিন্দুধৰ্মীয় বিভিন্ন দেৱ-দেৱীকে তেওঁলোকে নিজস্ব নাম আৰু ৰীতিৰে পূজা-পাতল কৰে আৰু তিনিও প্ৰকাৰৰ বিছকো ধৰ্ম-কাৰ্য হিচাপে উদ্‌যাপন কৰে। তেওঁলোকে অন্যান্য মংগোলীয় মূলীয় জনজাতিৰ দৰে মঙ্গলে উৰুকা, বুধে বিছ তিথিটো পূৰ্ব পৰম্পৰা ক্ৰমে মানি আহিছে। সকলো ধৰণৰ উছৰ-অনুষ্ঠান কিস্মা পূজা-পাৰ্বণ তেওঁলোকে অস্থায়ীভাৱে নিৰ্মাণ কৰা নৈ পাৰৰ 'দেগৰ' নামৰ থানটিত সম্পাদন কৰে। অৱশ্যে গিৰা-গিৰাচি, বলিয়া বাবা, তাম্ৰেশ্বৰী আদিৰ বাবে স্থায়ী দেওশালো নথকা নহয়। দেউৰীসকলে পূজা আদি সম্পাদনৰ বাবে গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে ৰাইজৰ মাজৰ পৰা ন-জন বিষয়া বাচি লয়, তাৰ ভিতৰত চাৰিজন মুখ্য— (১) বৰদেউৰী (বদেৰী), (২) সৰুদেউৰী (সদেৰী), (৩) বৰভঁৰালী আৰু (৪) সৰু ভঁৰালী।

দেউৰীসকল মূলতঃ কৃষিজীৱী। কৃষিৰ উদ্দেশ্যে নৈপৰীয়া অঞ্চলতে বসবাসৰ বাবে স্থান নিৰ্ধাৰণ কৰে। তেওঁলোকৰ ঘৰবোৰ সাধাৰণতে কাঠ-বাঁহ-খেৰেৰে পূৰ্ব-পশ্চিমাকৈ চাংঘৰ হিচাপে সাজি লোৱা আৰু কেবা কোঠালীয়া। প্ৰত্যেক ঘৰৰে ঘাই দুৱাৰ এখন। ঘৰৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ থকা দীঘলীয়া বাটেৰে ইবিলাক সংলগ্ন। চাংঘৰৰ প্ৰথমচোৱা মুকলিকৈ ৰখা হয় আৰু ল'ৰাবোৰে ৰাতি এই কোঠাতে শোৱে। এই কোঠালীটো 'মিচ' বুলি কোৱা হয় আৰু ইয়াতে জুহাল অৱস্থিত। তাৰ পিছত গৃহদেৱতাৰ নামত সংৰক্ষিত 'সুবচনী' কোঠা ৰন্ধনশাল একেবাৰে ঘৰটোৰ সিটো মূৰত থাকে। তাৰ কাষতে মূল গৃহস্থ-গৃহস্থনীৰ শোৱা কোঠা। পৰিয়ালৰ আটাইবোৰে একেলগে বহি ৰন্ধনশালতে খোৱা-বোৱা কৰে। মন কৰিবলগীয়া যে, দেউৰীসকল মাটিত বহি খোৱা-

বোৱা কৰিলেও ভাতৰ কাঁহীখন' 'মেহেঙা' নামৰ বেতেৰে নিৰ্মিত বিশেষ সঁজুলিৰ ওপৰত থৈহে খোৱা বোৱা কৰে। কাঠৰ জখলাৰে চাংঘৰত উঠা-নমা কৰে।

দেউৰীসকল আমিষাহাৰী আৰু দুই-এজন মহাপুৰুষীয়া ভকত-বৈষ্ণৱৰ বাহিৰে প্ৰায়ে মাছ-মাংসহে নালাগে কেঁকোৰা, কুঁচিয়া, কুকুৰা-গাহৰি আদিও খায়। অৱশ্যে হিন্দুৰ নিষিদ্ধ গো মাংস আদি ভক্ষণ কৰাটো সমাজ বিৰুদ্ধ কাৰ্য। নিজ ঘৰতে পতা মদ চঁজে, খাৰ-খাৰলিকে বন্ধা ডাল জুবৰা, শুকতি মাছৰ আঞ্জা আদি খাদ্য তেওঁলোকৰ অতি প্ৰিয়। তেওঁলোক অতি অতিথিপৰায়ণ আৰু আলহী-অতিথিক তামোল-পাণ নাযাচি নোসোধে। সমাজৰ দুই-এক ক্ষেত্ৰতো নাৰীৰ অংশগ্ৰহণৰ সীমাবদ্ধতা থাকিলেও প্ৰায়বিলাক উৎসৱ-পাৰ্বণ, বিয়া-সবাহত নাৰীৰ ভূমিকাই মুখ্য। গাহৰি-কুকুৰা পালন, এড়ীপলু পালন, বয়নশিল্প আদিত নাৰী ব্যতিৰেকে পুৰুষৰ ভূমিকা নাই। যৌথ পৰিয়ালক প্ৰাধান্য দিয়া দেউৰীসকল পুৰুষ-নাৰী উভয়ে সমানে পৰিশ্ৰমী আৰু পৰস্পৰৰ প্ৰতি দায়বদ্ধ।

দেউৰীসকলৰ জন্ম-মৃত্যুৰ লোকাচাৰ অইনতকৈ কিছু বেলেগ। নৱজাতকৰ নাভি নসৰালৈকে অৰ্থাৎ সাতৰ পৰা দহ দিনলৈকে জন্মৰ অশৌচ পালন কৰা হয় আৰু নাভি সৰাৰ দিনাখন কেঁচুৱাক ঘৰৰ বাহিৰে উলিয়াই মূৰ খুৰাই 'ভেজনী খুউৱা' পৰ্ব পালন কৰা হয় যদিও পোঁৱতীৰ অশুচি এমাহলৈ থাকে। এই সময়ছোৱাৰ ভিতৰত পোঁৱতীৰ লগতে পৰিয়ালকো ৰাইজৰ সকাম-নিকাম আৰু থান পূজাত অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ দিয়া নহয়। ঠিক সেইদৰে মৃতকৰ সৎকাৰৰ পিছত সাতদিনলৈকে পুৱা-সন্ধ্যা পিণ্ড দিয়া হয় আৰু ইয়াকে 'মৰা দিয়া' বোলে। স্ত্ৰী-পুৰুষ আৰু বিশেষ ব্যক্তি সাপেক্ষে যথাক্ৰমে পাঁচ, সাত আৰু ন দিনলৈ মৃত্যুৰ অশৌচ মানি সুবিধা অনুসৰি যিকোনো এদিন গৃহস্থই গাহৰি মাৰি আদ্যাশ্ৰাদ্ধ পতা নিয়ম। ৰাইজেও সাধ্যানুসাৰে ধনে-জনে গৃহস্থক সহায় কৰে। দেউৰী সমাজত প্ৰধানকৈ তিনিপ্ৰকাৰৰ বিবাহ চলে— (ক) বৰ বিয়া, (খ) মাজু বিয়া আৰু (গ) সৰু বিয়া। সমাজত ছোৱালী খোজা-বঢ়া নিয়ম আছে যদিও গন্ধৰ্ব বিবাহৰো প্ৰচলন আছে। বিষয়া দেউৰী-ভৰালীয়ে পৰস্পৰাগত নীতি-নিয়মেৰে বিয়া পাতি দিয়ে।

দেউৰীসকলেও অইন জনজাতীয় মূলৰ লোকৰ দৰে বাৰমাহত তেৰ পূজা পাতে আৰু পূজাত নৃত্য-গীতৰ পৰিৱেশন বাধ্যতামূলক। বুধবাৰে বুধবাৰে উদ্‌যাপিত বিহু তিনিটাৰ উপৰি শাওনত 'ন ভাতৰ পূজা', আহাৰত 'ষাঠৰ চুৱা', পুহত 'ন খুউৱা' ইত্যাদি অতি জাক-জমকতাৰে পালন কৰে। পূজাত সকলোৱে ইষ্টদেৱতাক তামোল-পাণৰ শৰাই দি 'এৰাও কৰে' (বন্দনা কৰে) আৰু ব'হাগৰ বিহুত হ'লে সাতবিহুৰ দিনাখন বিহু উৰুৱা, দেওধনি নচুৱা, ৰীতি বা ডিঙা উটুৱা আদি পৰ্ব পালন কৰে। ইয়াৰ উপৰিও লখিমী, গৰখীয়া ভোজ, দেওপূজা, বুঢ়া ডাঙৰীয়াৰ পূজা, জলশাই-খলশাই ডাঙৰীয়া পূজা গাঁৱৰখীয়া পূজা, গাটীয়াল আৰু খেদি খুকুৰি, ছায়ায়াঁ বা সূৰ্য দেৱতাৰ পূজা, ৰঙাচন দেৱতাৰ পূজা, অপেশ্বৰী সবাহ, আইনাম গোৱা, প্ৰেতকৰ্ম, নপুৰুষৰ সকাম আদি অনুষ্ঠান। বিশেষ বিশেষ কাৰণত অনুষ্ঠিত কৰে। প্ৰাচীন বিধিমেতে পূজাৰ চমো (মোগেলা), চকাৰি (খাগৰি), চাগি বিচ (কৌপাত), কিমাৰু (টংলতি) আদিহে বিশেষ নৈবেদ্য বা উপচাৰ

আছিল যদিও বৰ্তমান তুলসী, পিঠাগুৰি, কলপাত তেল-সেন্দুৰৰ বিশেষ ব্যৱহাৰ আছে।

উৎসৱ-পাৰ্বণৰ লগত জড়িত গীতৰ ভিতৰত বিহুনাৰ (দেৱ-দেৱীৰ শালত গোৱা আৰু গাঁৱৰ ভিতৰত গোৱা নাম), দেওধনি উৎসৱত গোৱা নাম, হাঁচতি নাম, আবৰব' হুৰাই ৰাঙলী, হুঁচৰি, আইনাম, বিয়ানাৰ, মজেবা ইত্যাদিয়ে প্ৰধান। এইসমূহৰ বেছিভাগে অসমীয়াত ৰচিত আৰু সৈতে ৰচিত আৰু নৃত্যৰ সৈতে পৰিৱেশিত। অৱশ্যে মন্ত্ৰ বা স্তোত্ৰ গীত দেউৰী ভাষাত ৰচিত। দেউৰীসকলৰ মাজত নিচুকণি গীত বা ওমলা গীতৰো প্ৰচলন আছে। গীত-মাত চৰ্চাৰ উপৰিও নানা ধৰণৰ খেল-খেমালি কৰি অৱসৰ বিনোদন কৰে। খেলসমূহৰ ভিতৰত ঘিলাখেল, লাটুম ঘূৰোৱা, ধোপ-খেল, বাঘ-গৰু, লাঠি খেল, মালয়ুঁজ, জাঁপমৰা, চেকুৰা, সাঁতোৰা, নাওবোৱা প্ৰভৃতিয়ে প্ৰধান। পুৰুষৰ ক্ষেত্ৰত নহ'লেও দেউৰী নাৰীৰ সাজপাৰত সম্পূৰ্ণ স্বকীয়তা বিদ্যমান। পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্ন আৰু একৰঙী সাজ-পোছাক পৰিধান কৰি ভালপোৱা দেউৰী পুৰুষসকলে হাতে বোৱা চুৰিয়া আৰু গামোচা লোৱাৰ উপৰি উছৰে-পাৰ্বণে চেলেঙো লয়। দেউৰী নাৰীৰ সাজ-পাৰ বয়স আৰু সামাজিক মৰ্যাদাভেদে কিছু সুকীয়া সুকীয়া। গাভৰু হোৱাৰ আগলৈকে কঁকালত আঁঠুমূৰীয়া মেখেলা পিন্ধে, তাৰ পিছত গাভৰু হ'লে কলাফুল ঢকা মেখেলাৰে বুকুত পাউগা/বাইগা নামৰ টঙালি মেৰিয়াই বান্ধে। বিবাহিতাসকলে কঁকালত জোৰ পাবলৈ 'জকা চিৰা' নামৰ কাপোৰেৰে কঁকাল বান্ধে। মূৰত ওৰণিসদৃশ 'গাতিগি' নামৰ ফুলাম গামোচা বান্ধে। অইন দিনা কামৰ সময়ত চুলি বন্ধা মুজোৰি বা টকয়া ব্যৱহাৰ কৰে। দেউৰী মহিলাৰো অলংকাৰ বৰ প্ৰিয়। অলংকাৰৰ ভিতৰত বাখৰ খটোৱা জাংফাই, থুৰিয়া, কাণফুলি, কেৰু, উজগি বা উগি, গলপতা, ডুগডুগি, গেজেৰা-জোনমণি, পোৱালমণি আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। দেউৰী নাৰীয়ে নাকফুলি নিপিন্ধে দেউৰী নাৰীৰ সাজ-পাৰৰ বিশেষকৈ বিবাহিতা নাৰীৰ সাজ-পাৰত এতিয়াও প্ৰাচীন বৈশিষ্ট্য পূৰ্ণমাত্ৰেই সুৰক্ষিত আছে— এইবাবেই যে দেউৰীসকলে তেওঁলোকৰ পূৰ্বপুৰুষে লাভ কৰা কেৰ্কেটুৱাৰ দৰে কঁকাল বান্ধনীৰে থোৰ মেলা সাজ-পাৰতে জাতীয় তথা ধৰ্মীয় ঐতিহ্য নিহিত হৈ আছে বুলি ধাৰণা কৰে।

বৰ্তমান দেউৰীসকলৰ মাজত অতীত প্ৰীতিৰ লগতে ৰাজনৈতিক জাগৰণ আৰম্ভ হৈছে। নিজৰ হেৰুৱাবলৈ ধৰা সাতামপুৰুষীয়া ভাষা-সংস্কৃতিৰ উদ্ধাৰ আৰু বিকাশৰ বাবে তেওঁলোক এতিয়া বন্ধপৰিকৰ। লোকসাহিত্যৰ দিশত অতি সমৃদ্ধ দেউৰী ভাষাত বৰ্তমান পাঠ্যপুথি ৰচনাৰ লগতে সাহিত্যৰ নানা দিশত চিন্তা-চৰ্চা হ'ব ধৰিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

অসমৰ অন্য জনজাতিৰ তুলনাত দেউৰীসকল কি কি দিশত পৃথক? (১০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৩.৪ মিছিং জনজাতি

মিৰি বা মিছিংসকল অসমৰ ভৈয়াম অঞ্চলত বাস কৰা এটি উন্নত কৃষ্টিসমৃদ্ধ জনজাতি। বৰ্তমানে আৰব পাহাৰত থকা 'মিয়ং' আৰু 'দাশ' নামৰ দুই জাতিৰ মানুহৰ পৰা এওঁলোক ফাটি আহিছে বুলি অনুমান কৰা হয়।

মিৰি বা মিছিংসকলে নিজকে 'মিছিং'; 'মি' (মানুহ) 'য়াছিং' (বগা বা ভাল) বুলি পৰিচয় দিয়ে আৰু অনা মিছিংসকলক 'মি' (মানুহ) + 'কি পাগ্' (লেখত ল'ব নোৱৰা, অৰ্থাৎ বেয়া)— আমাৰ ভাল জাতত নপৰা মানুহ বুলিছিল। পাহাৰৰ ফালে দেওধাইসকলক 'মিৰু' (মি-ৰ-উ) বুলি কয়, যিহেতুকে পূৰ্বতে মিৰুসকলেও মিৰি বা মিছিংসকলৰ পুৰোহিত কাম কৰিছিল সেয়ে 'মিৰু' শব্দৰ পৰাই 'মিৰি' হোৱা বুলি ভাবিব পাৰি।

মিছিংসকলে চন্দ্ৰক পিতৃ আৰু সূৰ্যক মাতৃ ৰূপত স্মৰণ কৰে। সেইবাবে কোনো পৰ্ব, উৎসৱ, সকাম- নিকামত তেওঁলোকে প্ৰথমতেই 'আনে দণ্ডিও' (মাতৃ সূৰ্য) আৰু 'আৰু-প-ল-ৰ' (পিতৃ চন্দ্ৰ)ক স্মৰণ কৰি পূজা-সেৱা আগবঢ়ায়। মিছিংসকলৰ পূৰ্বপুৰুষসকল সোণ-ৰূপৰ জখলাইদি স্বৰ্গৰ পৰা নামি আহিছিল বুলি তেওঁলোকৰ মাজত বিশ্বাস প্ৰচলিত।

নদীমাতৃক ৰাজ্য অসমৰ প্ৰধানতঃ উজনি অসমৰ সৰু-ডাঙৰ নৈৰ পাৰত মিছিং লোকৰ বসতি আছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰ, সোৱণশিৰি, ধনশিৰি, ভৰলী, দিচাং, দিখৌ, দিহিং-দিবাং, লোহিত, খেৰকটা, ঘুণাসুঁতিৰ পাৰে পাৰে মিছিং সমাজৰ বসতি। বাসস্থান অনুসাৰে মিছিংসকলক প্ৰধানকৈ আঠোটা খেলত ভগাব পাৰি। যেনে— 'চায়াং' বা চায়েঙ্গীয়া, 'অয়ঁন বা অয়েঙ্গীয়া, 'মিয়ং' বা ময়েঙ্গীয়া, 'দেলো', 'পাগৰ', 'দাম্বুক', 'চামগুৰীয়া' আৰু 'তামাৰ'। সম্ভৱতঃ 'চামগুৰীয়া' আৰু 'তামাৰ' খেলৰ মানুহেই পোনপ্ৰথম ভৈয়ামলৈ নামি আহিছিল। ওপৰত উল্লেখ কৰা খেলসমূহৰ উপৰি মিছিংসকলৰ বমি, মিয় পাংকং, চুংগা-চুৰাং, কন্দাৰ, চ-ব আদি বহুতো গোত্ৰ আছে। সেইদৰে বিভিন্ন গোত্ৰৰ পায়েং, টায়ে, পেৰতিন, পেৰমে, দলে, পেগু আদি বহুতো জাত মিছিংসকলৰ মাজত পোৱা যায়।

মিছিংসকল মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ মানুহ। শাৰীৰিক গঠনৰ দিশৰ পৰা তেওঁলোকক আন মঙ্গোলীয় জাতিৰ মানুহৰ সৈতে একে শ্ৰেণীত ৰাখিব পাৰি। মধ্যমীয়া উচ্চতা, গাৰ বৰণ প্ৰায় বগা, হাত ভৰি নোদোকা আৰু শৰীৰ হৃষ্ট-পুষ্ট। নাক চুটি আৰু গাল উঠাঙা। সৰুৰে পৰা জখলাত উঠা-নমা কৰাৰ বাবে ভৰিৰ কলাফুল শকত।

মিছিংসকলৰ মাজত বহুতো পৰিয়াল লগলাগি একে ঘৰতে বাস কৰাৰ নিয়ম আছে। এজন মুখিয়াল মানুহৰ দিহামতে ঘৰৰ সকলো কাম-কাজ পৰিচালিত হয়। মিছিং পুৰুষ-মহিলা উভয়ে পৰিশ্ৰমী। তেওঁলোক প্ৰধানকৈ কৃষিজীৱি। ধান, মাহ, সৰিয়হ, আলু, কচু ইত্যাদি প্ৰধান খেতি। মিছিং মহিলাসকলে ঘৰুৱা কাম-কাজ, খেতি-বাতিৰ

কাম কৰাৰ লগতে তাঁত বোৱা, কুকুৰা-গাহৰি পোহা আদিৰ দ্বাৰা নিজৰ যাৱতীয় খৰচ উলিয়াই লয়। পুৰুষসকলেও ঘৰৰ সমূহীয়া কাম-কাজ কৰাৰ উপৰি আজৰি সময়ত 'ৰিকচেং' অৰ্থাৎ বেলেগে মাহ, সৰিয়হ আদিৰ খেতি কৰি নিজৰ লাগতিয়াল খৰচ যোগাৰ কৰে।

মিছিংসকল নৈপৰীয়া জনজাতি। নৈৰ দাঁতি-কাষৰীয়া অঞ্চলত তেওঁলোকে চাংঘৰ সাজি বাস কৰে। ভাত এওঁলোকৰ প্ৰধান খাদ্য। মা-মচলাৰ ব্যৱহাৰ বা ভজা-পোৰাতকৈ সিজোৱা আহাৰ তেওঁলোকৰ প্ৰিয়। 'কিঃৰুগ' (চিকাৰ কৰি পোৱা আৰু শুকাই খোৱা মাংস), 'ঙচান' (শুকান মাছ) আদি খোৱাটো মিছিংসকলৰ পৰম্পৰাগত ৰীতি। তেওঁলোকে চাউলৰ পৰা 'আপং' (এবিধ মদ) তৈয়াৰ কৰে আৰু অতিথিক আপঙেৰে শুশ্ৰূষা কৰে। বৰ্তমানে মিছিংসকলে নৱবৈষ্ণৱধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিলেও তেওঁলোকৰ কিছুমান সকাম-নিকাম, পৰ্ব, উৎসৱাদিত 'আপং' ব্যৱহাৰ কৰে। দেৱ-দেৱীক উদ্দেশ্য কৰিও 'আপং' আগবঢ়োৱা হয়।

বয়ন শিল্পত মিছিং মহিলা অতি পাকৈত। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ জনজাতিসকলৰ ভিতৰত মিছিংসকলৰ কাপোৰত অধিক বিবিধ আৰু বৈচিত্ৰ্য দেখা যায়। মিছিং তিৰোতাই ব্যৱহাৰ কৰা পোছাক হৈছে— এগে, ৰিঃবি, গাচেং, ছমীৰ, পতালি বা চেগ্ৰেগ, চেগবুং, পংতুব, কেবুং, পেঃৰে, পুচুংএগে, পুচুংগাচৰ, নিচেগ, কেগ্ৰেগ, মচাঃ নাম এগে ইত্যাদি। সেইদৰে পুৰুষে ব্যৱহাৰ কৰা কাপোৰবোৰ হৈছে— মিবু গালুক, লুকৰ, গালুন, গনৰ, উগন, দুমীৰ আদি। এইবোৰৰ উপৰি মিছিং তিৰোতাই গাদু (মিৰিজিম), তাপুম, গাচৰ আদি মূল্যবান কাপোৰ বয়।

মিছিং সমাজ শান্তিপ্ৰিয়। কোনো বাদ-বিবাদ হ'লে বা কোনোবাই দায়-জগৰ লগালে 'কেবাং' বা সমাজ গোটে খায়। এই 'কেবাং'তে বয়োবৃদ্ধসকলে বিচাৰ কৰি ৰায় দিয়ে। অতীতত গাম বা গাঁৱৰ বয়োবৃদ্ধসকলেই সমাজ একোখনৰ প্ৰধান ব্যক্তি আছিল। তেওঁলোকৰ দিহা-পৰামৰ্শতেই গাঁও বা সমাজখন পৰিচালিত হয়। উৎসৱ-পাৰ্বণ, সকাম-নিকাম আদিত গাঁৱৰ সকলোৱে একগোট হৈ কাম কৰে।

সহজ-সৰল মিছিং সমাজত ভেদভাৱৰ ছাঁ দেখা নাযায়। তেওঁলোকৰ মাজত একতা আৰু ভাতৃত্ববোধ বৰ প্ৰবল। উৎসৱ-পাৰ্বণ আদিত তেওঁলোকে নাচ-বাগ কৰি ভাল পায় আৰু পুৰুষ-তিৰোতা উভয়ে নৃত্য-গীতত যোগদান কৰে। এই নৃত্যবিলাকৰ কিছুমান অৰ্থ আৰু উদ্দেশ্য আছে। নৰা ছিগা বিহ বা 'পঃৰাগ'ত নচা নাচ সামাজিক হ'লেও মূলতঃ এই নৃত্যই এখন সমাজৰ আশীৰ্বাদ লাভ বা মিলাপ্ৰীতি বিধিৰ পৰিবেশো প্ৰদান কৰে। দেওধাইৰ লগত গাভৰু ছোৱালীয়ে নচা নাচ ধৰ্মমূলক। দেওধাইৰ লগত নাচিলে দেওধাইৰ দেও উঠে আৰু তেতিয়া দেওধায়ে গাঁৱৰ বা সমাজৰ আগন্তুক অপায়-অমঙ্গলৰ কথা কয় আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰৰ বিধান দিয়ে। তেনেদৰে 'আলি-আয়ে-লুগাং' বা গুটি সিঁচা উৎসৱত নচা নাচতো (গুমৰাগ) ধৰ্মমূলক বিশ্বাস প্ৰচলিত আছে। এই

উৎসৱত প্ৰাণভৰি নানাচিলে দেৱতা বিতুষ্ট হ'ব আৰু মেঘ দেৱতাই পানী নমাই নানিৰ
বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে আৰু সেয়ে ডেকা-গাভৰু, বুঢ়া-বুঢ়ী, ল'ৰা-ছোৱালী
সকলোৱে অবাধে নাচ-ধেমালি কৰে।

মিছিং সমাজত দাস প্ৰথা নাই। তেনেদৰে তেওঁলোকৰ মাজত কোনো উচ্চ-
নীচৰ ভেদ দেখা নাযায়। সমানে সকলোৱে খোৱা-বোৱা কৰিব পাৰে। তেওঁলোকৰ
মাজত একে গোত্ৰৰ ভিতৰত বিয়া হ'ব নোৱাৰে। একে গোত্ৰৰ বা একে জাতৰ মানুহ
তেওঁলোকৰ ভিতৰত ভাই-ককাই হৈয়েই থাকিব। পেগুৱে-পেগুক বা পায়েঙে-পায়েঙক
যুগ যুগ পাৰ হ'লেও কেতিয়াও বিয়া কৰাব নোৱাৰে। তেওঁলোকৰ সমাজত পলুৱাই নি
বিয়া কৰা, 'কুমচুজচু' বা জোৰণ পিন্ধাই ছোৱালী অনা আৰু বিয়া পাতি ছোৱালী অনা
প্ৰথা আছে। বিয়াৰ এই নিয়মবোৰ তেওঁলোকৰ নিজস্ব।

মিছিংসকল হিন্দুধৰ্মী হ'লেও তেওঁলোকৰ কিছুমান নিজা পূজা সেৱা আৰু উৎসৱ
আছে। তেওঁলোকে 'তালেং উয়ু' বুলি ওপৰ দেৱতা দু-মুৰ্গ, দংবাং, মুগলিং, তাকাৰ,
দএিও, পল (মেঘ-বিজুলী-তৰা-চন্দ্ৰ-সূৰ্য) আদিক পূজা কৰে। 'অচাগ' আৰু 'গিয়াতি'
বুলিও ন-পুৰুষীয়া সকাম পাতে। তদুপৰি বছৰি 'দবুৰ' বুলি পৃথিৱীত শস্য হ'বৰ কাৰণে
এভাগ পূজা পাতে। এই 'দবুৰ' পূজা নাপাতিলে গাঁৱত মানুহ আৰু গৰু-ম'হৰ অমঙ্গল
হয় বুলি বিশ্বাস। মিছিংসকলে কাতি বিছ, মাঘ বিছ, ব'হাগ বিছ পালন কৰাৰ উপৰি আহি-
কাতিমহীয়া আত্মদান চপাই শেষ কৰি 'পংৰাগ' (নৰাছিগা বিছ) আৰু আত্মদান সিঁচিবৰ
সময়ত 'আলি-আয়ে-লুগাং' বা চমুকৈ 'লু-গাং' (গুটি সিঁচা) উৎসৱ পাতে।

মিছিংসকলৰ গীত-মাতত অতি চহকী। মৌখিক ভাষাত ৰচনা কৰা তেওঁলোকৰ
অনেক বনগীত (অইনিঃতম) আছে। অইনিঃতমসমূহত ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেমৰ মূৰ্ত প্ৰকাশ
ঘটে। এই প্ৰেম-সৌন্দৰ্য, পিপাসা, আশা-নিৰাসা, মিলন-বিচ্ছেদ আদিৰ ছবি ইয়াত
প্ৰতিফলিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

“তাগাদ চিংগি আপ্পুনদী
আলি লুগাং মীঃপা মদাগ
ঐকী লুকাম আগমদী
চুঃ চাং আচিন ৰংকি মদাগ।”
(ভাৰ্থ : শিমলু-মদাৰ ফুলে
আলি লুগাঙলৈ মনত পেলায়
চেনাই তোমাৰ কোৱা কথাই
যৌৱনৰ মন উতলায়।)

তদুপৰি নিচুকনি গীততো মিছিং লোকগীত চহকী। তেনেদৰে আদিম মানুহৰ
বিশ্বাসৰ ভেটিত মিছিং সমাজত বহুতো সাধু (Myth) পোৱা যায়। পৃথিৱীলৈ ভূত-
প্ৰেতবিলাক কেনেকৈ আহিল, নানা প্ৰাণীবোৰৰ জন্ম কিদৰে হ'ল আদি বিষয় এই

সাধুবোৰৰ মাজত পোৱা যায়। যোজনা-পটন্তৰ, ফকৰা আদিয়ে মিছিং সমাজৰ ছবি প্ৰতিফলিত কৰে।

বাদ্যযন্ত্ৰৰ দিশতো মিছিং সকল চহকী। দুমদুম (এবিধ ঢোল), পেম্পা (পেঁপা), তু-লু (পেঁপাজাতীয় বাদ্য), গুংগাং (গগনা), কুৰুলি, পুলি (বাঁহী), অজুক বা এজুক (এবিধ তিতা লাওৰ খোলাৰে সজা পেঁপা), দুম্পাক, দেনদুন্ (টোকাৰী, কেৰুং (বীণ), তক্ক (বাঁহৰ টকা), লেলং, লুপি (তাল) আদি মিছিংসকলৰ পৰম্পৰাগত বাদ্যযন্ত্ৰ।

মিছিং সমাজ জীৱনত বহুতো জনবিশ্বাস প্ৰচলিত। যেনে- ককুৰাই যদি কাণে কাণে কথা পতাৰ নিচিনা কৰি থাকে তেতিয়া আলহী আহিব বুলি বিশ্বাস। অকলশৰীয়াকৈ যদি বৰ ঘৰৰ মুখত কপৌৱে ৰুণ দিয়ে, তেতিয়া সেই ঘৰৰ কোনো উপৰি-পুৰুষৰ আত্মাই কপৌৰ ৰূপ ধৰি কন্দা বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। তেনেদৰে ভঁৰাল ঘৰত যদি ঘৰচিৰিকা চৰাই নাথাকে, তেতিয়া তেওঁলোকে কোনো বেমাৰ-আজাৰ হ'ব বুলি বিশ্বাস কৰে। এনেদৰে আৰু বহুতো লোকবিশ্বাস মিছিং সমাজৰ মাজত যুগে যুগে প্ৰচলিত।

মিছিংসকলৰ লিখিত ভাষা নাছিল। যদিও বৰ্তমানে ই এক লিখিত পৰম্পৰা লাভ কৰিবলৈ ধৰিছে। তেওঁলোকৰ লিখিত ভাষা নথকাৰ সন্দৰ্ভত এটা সাধুকথা মিছিং সমাজত প্ৰচলিত আছে। সৃষ্টিকৰ্তাই যেতিয়া সকলো জাতিক আখৰ ভাগ কৰি দিছিল তেতিয়া মিছিংসকলে তেওঁলোকৰ আঘৰবোৰ পছৰ ছাল এখনত লিখি ৰাখিলে। পিছত সেই কথা পাহৰি পছৰ ছালখন তেওঁলোকে খাই পেলোৱাত তেওঁলোকৰ আখৰ নোহোৱা হ'ল। ৰীতি-নীতি, পূজা-পাৰ্বণ আদিত 'মিছিং ভাষা' ব্যৱহাৰ হয়।

অসমৰ উত্তৰ-পূৱ প্ৰান্তৰ পাহাৰৰ পৰা নামি অহা এই মিৰি বা মিছিংসকল অসমৰ অতি পুৰণি বাসিন্দা। নৈৰ পাৰে পাৰে এওঁলোকৰ বসতি সিঁচৰতি হৈ আছে। কোনো ভৌগোলিক পৰিসীমাত এওঁলোকক বান্ধিব নোৱাৰি। তেনেদৰে তেওঁলোকৰ বৰ্ণাঢ্য কৃষ্টি-সংস্কৃতিকো সীমাৰ ভিতৰত ৰাখিব পৰা নাযায়। বৰ্তমান বিভিন্ন ৰাজনৈতিক-অৰ্থনৈতিক তথা সামাজিক কাৰণত ৰীতি-নীতি বা জনগাঁথনিৰ পৰিৱৰ্তন সামান্যভাৱে ঘটিলেও মিছিংসকলে স্বকীয়তা বিসৰ্জন দিয়া নাই।

অসমীয়া সামাজিক-সাংস্কৃতিক পৰিক্ৰমাত মিছিংসকলৰ অৱদান অনস্বীকাৰ্য। সাংস্কৃতিক দিশত অতিকৈ চহকী মিছিংসকলৰ পৰা অসমীয়া শিষ্ট সংস্কৃতিয়ে বহু উপাদান আহৰণ কৰিছে। মিছিং লোকগীত আৰু তাৰ সুৰৰ আধাৰত ৰচিত গীত সাম্প্ৰতিক অসমত অতি জনপ্ৰিয়। এনেদৰেই মিছিং সমাজ-সংস্কৃতিয়ে অসমৰ সংস্কৃতিক ঋদ্ধ কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

মিছিং জনগোষ্ঠীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা সাজপাৰত কি কি বৈচিত্ৰ্য দেখা যায়?
(৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৩.৫ সোণোৱাল-কছাৰী জনজাতি

আমি জানো যে বিভিন্ন জাতি জনজাতিৰে মিলি বৃহত্তৰ অসমৰ অসমীয়া জাতি গঠন হৈছে। এই জনজাতিসমূহৰ ভিতৰত সোণোৱাল-কছাৰীসকল অন্যতম। তেওঁলোক কিৰাত মূলীয় মঙ্গোলীয় জনজাতিৰ। অসমত বসবাস কৰা এই জনজাতিটোৱে কেনেকৈ সোণোৱাল নাম পালে তাৰ ভিন্ন মত পোৱা যায়। বিশেষকৈ নদীৰ বালিত সোণ কমোৱা বাবেই সোণোৱাল হোৱা মতটোৱে অতি জনপ্ৰিয়। ইতিহাস সমৰ্থিত বিশেষকৈ আহোম ৰাজত্বৰ সময়ৰ বহু তথ্যই নৃ-গোষ্ঠীটোৰ পৰিচয় বহন কৰে।

নিজকে অসমৰ ভূমিপুত্ৰ বুলি পৰিচয় দিয়া সোণোৱাল-কছাৰীসকল বৰ্তমান অসমৰ লক্ষীমপুৰ, ডিব্ৰুগড়, ধেমাজি, তিনিচুকীয়া, শিৱসাগৰ, যোৰহাট, গোলাঘাট জিলাৰ লগতে নগালেণ্ড আৰু অৰুণাচলৰ অংশবিশেষত বসতি স্থাপন কৰি আছে। অতীজতে তেওঁলোকে শদিয়াৰ হালালী ৰাজ্যত ৰাজপাট খাইছিল আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ দুয়োপাৰে বসবাস কৰিছিল।

অন্যান্য জনজাতিৰ দৰে সোণোৱাল-কছাৰীসকলেও সমাজ পাতি বাস কৰে। প্রধানতঃ তেওঁলোকৰ সমাজ-ব্যৱস্থা যৌথ পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক। সোণোৱাল-কছাৰীসকল সহজ-সৰল, শান্তিপ্ৰিয়। এওঁলোকে সকলো ধৰণৰ সামাজিক নিয়ম মানি চলে। উজনি অসমৰ আন জনগোষ্ঠীৰ লগত তেওঁলোকৰ সমাজ-ব্যৱস্থাৰ বহুখিনি মিল দেখা যায়। গাঁৱৰ মুৰব্বীজনক গাঁওবুড়া বোলে। ইয়াৰ বাহিৰেও বৰা, বাৰিক, পাঠক, আশীৰ্বেদীয়া বুঢ়া, গীতঘাই মেধি, তামুলী, ৰান্ধনি, বায়ন আদি বিষয়ববীয়া নিৰ্বাচন ব্যৱস্থা সমাজত প্ৰচলিত। সোণোৱাল-কছাৰীৰ প্ৰাচীন সমাজ ব্যৱস্থাত ১৪টা বংশৰ নাম পোৱা যায়। সেইবোৰ হ'ল— (১) হথাল, (২) মুক্তাল (মুকুতিয়াল), (৩) মদন, (৪) মানিকিয়াল, (৫) এহমাহ, (৬) ফৰমাল, (৭) বৰহাজোৱাল, (৮) সৰুহাজোৱাল, (৯) কুমৰালি, (১০) ঢেকিয়াল, (১১) ডিঙিয়াল, (১২) লথিয়াল, (১৩) দঙ্গৰাল আৰু (১৪) চেতিয়াল। তদুপৰি তেওঁলোকৰ সমাজত খেল পদ্ধতিৰ পৰম্পৰাও প্ৰচলিত আছে। যেনে— (১) বালিগিতাৰী, (২) চিৰিপৰীয়া, (৩) অমৰাপৰীয়া, (৪) ধুলিয়াল, (৫) উজনীকুচিয়া, (৬) নামনিকুচীয়া, (৭) টিপমীয়া— এই সাতটা। সোণোৱাল কছাৰীৰ চাৰিটা পৰিয়াল মিলি এটা বংশৰ সৃষ্টি হয়। তেওঁলোকৰ সমাজ মূলতঃ পিতৃপ্ৰধান। গাঁওবুড়াই গাঁওখন যিদৰে পৰিচালনা কৰে, সেইদৰে পিতৃজনেই ঘৰখন পৰিচালনা কৰে। জন্মগতভাৱে জ্যেষ্ঠজনক সন্মান দিয়া হয়। তেওঁলোকৰ পৰিয়ালত বিভিন্ন গোত্ৰৰ সঁচ আছে। একে বংশৰ পৰিয়ালৰ বা গোত্ৰৰ মাজত বিবাহ নিষিদ্ধ। সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ মাজত গাঁৱৰ নামঘৰেই সাধাৰণ বিচাৰালয়, দায়-দণ্ড মৰিষণৰ একমাত্ৰ অনুষ্ঠান।

অতি পূৰ্বৰে পৰা সোণোৱাল-কছাৰীসকল ধৰ্মভীৰু লোক। কেৰাত ধৰ্ম অনুযায়ী অন্যান্য কছাৰীৰ দৰে সোণোৱাল-কছাৰীসকলো শাক্ত-শৈৱ ধৰ্মী। তেওঁলোকৰ প্ৰধান উপাস্য দেৱতা হ'ল 'বাইথ' বা 'খিৰিং' ৰজা (শিৱ)। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁলোকে

কেঁচাইখাতী, বুমা-বুঢ়ী, তাম্ৰেশ্বৰী আদি দেৱীক পূজা কৰে। ধৰ্মৰ দিশত সোণোৱাল কছাৰীসকলৰ মাজত 'হেন্দুৰীয়া' আৰু 'বেহাৰী' এই দুই পন্থাৰ লোক পোৱা যায়। আউনীআটি সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ কেশদেউ আৰু পৰৱৰ্তী সত্ৰাধিকাৰসকলৰ ওচৰত যিসকল সোণোৱাল-কছাৰীয়ে শৰণ-ভজনা দি ল'লে তেওঁলোকক 'হেন্দুৰীয়া' বোলা হয় আৰু পূৰ্বৰ ৰীতি-নীতিৰে পূজা-অৰ্চনা কৰি অহাসকলক 'বেহাৰী' বোলা হয়। কিন্তু তেওঁলোকৰ মাজত কোনো ধৰ্মীয় দ্বন্দ্ব বা গোড়ামি দেখিবলৈ পোৱা নাযায়।

সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ মাজত জন্ম-মৃত্যু সম্বন্ধীয় বিভিন্ন ৰীতি-নীতি আৰু পৰ্ব আছে। সন্তান জন্মিলে তেওঁলোকেও 'অশৌচ' মানে। ল'ৰা সন্তান হ'লে সাধাৰণতে বিশ দিনত আৰু ছোৱালী সন্তান হ'লে এমাহত শুচি (শুদ্ধি) হোৱাটো নিয়ম। শুচি নোহোৱালৈকে ঘৰখন আৰু পৰিয়ালটোৱে আন কোনো ৰাজহুৱা মাঙ্গলিক কাৰ্যত সহযোগিতা কৰিব নোৱাৰে। হেন্দুৰীয়া আৰু বেহাৰীৰ মাজত এই শুচি হোৱা নীতি-নিয়মৰ কিছু হীন-দেটি আছে। নৱজাতকৰ আত্মাৰ শুদ্ধিৰ বাবেই তেওঁলোকে মন্ত্ৰ আদি উচ্চাৰণ কৰি নিজৰ মতে সংস্কাৰ কৰি লয়। সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ বয়সীয়া মানুহৰ মৃত্যু হ'লে শ দাহ কৰে আৰু কম বয়সীয়া হ'লে মাটিত পুতি থয়। শ চাঙীত তুলি শ্মশানলৈ নিয়ে। পুত্ৰই মুখাণ্ডি কৰে। মৃতকৰ সংস্কাৰৰ পিছত তিনি দিনত তিলনি, দহদিনত দহা আৰু সুবিধা অনুযায়ী এঘাৰ/বিশ দিনত বা এমাহত শ্ৰাদ্ধ কৰে। এই দহা কাজত তেওঁলোকে নাম-কীৰ্তন আদিও কৰা দেখা যায়।

বৈবাহিক সম্বন্ধৰ ক্ষেত্ৰত সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ সামাজিক নিয়ম বৰ কটকটীয়া। তেওঁলোকে একে বংশ বা পৰিয়ালৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত বিয়া পাতিব নোৱাৰে। তেওঁলোকে হিন্দুৰ আঠ প্ৰকাৰৰ বিবাহ-ব্যৱস্থাকে মানি লয় যদিও ছোৱালী পলুৱাই অনা বিবাহৰ প্ৰতি নমনীয়তা বেছি। তেওঁলোকৰ সমাজত সাধাৰণতে দেখা ছয়প্ৰকাৰৰ বিবাহ হ'ল— (১) নোৱাই-ধোৱাই দিয়া বিবাহ অৰ্থাৎ বৰবিয়া, (২) হোমপুৰি কৰা বিবাহ বা প্ৰাজপত্য বিবাহ, (৩) গন্ধৰ্ব প্ৰথামতে হোৱা বিবাহ, (৪) পলুৱাই নিয়া বিবাহ (ৰাক্ষস বিবাহ), (৫) আসুৰিক বিয়া, (৬) অনুষ্ঠুপীয়া বা ৰভা সৰকাই দিয়া বিয়া। মদ-পানী আৰু ভোজ-ভাতেৰে তেওঁলোকৰ বিবাহ অনুষ্ঠানবোৰ সম্পন্ন হয়। মান্যজনক দৰা-কইনাই মানধৰা নিয়ম আছে। ছোৱালী পুষ্পিতা হ'লে অৰ্থাৎ ৰজঃ দৰ্শন হ'লে তেওঁলোকে নোৱাই-তোলনী বিয়া পাতে। এই বিয়া সাতদিন, নদিন, এঘাৰ দিন বা পোন্ধৰ দিনত তোলে। নোৱাই তোলনী বিয়াতো বেই সাজি কইনাক গা ধুওৱা হয়। আখৈ আৰু পিঠাগুৰিৰো ব্যৱহাৰ ইয়াত আছে। এই বিয়াক ফুলবিয়া বুলিও কোৱা হয়।

পূৰে ভঁৰাল, পশ্চিমে গঁড়াল।

উত্তৰে চৰু, দক্ষিণে গৰু।।

সাধাৰণতে এনেধৰণৰ নিয়ম মানি সোণোৱাল কছাৰীসকলে গৃহ নিৰ্মাণ কৰে। তেওঁলোকে ঘৰ-দুৱাৰ খেৰ-বাঁহ, ইকৰা, কাঠ আদিৰে সাজে যদিও আজিকালি এইবোৰ

দুৰ্লভ হোৱাত পকীঘৰ সাজিবলৈ লৈছে। বৰঘৰটো পূৰমুৱাকৈ আৰু মাৰল ঘৰ উত্তৰা-দক্ষিণাকৈ সাজে। মাৰলঘৰত এখন জুহাল থাকে। এই মাৰল ঘৰতে ধান মৰা, টেকীত ধান বনা, মানুহ বহা আদি কাম কৰা হয়। বৰঘৰৰ উত্তৰ দিশত মজিয়া বা মৰিয়া থাকে। এই মজিয়াতে 'ঘাই পাচী'ত চাউল ভৰাই কিছুমান নিয়ম-নীতি পালন কৰে।

ধানখেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰা হেতুকে কৃষিজীৱী সোণোৱাল কছাৰী জনগোষ্ঠীৰ প্ৰধান আহাৰ ভাত। এওঁলোকে বৰাধানৰ পৰা নানাবিধ জলপান প্ৰস্তুত কৰে আৰু মদ প্ৰস্তুত কৰোঁতে ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰে। মদ তেওঁলোকৰ এবিধ প্ৰিয় পানীয়। বিভিন্ন শাক-পাচলি যেনে : লাউ, লফা, খুতুৰা, কবি, পালেং, ধনীয়া, আলু, কচু, মিঠা আলু, কাঠ আলু, মোৰা আলু আদি খাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। হাঁহ-কুকুৰা, ছাগলী আদি ঘৰতে পুহি খাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। বৰ্ণ হিন্দুৰ অস্পৃশ্য বুলি বিবেচিত কেঁকোৰা, ৰিংকয়া, তেতেমা, হেতাতলীয়া, কুচিয়া আদি পানীত থকা জীৱ তেওঁলোকে খাদ্য হিচাপে খায়। আমৰলি পৰুৱাৰ টোপৰ নিচিনাকৈ এৰী, পাট-মূগাৰ লেটাও খাদ্য হিচাপে খায়। তামোল-পাণেৰে মুখ শুদ্ধি কৰে আৰু বিভিন্ন মাসলিক কামত ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰে।

কুটিৰ শিল্পৰ ক্ষেত্ৰত সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ কলাসুলভ মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। গৃহ-নিৰ্মাণ কৌশল, ঘৰৰ ভিতৰৰ আচবাব, খেতিৰ সঁজুলি, মাছমৰা সঁজুলি, বয়ন শিল্পৰ সঁজুলি আদি তৈয়াৰ কৰাত তেওঁলোক সিদ্ধহস্ত। বাঁহ-বেতৰ পৰা পাচি, খৰাহি, জাকৈ, চালনী, চেপা, পল, নাঙল-যুঁৱলী, মৈ, গছা, ঠগা, শৰাই, চেৰেকী আদি সামগ্ৰী তৈয়াৰ কৰে। সুন্দৰ কাপোৰ ব'ব পৰাটো সোণোৱাল কছাৰী জনগোষ্ঠীৰ নাৰীসকলৰ কাৰণেও গৌৰৱৰ বিষয়।

লোকসংস্কৃতিৰ পথাৰ উজ্জ্বলাই ৰখা সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ বিভিন্ন উৎসৱত গীত আৰু নৃত্য আৱশ্যস্বত্বী। বায়থ' পূজা তেওঁলোকৰ অন্যতম উৎসৱ। এই পূজাৰ দেৱতা শিৱ। শিৱৰাত্ৰিৰ পিছৰ দৌল পূৰ্ণিমাৰ শুক্ল পক্ষৰ দ্বিতীয় সোমবাৰৰ আগদিনা অৰ্থাৎ দেওবাৰে এই পূজা হয়। তিনি-চাৰিদিন ধৰি এই পূজা হয়। বলি-বিধান, পূজা-পাৰ্বণৰ উপৰি ইয়াত হাইদাং গীত পৰিৱেশন কৰা হয়। হায়দাং গীত তেওঁলোকৰ প্ৰথম আৰু প্ৰাচীন গীত। অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা যে— এই গীতবোৰ ধৰ্ম বিশ্বাস আৰু জনজীৱনক লৈ সৃষ্টি হোৱা। সৃষ্টিতত্ত্ব আৰু দেহতত্ত্ব সম্বন্ধে বৰ্ণিত এই গীতত বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডৰ চাৰি মুঠি জীৱৰ কথাই মুখ্যতঃ স্থান পাইছে। অসমৰ জনসাধাৰণে পালন কৰা তিনিওটা বিহু সোণোৱাল কছাৰীসকলেও পালন কৰে। ব'হাগ বিহু, কাতি বিহু আৰু মাঘ বিহু নিজস্ব ৰীতিৰে পালন কৰে। বিশেষকৈ তেওঁলোকৰ হুঁচৰি গীতবোৰ মন কৰিবলগীয়া। ব'হাগৰ সাতবিহুৰ দিনা বহুৱা নৃত্য অনুষ্ঠিত কৰে। এই লোকনৃত্য বৰ আকৰ্ষণীয়। বহুৱা-বহুৱানীক কলগছৰ বাকনিৰে গোটেই গাতে ধুনীয়াকৈ মেৰিয়াই দিয়ে। ইয়াত কলপাতো ব্যৱহাৰ কৰে। শুকান লাউৰ খোলাত মুখা আঁকি শিং লগাই বহুৱাৰ মূৰত পিন্ধাই দিয়ে। লগৰ অন্যান্য নাচনীয়ে মুখ আৰু শৰীৰত ছাঁই সানি নৃত্য কৰে। সোণোৱাল-কছাৰীসকলে

পালন কৰা অন্যান্য উৎসৱ আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত নাচ-গানসমূহ হ'ল— হায়দাং নৃত্য, হুগ্ৰা নৃত্য, গায়ন-বায়ন, বাঘদেউ পূজা, গজায় মনায় পূজা, লখিমী সবাহ, আয়ুতোলা প্ৰথা, সৰগদেউ পূজা, ফুলকোঁৱৰ-মণিকোঁৱৰৰ গীত, অপেশ্বৰী সবাহ, গাতিগুৰি, ভুৰ উটুৱা সবাহ, বালি সবাহ, চেৰেলীমাছৰ সবাহ, নৰা চিগা সবাহ, জলখাই পূজা, চাউলখোৱা আদি।

সোণোৱাল-কছাৰী সমাজত বেজ-বেজালি আৰু বিভিন্ন লোক-বিশ্বাস আছে। গ্ৰাম্য জীৱনত তেওঁলোকে বহু ৰোগ-ব্যাদি জৰা-ফুকা, মন্ত্ৰ, বেজ-বেজালি আৰু বনৌষধিৰে নিৰাময় কৰে। এই ব্যৱস্থা চহা জীৱনৰ খুব জনপ্ৰিয়। জন্ম-মৃত্যু-বিবাহ আদিৰ প্ৰসংগত তেওঁলোকৰ কিছুমান লোক-বিশ্বাস আছে। যেনে- মৃত্যুৰ ক্ষণ ভাল নহ'লে পোকৰ (পহিকৰ) বা পুস্কৰ লগা, দৰা-কইনাৰ ৰাহিজোৰা বা লগন নিমিলিলে অঘটন হোৱা, ঘৰৰ ভেটিক লৈ অসুখ-অশান্তি লোৱা, যাত্ৰাত বাৰ কাল বিশ্বাস, উজুতি খালে অশুভ হোৱা, ঘৰত সাপ সোমালে অমঙ্গল হোৱা আদি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে।

লিখিত ভাষা বা লিখিত সাহিত্য নাথাকিলেও সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ লোক-সাহিত্য আৰু ভাষাই এক সুকীয়া মৰ্যাদা লাভ কৰিছে। জনজীৱনৰ লগত জড়িত বিভিন্ন ফকৰা-যোজনা, প্ৰবচন, সাধুকথা আৰু গীত-মাতে এই দিশটোক পুষ্ট কৰি ৰাখিছে য'ত স্বকীয় বৈশিষ্ট্যও বৰ্তি আছে। হাইদাং গীত, হুঁচৰি গীত আদিৰ প্ৰকাশভংগী, ছন্দসজ্জা, সুৰৰ মাধুৰ্যই তেওঁলোকৰ ভাষা সাহিত্যৰ উজ্বল দিশৰ ইংগিত দিয়ে। অসমীয়া নৃ-গোষ্ঠীয় উপভাষা হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পৰা তেওঁলোকৰ কথিত ভাষাৰো গৱেষণাৰ যথেষ্ট উপাদান আছে।

নিজকে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিৰ অংশীদাৰী কৰি, বহু 'মিথ' সম্বলিত এই সোণোৱাল-কছাৰী জনগোষ্ঠীৰে নিজস্ব কথিত ভাষা-সংস্কৃতিৰ পৰম্পৰাৰে অসমৰ এক বৃহৎ আৰু অন্যতম জনগোষ্ঠী হিচাপে পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে। অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ ইতিহাসত তেওঁলোকৰ ধৰ্ম, সাহিত্য-সংস্কৃতিক বেলেগকৈ চাব নোৱাৰি।

৩.৬ হাজং জনজাতি

অসমৰ মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ বিভিন্ন জনজাতিসকলৰ ভিতৰত হাজং সকলো এটি অন্যতম জনজাতি। ভাৰতীয় সংবিধানৰ স্বীকৃতি অনুসৰি হাজংসকল পাৰ্বত্য জনজাতি যদিও বৰ্তমান তেওঁলোক ওখ পৰ্বততকৈ পাৰ্বত্য অঞ্চলৰ নামনি ভাগৰ ঠেক সমভূমি আৰু ভৈয়াম অঞ্চলতহে বসবাস কৰে। হাজংসকলৰ অধিক সংখ্যকেই নামনি অসমৰ দক্ষিণ পশ্চিমৰ গোৱালপাৰা জিলা, মেঘালয়ৰ অবিভক্ত গাৰো পাহাৰ জিলাৰ পশ্চিম আৰু দক্ষিণ অঞ্চল আৰু খাছিয়া পাহাৰৰ দক্ষিণ অঞ্চল আৰু তাহানিৰ পূৰ্ববঙ্গৰ মৈমনসিং অঞ্চলত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰি আছে। প্ৰাক্-স্বাধীনতাকালত এই অঞ্চলৰ পৰাই জীৱন আৰু জীৱিকাৰ তাগিদাত বিশেষকৈ ৰাজনৈতিক কাৰণত (শৰণাৰ্থী হিচাপে)

অসমৰ দুয়োখন পাৰ্বত্য জিলাৰ লগতে ভৈয়ামৰ বিভিন্ন জিলালৈ হাজংসকল সিঁচৰতি হৈ আছে।

হাজংসকল কৃষিজীৱী। তেওঁলোক অতি পৰিশ্ৰমী। বোকাত লুতুৰি-পুতুৰিকৈ কাম কৰি শস্য উৎপাদন কৰিছিল কাৰণে এসময়ত হাজংসকলক ওচৰ-চুবুৰীয়া গাৰোসকলে ‘হাজং’ নামটো দিয়ে বুলি কথিত আছে। কাৰণ গাৰোভাষাত হাজং শব্দৰ অৰ্থ মাটিৰ পোক-(হা=মাটি, জ=পোক)। ‘হাজং’ শব্দটো বৰো ভাষাৰ হা গী-জী>হাজৌ বা ‘হাজৌ’ শব্দৰ পৰা অহা বুলি কোৱা হয়। ‘হাজৌ’ শব্দৰ অৰ্থ ওখ ঠাই। হাজং সকলৰ ঘৰবাৰী বা বাসস্থান লৈ নিৰীক্ষণ কৰিলে স্পষ্ট হয় যে, সাধাৰণতে হাজংসকলে সমতল ভূমিতকৈ কিছু ওখ ঠাই নাইবা পাহাৰৰ নামনিৰ এটলীয়া কিছু ওখ ঠাইতহে ঘৰবাৰী সজাই ভাল পায়।

হাজংসকলে সমাজপাতি বসবাস কৰে। তেওঁলোকৰ সমাজ তিনিটা পদ্ধতিৰে পৰিচালিত হয়। এইবোৰ হ’ল— (১) গাঁওলা সমাজ, (২) পাঁচ-গাঁও আৰু (৩) জোৱাৰ। গাঁৱৰ সমাজৰ ভিতৰত কোনো দ্বন্দ্ব বা কাজিয়া-পেঁচাল হ’লে প্ৰথমতে গাঁওলা সমাজে নিষ্পত্তি কৰে। যদি কাজিয়া ডাঙৰ হয় তেনেহ’লে সেই কাজিয়া ভাঙিবলৈ পাঁচ গাঁও সমাজ মতা হয়। তাতো যদি উক্ত কাজিয়া নিষ্পন্ন নহয়, তেনেহ’লে জোৱাৰ বা চাকলা সমাজক নিষ্পন্ন কৰিবলৈ ভাৰ অপৰ্ণ কৰে।

হাজংসকলৰ ঘৰবাৰী কাঠ, বাঁহ, খেৰ আদিৰে সজা। ঘৰবোৰ প্ৰায় সৰু সৰু আৰু গোবৰেৰে লিপা-মোচা কৰা। ভঁৰাল ঘৰৰ (চাংঘৰ) বাহিৰে পূৰ্বৰ মংগোলীয় লোকৰ অতি প্ৰিয় চাংঘৰৰ বৈশিষ্ট্য বক্ষিত হোৱা নাই। গাঁৱৰ মুখীয়াল বা আদৰ্শ গৃহস্থৰ ঘৰ-বাৰী এনেধৰণৰ : (১) মাইজী ঘৰ (বৰঘৰ), (২) আখলি ঘৰ (ৰাফনি ঘৰ), (৩) গুলিঘৰ (গোহালি ঘৰ), (৪) চাংঘৰ (ভঁৰাল) আৰু (৫) কাছাৰী ঘৰ (চ’ৰাঘৰ)। হাজং আদৰ্শৰ গৃহস্থৰ ঘৰবাৰী বুলিলে সেয়ে পাঁচোটা কোঠাৰ ঘৰকে বুজোৱা হয়। মাইজীঘৰৰ আকৌ কমেও দুটা ‘খপৰা’ (কোঠালি) থাকে। আখলি ঘৰ বন্ধা বঢ়া কৰাত, গুলিঘৰ গৰু বা ম’হ ৰখাত, চাংঘৰ ধান খোৱাত ব্যৱহাৰ হয়। হাজংসকলৰ ‘কাছাৰী ঘৰ’ আচলতে পূৰ্বৰ ডেকা চাং সদৃশ। বৰ্তমান গাঁৱৰ স্বচ্ছল ব্যক্তি বা গৰাকীয়েহে ‘কাছাৰী ঘৰ’ সাজি দিয়ে যদিও তাত গাঁৱৰ চেমনীয়া ডেকাসকলেহে ৰাত্ৰি যাপন কৰে। এসময়ত এই কাছাৰীঘৰতে হাজং ডেকাসকলৰ বিভিন্ন উৎসৱ আৰু নৃত্য-গীত-বাদ্যৰ আখৰা হৈছিল। প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ বিচাৰ নিষ্পত্তি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত যি ঘৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়, সেই ঘৰক ‘কাছাৰী ঘৰ’ বোলে।

হাজং তিৰোতাসকল পুৰুষৰ দৰে পৰিশ্ৰমী। তেওঁলোক কঠিয়া তোলা, ভূঁইৰুৱা, ধান দোৱা, খৰিলুৰা, জাকৈ মৰা আদি সকলো কামতে পাকৈত। তেওঁলোক একোগৰাকী সুনিপুণ শিপিনী। তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত তাঁতশাল ‘বানা’ত তেওঁলোক সাত বৰণৰ, ৰংচঙীয়া পাটানি (মেথনি) বৈ লয়। ইয়াৰ উপৰি তেওঁলোকে ৰংচঙীয়া পাটিন (মেথনি) পিন্ধি গাত ফুলা আঙুৰণ বা ফুলা পাছৰা লৈ ‘হাজং খোপা’ বান্ধি হাজং গাভৰুসকলে

উছৰ-পাৰ্বণত ভাগ লয়। আনহাতে, ফুল পাছৰাত 'ছৰম' (মুৰি) বা খৈ (ধানৰ আখৈ)ৰ টোপোলা ডাঙৰকৈ পিঠিত বান্ধি লৈ গুষ্ঠি খাবলৈ (আলহী খাবলৈ) যাবলৈ হাজং তিৰোতাই বৰ ভাল পায়।

হাজংসকলৰ পুৰুষে সাধাৰণতে আঠমূৰীয়া গামোছা ভিচা/ভিজা/নেংটি পিন্ধে। ই সাধাৰণতে নীলা, সেউজীয়া আৰু বগা বঙেৰে পখৰা-চিখৰাকৈ বৈ লোৱা। হাজং পুৰুষসকল বৰ পৰিশ্ৰমী। তেওঁলোক কৃষি কামৰ বাহিৰেও মাছধৰা, চিকাৰ কৰা আৰু অন্যান্য কামতো পটু।

হাজংসকল এসময়ত জড়োপাসক আছিল; কিন্তু বৰ্তমান তেওঁলোক হিন্দু। বহু পূৰ্বৰপৰা তেওঁলোক হিন্দু ধৰ্মৰ সৈতে অভ্যস্ত হৈ অহাত বৰ্তমান হাজং জনগোষ্ঠীয় ধৰ্ম আৰু হিন্দু ধৰ্মৰ আচাৰ-নীতিৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। হাজংসকল এসময়ত মাতৃতান্ত্ৰিক জনগোষ্ঠী আছিল। তেওঁলোকৰ মাতৃতান্ত্ৰিক প্ৰথাৰ চিহ্ন স্বৰূপে গোত্ৰৰ উমান পোৱা যায়। মাতৃতান্ত্ৰিক এই গোত্ৰক হাজংসকলে 'নিকনি' বোলে। তেওঁলোকৰ মাজত ২২টা নিকনি আছে বুলি জনা যায়। যেনে— শিমুলগা, বগেচা, ডিং জোৱৰ, কাট্লেগা, পোৰকাছি ইত্যাদি। পিছে সাম্প্ৰতিক কালত হাজংসকলৰ বহুতে নিজৰ মাতৃতান্ত্ৰিক এই 'নিকনি'ৰ নাম ক'ব নোৱাৰে। হিন্দু ধৰ্মীয় লোকৰ লগত সহঅৱস্থান কৰা বাবে আৰু হিন্দু ধৰ্মীয় ধ্যান-ধাৰণাৰে অভ্যস্ত হৈ আহি প্ৰায়ভাগ হাজং লোকে বৰ্ণহিন্দুৰ ব্ৰাহ্মণ্য আচাৰ মানি চলা বাবে হিন্দুধৰ্মৰ পিতৃতান্ত্ৰিক গোত্ৰহে তেওঁলোকৰ মাজতো চলিবলৈ লৈছে। সেয়ে হ'লেও দেখা যায় যে হাজংসকলে নিজৰ পৰম্পৰাগত ঐতিহ্য একেবাৰে পাহৰিব পৰা নাই। যাৰ বাবে ঘৰৰ কোনো শুভ কাম বা অন্যান্য পূজা আদি কৰাৰ পূৰ্বে মাতৃতান্ত্ৰিক 'নিকনি'ৰ নিয়ম অনুসৰি নিজৰ 'নিকনি'ৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা বা দেৱীক পূজা দিয়ে।

ধৰ্মীয় আচাৰ অনুসৰি হাজংসকল দুই ভাগত বিভক্ত— (১) শাক্ত আৰু (২) খাটল বা বৈষ্ণৱ। যিসকল হাজং লোকে প্ৰাচীন স্বগোষ্ঠীয় পৰম্পৰা নীতি-নিয়মকে মানি আহিছে আৰু আমিষভোজী তেওঁলোক শাক্ত। আনহাতে যিসকলে হিন্দু ধৰ্মত শৰণ লৈ পূজা-পাতল কৰে আৰু নিৰামিষভোজী তেওঁলোকক খাটল বা বৈষ্ণৱ বোলা হয়। কোনো কোনো লোকে এই বৈষ্ণৱ শ্ৰেণীৰ পৰাই উন্নীত হৈ কালক্ৰমে পূজা সেৱা আৰু ধৰ্ম আলোচনাকাৰীৰ মৰ্যাদা লাভ কৰি 'অধিকাৰী' হয়। হাজংসকলৰ সামাজিক ক্ৰিয়া-কাণ্ডত সাধাৰণতে এই অধিকাৰীসকলে পৌৰোহিত্য কৰে। আজিকালি অৱশ্যে বিশেষ ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিতৰো সহায় লোৱা হয়।

হাজংসকলৰ বিবাহ তিনি প্ৰকাৰৰ। যেনে— (১) সামাজিক বিবাহ, (২) সাঙা (হাভা) বিবাহ আৰু (৩) দায়পাৰা বা ঠেংপাৰা। সমাজৰ মানুহৰ যোগেদি প্ৰস্তাৱ দি সামাজিক নিয়মমতে যি বিবাহ সম্পাদন হয় সি সামাজিক বিবাহ। দ্বিতীয়তে এজন বৰলা আৰু এজনী বিধবাৰ যি বিবাহ হয় তাকে সাঙা বিবাহ বোলে। তৃতীয়তে ডেকা-গাভৰুৰ মাজত যি প্ৰণয়ঘটিত গোপন বিবাহ হয়, সিয়েই 'দায়পাৰা' বা 'ঠেং পাৰা' বিবাহ।

আচলতে সমাজৰ পৰা পূৰ্ব অনুমতি নোলোৱাকৈ ডেকা-গাভৰুৰ মাজত অবৈধভাৱে মিলন হ'লেই তাক 'দায়পাৰা' বুলি কোৱা হয়। ইয়াৰ বাবে 'দায়পাৰা' ডেকা-গাভৰুৱে সমাজৰ ওচৰত দণ্ড ভবিব লাগে আৰু তাৰ পিছত সামাজিকভাৱে উদ্ধাৰ পৰাচিত হৈ সমাজৰ দাবী অনুসৰি এসাঁজ খাৱন দি পুনৰ সমাজভুক্ত হ'ব পাৰে।

সমাজত একে 'নিকনি'ৰ মাজত (সগোত্ৰ) বিবাহ নিষিদ্ধ। সামাজিক বিবাহ ষাছ (ঘটক)ৰ দ্বাৰাই ঠিক-ঠাক কৰে। এই বিবাহ দৰাৰ ঘৰতো হ'ব পাৰে আৰু কইনাৰ ঘৰতো হ'ব পাৰে। বিবাহত সাত বা নজনী সধবা 'আয়ৰক' (আয়তী), 'ধনি মাও'-ধনিবাপ (ধৰ্ম পিতা-মাতা), দৰাৰ মিতা বা সখি, কইনাৰ পিতৃ বা ভাতৃৰ ভূমিকাই মুখ্য। অধিবাসৰ নিশা অধিকাৰীৰ পৌৰোহিত্যত বিবাহ অনুষ্ঠিত হয়। পিছদিনা আকৌ দিনৰ ভাগত আমন্ত্ৰিত আলহী-অতিথিৰ কাৰণে বিবাহ অনুষ্ঠিত হয়। প্ৰথম অনুষ্ঠিত নিশাৰ বিয়াক 'ভৰ বিয়া' আৰু পিছদিনা অনুষ্ঠিত দিনৰ ভাগৰ বিবাহক 'বাহী বিয়া' বোলা হয়। 'বাহী বিয়া'ত নিমন্ত্ৰিত আত্মীয়-কুটুম্বই যৌতুক উপহাৰ আগবঢ়ায়। ল'ৰাই ঘৰজোঁৱাই নগ'লে পিছত ছোৱালীয়ে ল'ৰাৰ ঘৰলৈ যায় আৰু দৰাৰ পৰিয়ালভুক্ত হয়। আনহাতে ঘৰজোঁৱাই বিয়াত দৰাহে কইনাৰ পৰিয়ালভুক্ত হয়।

হাজংসকলৰ শিশু জন্ম হ'লে অশৌচ মানে। সাধাৰণতে পুত্ৰ সন্তান হ'লে পাঁচদিন আৰু কন্যা-সন্তান হ'লে সাত দিনৰ দিনা নৱজাত শিশুৰ ক্ষেীৰ কৰ্ম কৰি অশৌচ খেদোৱা হয়। কোনো মানুহ মৰিলে হাজংসকলে কোনো কোনোৱে বাৰ দিন আৰু কোনো কোনোৱে দহ দিনৰ দিনা ক্ষেীৰ কৰ্ম কৰে আৰু পিছদিনা অধিকাৰী পুৰোহিতৰ মাতি সমাজ বিদ্যমান শ্ৰাদ্ধ আদি কাৰ্য সমাধা কৰে। হাজংসকলৰ শৱদেহ সৎকাৰ কিছুমানে শ্মশানত দাহ কৰে আৰু কিছুমানে মাটিত পুতি থয়।

হাজংসকলৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক জীৱন মংগোলীয় মূলৰ বৰো, ৰাভা, গাৰো আদি জনজাতিসকলৰ দৰেই বাবেবৰণীয়া আৰু বাবেবহণীয়া। জনজাতি হিচাপে একালত সকলো হাজং পৰিয়ালতে দৈনন্দিন সাজত মাছ-মঙহ চলিছিল। কুকুৰা, গাহৰি, বনৰীয়া পছ তেওঁলোকৰ মাজত খাদ্য হিচাপে এতিয়াও প্ৰচলিত। মাছৰ কথাটো ক'বই নালাগে; কাছ, শামুক, কেঁকোৰা-কুচিয়া পৰ্যন্ত তেওঁলোকৰ খাদ্য তালিকাৰ ভিতৰত পৰে। শুকান মাছৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা শুকতি (সিন্দল) তেওঁলোকৰ অতি প্ৰিয় খাদ্য। বাঁহৰ পৰা প্ৰস্তুত বাঁহ গাজ, খৰিচাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন টেঙা আঞ্জা তেওঁলোকৰ মাজত সমাদৃত। ভাতৰ ভিতৰত বৰা চাউল, তিতামৰা আৰু শোকোতাও তেওঁলোকে ভাল পায়। ভাপত বনোৱা 'বিচিভাত' আৰু গঁজালি মেলা ধানেৰে ৰন্ধা 'বুকলি ভাত' আলহী অতিথি আপ্যায়নৰ বাবে খুবেই প্ৰয়োজনীয়। হাজংসকলৰ প্ৰিয় খাদ্য সম্বন্ধে এষাৰ কথাই আছে—

“দৈ চিৰা, বিচি ভাত
খাৰ পানী, লেবাসাক,
কাওছা মাছাং,
বুকলি ভাত।

(লেবা শাক=পিঠাগুৰি দি বন্ধা খাৰৰ আঞ্জা, কাওছা মাছাং=কাছ মাংস, বুকলি ভাত=এবিধ পিঠা জাতীয় ৰুচিকৰ খাদ্য)।

হাজংসকলে ব'হাগত 'সঙৰাণি' বা বিয়ুবা' বুলি ৰঙালী বিহুটোকে উদ্‌যাপন কৰে। তেওঁলোকে ব'হাগত 'পাগলা বাশুপূজা' উদ্‌যাপন কৰে। সাধাৰণতে একোখন সমাজে কোনো আওহতীয়া ঠাইৰ কোনো গছৰ তলত দেৱ-দেৱীৰ থান শাৰী পাতি সজাই সকলোৱে মিলি পূজা কৰে। থানখনক 'বাইশশালী' বোলা হয়। 'বাশু' দেৱতাৰ লগতে তাত কেইবাগৰাকী দেৱ-দেৱী থাপিত হয়। সেই দেৱ-দেৱীসমূহ হ'ব— 'বাশু', 'কালী', 'কামাখ্যা', 'চৰাবুৰি', 'পাৱলী', 'লক্ষ্মী', হাংহাঙী', 'খাংখাঙী', 'দাদৰী' আদি। হাজংসকলৰ এই বাশু দেৱতাই মূল কাৰণে থানটোক 'বাইশশালী' দেৱী বোলা হয়। হিন্দু ধৰ্মৰ প্ৰভাৱত সংস্কৃতকৰণ কৰি ৰাভাৰ 'বায়খো দেৱী', বৰোৰ 'বাথৌ', সোণোৱাল কছাৰীৰ বাইথ দেৱতাৰ সমপৰ্যায়ৰ, 'বাইশ' দেৱতাকে 'বাশু' হিচাপে পৰিগণিত কৰা যেন লাগে। পূজাত যাৱতীয় সামগ্ৰীৰ লগতে ঘৰুৱা মদৰো প্ৰয়োজন হয়। সাম্প্ৰতিক বৈষ্ণৱ পন্থীসকলে অৱশ্যে বৈষ্ণৱ আচাৰেৰে এই পূজা কৰে।

হাজংসকলে বাৰিষাত 'সাতৱা' বা 'আমতিচুৱা', শাওণত 'বৰত' পূজা বা 'কাণীদেও' পূজা, আহিনত 'যাত্ৰাপূজা', দ্বীপাৱলী-আউলীত 'চৰখেলা' বা 'চৰমাগা' উৎসৱ; কাতিত 'কাতিগাছা' (কঙালী বিহু), পুহৰ শেষদিনা 'পুযনী' (মাঘবিহু) আদি পৰম্পৰাগতভাৱে পালন কৰি আহিছে। হাজংসকলৰ নৃত্য-গীতৰ শ্ৰেষ্ঠ উৎসৱ হ'ল— 'চৰখেলা' বা 'চৰমাগা' উৎসৱ। এই উৎসৱ শৰত কালত দ্বীপাৱলী-আউলীৰ পৰা আৰম্ভ হৈ সাত বা ন দিনলৈকে চলে। এই সময়ত গাঁৱৰ ডেকাসকলে ঘৰে ঘৰে নানা ধৰণৰ নৃত্য-গীত গাই গৃহস্থক আশীৰ্বাদ প্ৰদান কৰে আৰু ধান বা চাউল বৰঙণি স্বৰূপে লয়। এই নৃত্যটোৱে হ'ল 'লেৱাটানা নৃত্য'।

হাজংসকল মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ তথা তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা পৰিয়ালৰ বড়ো শাখাৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'লেও তেওঁলোকৰ সাম্প্ৰতিক যি ভাষা সি বৰো, ৰাভা, গাৰো আদি অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় জনজাতীয় ভাষাৰ দৰে নহয়। হাজংসকলৰ কথিত ভাষা আৰ্যমূলীয়। অসমীয়া ভাষাৰ সৈতে বিশেষকৈ প্ৰাচীন অসমীয়া বা কামৰূপী উপভাষাৰ সৈতে ইয়াৰ বহুলভাৱে মিল পোৱা যায়। সেয়েহে ড° বাণীকান্ত কাকতিদেৱে তেওঁৰ 'Assamese : Its Formation and Development' নামৰ গৱেষণা গ্ৰন্থত প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণিক ৰূপৰ সৈতে হাজং ভাষাৰ কেইটিমান বৈয়াকৰণিক দিশৰ সাদৃশ্য পোৱাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ দ্বাৰা স্পষ্ট হয় যে, হাজংসকল তিব্বত-বৰ্মীয় বড়ো গোষ্ঠীয় ভাষা-ভাষীৰ লোক হোৱা সত্ত্বেও বহু শতাব্দীৰ পূৰ্বতে স্বকীয় ভাষাৰ সৈতে উপভাষাৰ সংমিশ্ৰণ ঘটি তেওঁলোকৰ ভাষাৰ বৰ্তমানৰ এই ৰূপ পোৱা হৈছে।

হাজংসকলে অসমৰ দক্ষিণ-পশ্চিম অঞ্চলৰ গোৱালপাৰা আৰু ধুবুৰী জিলাৰ দক্ষিণপাৰে মেঘালয়ৰ গাৰোপাহাৰৰ পশ্চিম-দক্ষিণাঞ্চল আৰু খাছিয়া পাহাৰৰ দক্ষিণাঞ্চল

আৰু পূৰ্বৰ পূৰ্ববঙ্গৰ মৈমনসিং আদি অঞ্চলত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰি থকা কাৰণেই মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ প্ৰৱৰ্তিত ভাগৱতী বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ তেওঁলোকৰ ওপৰত পৰা নাই। বৰং বঙ্গীয় চৈতন্য বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱে তেওঁলোকৰ ওপৰত পৰিছে। ফলস্বৰূপে চৈতন্যদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত এই বৈষ্ণৱ ধৰ্মই হাজংসকলৰ সামাজিক সাংস্কৃতিক দিশত বেছ প্ৰভাৱ পেলাইছে।

হাজংসকলক অঞ্চল হিচাপে (১) দশকাহনীয়া, (২) কৰাইবাৰীয়া, (৩) ছছঙী, (৪) মেছপৰীয়া আৰু (৫) বাৰহাজাৰী— এই পাঁচ ভাগত ভগোৱা হৈছে। এইবোৰৰ ভিতৰত ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত দশকাহনীয়া, ছছঙী আৰু কৰাইবাৰী শাখাই স্বকীয় বৈশিষ্ট্য অটুট ৰাখিছে। আনহাতে মেছপৰীয়া আৰু বাৰহাজাৰী শাখাক গোৱালপৰীয়া ভাষাৰ পশ্চিম আঞ্চলিক ভাষাৰ ৰূপত মিলি একাকাৰ হোৱা বুলি ক’ব পাৰি।

হাজংসকল এনেদৰে এসময়ত এচুকত থাকিলেও বৰ্তমান অসমৰ ভৈয়ামৰ প্ৰায়ভাগ জিলাৰ ভিতৰুৱা বিভিন্ন অঞ্চলত সিঁচৰতি হৈ পৰিছে। এসময়ত সকলো দিশত টনকিয়াল হাজং জনজাতীয় লোকৰ যি স্বকীয় সাংস্কৃতিক ৰূপ বিদ্যমান আছিল আজি অৰ্থনৈতিক দুৰাৱস্থাৰ বাবে হাজংসকলৰ স্বকীয় সাংস্কৃতিক ৰূপটো তেনেদৰে পৰিস্ফুট হৈ উঠা দেখা নাযায় বুলিব পাৰি।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) অসমৰ জনজাতিসমূহক সাংস্কৃতিক জীৱন আৰু ধৰ্মীয় ৰীতি-নীতিৰ ভিত্তিত কেইটা ভাগত ভগাব পাৰি? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....

(২) অসমৰ কোনকেইটা পাৰ্বত্য জনজাতি বুম খেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল? (৪০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....

৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া সংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহৰ আদান-প্ৰদান আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক সমাহৰণ ঘটিছে আৰু সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ মাধ্যমেদি পৰিৱৰ্তিত ৰূপত বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে বৰ্ণাঢ্য ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছে। সেইবাবেই কোন জনগোষ্ঠীৰ মাধ্যমেদি কোনবিধ উপাদান অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰৱেশ কৰিছে, সেই কথা খাটাঙকৈ ক’ব নোৱাৰি।

এই বিভাগটিৰ আলোচনাৰ পৰা এইটো কথা স্পষ্ট হ'ল যে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াত দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী আৰু হাজং জনজাতিৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। সকলো জনজাতিৰ সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণতে বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে গঢ় লৈ উঠিছে। ভাষা সাহিত্য লোকসংস্কৃতি সংগীত নৃত্য আদিত চহকী এই জনজাতি সকলৰ অৱদানে অসমীয়া সংস্কৃতিত মহীয়মান কৰি তুলিছে।

৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) সোণোৱাল কছাৰীসকলৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ২) হাজংসকলৰ সংস্কৃতিৰ চমু পৰিচয় দিয়ক।
- ৩) অসমৰ পাহাৰীয়া আৰু ভৈয়ামত বসবাস কৰা জনজাতিসকলৰ মাজত সাংস্কৃতিক দিশত কোনবোৰ মিল-অমিল ধৰা পৰে ফঁহিয়াই দেখুৱাওক।
- ৪) বুমখেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল পাৰ্বত্য জনজাতিবোৰৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৫) খেৰাই উৎসৱ কি? কোন জনগোষ্ঠীৰ মাজত এই উৎসৱ পালনৰ পৰম্পৰা প্ৰচলিত আছে। ইয়াৰ লগতে সাদৃশ্য থকা অসমৰ আন আন উৎসৱৰো উল্লেখ কৰি এটি তুলনামূলক আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ৬) অসমৰ জনজাতিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত বিবিধ লোকাচাৰৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৭) কোন জনগোষ্ঠীৰ মাজত অতীজতে কেঁচাইখাতী গৌঁসানীৰ পূজা কৰা পৰম্পৰাৰ প্ৰচলন আছিল আৰু বৰ্তমান ইবোৰক কি ৰূপত প্ৰৱৰ্ত্তি আয়েছ লিখক।
- ৮) বয়ন শিল্পত চহকী অসমৰ দুটিমান জনগোষ্ঠীৰ সাজপাৰৰ আৰু বয়ন শিল্পৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৯) দেউৰী আৰু মিছিংসকলৰ লোকগীত সম্পৰ্কে এটি চমু আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ১০) সোণোৱাল কছাৰীসকলৰ ধৰ্ম বিশ্বাস আৰু লোক বিশ্বাস সম্পৰ্কে চমুকৈ লিখক।
- ১১) দেউৰীসকলৰ বসতিস্থান সম্পৰ্কে এটি নাতি-দীৰ্ঘ আলোচনা আগবঢ়াওক। অসমীয়া সমাজ জীৱনলৈ এওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক অৱদানৰ বিষয়েও উল্লেখ কৰক।

৩.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Books)

কাকতি, বাণীকান্ত	:	পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	:	মিছিং সংস্কৃতিৰ আলোচনা, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	:	অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
—	:	টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	:	অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬

—	:	বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ	:	অসমীয়া সাজিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
চুতীয়া, বামচন্দ্ৰ	:	পৰ্বতীয়া মিৰি, ১৯৮১
চান্দাৰ, আৰ্দুচ	:	সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
টেৰণ, লংকাম	:	কাৰ্বি জনগোষ্ঠী, ১৯৭৪
তেৰাং, ৰংবং	:	সময়ৰ প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	:	চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভুবনমোহন (সম্পা)	:	অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত
	:	অসমীয়া মানুহৰ নৃ-বৈজ্ঞানিক পৰিচয়
দেউৰী, মনেশ্বৰ	:	মৰিগাঁও জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
নাথ, ৰাজমোহন	:	গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	:	বৰো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	:	অসমীয়া সাজিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নাথ, ভৰকান্ত	:	নাথযোগী সংবাদ, ১৯৯৫
নেওগ, মহেশ্বৰ	:	পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
—	:	পবিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
পাদুন, নাহেন্দ্ৰ	:	অসমীয়া সংস্কৃতিতৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	:	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
—	:	কাৰ্বি সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ এচেষ্টা, ১৯৮২
বৰা, প্ৰশান্ত	:	নাথ ধৰ্ম-দৰ্শন আৰু সংস্কৃতি, ২০০৫
বৰুৱা, অতুল চন্দ্ৰ	:	মনসাকাব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ	:	অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
—	:	অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ (সম্পা)	:	অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা)	:	অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
—	:	অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
ৰাভা, ৰাজেন	:	ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪
—	:	ৰাভা লোক গীত, ২০০১
ৰাভা, হাকাচাম, উপেন	:	অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
—	:	ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
ৰাভা, ধনঞ্জয়	:	ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ	:	অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫

- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্ত কুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- শইকীয়া, ললিত কুমাৰ : সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : বছৰঙী গীতৰ আঁচলত, ১৯৬৫
- : ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
- সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ : সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
- হাজং, পৰেশ চন্দ্ৰ : হাজং জাতি আৰু কৃষ্টিৰ আভাস, ২০০০
- হাজৰিকা, অতুল চন্দ্ৰ : উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- : উৎসৱৰ ৰংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
- হাঞ্জে, ছামছিং : ছাবিন আলুন, ১৯৮৬
- AIRTSC : Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Case Study, 1994.
- Ali, ANM Irsad : Adoptation among the Bodo Kacharis, 1973
- Anderson, J. D. : Kachari Folktales, 1911
- and Athparia, R. P.
- Buzarbarua, M : Social and Cultural life of the Mishing of Assam, 1991
- Bakht, Humayan : A Sociological Study of Bodo Movement, 1989
- Bondapadhyay, P. K. : The Tai Phakes of Assam, 1983
- Baruah, H. : History and Culture of the Khasi People, 1969
- Barkakati, S. N. : Tribal Folktales, 1971
- Baruah, H. C. : Marriage Customs of the People of Assam, 1895
- Barua, B. K. : A Cultural History of Assam, 1969
- Baruah, K. L. : Early History of Kamrupa, 1966
- Brahma, M. M. : Folk song of the Bodos, 1966
- Chetterjee, S. K. : Kirat-Jana-Krti, 1974
- Choudhury, P. C. : The History of Civilization of the People of Assam, 1966

- Croke, William : The People, Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Dorson, R. M. : Folklore and Folklife : An Introduction, 1972
- Das, J : Folklore of Assam, 1973
- Dundes, Alen : Essays in Folkloristics, 1978
- Datta, B. N. (at.al.,ed.) : A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994
- Dutt, K. N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam, 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- : The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B. : Visnuite Myths and legends, 1982
- : The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath : Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths
- Mipun, L. : The Mishins (Miris) of Assam : Development of a New Lifestyle, 1992
- Nath, Rajmohan : The Background of Assamese Culture, 1948
- : Pre-vedic Kamrup, 1958
- Playfair, M. A. : The Garos, 1909
- Rabha, Rajen : The Rabhas, 2002
- Sen, Sipra : Tribes and Castes of Assam, 1999
- Vidyarathi, L. P. : Art and Culture of North-East India, 1993
- Waddell, L. A. : The Tribes of the Brahmaputra Valley, 1900
- Tylor, E. B. : Primitive Culture, 1974

* * *

চতুৰ্থ বিভাগ
অসমৰ জাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

বিভাগৰ গঠন :

- ৪.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৪.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৪.৩ কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠী
- ৪.৪ কলিতা জনগোষ্ঠী
- ৪.৫ নাথ-যোগী সম্প্ৰদায়
  - ৪.৫.১ যোগী জাতিৰ প্ৰকাৰভেদ
  - ৪.৫.২ নাথ-যোগী সংস্কৃতিৰ চমু পৰিচয়
- ৪.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৪.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৪.১ ভূমিকা (Introduction)

অষ্টিক আৰু মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ পিছতে কিছু পৰৱৰ্তী কালত সামান্ত্ৰালভাৱে দ্ৰাবিড় আৰু আৰ্য নৃ-গোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ অসমলৈ প্ৰব্ৰজন ঘটে। পুৰণি অসমত বসবাস কৰি বিভিন্ন জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত আলপাইন জনগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কলিতাসকলে বিশেষ প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। ইতিহাস, জনশ্ৰুতি, কিস্মদন্তি আদিৰ অন্তৰালত কলিতা, কোচৰাজবংশী আদি বিবিধ জনগোষ্ঠীৰ বিষয়ে যিমানবোৰ কাহিলীৰ প্ৰচলন আছে সেইবোৰে এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ প্ৰাচীনত্বৰেই ইংগিত দিয়ে। যিদৰে নাথ যোগী সিদ্ধসকলৰ সহযোগিতাই যোগতান্ত্ৰিক, শৈৱ-যোগ ধৰ্ম প্ৰচাৰত অৰিহণা যোগাইছিল, অনুৰূপভাৱে সেই সময়তে কলিতা আৰু কৈৱৰ্তসকলৰ সহযোগিতাত বৌদ্ধ-সহজীয়া ধৰ্মমতে কামৰূপত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল।

এই বিভাগটিত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ গীত-নৃত্য-বাদ্য, লোকাচাৰ, লোকৰীতি, উৎসৱ-পাৰ্বণ আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত সকলোকে অংশীদাৰ হ'বলৈ প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ লগতে জনগোষ্ঠীসমূহৰ ঐতিহ্য, পৰম্পৰা, সংস্কৃতি সম্পৰ্কে অৱগত কৰি পৰম্পৰাৰ মাজত সহযোগিতাৰ ভাৱ আৰু পৰম্পৰাগত ঐতিহ্যৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীল মনোভাৱ বৃদ্ধি কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

৪.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি—

- কোচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ বিস্তৃতি সম্পৰ্কে জ্ঞাত হোৱাৰ লগতে তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,

- কলিতা জাতিৰ ইতিহাস আৰু সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ বিভিন্ন স্থানত বসবাস কৰি থকা নাথ-যোগীসকলৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰভেদৰ লগতে সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশবোৰৰ বিষয়ে বুজিবলৈ অৱকাশ পাব।

৪.৩ কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠী

অসমৰ বৰ্ণিল সংস্কৃতিত বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীয়ে বিৰাজ কৰি আছে। তেনে এক জনগোষ্ঠী হ'ল কোচ-ৰাজবংশীসকল। তেওঁলোক অসমৰ অতি প্ৰাচীন জনগোষ্ঠী। বৃহত্তৰ কামৰূপী সংস্কৃতিৰ অন্যতম ধ্বজাবাহী হ'ল কোচ-ৰাজবংশীসকল। কোচ-ৰাজবংশীসকল তিব্বত-বৰ্মী ফৈদৰ বড়ো জনগোষ্ঠীয় মূলৰে। এসময়ত কমতা ৰাজ্য কোচ বংশীয় ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল কাৰণেই এই বংশৰ লোক আৰু তেওঁলৰ অনুগামীসকল কোচ-ৰাজবংশী নামেৰে পৰিচিত হয়। গোৱালপাৰা জিলা আৰু উত্তৰবঙ্গই কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ প্ৰাচীন বাসস্থান আছিল যদিও বৰ্তমান সমগ্ৰ অসমতে তেওঁলোক সিঁচৰতি হৈ আছে।

সমাজ বিৱৰ্তন আৰু সভ্যতাৰ ক্ৰমবিকাশত এই আদিম জনগোষ্ঠীটোৰো অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ দৰে আচাৰ-বিচাৰ, ৰীতি-নীতি, ধ্যান-ধাৰণাত আৰ্য-অনাৰ্যৰ প্ৰভাৱ পৰা দেখা যায়। এই কথা আমি সকলোৱে জানো যে, সংস্কৃতি চিৰপ্ৰবহমান। অসমৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ইতিহাসত ৰাজদৰবাৰৰ পৰা গ্ৰাম্য জীৱনলৈ বিভিন্ন পৰিক্ৰমাত কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ পৰশ বিৰাজমান। তেওঁলোকৰ মাজতে 'কোচ' হিচাপে এটা বেলেগ আৰু ৰাজবংশী হিচাপে এটা বেলেগ দুটা ঠাল, ঠাই বিশেষে পোৱা যায়। অইন জনজাতীয় মূলৰ লোকে হিন্দু ধৰ্মৰ বিভিন্ন পন্থাৰ প্ৰতি অনুৰক্ত হৈ শৰণ-ভজন লোৱাৰ পিছত সৰু কোচ, বৰকোচ, হেৰেমীয়া বা মদাহী কোচ আদি নাম পায় বুলি সমাজবিদসকলে ক'ব বিচাৰে। কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ সমাজ-ব্যৱস্থাত সাপ্তা, লেপ্তা, গোপ্তা আদি চাৰিটা সামাজিক স্তৰ দেখা পোৱা যায়। কোচ-ৰাজবংশী গোষ্ঠী এটা হ'লেও তেওঁলোকৰ স্তৰভেদে পাৰিবাৰিক নিয়ম-নীতিৰ বহুতো পাৰ্থক্য আছে। অতীজত এই নিয়ম বেছি প্ৰকট আছিল যদিও আজিকালি ই শিথিল হৈছে। মূলতঃ এই চাৰিটা স্তৰ নতুন ধানৰ আগ অনাক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি উঠিছে। এই চাৰিস্তৰ আচলতে চাৰি ধামহে (১) মহাপুৰুষীয়া, (২) দামোদৰীয়া, (৩) চৈতন্যপন্থীয়া আৰু (৪) হৰিদেৱীয়া। আজিকালি প্ৰায় ক্ষেত্ৰতে এই চাৰিস্তৰ একাকাৰ হোৱা দেখা যায় আৰু অন্যান্য নতুন ধৰ্মৰ সংযোজন দেখা যায়। কোচ-ৰাজবংশীৰ সমাজ ব্যৱস্থাত মাতৃৰ গুৰুত্ব যথেষ্ট যদিও তেওঁলোক পিতৃতান্ত্ৰিক। ঠায়ে ঠায়ে ৰাজ-পৰম্পৰা এতিয়াও আছে অৰ্থাৎ গাঁওবুঢ়াৰ নেতৃত্বত পৰিচালিত ৰজাঘৰ আছে। কোচ-ৰাজবংশীসকলে পূৰ্বপুৰুষৰে পৰা কিছুমান নিয়ম মানি চলি আহিছে। যেনে— তেওঁলোকৰ ঘৰৰ চোতালত মাটিৰ টিপ বা থান থাকে। এই টিপ বা থানৰ

কাষত এজোপা তুলসী গছ ৰোৱে আৰু সদায় তাত চাকি-বস্তি লগায়। কিছুমানৰ ঘৰৰ চৌহদত বিষহৰিৰ থানো থাকে। কোচ-ৰাজবংশীসকলে বিভিন্ন পূজা-পাতলৰ উপৰিও শংকৰী আৰ্হিত নাম-কীৰ্তন কৰে। কোচ-ৰাজবংশীৰ ঘৰত পুত্ৰ সন্তান জন্মিলে পাঁচ দিনত আৰু কন্যা সন্তান জন্মিলে চাৰিদিনত জাতক পেলোৱা নিয়ম আছে।

তেওঁলোক প্ৰধানতঃ শৈৱ আৰু শাক্ত পন্থাৰ অনুগামী আছিল। অৱশ্যে তেওঁলোক প্ৰাচীন কালৰে পৰা দেৱ-দেৱীৰ পূজা-পাতল কৰিছিল। এই দেৱ-দেৱীৰ ভিতৰত মা মনসা বা পদ্মা বা বিষহৰি পূজা কৰাটো তেওঁলোকৰ অন্যতম ধৰ্মীয় ৰীতি। এই পূজাৰ বাবে গোটা মাৰাই, লাখল মাৰাই, ধূম কীৰ্তন আদি কৰে। এই পূজাত নৃত্য-গীত হয়, যাক ‘পদ্মপুৰাণ গাওন (গান)’ বোলা হয়। এনে নৃত্য-গীতৰ আন কেইটামান অনুষ্ঠান হ’ল— ‘মুখ পুৰাণ’ (মুখ ‘জোৰানী গাওণ’), ‘জাগেৰ গাওন’ বা ‘জাগ পুৰাণ’, ‘বাসী পুৰাণ’, ‘কুশান গাওন’, ‘খাৰাতাল’, ‘নামাতি গাওন’ (বিয়া নাম), ‘কাতিকা পূজা’, ‘পাতি নাম’, ‘ধুপালী নাম’, ‘ঝালি মাটি গাওন’ ইত্যাদি। এই নৃত্য-গীতবোৰে কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্য বহন কৰে। এই চহকী লোকাচাৰে মহাপুৰুষ শংকৰ-মাধৱক অংকীয়া নাটৰো সমল যোগাইছিল।

বাঁশ পূজা :

কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ এক অন্যতম উৎসৱ। ই মদন-কামদেৱ পূজাৰে নামান্তৰ। এই পূজা পূৰ্ণাঙ্গ ৰূপত পাতিবলৈ হ’লে ১০৮ ডাল বাঁহ লাগে। প্ৰত্যেকডাল বাঁহ দেৱ-দেৱীৰ নামত সজোৱা হয়। পূজাত দেওখা থাকে। অশুভ নাশৰ বাবেই মূলতঃ এই পূজা কৰা হয়। কাৰ্তিক পূজাৰ সময়ত কোচ-ৰাজবংশী মহিলাসকলে পালন কৰা আন এক পূজা হ’ল কাতিকা পূজা। অনুৰূপভাৱে হুদুম পূজা বা হুদুমদেউৰ পূজা কৰে। এই পূজাৰ যাৱতীয় বিধি-ব্যৱস্থা মহিলাৰ মাজতে সীমাবদ্ধ। কাতিকা পূজা বা হুদুম পূজাৰ অনুষ্ঠান পুৰুষৰ বাবে নিষিদ্ধ। কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ মাজত প্ৰাচীন আৰ্যভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ পূজা এতিয়াও চলি আহিছে। কোচ-ৰাজবংশীৰ ‘মাৰাই’ আৰু বৰোৰ ‘খেৰাই’ৰ মাজত বিশেষ মিল আছে। কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ মাজত দেৱতাৰ পূজাতকৈ দেৱীৰ পূজা বেছিকৈ দেখা পোৱা যায়।

অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ কৃষিকেন্দ্ৰিক পূজা-উৎসৱৰ তুলনাত কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ কম। তথাপি তেওঁলোকৰ কৃষিকৰ্মৰ লগত জড়িত এক উৎসৱ হ’ল ‘কাতিগাছা’। কাতি মাহৰ দোমাহীক কোচ-ৰাজবংশীসকলে ‘কাতিগাছা’ হিচাপে পালন কৰে। তেওঁলোকৰ প্ৰধান জীৱিকা যিহেতু কৃষি সেয়ে ধানক তেওঁলোকে লক্ষ্মী দেৱী জ্ঞান কৰে। কাতি মাহত ধানৰ পথাৰত গছা অৰ্থাৎ বস্তি জ্বলাই পালন কৰে বাবে ‘কাতি গাছা’। কাতিগাছাত ঔটেঙাৰ খোলত বনিজ জ্বলোৱা আৰু তুলসী তলত নকৈ কাটি অনা বাঢ়নীক দেৱী জ্ঞান কৰি পূজা দিয়াৰ নিয়ম আছে। কিছুমান ঠাইত ‘কাতিগাছা’ৰ দিনৰ পৰা গোটেই

কাতি মাহটোতে আকাশবন্তি জ্বলোৱা নিয়ম আছে। তেওঁলোকে কাতিমাহক ধৰ্ম মাহ হিচাপে জ্ঞান কৰে।

কোচ-ৰাজবংশীসকলে ভাদ মাহৰ পূৰ্ণিমাত 'হট্টাকি' পালন কৰে। তেওঁলোকে ভাদ মাহৰ চন্দ্ৰৰ পোহৰক কলংক জ্ঞান কৰে। চন্দ্ৰই পাপ কৰাৰ কাৰণে গাত চন্দ্ৰকলংক আছে আৰু তাৰ পোহৰ মানুহৰ গাত পৰিলে তেওঁলোকো কলংকিত হোৱা বুলি ভাবে। সেয়ে তেওঁলোকে 'হট্টাকি' বা 'নষ্টচন্দ্ৰ' পালন কৰি বেলেগৰ ঘৰত 'ময়নাৰ ফল' দলিয়ায় আৰু গৃহস্থই গালি দিলে কলংক বা পাপ মোচন হয় বুলি ভাবে। তেওঁলোক এই হট্টাকিত নিশি জাগৰণ কৰে।

'অৰিমাগা' কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ আন এক উৎসৱ। আঘোণ মাহৰ পূৰ্ণিমাত তেওঁলোকে অৰিমাগা পাতে। ঠাণ্ডা দিনত জুই পুওৱা অভ্যাসটো বা এলাহৰ দৰে শত্ৰুক নাশ কৰিবৰ বাবে গাঁৱৰ মানুহে লগ হৈ ঘৰে ঘৰে ভিক্ষা খোজে— ধান বা চাউল। তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্য অৰি অৰ্থাৎ শত্ৰুক দমন কৰি মানসিক উদ্দীপনাত সংঘবদ্ধভাৱে এই নিয়ম কৰিলে ঠাণ্ডা পলাবলৈ বাধ্য হ'ব অৰ্থাৎ অৰি পৰাহত হ'ব। 'অৰিমাগা' বা 'এউৰিমাগা'ত বিভিন্ন ধৰণৰ গীত-নৃত্য কৰে। গছপাত বা শুকান কলপাত বান্ধি ভালুক সাজি "অৰি অৰি, অৰিৰে মোহ ছোঁ, মোহ (ছয় ৰিপু) মাৰিবা যাংছে" আদি গীত 'অৰিমাগাত' গোৱা হয়।

কোচ-ৰাজবংশীসকলে 'দেমাসী' বা 'পুষণা' নামেৰে মাঘ মাহৰ দোমাহীও পালন কৰে। বছৰটোত দোমাহী ছয়টা পৰে। ইয়াৰে মাঘ আৰু বৈশাখৰ দোমাহী তেওঁলোকৰ বাবে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। মাঘৰ দোমাহী তেওঁলোকে তিনিদিনীয়াকৈ পালন কৰে। দোমাহীৰ আগদিনা (উৰুকাত) 'ঘৰবেৰা' বা 'গুৱা পাণ বান্দ' পৰ্ব তাৰপিছত যথাক্ৰমে প্ৰথম দিনা গৰুৰ দোমাহী, দ্বিতীয় দিনা মানুহৰ দোমাহী আৰু তৃতীয় দিনা চৰাই-চিৰিকতিৰ দোমাহী। এই দোমাহীত পিঠা, জলপান, কাৰাই, চিৰা আদি উপভোগ কৰে। মাঘৰ দোমাহীত তেওঁলোকে ভেলাঘৰ জ্বলায়। ফাগুন মাহৰ ফাকুৱাৰ সময়ত কোচ-ৰাজবংশীসকলে 'ধুলয়াযাত্ৰা' পালন কৰে।

কোচ-ৰাজবংশীৰ এক অন্যতম পৰ্ব হৈছে বিয়ুৱা বা সাত তিথি। এই উৎসৱ বছৰৰ প্ৰথম মাহ 'বৈশাখ'ত হয়। নতুন বছৰৰ শুভাৰম্ভৰ পৰা সাতদিন ধৰি নানা নীতি-নিয়ম, খাদ্যাখাদ্য আৰু কৰ্মৰে এই উৎসৱ পালন কৰে। এই উৎসৱত অসমীয়াৰ ব'হাগ বিহুৰ দৰে কিছুমান নিয়ম পালন কৰা দেখা যায়। তাৰ ভিতৰত প্ৰথম ব'হাগৰ পৰা সাত ব'হাগলৈ সপ্তৰস পান কৰাটো বিশেষ বিধি স্বৰূপ।

কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতিৰ এক অন্যতম দিশ হ'ল বিবাহ অনুষ্ঠান। পৰম্পৰাগতভাৱে তেওঁলোকে বিয়াত দৰা আৰু কইনাৰ বাবে বস্ত্ৰ আৰু গহনা-গাথৰি তৈয়াৰ কৰি লয়। বিয়াত দৰাই ১০ হাত দীঘল আৰু ১০ ইঞ্চি বহল পাগুৰী পৰিধান কৰিব লাগে। পূৰ্বতে এই পাগুৰী একে ৰাতিৰ ভিতৰত তৈয়াৰ কৰি উলিওৱা হৈছিল।

সৃষ্টি-পাতনিৰ গুঁম (অ+উ+ম) শব্দৰ লগত এই পাণ্ডৱীৰ দশ কলাৰ তত্ত্ব নিহিত হৈ আছে। যেনে ‘অ’ৰ পৰা উৎপত্তি হৈছে— (১) সৃষ্টি, (২) ঋদ্ধি, (৩) স্মৃতি, (৪) মেধা, (৫) কান্তি, (৬) লক্ষ্মী, (৭) ধৃতি, (৮) স্থিৰা, (৯) স্থিতি, (১০) সিদ্ধি। সেইদৰে ‘উ’ৰ পৰা— জ্বৰা, মালিনী, শান্তি, ঈশ্বৰী, ৰতি, কামিকা, বৰদা, আহ্লাদিনী, প্ৰীতি আৰু দীঘ। ‘ম’ৰ পৰা— তীক্ষ্ণ, বৌদ্ধী, ভয়, নিদ্ৰা, তন্দ্বী, ক্ষুৎ, ক্ৰোধিনী, ক্ৰিয়া, উৎকাৰী আৰু মৃত্যু উৎপত্তি হৈছে। মূৰত পাণ্ডৱী লোৱা মানে সেইদিনাৰ পৰা জীৱনৰ গুৰু দায়িত্ব পালন কৰা। আনহাতে কইনাই বিয়াত ‘পঞ্চৰঙী’ পাটানী, ডিঙিত ‘দোপাটা’ পিন্ধিব লাগে। বিয়াৰ আসনত কোচ-ৰাজবংশীৰ কইনাজনী জিলিকি থাকে। কইনাৰ ডিঙিত হাসা, পেণ্ডিচি, চন্দ্ৰহাৰ, বেচাহাৰ; কাণত ঝিৰি, টনা, ফুলকৰি, উপৰ কাণৰ বালি; নাকত নোত, নাকফুল, নলো; বাহুত কাটাবাজু, কংকন; হাতত খাৰু, মুঠাখাৰু, কাতিলা; ভৰিত ঠেংখাৰু; মূৰত সীতা-পাটি, আঙুলিত চিৰি আংঠি (শ্ৰী আংঠি) পিন্ধি ওলালে তেওঁলোকৰ জাতীয় সৌন্দৰ্যৰ পোহৰ বিকিৰিত হৈ পৰে।

কোচ-ৰাজবংশী মহিলাসকল সূতাকটা আৰু কাপোৰ বোৱাত পাকৈত। তেওঁলোক এড়ি পলু পুহি এৰি সূতা কাটিছিল। ৰন্ধন-কলা আৰু কৃষি-কৰ্মতো মহিলাসকলৰ সমানে পাৰদৰ্শিতা আছে।

কোচ-ৰাজবংশীৰ সংস্কৃতিৰ আন এক দিশ হ’ল জন্ম-মৃত্যুৰ আচাৰ বিধি। ল’ৰা জন্মিলে এদিনত আৰু ছোৱালী জন্মিলে চাৰিদিনত জাতক পেলোৱা নিয়ম তেওঁলোকৰ সমাজত আছে। এই জাতকৰ অশৌচ মাক-দেউতাক আৰু ঘৰৰ পৰিয়ালৰ মাজতে সীমাবদ্ধ থাকে। তেওঁলোকৰ সংস্কাৰমুখী কৰ্মবোৰ হ’ল— জাতকৰ্ম, নামকৰণ, অন্নপ্ৰাসন, চূড়াকৰণ, উপনয়ন, বিয়া আৰু মৃত্যুৰ সৎকাৰৰ বাবে কৰা শ্ৰাদ্ধ। এইবোৰ সাধাৰণতে বৈদিক সংস্কাৰেৰে পালন কৰে। অৱশ্যে কোচ ৰজাৰ আমোলৰ পৰাহে এনে হৈছে। এই জনগোষ্ঠীৰ মানুহ মৰিলে শ্মশানত জুইৰে সৎকাৰ কৰে। প্ৰথমে চাঙি সাজি শ্মশানলৈ নিয়ে। এই যাত্ৰাত এটা খেৰৰ জুমুঠি লৈ যায়। মৃত ব্যক্তি শ্মশানলৈ নিওঁতে মূৰটো পিছফালে আৰু ভৰি আগফালে কৰি নিয়ে; যাতে মৃত ব্যক্তিৰ চিৰবিদায়ৰ সময়ত ঘৰৰ ফালে দৃষ্টি নপৰে। এঁৱা সূতাৰ টুকুৰা বাটে বাটে পেলাই যায়। চিতাত পুৰুষ হ’লে ন থাক (খলপ) আৰু মহিলা হ’ল সাত থাক খৰি দি সজায়। বিধি অনুযায়ী এই কৰ্মৰ পিছত দহদিনৰ দিনা দহা আৰু এঘাৰ বা তেৰদিনত শ্ৰাদ্ধ কৰি মৎস্যস্পৰ্শ কৰে। দহাত মুগুন অপৰিহাৰ্য।

কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ লোকসাহিত্যৰ ভঁৰালো চহকী। আধ্যাত্মিকমূলক, প্ৰেম-প্ৰীতিমূলক, আখ্যানমূলক, পূজা-পাতলসংক্ৰান্তীয় প্ৰায় কুৰিৰো অধিক প্ৰকাৰৰ লোকগীত এই জনগোষ্ঠীৰ এক অলিখিত সাহিত্যৰ ইতিহাস হৈ আছে। চৰ্যাগীতৰ ভাষা আৰু ৰাগৰ নিদৰ্শন কোচ-ৰাজবংশীৰ গীত-মাতত পোৱা যায়। ফকৰা-যোজনা, যাদু-মন্ত্ৰ আৰু সাধুকথাই এই দিশটোক আৰু অধিক সবল কৰি তুলিছে। বিষহৰি, কাতিকা পূজা, শীতলা

পূজা আদি কৃষ্টিয়ে যিদৰে জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছে সেইদৰে কুশান নৃত্য-গীত, গোৱালিনী নৃত্য, হাতী মাউতৰ গীত, মৈশালগীত নামেৰে জনাজাত ভাওয়াইয়া-চটকা আদিও অসমীয়া সমাজে আদৰি লোৱাটো আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত প্ৰদৰ্শনৰ সুবিধা লাভ কৰাটোৱে কোচ-ৰাজবংশীৰ কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ সাতামপুৰুষীয়া ঐতিহ্যকে আকৌ এবাৰ প্ৰতিপন্ন কৰিছে। প্ৰাক্-শংকৰী, শংকৰী আৰু উত্তৰ-শংকৰী যুগৰ সাহিত্যসমূহত প্ৰতিফলিত লোকজীৱনৰ চানেকি কোচ-ৰাজবংশীৰ লোকজীৱনতো বিদ্যমান।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

অসমৰ কোন কোন অঞ্চলত কোচ-ৰাজবংশী লোকসকলৰ বাসস্থান আছে?

(৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৪.৪ কলিতা জনজাতি

আপোনালোকে জানে যে, অসমৰ সৰ্বত্ৰতে বসতিস্থল থকা প্ৰাচীন থলুৱা জনগোষ্ঠীসকলৰ ভিতৰত কলিতাসকলো অন্যতম। এই লোকসকল অঞ্চলভেদে কলিতা, কোলিতা, কুলতা, কোলতা প্ৰভৃতি নামেৰে পৰিচিত। এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখনীয় যে, ওড়িশাৰ অন্তৰ্গত সম্বলপুৰ, বোলাই গড় আদিত কলিতাসকল কোলিতা, কোলতা, কুলতা, কুলিতা ইত্যাদি ভিন্ন ৰূপত পৰিচিত বুলি বাণীকান্ত কাকতিয়ে উল্লেখ কৰি কৈছে। ওড়িশাৰ অন্তৰ্গত বোলাই গড়, সম্বলপুৰ প্ৰভৃতি ঠাইত বসবাস কৰা কলিতাসকলৰ আবয়বিক লক্ষণ অসমৰ কলিতাসকলৰ সৈতে একে বুলি নৃতাত্ত্বিক পণ্ডিতসকলে মতপ্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁলোক তাম বৰণীয়া আৰু দেহৰ গঠন আৰ্যসকলৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। কালিৰাম মেধিয়ে তেওঁৰ এটি প্ৰবন্ধত নেপালৰ টন্স উপত্যকা আৰু জৌমস বাৰাৰত কলিতা জাতিৰ অৱস্থিতিৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

বুৰঞ্জী আৰু কিস্বদন্তিৰ আধাৰত পণ্ডিতসকলে মত প্ৰকাশ কৰে যে, কলিতাসকল পশ্চিমৰ বিহাৰ, মধ্যপ্ৰদেশ আদিৰ পৰা অহা। শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে এটি কিস্বদন্তিৰ আধাৰত পুৰণিকালত হিমালয়ৰ দাঁতিত কলিতা জাতিয়ে ৰাজত্ব কৰিছিল বুলি উল্লেখ কৰি গৈছে। পুৰণি সাহিত্যত এনে প্ৰসঙ্গৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটিছে। ‘কথা গুৰুচৰিত’ত ভবানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ বংশাৱলী প্ৰসঙ্গত কলিতা দেশৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

“এতিয়া ভনিপুৰ আতাৰ চৰিত্ৰ। আতাৰ আদি কলিতাদেশত। কলা কলিতাৰ গৃহ আছিল। চেকখাম-হাট-জিলৈ গ্ৰামে। তানে পুত্ৰ বাসুদেৱ। তানে পুত্ৰ হৰিদেৱ। তানে বেটা শংকৰদাস। ....বৈমাতৃ বিহালে নৰদেৱে সত্যম নামে হৰি বৰ কলিতা গৃহৰ।”

এসময়ত কলিতাসকলে বৌদ্ধমত অনুসৰণ কৰিছিল বুলি পণ্ডিতসকলে মতপ্ৰকাশ কৰিছে। এসময়ত কলিতাসকলে কোচসকলৰ পুৰোহিতৰ কাম কৰিছিল।

অৱশ্যে তেওঁলোকৰ গুৰুৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত ধৰ্মমত কি আছিল, সেই বিষয়ে সঠিকভাৱে জনা নাযায়। সেয়া ব্ৰাহ্মণসকলৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত হিন্দু মততকৈ যে পৃথক আছিল, সেইটো সহজেই অনুমেয়। পৰৱৰ্তী কালত ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিতৰ বাবে কলিতাসকলৰ আধিপত্য কমি আহিবলৈ ধৰিলে। পিছত তেওঁলোকে হিন্দুমত গ্ৰহণ কৰে।

বৌদ্ধ জাতকতো উপাধি হিচাপে ‘কোলিত’ শব্দৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। বুদ্ধদেৱৰ প্ৰধান ব্ৰাহ্মণ শিষ্য মোস্‌গলানৰ উপাধি আছিল ‘কোলিত’। তেওঁৰ জন্মস্থান মগধ ৰাজ্যৰ কুলিক নামৰ গাঁৱত। অৱশ্যে এই ‘কুলিক’ বা ‘কুলিত’ শব্দৰ সৈতে কলিতা জাতিৰ কোনো সম্বন্ধ নাই।

কলিতাসকল মূলতঃ কৃষিজীৱী; তেওঁলোকে জলসিঞ্চন পদ্ধতি অৱলম্বন কৰি অধিক কৃষি-শস্য উৎপাদন কৰিছিল আৰু তেওঁলোকৰ অৱস্থাও সচল আছিল বুলি হাণ্টাৰ চাহাবে ‘দি ইম্পেৰিয়াল গেজেটিয়াৰ অব ইণ্ডিয়া’ (১৮৮৫) নামৰ গ্ৰন্থত উল্লেখ কৰি গৈছে। অসমৰ কলিতাসকলো মূলতঃ কৃষিজীৱী।

‘কালিকা পুৰাণ’ত পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত জলপাইগুৰি জিলাত জামদগ্ন্যৰ ভয়ত আত্মগোপন কৰি থকা গুপ্ত ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ উল্লেখ পোৱা যায়। বিজলেই ‘Tribes and Castes of Bengal’ত বঙ্গদেশৰ খেন বংশৰ খেনজাতিৰ লোকসকলেই অসমৰ কলিতা বুলি মতপ্ৰকাশ কৰিছে। (Vol. I, P.489)। ইতিহাসেও প্ৰমাণ কৰে যে কমতাৰ ৰজা নীলধ্বজ খেনবংশী আছিল আৰু এতিয়াও এই বংশৰ লোক ৰংপুৰ জিলাত বসবাস কৰে।

কলিতাসকলৰ ভিতৰত বৰকলিতা আৰু সৰুকলিতা নামৰ দুটি শ্ৰেণীৰো উল্লেখ আছে। ‘কথা গুৰুচৰিত’ত ভবানন্দ ঠাকুৰ আতাৰ বিয়াৰ প্ৰসঙ্গত বৰ কলিতা (সজ কলিতা)ৰ উল্লেখ পোৱা যায়। বৰকলিতাসকল বংশগতভাৱে কলিতা কুলত জন্ম হোৱা মানুহ। আনহাতে কলিতাসকলৰ লগত কলিতা দেশৰ পৰা অহা মানুহবোৰেই সৰুকলিতা।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্তত উল্লেখ কৰিছে কলিতা নামে জাতি এটিয়ে ভাৰতৰ মধ্যদেশৰ পৰা পূৰ, পশ্চিম, উত্তৰ, দক্ষিণফালে যাত্ৰা কৰে। আওচৰীয়া ঠাইত আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰাৰ কাৰণে আন জাতিৰ লগত মাৰ নগৈ তেওঁলোক নিজৰ নামেৰে অস্তিত্ব ৰাখি আছে। অসমৰ ফালে যিটো শাখা ঢাল খায়, তেওঁলোকৰ অতি প্ৰবল আৰু বিশিষ্ট আছিল, সেই কাৰণে আগৰ দিনৰ অসমবাসীসকলক কলিতা আৰু আন জাতি বুলি ভাগ কৰা হৈছিল। তেওঁলোক পৌৰোহিত্য, ৰাজ্য পতা আদি কাম কৰাটো উল্লেখ আছে।

‘কালিকাপুৰাণ’, ‘যোগিনীতন্ত্ৰ’, ‘মঞ্জুশ্ৰীমূলকল্প’ প্ৰভৃতি গ্ৰন্থত প্ৰাচীন কামৰূপত অৱস্থিত কোলনগৰ আৰু কলবংশৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

সৰহভাগ পণ্ডিতেই কলিতাসকল পূৰ্বতে বৌদ্ধ মতাৱলম্বী আছিল বুলি উল্লেখ কৰিছে। ইতিহাসৰ পৰা জনা যায় যে, অষ্টম শতাব্দীৰ বঙ্গৰ পালবংশীয় ৰজাসকলৰ

দিনত কামৰূপলৈ কলিতা পণ্ডিত অনা হৈছিল। অৱশ্যে কলিতাসকল কেতিয়া অসমলৈ প্ৰব্ৰজিত হয়, সেই বিষয়ে সঠিকভাৱে একো ক'ব পৰা নাযায়। মনকৰিবলগীয়া যে, পুৰণি কামৰূপৰ উত্তৰে তিব্বত, দক্ষিণে সমটত (পূৰ্ববঙ্গ), পশ্চিমে পুণ্ড্ৰবৰ্দ্ধণ আদি ঠাইত বৌদ্ধ বিহাৰ আৰু সংঘ আদি প্ৰতিষ্ঠাৰ যোগেদি বৌদ্ধধৰ্মই প্ৰসাৰ লাভ কৰিছিল যদিও হিউয়েন চাঙৰ সময়লৈকে অৰ্থাৎ সপ্তম শতিকালৈকে অসমত এটিও বৌদ্ধ বিহাৰ প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ সম্ভেদ পোৱা নাযায়। কিন্তু, গোপনে মানুহৰ মাজত বৌদ্ধধৰ্মই জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছিল বুলি ভবাৰ খল যথেষ্ট পৰিমাণে আছে। বেডেন পাওয়েলে উল্লেখ কৰিছে যে, হিন্দুৰজাৰ উৎপীড়ন সহ্য কৰিব নোৱাৰি বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী কলিতাসকল চৌদিশে সিঁচৰতি হৈ পৰে। বিভিন্ন ঐতিহাসিক তথ্য বিশ্লেষণ কৰি বাণীকান্ত কাকতিয়ে খ্ৰীষ্টীয় দুশৰ পৰা পাঁচশ শতাব্দীৰ ভিতৰতেই কলিতাসকল কামৰূপলৈ আহে বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে।

কলিতাসকলৰ দ্বাৰা অনুসৃত বৌদ্ধধৰ্মৰ সহজযান পন্থাৰ সৈতে জড়িত দেহতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় গীতসমূহে তেওঁলোকৰ ধৰ্মমতৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে। কলিতাসকলৰ লগতে সেইসময়ত অসমৰ কৈৱৰ্ত সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলো বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী আছিল। তেওঁলোকৰ আমোলতে অসমত বিভিন্ন বৌদ্ধ দেৱ-দেৱীৰ মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। কামৰূপৰ উগ্ৰতাৰা, হয়গ্ৰীৱ, কৰ্মনাশা, জনাৰ্দন প্ৰভৃতি মূলতঃ বৌদ্ধ তীৰ্থস্থান বুলি বাণীকান্ত কাকতিয়ে উল্লেখ কৰিছে। যোগিনীতন্ত্ৰতো জনাৰ্দন মূৰ্ত্তিক 'কলৌ বৌদ্ধৰূপিণম' বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে। অৱশ্যে অসমৰ বিভিন্ন স্থানত আৱিষ্কৃত স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য আৰু শিলালিপি আদি প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমলসমূহ, কলিতা সম্পৰ্কীয় লিপিবদ্ধ মূল সংস্কৃত গ্ৰন্থাৱলী আৰু বিদেশী পণ্ডিতসকলৰ লগতে বিদেশী ভ্ৰমণকাৰীসমূহৰ আদিৰ আধাৰত কলিতা জাতি সম্পৰ্কে গৱেষণাৰ যথেষ্ট অৱকাশ আছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা যায় যে, অসমৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক ইতিহাসত কলিতাসকলে বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। কলিতাসকল আৰ্যমূলীয় ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ অন্তৰ্গত আৰু তেওঁলোক আছিল মূলতঃ কৃষিজীৱী। কৃষিৰ লগে লগে ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্মৰ বাহিৰত থকা তদানীন্তন বিভিন্ন গোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ পৌৰোহিত্যৰ সৈতেও কলিতাসকল জড়িত হৈ আছিল। মুঠতে নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধৰ্মৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱৰ পূৰ্বলৈকে, পঞ্চম শতিকা মানৱপৰা পঞ্চদশ শতিকামানলৈকে অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক দিশত কলিতা জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে বিশেষ প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ কৰিছিল বুলি স্পষ্টভাৱে ক'ব পাৰি।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) কলিতা জাতিৰ আদি বাসস্থান ক'ত আছিল? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....

(২) কলিতাসকল মূলত কি ধৰ্মত বিশ্বাসী? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৪.৫ নাথ-যোগী সম্প্ৰদায়

আমি আটায়ে জানো যে, বিভিন্ন জাতিগোষ্ঠী আৰু ধৰ্ম সংস্কৃতিৰে পৰিপূৰ্ণ ভাৰতবৰ্ষ এচিয়া মহাদেশৰ ভিতৰতে এখন উল্লেখযোগ্য দেশ। এই ভাৰতবৰ্ষৰে অবিচ্ছেদ্য অংগ স্বৰূপ ‘অসম’ নানা জাতি, ধৰ্ম, ভাষা, সংস্কৃতিৰ মিলন ভূমি। এনে বহু জাতি, এনে বহু ধৰ্ম অথবা এনে বহু সংস্কৃতিৰ ভিতৰত ‘নাথ-যোগী’সকলৰ নামো এৰিব নোৱাৰা। অৱশ্যে-নাথ-যোগী নামৰ এই জাতিটোক জাতি বোলাতকৈয়ো ‘এটা ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায়’ বোলাতোহে অধিক যুক্তিযুক্ত। “কিয়নো এই ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায়টোৰ মূল লক্ষ্য সাধনাৰ জৰিয়তে সৰ্বব্যাপী পৰমপুৰুষ দেৱাদিদেৱ শিৱ মহাদেৱৰ চৰণ লাভ আৰু মোক্ষপ্ৰাপ্তি।” দ্বিতীতে জাতিটো জন্মসূত্ৰে শৈৱ (এই বিষয়ে যথাস্থানত আলোচনা কৰা হৈছে)। শিৱ মহাদেৱ তেওঁলোকৰ আদি আৰু পৰম গুৰু। কোৱা হয় “নাথ ধৰ্ম ঈশ্বৰবাদী; শিৱকেই ‘পৰমপদ’ বা ‘পৰমেশ্বৰ’ বুলি আভিঞ্জান কৰা হয়।” গতিকে নাথ সম্প্ৰদায়টোত ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায় বুলি কোৱাটোহে যুক্তিযুক্ততা বেছি।

‘নাথ’ সম্প্ৰদায়টোৰ ইতিবৃত্ত সম্বন্ধে ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্যত যিবোৰ ঐতিহাসিক সমল তথা লিখিত নিদৰ্শন অথবা জনশ্ৰুতি, কিংবদন্তি প্ৰচলিত আছে সেইবোৰৰ পৰা জাতিগোষ্ঠীটোৰ ঐতিহ্যপূৰ্ণ ইতিহাস, ধৰ্মতত্ত্ব অথবা ধৰ্মসাধনা সম্বন্ধে তত্ত্বগধূৰ কথা জানিব পৰা যায়। তদুপৰি নাথ ধৰ্মৰ ইতিহাস যে অতি প্ৰাচীন সেই সম্পৰ্কেও এনে গ্ৰন্থসমূহে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱায়। স্মৰণাতীত কালৰে পৰা আফগানিস্থান, তিব্বত, ৰাছিয়া আদি দেশত ‘নাথ-যোগী’ৰ অলৌকিক প্ৰভাৱৰ বিভিন্ন কাহিনী পোৱা যায়। প্ৰাক-বৈদিক যুগৰ পৰাই এই সম্প্ৰদায়টোৱে ভাৰতবৰ্ষৰ ধৰ্ম, জ্ঞান, আদৰ্শ, ভাষা, সাহিত্য আদিৰ নিয়ন্ত্ৰণ কৰি অহাৰ লগতে সম্প্ৰদায়টোৰ স্মৃতিবিজড়িত শৈৱস্থান, যোগাশ্ৰমসমূহ আৰু যোগদৰ্শন আদিয়ে সম্প্ৰদায়টোৰ জীৱন্ত সাক্ষ্য আজিও বহন কৰি আহিছে।

‘নাথ’ আৰু ‘যোগী’ দুটা সুকীয়া শব্দ হ’লেও দুয়োটাৰে অঙ্গাঙ্গী সম্বন্ধ বিদ্যমান। ধৰ্মটোৰ নাম ‘নাথ’; নাথ ধৰ্মটোৰ বন্ধকসকল ‘যোগী’। পিচলৈ সেয়ে নাথ বুলিলে যোগী আৰু যোগী বুলিলেও নাথ একেটা অৰ্থকে সমান্তৰালভাৱে বুজোৱা হ’ল। “যোগ সাধক সম্প্ৰদায় বাবেই যোগী জাতি নামে পৰিচিত হোৱা এই জাতিটোৰ ধৰ্মও যোগৰ ওপৰত অৱধাৰিত যোগধৰ্ম বা নাথ ধৰ্ম।” “শাৰীৰিক, মানসিক, আধ্যাত্মিক আৰু নৈতিকভাৱে সুস্থ জীৱন যাপন কৰি মানৱ জীৱনক চৰম লক্ষ্যৰ পিনে আগুৱাই নিয়াৰ যি বৈজ্ঞানিক পদ্ধতি তাকে নাথ-যোগ বা নাথধৰ্ম বোলা হয়” নাথ-ধৰ্ম মতে “শিৱই

হ'ল সৃষ্টি-স্থিতি-লয়ৰ গৰাকী; তেওঁ সৰ্বনিয়ন্তা, সৰ্বব্যাপ্ত, সৰ্বজ্ঞ, অনন্ত শক্তি; সেই শক্তিৰ লগত যুক্ত হৈ আছে— ক্ষিতি, অপ, তেজ, মৰুৎ, ব্যোম আৰু ইন্দ্ৰিয়গ্রাহ্য উপাদান। যেনে— শব্দ, স্পৰ্শ, ৰূপ, ৰস, গন্ধ। জীৱৰ পঞ্চভূতী দেহত থকা এই শক্তিসমূহৰ দ্বাৰা যথার্থ ফল লাভ কৰাই নাথ সাধনাৰ লক্ষ্য।”

‘নাথ’ শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ হ'ল— প্রভু, অধিকাৰ, গৰাকী, বক্ষক, স্বামী ইত্যাদি। পণ্ডিতসকলৰ ধাৰণা ‘নাথ’ শব্দৰ অৰ্থ পালন কৰা। ৰাজগুহ্যৰ মতে ‘না’ শব্দৰ অৰ্থ ‘অনাদি ৰূপ’ আৰু ‘থ’ শব্দৰ অৰ্থ ‘স্থাপন কৰা’। গতিকে নাথ ধৰ্মৰ অৰ্থ সেই অনাদিধৰ্ম, যি ত্ৰিভূৱনৰ স্থিতিৰ কাৰণ। অন্যমতে ‘না’ শব্দৰ অৰ্থ ‘মোক্ষ দায়ক নাথব্ৰহ্ম’ আৰু ‘থ’-ই অজ্ঞানতাৰ স্থগিতকৰণক বুজাইছে। গতিকে অজ্ঞানতাৰ পৰিসমাপ্তি ঘটাই নাথব্ৰহ্মৰ সাক্ষাত লাভত যি সহায় কৰে সেয়ে নাথ—

শ্ৰীমোক্ষদানদক্ষত্বাৎ নাথব্ৰহ্মানুবোধনাত্।

স্থগিতজ্ঞানবিভৱাত শ্ৰীনাথ ইতি গীৰতে।।

(শক্তিসংগমতন্ত্ৰ)

সংস্কৃত ব্যাকৰণবিদ পাণিনিয়ে ‘নাথ’ শব্দ অৰ্থ এনেদৰে দেখুৱাইছে :

‘নাধু-নাথুয়াআপতাহৈশ্বৰ্য্যশীঃ ইতি পাণিনিঃ।’ (ধাতুপাঠ)

অৰ্থাৎ য’ৰ পৰা ঐশ্বৰ্য, আশীৰ্বাদ, কল্যাণ আদি প্ৰাপ্তি হয় সেয়ে ‘নাথ’। নাথ-যোগীসকলৰ ধাৰণা শিৱই হৈছে সৃষ্টিৰ অধিকাৰী, মোক্ষদানকাৰী অথবা যাৰ হাতত জগতৰ কল্যাণ প্ৰাপ্তিৰ যোগ নিহিত হৈ আছে। সেয়ে নাথসকলৰ স্বৰূপত শিৱকেই তেওঁলোকে আদি গুৰু বা আদি নাথ শিৱক মূল দেৱতা বা শক্তি হিচাপে মানি আহিছে।

জাতি সৃষ্টিৰ পূৰ্বে পৰা ভাৰতবৰ্ষত ‘নাথ’ এটা ধৰ্ম আৰু নাথ-যোগীসকল এটা ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায় হিচাপে চিহ্নিত হৈ আহিছে। এই সম্প্ৰদায়টোৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে বৈদিক কাহিনী, জনশ্ৰুতি, প্ৰবাদ বচন পোৱা যায়; যিবোৰ বিভিন্ন শাস্ত্ৰীয় গ্ৰন্থত উল্লিখিত হৈ আছে। তাৰে কেইটামান উৎপত্তি বিষয়ক কাহিনী তলত আলোচনা কৰা হ'ল :

(ক) ‘গোৰক্ষ-বিজয়’ পুথিৰ মতে আদ্যা শক্তিৰ (মহামায়া) শৰীৰৰ বিভিন্ন অঙ্গৰপৰা আদি নাথ (প্ৰথম নাথ বা শিৱ), মীননাথ, গোৰক্ষনাথ, কানুপা নাথ, হাড়িপ নাথৰ জন্ম হয় আৰু তেওঁলোকৰ পৰাই নাথ সম্প্ৰদায় জন্ম হয়। গোপীচাঁদ সন্যাস পুথিত (পৃঃ ৬) সদাশিৱৰ বিভিন্ন অঙ্গৰ পৰা নাথসকলৰ জন্ম বৃত্তান্তৰ উল্লেখ আছে।

(খ) ‘ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্ত পুৰাণ’ৰ মতে বিধাতা পুৰুষে বিশ্ব সৃষ্টি কৰি গৈ থাকোঁতে ক্ৰোধবশতঃ ললাটৰপৰা একাদশ ৰুদ্ৰৰ জন্ম হয়।

(গ) ‘জাতি কৌমুদী’ বা ‘জাতিবিবেক’ গ্ৰন্থমতে ব্ৰাহ্মণীৰ গৰ্ভত শিৱৰ ঔৰষত ‘নাথ’ উৎপন্ন হয়। বৃদ্ধ শতাতপ সংহিতাত উক্ত আছে যে সাক্ষাৎ মহাদেৱৰ সন্তান যোগীৰ শিৱৰগোত্ৰ। এওঁলোকেই ‘যোগী-নাথ’ নামে যোগীজাতি হৈছে।

(ঘ) মহাবিৰাট তন্ত্ৰমতে—

অৱধূতো হহং সাক্ষাৎ সত্যং বৰাননে ।

তদ্জাতো যোগীবংশশচ সৰ্ব্বেষাং পৰমোত্তমম্ ॥

অৰ্থাৎ মহাদেৱে পাৰ্বতীক কৈছে যে, তেওঁৰেই সাক্ষাৎ অৱধূত । তেওঁৰপৰা উৎপত্তি হোৱা যোগীবংশ আন সকলো বংশতকৈ শ্ৰেষ্ঠ ।

(ঙ) চন্দ্ৰাদিত্য পৰমাগম নামৰ এখন পুৰাণি সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ এটি কাহিনীমতে সত্যযুগত 'সুধন্বা' নামে এজন ধাৰ্মিক ৰজাৰ কন্যা সূৰ্যৱতীৰ প্ৰবল ইচ্ছা জন্মিল মহাদেৱক স্বামীৰূপে পাবলৈ । পিতৃৰ কথামতে সূৰ্যৱতী ধ্যানস্থ হ'ল । মহাদেৱে এই কথা জানি পদুমৰ পাতত বীৰ্য স্থাপন কৰিলে । মহাদেৱৰ বীৰ্য স্থাপিত পদুমৰ পাতৰ পানী খাই সূৰ্যৱতী গৰ্ভৱতী হয় আৰু যোগীনাথ নামে এটি পুত্ৰ সন্তানৰ জন্ম দিয়ে । এই যোগনাথৰ পৰাই নাথ-যোগীজাতিৰ উৎপত্তি হয় । পাৰ্বতীয়ে উক্ত জাতিৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে জানিব বিচৰাত মহাদেৱে এই কাহিনী শুনায় ।

(চ) গোপাল ভট্টৰ বঙ্গাল চৰিত পুথিত ব্ৰহ্মাৰ কপালৰ পৰা নাথ সিদ্ধসকলৰ জন্মৰ কথা উল্লেখ আছে ।

অকল ইয়ে নহয়, কৌলজ্ঞান নিৰ্ণয়, হাড়মালা আগম সংহিতা, পদ্ম পুৰাণ, নাৰদ পুৰাণ, স্কন্দপুৰাণ, মৎস্যেন্দ্ৰ নাথ চৰিত ইত্যাদি নানা গ্ৰন্থত নাথ বা যোগী জাতিৰ উৎপত্তি বিষয়ক কাহিনীৰ উল্লেখ পোৱা যায় । কিন্তু যি গ্ৰন্থলৈকে নাচাওক কিয় 'নাথ-যোগী' জাতিৰ উৎপত্তিৰ অন্তৰালত শিৱ মহাদেৱ বা ব্ৰহ্মাৰ সম্পৰ্ক গভীৰভাৱে জড়িত হৈ থকা দেখিবলৈ পাওঁ ।

৪.৫.১ নাথ-যোগী জাতিৰ প্ৰকাৰভেদ

নাথ-যোগীসকলৰ মাজত জাতিভেদৰ কৃত্ৰিমতা লক্ষ্য কৰা নাযায় । সকলো সম্প্ৰদায়ৰ লোকেই নাথ ধৰ্মত দীক্ষিত হৈ নাথ হ'ব পাৰে । এইবিধ যোগী শিষ্যত্ব লাভ কৰি হোৱা যোগী । আনবিধ যোগী হ'ল কুলজাত যোগী । এইবিধ বংশানুক্ৰমে বা জন্ম সূত্ৰে যোগী । এই দুই প্ৰকাৰৰ প্ৰধান যোগীৰ উপৰি আৰু দুই প্ৰকাৰ যোগীৰ কথা প্ৰসঙ্গক্ৰমে উল্লেখ কৰিব পাৰি : ইয়াৰে এবিধ গৃহস্থী যোগী আৰু আনবিধ সংসাৰ ত্যাগী সন্ন্যাসী বা তপস্বী যোগী । মাধৱ কন্দলিৰ ৰামায়ণৰ অযোধ্যা কাণ্ডত আছে—

যোগীৰ কান্ধত কাণি বুলি যত

হাতে দোৱাদশ কাঠী ।

লৱৰস্তে লৱ ৰত্নে পাছ ছান্তে

হিয়া মানে গৈল ফাটি ॥

পাইলেক ভাগৰ ভোকোণ্ডা কাষৰ

সৱে পৰি গৈল খসি ।

মুখে শিৱ শিৱ সুমৰন্তে আতি

পলাইলা যত তপসী ॥

পদত বৰ্ণনা থকা কান্ধত কানি বুলি, কাষত ভোকোণ্ডা আৰু হাতত দোৱাদশ কাঠী লৈ শিৱ শিৱ বুলি সুঁৱৰি লৰৰি যোৱা যোগীসকল প্ৰকৃতৰ্থত গৃহস্থী যোগী যেন নালাগে। কিন্তু গুৰুচৰিত কথাত পোৱা বৰ্ণনা মতে, মাধৱদেৱে ডেকাবয়সত পিতা গোবিন্দগিৰি আৰু মাতা মনোৰমাৰে অন্নৰ সন্ধানত ঘূৰি ফুৰোঁতে মাধৱে “সেই কাচিকটা কাখৰে যুগীৰ গৃহতে সোমাল; সি পাট-পলু বাচিছে, চাইছে। বোলে বাপু, কি চোৱা? বোলে, পলুহে চাইছে। তোমালোকে মেলিব নাজানা।’ বোলে— ‘কেনেকৈনো মেলে?’ পাছে তিনিখন ডলা অনালে; তাতে বৰ, সৰু, মাজু বাচি দিয়ালে; পাতো সেইক্ৰম দিয়ালে; পলু চপ চপ কৰে পাত খাব লৈলে। গুৰু বোলে— এনেকৈ দিব লাগে, চা বৰৰ খচাত সৰু কত মৰিছে।’ সি বোলে— ‘পাট পলু পুহি এতমান হলু, তেও এনে বুদ্ধি নেজানোনে পা।’ এইবিধক গৃহস্থী যোগী বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

৪.৫.২ নাথ-যোগী সংস্কৃতিৰ চমু পৰিচয়

নাথ-যোগী সম্প্ৰদায় এটা সৰ্বভাৰতীয় ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায়। অসমত যুগ যুগ ধৰি বসবাস কৰি অহা নাথ-যোগী সকলো সৰ্বভাৰতীয় সম্প্ৰদায়টোৰে অঙ্গীভূত। সেয়ে ধৰ্মীয়, সাহিত্য সামাজিক পৰম্পৰা অথবা সাংস্কৃতিক দিশত ভাৰতৰ অন্য ঠাইৰ নাথসকলৰ সৈতে তেনে কোনো পাৰ্থক্য নাই।

সামবেদীয় নিয়মেৰে সকলো ক্ৰিয়াকাণ্ড সমাপন কৰা নাথ-যোগীসকল জন্মসূত্ৰে শৈৱ। মহাদেৱৰ প্ৰতি সাধাৰণ মানুহৰ যি ধাৰণা তাক আৰু অধিক সাধনা আৰু ভাৱনাৰে ভাৱোজ্জ্বল কৰি পৰম পুৰুষৰ প্ৰকৃত সাধক হোৱাৰ যি পৰম্পৰা তাক নাথসকলে যুগ যুগ ধৰি বক্ষা কৰি আহিছে। সেয়ে তেওঁলোকৰ মাজত ‘নাথ’ (গৰাকী) উপাধিৰ জৰিয়তে মহাদেৱৰ অস্তিত্ব আৰু ‘দেৱী’ উপাধিৰ জৰিয়তে দেৱী পাৰ্বতীৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰেৰে নিজতে আৰোপ কৰি ‘নাথ’ (পুৰুষসকলে) আৰু ‘দেৱী’ (মহিলাসকলে) উপাধি গ্ৰহণ কৰি আহিছে। অৱশ্যে বৰ্তমান অসমত প্ৰচলিত অন্য উপাধিও নাথ-সম্প্ৰদায়টোৰ মানুহে গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। তাৰে ভিতৰত মজুমদাৰ, ৰায়, দেৱনাথ, মহাজন, বৰা, চহৰীয়া, শইকীয়া, শৰ্মা, ভূঞা, চৌধুৰী, গোস্বামী, হাজৰিকা, চক্ৰৱৰ্তী আদিয়ে প্ৰধান।

সামবেদীয় নিয়ম অনুসাৰে নাথসকলে দশকৰ্ম কৰাৰ নিয়ম। সেই দশ কৰ্ম হ’ল : (১) গৰ্ভধান, (২) পুংসবন, (৩) সীমান্তোন্নয়ন, (৪) জাতকৰ্ম, (৫) নামকৰণ, (৬) নিষ্ক্ৰমণ, (৭) অন্নপ্ৰাসন, (৮) চূড়াকৰণ, (৯) উপনয়ন আৰু (১০) বিবাহ। পৰম্পৰাগত নিয়ম অনুসাৰে নাথ-যোগীসকলে কৃতকৰ সমাধি দিয়াৰ নিয়ম। অৱশ্যে এই নিয়ম সন্ধ্যাসী যোগীৰ বাহিৰে বাকী যোগীৰ মাজত বৰ্তমান শিথিল হৈ আহিছে। যোগীসকলৰ অশৌচ দহদিনীয়া হয়। জন্ম বা মৃত্যু দুয়োটাৰে অশৌচ দহদিনীয়াকৈ পালন কৰা হয়।

ৰেচম শিল্পত পাৰদৰ্শিতা অসমৰ নাথসকলৰ মাজত তাহানিৰে পৰা দেখা যায়। যি সময়ত নাথসকল বঙ্গদেশৰ পৰা অসমত আহি সোমাইছিল সেই সময়ত তেওঁলোকে

জীৱিকা নিৰ্বাহৰ পথ হিচাপে পলু পুহি, সূতা কাটি কাপোৰ বৈছিল। সম্প্ৰদায়টোৰ এক বৃত্তিত পৰিণত হৈছিল। ইয়াৰ বাবে তেওঁলোকক আন জাতিৰ মানুহে 'কাটনি' বুলিও পৰিচয় দিছিল। অসমত বহু কাটনি গাঁও দেখিবলৈ পোৱা যায়।

ইতিমধ্যে আমি ওপৰত উল্লেখ কৰি আহিছোঁ যে, নাথসকল শৈৱ। গতিকে তেওঁলোকে শিৱ পূজা কৰে। নিজ গৃহত শিৱ মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ উপৰি 'মহাশিৱৰাত্ৰি' তেওঁলোকে উলহ-মালহেৰে পালন কৰে। তদুপৰি গোবৰ্দ্ধনাথৰ পূজা, শীতলা পূজা, মনসা পূজা আদিও তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰচলিত। লোক উৎসৱৰ ভিতৰত মহাশিৱৰাত্ৰিৰ বাহিৰেও গোবৰ্দ্ধ অক্ষয় জয়ন্তী, গুৰু পূৰ্ণিমা, খিচড়ী উৎসৱ আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

নাথযোগীসকল শিৱভক্ত হোৱা সূত্ৰে নিয়মিত পূজা-অৰ্চনা কৰিবলৈ বিভিন্ন মঠ, মন্দিৰ, দেৱালয় সৃষ্টি কৰি লোৱাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। সেইসমূহৰ ভিতৰত গোৱালপাৰাৰ দুখনাথ শিৱমন্দিৰ, মৌন ধ্যানৰ স্থান যোগীঘোপা, নগাঁও জিলাৰ যোগীজানৰ মঠ আৰু শিৱলিঙ্গ বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ বাহিৰেও শিঙৰীৰ মহানাথ মন্দিৰ; গোৱালপাৰাৰ টুক্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ; ভোজমলা শিৱমন্দিৰ, বগুৱানৰ জগন্নাথ মন্দিৰ; কাছাৰৰ লক্ষ্মীটিলা দেৱালয়, নিমাতাদেৱীৰ মন্দিৰ আদি মঠ-মন্দিৰৰ সৈতে নাথ-যোগী লোক জড়িত থকা বুলি জনা যায়।

গতিকে দেখা যায় যে, প্ৰাচীন কালৰে পৰা 'নাথ' নামৰ এই ধৰ্ম সম্প্ৰদায়টোৱে অসমৰ মাটি, পানী, বায়ুৰ পৰশত সামাজিক, ধাৰ্মিক আৰু সংস্কৃতিৰ বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰি বৃহত্তৰ অসমৰ সোণালী ঐতিহ্য জীয়াই ৰাখিবলৈ সক্ষম হৈছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

নাথ-যোগীসকলৰ ধৰ্মীয় পৰিক্ৰমা সম্পৰ্কে ধাৰণা কি? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

8.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া জাতি-সত্ত্বা গঠন আৰু সংস্কৃতিৰ পৰিপুষ্টিত কোচ-ৰাজবংশী, কলিতা, নাথ আদি জনগোষ্ঠীৰ অৰিহণা অনস্বীকাৰ্য। এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ ধৰ্মীয়, সামাজিক ৰীতি-নীতিসমূহে অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰভূত প্ৰভাৱ পেলাইছে। এই বিভাগটিত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ নৃতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্যসমূহৰ লগতে বিভিন্ন সাংস্কৃতিক দিশসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহে কেনেদৰে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপুষ্টিত অংশ লৈছে সেই বিষয়েও সম্যকভাৱে ইয়াত উনুকিওৱা হৈছে।

8.9 আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ২) বাঁশ পূজা কি? কোন জনগোষ্ঠীয়ে কি উদ্দেশ্যে এই উৎসৱ পালন কৰে, বিৱৰি লিখক।
- ৩) কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত দাঙি ধৰি অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ তেওঁলোকৰ বৰঙণি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৪) আৰ্যমূলীয় ক্ষত্ৰিয় হিচাপে অসমৰ কৃষি শিল্প আৰু সমাজ জীৱনতলৈ কলিতাসকলৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৫) অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ নাথ-যোগীসকলৰ বৰঙণি কেনেধৰণৰ? এইবিষয়ে এটি চমু সমীক্ষা আগবঢ়াওক।
- ৬) ৰেচম শিল্পতলৈ নাথ-যোগীসকলৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৭) ভাৰতীয় চিকিৎসা বিদ্যাতলৈ নাথ-যোগীসকলে আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৮) চমুটোকা লিখক—
বাঁশী পুৰাণ, কুশান গাওন, এউৰি মাগা, বিয়ুৱা, গোৰক্ষ বিজয়, কলিতা, জাতিৰ ইতিবৃত্ত, মহাশিৱৰাত্ৰি, গোৰক্ষ নাথৰ পূজা, খিচড়ী উৎসৱ।

8.8 প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Books)

কাকতি, বাণীকান্ত	:	পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
গগৈ, লীলা	:	অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	:	অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
—	:	বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ	:	অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
চান্দাৰ, আব্দুচ	:	সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
তেৰাং, ৰংবং	:	সমস্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	:	চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভূবনমোহন (সম্পা)	:	অসমীয়া জাতি ইতিবৃত্ত,
দেউৰী, মনেশ্বৰ	:	মৰিগাঁও জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
নাথ, ৰাজমোহন	:	গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	:	বৰো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	:	অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নাথ, ভৰকান্ত	:	নাথযোগী সংবাদ, ১৯৯৫

নেওগ, মহেশ্বৰ	ঃ	পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
—	ঃ	পবিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
পাদুন, নাহেহ্ৰ	ঃ	অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	ঃ	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
—	ঃ	কাৰ্ব্বি সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ এচৰেঙা, ১৯৮২
বৰা, প্ৰশান্ত	ঃ	নাথ ধৰ্ম-দৰ্শন আৰু সংস্কৃতি, ২০০৫
বৰুৱা, অতুলচন্দ্ৰ	ঃ	মনসাকাব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ	ঃ	অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
—	ঃ	অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ (সম্পা)	ঃ	অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদ চন্দ্ৰ (সম্পা)	ঃ	অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
—	ঃ	অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
ৰাভা, হাকাচাম, উপেন	ঃ	অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ	ঃ	অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
শৰ্মা, শশী	ঃ	অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
শৰ্মা, হেমন্ত কুমাৰ	ঃ	অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
সৰকাৰ, হৰিমোহন	ঃ	বহুৰঙী গীতৰ আঁচলত, ১৯৬৫
হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ	ঃ	উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
—	ঃ	উৎসৱৰ বংচ'ৰা, ১৯৬৩
হাজৰিকা, পৰীক্ষিত	ঃ	চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা)	ঃ	সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
AIRTSC	ঃ	Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Case Study, 1994.
Ali, ANM Irsad	ঃ	Adoptation among the Bodo Kacharis, 1973
Buzarbarua, M	ঃ	Social and Cultural life of the Mishing of Assam, 1991
Bakht, Humayan	ঃ	A Sociological Study of Bodo Movement, 1989
Barkakati, S. N.	ঃ	Tribal Folktales, 1971
Baruah, H. C.	ঃ	Marriage Customs of the People of Assam, 1895
Barua, B. K.	ঃ	A Cultural History of Assam, 1969
Baruah, K. L.	ঃ	Early History of Kamrupa, 1966
Chetterjee, S. K.	ঃ	Kirat-Jana-Krti, 1974

- Choudhury, P. C.   ⋈   The History of Civilization of the People of Assam, 1966
- Croke, William   ⋈   The People, Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Das, J   ⋈   Folklore of Assam, 1973
- Datta, B. N. (at.al.,ed.)   ⋈   A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994
- Dutt, K. N. (Ed)   ⋈   Aspects of the Heritage of Assam, 1959
- Goswami, P.   ⋈   Ballads and Tales of Assam, 1980
- ⋈   The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B.   ⋈   Visnuite Myths and legends, 1982
- ⋈   The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath   ⋈   Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths
- Nath, Rajmohan   ⋈   The Background of Assamese Culture, 1948
- ⋈   Pre-vedic Kamrup, 1958
- Sen, Sipra   ⋈   Tribes and Castes of Assam, 1999
- Vidyarathi, L. P.   ⋈   Art and Culture of North-East India, 1993
- Waddell, L. A.   ⋈   The Tribes of the Brahmaputra Valley, 1900
- Tylor, E. B.   ⋈   Primitive Culture, 1974

* * *

পঞ্চম বিভাগ
অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠী আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

বিভাগৰ গঠন :

- ৫.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৫.৩ টাই-আহোম জনগোষ্ঠী
- ৫.৪ অসমৰ মুছলমান জনগোষ্ঠী
- ৫.৫ অসমৰ চাহ জনগোষ্ঠী
- ৫.৬ অসমৰ নেপালী জনগোষ্ঠী
- ৫.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৫.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

প্ৰকৃতৰ্থত অসমীয়া জাতি গঠনৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ ফুটি উঠে ত্ৰয়োদশ শতিকাতহে। ১২০৬ খৃষ্টাব্দত পাটকাই পৰ্বত পাৰাই অসমত প্ৰবেশ কৰা চুকাফাই 'সাত ৰাজ মাৰি এক ৰাজ' কৰাৰ প্ৰয়াসেৰে তেতিয়াৰ অসমৰ বৰাহী, চুটীয়া, মৰাণ, জয়ন্তীয়া, কছাৰী প্ৰভৃতি সামন্ত ৰজাসকলক একত্ৰিত কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠনৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ কৰে। টাই-আহোম জনগোষ্ঠীয়ে অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিত আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ বিষয়ে নিৰ্দিষ্ট অনুচ্ছেদত বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে। পৰৱৰ্তী কালত কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ ৰাজত্বকালত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তেওঁৰ প্ৰৱৰ্তিত ধৰ্মৰ যোগেদি অসমীয়া সমাজক নতুনকৈ সংগঠিত কৰি তোলে।

অষ্ট্ৰিক আৰু দ্ৰাবিড় সংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে চাহ শিল্পৰ যোগেদি অসমৰ অৰ্থনৈতিক দিশটো টনকিয়াল কৰাত সহায় কৰিছে। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা প্ৰব্ৰজিত কৃষিজীৱী আৰু জনজাতীয় লক্ষণাক্ৰান্ত চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে পাৰস্পৰিক যোগাযোগৰ বাবে সাদানী ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। লোকসংগীত আৰু নৃত্যৰ লগতে লোকসাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত এওঁলোক যথেষ্ট চহকী।

ঐতিহাসিকভাৱে মুছলমানসকলৰ অসম আগমন ঘটে খ্ৰীষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাত। অসমৰ সাহিত্য, সঙ্গীত, স্থাপত্য, ভাস্কৰ্য, চিত্ৰকলা আদিলৈ মুছলমানসকলে বিশেষ বৰঙণি আগবঢ়াইছে।

অসমত বসবাস কৰা নেপালীসকলে কৃষি, পশুপালন আৰু ব্যৱসায় ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। তেওঁলোকে পূৰ্বৰ ভাষা-সংস্কৃতি পৰিহাৰ কৰি থলুৱা সংস্কৃতি আদৰি লৈছে। ধৰ্মভীৰু নেপালীসকলৰ মাজত ভালেমান অন্ধবিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰে ঠাই পাইছে। এওঁলোকৰ মাজত আৰ্য আৰু আৰ্যভিন্ন উভয় জনগোষ্ঠীৰ উপস্থিতি লক্ষ্য কৰা যায়।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি—

- অসমত বসবাস কৰা টাই-আহোম জনগোষ্ঠীৰ বিস্তৃতি সম্পৰ্কে জ্ঞাত হোৱাৰ লগতে তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- মুছলমান জনগোষ্ঠীৰ ইতিহাস আৰু সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- চাহ জনগোষ্ঠীৰ অসমলৈ আগমনৰ লগতে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব,
- অসমত বসবাস কৰা নেপালী জনগোষ্ঠীৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

৫.৩ টাই-আহোম জনগোষ্ঠী

আপোনালোকে জানে যে, টাই-সংস্কৃতি অতি পুৰণি আৰু সুসমৃদ্ধ সংস্কৃতি। এই সংস্কৃতি চীনা সংস্কৃতিতকৈয়ো প্ৰাচীন। উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতৰ অসম আৰু অৰুণাচলকে ধৰি এক বিস্তৃত ভূখণ্ডত টাই-আহোম জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে বসবাস কৰে। লীলা গগৈৰ মতে— “চীনদেশত চীনা-সংস্কৃতি নামেৰে এটা মিশ্ৰিত সংস্কৃতিয়ে গঢ় লোৱাৰ আগেয়েই অন্ততঃ খৃষ্টপূৰ্ব কেইবাশ বছৰৰ আগতে টাই সংস্কৃতিয়ে জন্মলাভ কৰে।”

১২২৮ খ্ৰীঃত টাই জাতিৰ এটা গোট পাটকাই পৰ্বত পাৰ হৈ উত্তৰ ব্ৰহ্মৰ পৰা আহি অসমত প্ৰৱেশ কৰে। চুকাফাৰ নেতৃত্বত অহা টাই জাতিৰ এই লোকসকলৰ সতি-সন্ততি আৰু পিছত খেলত তুলি লোৱা বৰাহী, কছাৰী, মৰাণ, চুটীয়া আদি লোকসকলৰ সতি-সন্ততিয়েই আজিৰ আহোম জাতি। আহোমসকল অসমলৈ অহাৰ সময়ত উজনি অসমত মৰাণ, বৰাহী, চুটীয়া আদি বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় ৰজাসকলে সৰু সৰু ৰাজ্য স্থাপন কৰি ৰাজত্ব কৰিছিল। আহোম ৰজা চুকাফাই এই লোকসকলক একগোট কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠনত অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। পৰৱৰ্তী কালত তেওঁলোকৰ ৰাজ্যৰ পৰিসৰ আৰু পৰিসীমা বৰ্দ্ধিত হয় আৰু এনেদৰেই টাই-ভাষা-সংস্কৃতিৰ বিকাশ ত্বৰাণ্বিত হোৱা বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি।

টাই জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ ভিতৰত আহোমসকলেই বোধকৰো সবাতেকৈ আগতে অসমলৈ আহিছিল আৰু স্থায়ী ৰাজ্য স্থাপনৰ যোগেদি টাই সংস্কৃতিৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। পৰৱৰ্তী কালত এই জনগোষ্ঠীৰ বিভিন্ন ফৈদ সন্মিলনীভাৱে অসমলৈ আহে। তেনে লোকসকলৰ ভিতৰত টাই-খামতি, টাই-ফাকে, টাই-আইতন, টাই-তুৰুং, টাই-খাময়াং ইত্যাদি প্ৰধান। টাই-খাময়াংসকল নৰা বা শ্যাম ৰূপেও পৰিচিত। খামতিসকলৰ বৰ্তমান বাসস্থান উত্তৰ-পূৰ্ব সীমান্তৰ লোহিত আৰু টিৰাপ জিলা আৰু লগতে লক্ষীমপুৰ জিলাৰ নাৰায়ণপুৰ। টাই-ফাকেসকল মানৰ আক্ৰমণৰ

পিছত অহা। বৰ্তমান মাৰ্ঘেৰিটাৰ ওচৰৰ বৰ ফাকিয়াল আৰু টিপাম-ফাকিয়াল গাঁও এইলোকৰ প্ৰধান বসতিস্থান।

টাই খাময়াং বানৰাসকল খামতিসকলৰ দৰেই আহোমসকলৰ অতি ওচৰ সম্বন্ধীয়। এওঁলোক খেৰবাদী বৌদ্ধ। ফাকিয়াল, টাই-তুৰুং আদি টাই জাতিৰে এটা ঠাল।

নৰা, খাময়াং, আইতন আৰু তুৰুং আদি ফৈদৰ লোকসকল পাটকাই পৰ্বতৰ চৌকান গিৰিপথেদি আহি অসমত প্ৰৱেশ কৰে আৰু শদিয়া অঞ্চলত থিতাপি লয়হি। আহোম ৰজা কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত খাময়াংসকলক শিৱসাগৰ জিলাৰ তিতাবৰ-খৰিকটীয়া অঞ্চলত বসতি কৰিবলৈ দিয়া হয়। পিছত তেওঁলোকৰ এটি অংশ সেই ঠাইৰ পৰা উঠি গৈ চিলাপথাৰ, ধেমাজি, দিচাংপানী আদি অঞ্চলৰ বসতি কৰিবলৈ লয়।

চীনদেশত বাস কৰা সময়ত টাইসকলে তাওধৰ্ম অনুসৰণ কৰিছিল। এক পৰম শক্তিত বিশ্বাস আৰু আস্থা স্থাপনেই আছিল এই ধৰ্মৰ অনুগামীসকলৰ মূল বৈশিষ্ট্য। টাইসকলৰ ওপৰত খেৰবাদী বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ। আহোমসকলে অসমলৈ আহি থলুৱা লোকসকলৰ সৈতে মিলি যোৱাত স্বাভাৱিকতেই তেওঁলোক হিন্দুধৰ্মৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হয়। অৱশ্যে অসমত আহোম ৰাজত্ব স্থাপনৰ কেইবাশ বছৰৰ পাছতহে তেওঁলোকে হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। বিশেষকৈ ৰুদ্ৰসিংহৰ সময়ৰ পৰাই হিন্দুধৰ্মই ৰাজধৰ্ম হিচাপে স্বীকৃতি লাভ কৰে।

আহোমসকলে নিজস্ব কুলদেৱতা হিচাপে চোম দেৱতাক পূজা কৰিছিল। চোম দেৱতাৰ লগতে লাংকুৰি বা বুঢ়া গৌঁসাই, লেংডন বা ইন্দ্ৰ, খাওখাম প্ৰভৃতি দেৱতাকো পূজা কৰিছিল।

আহোম ৰাজত্বকালত শেষৰ ফালে হিন্দুধৰ্ম ৰাজধৰ্মৰূপে পৰিগণিত হোৱাত হিন্দুধৰ্মৰ বিশেষকৈ শৈৱ, শাক্ত আৰু বৈষ্ণৱ পৰম্পৰাৰ বিকাশত আহোম ৰজাসকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ উদ্যোগ গ্ৰহণ কৰে। অৱশ্যে আহোমসকলৰ বাহিৰে টাই-জনগোষ্ঠীৰ অন্যান্য ফৈদৰ লোকসকল মূলতঃ বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী।

বুৰঞ্জী লেখা প্ৰথাটো অসমীয়া সাহিত্যলৈ আহোমসকলৰ বিশিষ্ট দান। বুৰঞ্জীসমূহ আৰম্ভণিতে টাই ভাষাত লিখা হৈছিল যদিও পিছত থলুৱা অৰ্থাৎ অসমীয়া ভাষাতো বুৰঞ্জী লিখা হয়। বুৰঞ্জীসমূহ ভাৰতীয় ভাষাবোৰৰ ভিতৰতে একক আৰু অতুলনীয়। ছশ বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বকালত বহুসংখ্যক বুৰঞ্জী ৰচিত হয়। সত্ৰীয়া পৰম্পৰাৰ ধৰ্মীয় সাহিত্য আৰু দৈনন্দিন জীৱনৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ব্যৱহাৰিক সাহিত্যই আহোম ৰাজ-পৃষ্ঠপোষকতাতে সমৃদ্ধি লাভ কৰিছিল। আহোম ৰজাসকলো বিদ্যানুৰাগী আছিল। ৰুদ্ৰসিংহই নিজে গীত ৰচনা কৰিছিল আৰু তেওঁৰ পৃষ্ঠপোষকতাতে কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে গীত-গোবিন্দ অসমীয়া ভাষালৈ ভাঙনি কৰিছিল। অনন্ত আচাৰ্যৰ 'আনন্দ লহৰী', কবিচন্দ্ৰ দ্বিজৰ 'ধৰ্মপুৰাণ', সুকুমাৰ বৰকাঠৰ 'হস্তী বিদ্যাৰ্ণৱ' আদি আহোম ৰাজপৃষ্ঠপোষকতা

ৰচিত কেইখনমান উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। ৰজাৰ লগতে ডা-ডাঙৰীয়াসকলেও গ্ৰন্থাদি ৰচনাত অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল।

আহোমসকলে পূৰ্বতে ক'লা কাপোৰ পিন্ধিছিল। বুৰঞ্জীত আহোমসকলৰ বৰ্ণনা দিওঁতে লিখিছে— “মানুহবোৰ লঙামুণ্ডা, গাতো কলীয়া কাপোৰ।” এওঁলোকৰ ডা-ডাঙৰীয়া আৰু বিষয়াসকলে সামাজিক মৰ্যাদা অনুসৰি সাজপাৰ পৰিধান কৰিছিল। পাট আৰু মূগাৰ কাপোৰৰ ব্যৱহাৰ আছিল সৰ্বাধিক। সাধাৰণতে পাটৰ ৰিহা-মেখেলা, চেলেং, মূগাৰ চোলা চুৰীয়া, এৰীয়া চেলেং, চাদৰ আদি প্ৰচুৰভাৱে ব্যৱহৃত হৈছিল। সম্ভ্ৰান্ত আহোমৰ তিবোতাই সাধাৰণতে ৰিহা-মেখেলাহে পিন্ধিছিল, শাৰী নিপিন্ধিছিল। স্বৰ্গদেউ গদাধৰ দিনলৈকে ডা-ডাঙৰীয়াসকলে আৰু সাধাৰণ প্ৰজাই চুৰীয়া, মূৰত ফটো আৰু গাত চুটি চোলা পিন্ধিছিল, কিন্তু ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ভাটিলৈ বৰাগী পঠিয়াই সাজপাৰা সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাই আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইত প্ৰচলিত সাজপাৰৰ আৰ্হিত অসমীয়া সাজপাৰৰ পৰিৱৰ্তন ঘটাই নতুন সাজপাৰৰ প্ৰচলন কৰায়। ‘টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা’ত এই সম্পৰ্কে উল্লেখ কৰি ড° লীলা গগৈয়ে লিখিছে : “বৈৰাগীৰ মুখে বুজি ও নমুনাতে স্ত্ৰী-পুৰুষৰ পিন্ধা অলংকাৰ আৰু চুৰীয়া চোলা, পাণ্ডৰি, পাগজামা ও বুকুচোলা, এংগা ও কটা ফুলৰ বুকু তোবতাৰ, জিজিয়া ও কাৰছপি ও স্ত্ৰীসকলৰ মেখেলা-ৰিহা আদি পিন্ধাৰ নিয়ম হ'ল।”

আহোমসকলৰ শাসন-নীতিত পদ-মৰ্যাদা অনুসৰি নিৰ্দ্ধাৰিত সাজপাৰ পৰিধান কৰাৰ নিয়ম প্ৰচলিত আছিল। বিষয়াসকলে মূৰত মৰা পাণ্ডৰি আৰু গাত লোৱা চেলেঙৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি তেওঁলোকৰ পদমৰ্যাদা নিৰ্দ্ধাৰিত হৈছিল। পুৰুষসকলে গাত চুৰীয়া-চোলা আৰু মূৰত পাণ্ডৰি পৰিধান কৰিছিল। মতা-তিবোতা উভয়ে মূৰত চেলেংকাপোৰ জাপি মেৰিয়াই লৈছিল।

টাই-আহোমসকলে ধাতুৰ ব্যৱহাৰ জানিছিল। তেওঁলোকে সোণ, ৰূপ আৰু তাম এই তিনিওবিধ ধাতুৰ অলংকাৰ পৰিধান কৰিছিল।

বিবাহৰ ক্ষেত্ৰত চকলং বিবাহৰ ৰীতি আহোমসকলৰ অতি পুৰণি আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। আনকি ৰজায়ো চকলং পদ্ধতিৰে বিয়া পাতিছিল। তেওঁলোকৰ বিয়াত বুৰঞ্জী কোৱা প্ৰথাৰ প্ৰচলন আছে। আহোম ৰীতি অনুসৰি বৰ-কন্যা উভয় পক্ষৰ সাত পুৰুষৰ বুৰঞ্জী আৰু বংশাৱলী কোৱাকুই কৰিব লাগে। টাই যুঁজাৰু জাতি। তেওঁলোক অতি সাহসী আৰু যুদ্ধবিদ্যাত নিপুণ। আহোম ৰাজত্বকালত দেশৰ প্ৰায় সকলো প্ৰাপ্তবয়স্ক লোকক যুদ্ধৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ দিয়া হৈছিল। যুদ্ধ-বিগ্ৰহ সম্পৰ্কীয় যিকোনো গুৰুত্বপূৰ্ণ সিদ্ধান্তৰ বাবে ৰজাই ৰাজহুৱা মেল-আহ্বান কৰি ৰাজহুৱা অনুমতি ল'ব লাগিছিল। যুদ্ধৰ বাবে গড় মৰাটো আহোম যুদ্ধ-ব্যৱস্থাৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় আছিল।

টাইসকল মূলতঃ কৃষিজীৱী। তেওঁলোকে ধানখেতি কৰিছিল আৰু বাৰীত নানা ধৰণৰ ফল-মূল ৰোপণ কৰিছিল। ধানখেতি ভাৰতীয় সংস্কৃতিলৈ মঙ্গোলীয় সভ্যতাৰ বিশিষ্ট দান।

আহোমসকলৰ মাজত প্ৰচলিত কৃষি উৎসৱৰ ভিতৰত ব'হাগ বিহুৰ সময়ত দ খেতিত নামিবৰ বাবে পালন কৰা পয়-চাং-কেন নামৰ উৎসৱটো অসমৰ ব'হাগ বিহুৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। অসমৰ হুঁচৰিৰ দৰেই ব্ৰহ্মদেশত পয়-চাং-কেন উৎসৱৰ সময়ত গীত গাই বাদ্য বজাই বাটে বাটে পৰিভ্ৰমণ কৰি আনন্দ কৰাৰ লগতে গৃহস্থৰ মঙ্গল কামনা কৰি আশীৰ্বাদ দিয়া প্ৰথাৰ প্ৰচলন দেখা যায়।

চিত্ৰকলাৰ বিকাশতো আহোমসকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। পুৰণি সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহত আহোম যুগৰ চিত্ৰবিদ্যাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। স্বকীয় স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য বীতিৰ বিকাশতো আহোম যুগৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। ৰংপুৰৰ ৰংঘৰ, তলাতল ঘৰ, শিল সাঁকো আৰু গড়আলি আদিয়ে সেই যুগৰ স্থপতিবিদ্যাৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে।

আহোম যুগৰ মৈদামসমূহ এই যুগৰ স্থপতি বিদ্যাৰ উল্লেখযোগ্য উদাহৰণ। উজনি অসমৰ চৰাইদেওকে ধৰি বিভিন্ন ঠাইত মৈদাম নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। এই যুগৰ ভাস্কৰ্য প্ৰাক্-আহোম যুগৰ ভাস্কৰ্যতকৈ কিছু খহটা আছিল। অৱশ্যে জয়সাগৰ জয়দৌল আৰু ইয়াৰ বেৰৰ ভাস্কৰ্যত উচ্চ খাপৰ শৈল্পিক দক্ষতা আৰু সূক্ষ্ম কৌশলৰ পৰিচয় পোৱা যায়। এই যুগত নিৰ্মিত খাট-পালেং, চালপীৰা নৰাপীৰা, তামুলীপীৰা, সিংহাসন, মুখা, মূৰ্তি, শৰাই, পেৰা, সঁফুৰা আদি কুন্দত কাটি নানা চানেকিৰে সজাৰ উপৰি তাৰ ওপৰত ৰং-বহন লগাই আৰু ধুনীয়া কৰি তুলিছিল। চ'বনাও, বাচৰু, হয়কলি, মগৰী নাও আদিতো বাহিৰফালে খোদাই কৰি হেঙুল-হাইতাল লগাই জিক্‌মিকীয়া কৰিছিল। এই যুগত নিৰ্মাণ কৰা পোৰামাটিৰ ভাস্কৰ্যসমূহ সংস্কৃতিৰ দিশৰ পৰা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ।

ৰুদ্ৰসিংহকে ধৰি আহোম ৰজাসকল সংগীতনুৰাগী আছিল। স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনতেই অসমৰ থলুৱা সঙ্গীতে ৰাজকীয় স্বীকৃতি আৰু পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। প্ৰাক্-আহোম যুগত অসমৰ বিভিন্ন দেৱ-মন্দিৰত দেৱদাসী আৰু দেওধৰনি নৃত্যৰ প্ৰচলন আছিল। আহোম যুগত নৃত্য-গীতৰ চৰ্চাৰ বাবে প্ৰায় আটাইবোৰ মন্দিৰৰ সন্মুখতে নাট-মন্দিৰ সংযোজিত কৰি সেইবোৰ নৃত্য-গীতৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল।

ৰুদ্ৰসিংহই ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় নৃত্য-গীতৰ লগে লগে সত্ৰীয়া থলুৱা নৃত্য-গীত আদিৰো পৃষ্ঠপোষকতা কৰিছিল। আহোম ৰজাসকলৰ ৰাজত্বকালত বিহু উৎসৱে জাতীয় উৎসৱ হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে। ৰুদ্ৰসিংহই গছতলৰ বিহু মাতি আনি ৰংপুৰৰ ৰংঘৰৰ চোতাল পোৱায় আৰু বঁটা দি ঢুলীয়া-নাচনীক উৎসাহিত কৰে।

আহোম ৰজাসকলৰ ভিতৰত থলুৱা সংগীতৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ সাধনত ৰুদ্ৰসিংহৰ অৱদানেই সৰ্বাধিক। তেওঁৰ বাহিৰেও শিৱসিংহ, প্ৰমত্তসিংহ, ৰাজেশ্বৰ সিংহ আদিও সঙ্গীতনুৰাগী আছিল বুলি জনা যায়।

সেই সময়ত আহোম ৰজা নগৰৰ পৰা বাহিৰলৈ গ'লে তেওঁৰ আগে আগে ঢুলীয়া খুলীয়া আদিয়ে বাদ্যধ্বনি কৰি গৈছিল। ৰজাৰ দৰেই তিনিজন ডাঙৰীয়াৰ আগতো

ঢোল-খোল বজোৱাৰ পৰম্পৰা আছিল। এই যুগতেই সৰহভাগ বেলাড ধৰ্মী গীতি সাহিত্যৰ সৃষ্টি হোৱা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। সত্ৰীয়া সংস্কৃতি আৰু অংকীয়া নাটৰ চৰ্চা আৰু অভিনয়তো আহোমসকলে অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল।

অসমৰ খাদ্য তালিকাত ভালেমান নতুন নতুন খাদ্যৰ সংযোজন হৈছিল আহোম যুগতেই। ভাতেই প্ৰধান আহাৰ যদিও নানা ধৰণৰ জা-জলপানৰো ব্যৱহাৰ কৰিছিল। শুকান খৰিচা আৰু পকা খৰিচাৰ বহুল ব্যৱহাৰ আছিল। নানা ধৰণৰ ফল-মূল, বনৰীয়া আলু আদি প্ৰিয় খাদ্য আছিল। বিভিন্ন থলুৱা শাক-পাচলিৰ ব্যৱহাৰ জানিছিল।

মঙ্গোলীয় জনগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত আহোমসকলে নিজৰ সুকীয়া ভাষা-সাহিত্য, ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতি থকা সত্ত্বেও থলুৱা ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ভেটি সুদৃঢ়ভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰাত অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। এনেদৰেই থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ সৈতে আদান-প্ৰদান, বিনিময় আৰু সমাহৰণৰ যোগেদি বৃহৎ অসমীয়া জাতি গঠনত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰাৰ লগে লগে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূষ্টি আৰু বিকাশ সাধনতো তেওঁলোকে বিশেষভাৱে উদ্যোগ গ্ৰহণ কৰিছিল।

আহোমসকলে নিজৰ সমৃদ্ধ ভাষা-সংস্কৃতিকে খামোচ মাৰি ধৰি নাথাকি থলুৱা ভাষা-সংস্কৃতিকো উদাৰ দৃষ্টিভংগীৰে আদৰি ল'ব পাৰিছিল বাবেই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ভেটি সুদৃঢ় ৰূপত প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল। তেওঁলোকে মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ কেইপদমান বস্তু আনি অসমীয়া সংস্কৃতি চহকী কৰাৰ উপৰি অসমৰ ভাষা-সাহিত্য, চিত্ৰকলা, ভাস্কৰ্য, স্থাপত্য ইত্যাদি বিভিন্ন দিশৰ সামগ্ৰিক বিকাশত অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি বাৰেবহুগীয়া অসমীয়া সংস্কৃতিক বৰ্ণাঢ্য ৰূপ প্ৰদান কৰিছিল। পৰম্পৰাগত জাতীয় কৃষ্টি আৰু সাংস্কৃতিক সম্পদসমূহৰ সংৰক্ষণ, সংবৰ্দ্ধন আৰু অনুশীলনৰ লগে লগে সমসাময়িক ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা নৃত্য-গীত, বাদ্য, সাজ-পাৰ, অলংকাৰ আদিৰ আৰ্হি আনি সেইবোৰ অনুশীলনৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল। এনেদৰেই ১২২৮ খৃষ্টাব্দৰ পৰা ১৮২৬ খৃষ্টাব্দলৈ সুদীৰ্ঘ ছশ বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বকালত অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে ভৌতিক আৰু অভৌতিক উভয় দিশতে বিকাশ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। লুইতৰ দুয়ো পাৰৰ থলুৱা ভাষা, ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতিৰ সৈতে আহোমসকলে লগত লৈ অনা ভাষা, ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতিৰ মিলন ঘটি পৰম্পৰাৰ সংযোগ আৰু সমন্বয়ত এনেদৰেই বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি হৈছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

টাই জনগোষ্ঠীৰ কোনবোৰ ঠাল অসমত দেখিবলৈ পোৱা যায়? (৩টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

৫.৪ অসমৰ মুছলমান জনগোষ্ঠী

আপোনালোক সকলোৱে জানে যে, অসমীয়া সংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-উপজাতি, বিভিন্ন ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ সমন্বয় আৰু সমাহৰণৰ যোগেদি বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিছে। প্ৰাচীন প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ-কামৰূপৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি মূলতঃ অষ্ট্ৰিক আৰু কিৰাত জনগোষ্ঠীৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত সংস্কৃতি। সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে দ্ৰাবিড়, নৰ্ডিক প্ৰভৃতি জনগোষ্ঠীৰ প্ৰব্ৰজনে এই বিশাল ভূখণ্ডত বসবাস কৰা লোকসকলৰ মাজত বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ সংস্কৃতিয়ে গঢ় লৈ উঠাত সহায় কৰে। মুঠতে অসমৰ সাংস্কৃতিক পৰিপূৰ্ণতাত আৰ্য আৰু আৰ্য্যভিন্ন উভয় উপাদানত সমন্বয় সাধিত হৈছে আৰু এনেকৈয়ে বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্য আৰু সমন্বয়ৰ যোগেদি সংস্কৃতি গ্ৰহণ (Acculturation) আৰু সমাহৰণ (Synthesis) সম্ভৱ হৈ উঠিছে।

অসমৰ থলুৱা জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিভিন্ন যুগৰ বিভিন্ন ৰক্তৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। এনেদৰেই অষ্ট্ৰিক, মঙ্গোলীয় আৰু ককেচীয় ৰক্তৰ সংমিশ্ৰণত ক্ৰমবৰ্দ্ধমান অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিছে। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত ইছলামীয় প্ৰভাৱো তাকৰ নহয়।

ঐতিহাসিক দৃষ্টিভংগীৰ পৰা চাবলৈ গ'লে খ্ৰীষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ পৰাই (১২০৬ খৃঃ) মুছলমানসকলৰ অসমলৈ আগমন ঘটে। উত্তৰ গুৱাহাটীৰ খোদিত কানাই বৰশীবোৱা শিলালিপিত মহম্মদ বিন বখতিয়াৰৰ অনুগামী ভালেমান সেনানী কামৰূপত ধ্বংস হোৱাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। সেইদৰে তুৰ্বকৰ অধীনত অসম আক্ৰমণ কৰিবলৈ অহা ভালেমান সৈন্যই আহোম সেনাৰ হাতত পৰাজয় বৰণ কৰি যুদ্ধবন্দী হ'বলগীয়া হৈছিল।

মীৰজুমলাৰ অসম আক্ৰমণৰ সময়ত তেওঁৰ লগত অহা মুছলমান ইতিহাসবিদ চাহাবুদ্দিন তালিচৰ মতে— “যুদ্ধত বন্দী হৈ ৰৈ যোৱা সৈনিকৰ নাতি-পুতিসকল অসমীয়াৰ লগত হাড়ে-হিমজুৰে মিলি গৈছে। তেওঁলোকে মুছলমান বা অনা-মুছলমানে ৰক্ষা-বঢ়া আহাৰৰ ক্ষেত্ৰত কোনো বাধা-নিষেধ আৰোপ নকৰে।”

আহোম স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপসিংহৰ দিনত মুছলমান সদাগৰ ৰতন শ্বাহে অসমৰ সৈতে বেপাৰ-বাণিজ্য কৰোঁতে ভালেমান বিদেশী সামগ্ৰী অসমলৈ অহা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। আহোম আৰু মোগলৰ মাজত হোৱা যুদ্ধসমূহতো ভালেমান যুদ্ধৰ আহিলা আহোম ৰজাৰ হস্তগত হয়। আহোমৰ সৈতে বিভিন্ন যুদ্ধত বন্দী হোৱা সৈনিকসকল পিছত অসমতে স্থায়ীভাৱে বসবাস কৰিবলৈ লয় আৰু স্থানীয় কন্যাৰ সৈতে বিবাহপাশত আৱদ্ধ হৈ নতুন আচাৰ-নীতি আদৰি লয়। অৱশ্যে এই আচাৰ-নীতিৰ লগতে তেওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে মানি অহা কিছুমান ৰীতি-নীতি, আচাৰ-অনুষ্ঠানো থলুৱা সংস্কৃতিৰ সৈতে সম্পৃক্ত হৈ পৰে বুলি ভবাৰ থল আছে। মুছলমানৰ মাজত মৰিয়াসকলেও অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছে। তুৰ্বকৰ অধীনত যুদ্ধ কৰিবলৈ আহি যুদ্ধবন্দী হোৱা মুছলমানসকলেই পিছত ‘মৰিয়া’ ৰূপে পৰিচিত হোৱা বুলি ‘অসমৰ সংস্কৃতি’

গ্ৰন্থত ড° লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰিছে। অন্য এক প্ৰসঙ্গ অনুসৰি যুদ্ধবন্দী লোকসকল ধাতুৰ পাত্ৰ প্ৰস্তুতকৰণ বিদ্যাত অতি সিদ্ধহস্ত আছিল বাবে স্বৰ্গদেৱে পিছত তেওঁলোকক এই কাৰ্যত নিয়োগ কৰিছিল। পিছত তেওঁলোকেই মৰিয়াকৰূপে পৰিচিত হয়।

আহোম ৰাজত্বকালত সমাজ-ব্যৱস্থা অতিশয় কঠোৰ আছিল আৰু সেই সময়ত যিসকল লোক যৌন অপৰাধত লিপ্ত হৈছিল, তেওঁলোকক সমাজচ্যুত কৰি থলুৱা লোকৰ পৰা আচুতীয়াকৈ বসবাস কৰিবলৈ দিয়া হৈছিল। এনেবোৰ গাঁৱকে গৰীয়া গাঁও বোলা হৈছিল। (টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, পৃঃ ৭৯) গৌড়দেশৰ পৰা অহা ইছলাম ধৰ্মাৱলম্বী লোকসকলেই সময়ত গৌৰীয়া-গৰীয়া হিচাপে পৰিচিত হয় বুলিও আন এটা প্ৰবাদ আছে। পৰৱৰ্তী কালত আজান ফকীৰে এওঁলোকক ইছলাম ধৰ্মত দীক্ষিত কৰি ধৰ্মীয় উদাৰতাৰ পৰিচয় দিয়ে। পৰৱৰ্তী কালত মোমাই তামুলী বৰবৰুৱাই ৰাজ্য সংগঠন কৰোঁতে এনে গৰাকী লোককো খেলত অন্তৰ্ভুক্ত কৰি বৰুৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা প্ৰভৃতি বিষয় বাব দি 'অসমীয়া মুছলমান' হিচাপে স্বীকৃতি দিয়ে।

আজান পীৰ-চাহাবে সপ্তদশ-শতিকাত ইছলাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ আগলৈকে ইতিমধ্যে অসমীয়া মুছলমানসকলে থলুৱা ৰীতি-নীতি-আচাৰ আদিক আকোঁৱালি লৈছিল। আজান পীৰ চাহাবে অসমৰ থলুৱা লোকগীত, দেহবিচাৰৰ গীত আদিক ভিত্তি হিচাপে লৈ তাত ইছলামীয় নীতি আৰু আদৰ্শৰ সংমিশ্ৰণ ঘটাই ৰচনা কৰা জিকিৰ গীতবিলাক হিন্দু আৰু মুছলমান উভয় সম্প্ৰদায়ৰ লোকেই সমানেই শ্ৰদ্ধাৰে আদৰি লয়। সেইবাবেই তেওঁৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত ইছলাম ধৰ্মত কোৰাণৰ প্ৰভাৱতকৈ পুৰাণৰ প্ৰভাৱহে অধিক বুলি পণ্ডিতসকলে মতপ্ৰকাশ কৰিছে।

যুদ্ধবন্দী মুছলমানসকলৰ বাহিৰেও আহোম ৰজা ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত মুছলমান তাঁতী আৰু অন্যান্য বৃত্তিধাৰী লোক অসমলৈ আনি তেওঁলোকক অসমত স্থায়ীভাৱে বসতি কৰিবলৈ দিয়া হয়। আজানপীৰ আৰু পৰৱৰ্তীকালত অহা পীৰসকলৰ নীতি আৰু আদৰ্শৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ ভালেমান থলুৱা লোকে ধৰ্মান্তৰিত হ'লেও মৌলিক ৰীতি-নীতি আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ প্ৰভাৱৰ পৰা তেওঁলোক সম্পূৰ্ণ মুক্ত নাছিল। সেয়েহে ভালেমান থলুৱা ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰা আৰু আচাৰ আদি তেওঁলোকৰ মাজত জীণ যোৱাটো স্বাভাৱিক।

আহোম ৰজা প্ৰতাপসিংহৰ দিনত সোণাৰি, জয়হৰি আৰু নৰহৰি মুদৈয়ে ঢাকাৰ নবাবৰ অনুমতি লৈ বঙ্গদেশৰ সৈতে বেহাবেপাৰ কৰাৰ উল্লেখ বুৰঞ্জীত পোৱা যায়। আহোম ৰজাসকলৰ দিনতেই মোগলৰ ভালেমান সাজ-পাৰ আৰু অলংকাৰে অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰৱেশ কৰা বুলি ভবাৰ থল আছে। বিশেষকৈ পাগজামা, মোগলাই টুপী আদি এই সময়ত ৰজাঘৰৰ যোগেদি সোমাই সত্ৰীয়া সংস্কৃতিতো প্ৰৱেশ লাভ কৰে। অসমৰ সূত্ৰধাৰী নৃত্যৰ সাজ-সজ্জাত ব্যৱহৃত চাপকণ আৰু পাগ, বিয়াহ গোৱা ওজাপালিৰ নৃত্যত ওজাই ব্যৱহাৰ কৰা চৌগা-চাপকণ আৰু জামা আদি মোগল সাজপাৰৰ সৈতে

সাদৃশ্যযুক্ত। গতিকে অসমৰ সাংস্কৃতিক জীৱনত এইবোৰ মুছলমান জনগোষ্ঠীৰ যোগেদি প্ৰৱেশ কৰাটো স্বাভাৱিকি। অসমীয়া শিপিনীয়ে বিহাত গুণা কৰা প্ৰথাটো মুছলমান তাঁতীসকলৰ পৰাই অহা বুলি অনুমান কৰা হৈছে।

অসমৰ মঠ-মন্দিৰসমূহৰ দুৱাৰ-খিৰিকীত মোগলাই ঠাচ দেখিবলৈ পোৱা যায়। সুকুমাৰ বৰকাথ প্ৰণীত 'হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ' পুথিৰ শিল্পী দিলবৰ আৰু দোচাই আছিল মুছলমান শিল্পী। শংকৰদেৱৰ নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ অনুগামী হোৱা চান্দসাই জাতিত এজন মুছলমান দৰ্জী আছিল। তেওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত ভকতীয়া গীতসমূহ অসমীয়া সমাজত আজিও জনপ্ৰিয়। আজানপীৰ চাহাবৰ জিৰিসমূহৰ সৈতেও অসমৰ লোকগীত, দেহবিচাৰৰ গীতৰ সাদৃশ্য দেখা যায়। জিকিৰত কালিমা আৰু নামৰ মহিমা কীৰ্তিত হৈছে। তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, বেজালি আৰু মাৰৈ পূজাৰ লগত জড়িত ভালেমান লোকবিশ্বাসৰ সৈতে ইছলামীয় উপাদান সানমিহলি হৈ আছে।

অসমীয়া সাজ-পাৰ, খোৱা-বোৱা আদি সামাজিক সাংস্কৃতিক জীৱনত সামগ্ৰিক প্ৰভাৱ নপৰিলেও তাৰ মাজতেই ভালেমান ইছলামী উপাদান জীণ গৈছে। ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত আঠঘৰ মুছলমান শিল্পীক ফাটীপটীয়া, আখৰকটীয়া, শিলাকটীয়া, মুগাকটীয়া, খনিকৰ, নেঘেৰিয়াল, দৰ্জী আৰু তাঁতী নিযুক্তি দি নিজৰ ৰাজ্যত ঠাই দিয়া হৈছিল। ৰাজঘৰীয়া জোলা তাঁতীৰ কাপোৰে পাছত সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ মাজত সমাদৰ লাভ কৰে।

মুছলমান দৰ্জীসকলৰ হাতত অসমীয়া কাপোৰে নতুনত্ব লাভ কৰে। মোগলাই টুপী, জামা, কুৰ্তা, চাপকণ আদিৰ লগতে শাৰীয়েও অসমীয়া মানুহৰ মন আকৰ্ষণ কৰিবলৈ ধৰে। দিহিঙ্গীয়া ৰজাৰ দিনত কোচ ৰজাই শাৰী উপহাৰ হিচাপে পঠাওঁতে সেইবোৰ খাৰচাই তিবোতাইহে পিন্ধে বুলি উপলুঙা কৰাৰ কথা বুৰঞ্জীত উল্লেখ আছে। গতিকে অসমীয়া সমাজত শাৰীৰ প্ৰচলন আপেক্ষিকভাৱে পাছৰ। মুছলমান পাগজামাই পাছত সূত্ৰধাৰী নৃত্য, নটুৱা নৃত্য আদিৰ মাজেদি সত্ৰতো প্ৰৱেশ লাভ কৰে।

দ্বিজৰাম বিৰচিত 'মুগাৱতী চৰিত'ৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যত চুফীবাদে প্ৰৱেশ কৰে। ইয়াৰ আন এটি নাম 'চাহাপৰী উপাখ্যান'। জ্ঞানমালিনীৰ কবি মফিজুদ্দিন আহমদ হাজৰিকাৰ লেখাতো চুফীবাদী চিন্তাৰ খোৰাক পোৱা যায়।

সঙ্গীত চৰ্চাতো মুছলমানসকলৰ অৰিহণা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। মুছলমানসকলৰ যোগেদিয়েই চেতাৰ, সাৰোদ, চাহনাই, নাগেৰা আদি বাদ্য আৰু খেয়াল, গজল, ঠুংৰী, টপ্পা আদি গীত আৰু ইমন ৰাগ, ইমন বেহাগ, ইমন ভূপালী, মোকাম, পাথৰেজ আদি ৰাগ-সঙ্গীত অসমীয়া সঙ্গীত জগতত প্ৰৱেশ কৰা বুলি ভবাৰ থল আছে।

ধৰ্মীয় দিশৰ পৰা চাবলৈ গ'লে দেখা যায় যে, ভালেমান থলুৱা লোকবিশ্বাসত মুছলমানসকলৰ জৰিয়তে ইছলামীয় ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। তাৰ ভিতৰত মৌলবীৰ দোৱা পঢ়া পানী, মাদলী, তাবিজ আদিৰে ভূত-প্ৰেত খেদোৱা, অপদেৱতাৰ বিশ্বাস আদিৰ

কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। ভালেমান মন্ত্ৰৰ বিষয়বস্তুৰ সৈতেও মুছলমান পৰম্পৰা আৰু বিশ্বাস জড়িত হৈ আছে।

অসমীয়া মুছলমানসকলে স্থানীয় হিন্দু লোকৰ দৰেই মৰা সকাম পাতে, বসন্ত ওলালে আইসবাহ পাতে, ভূত-প্ৰেত খেদাবলৈ জৰা-ফুকা কৰে।

ভালেমান আৰবী, ফাৰ্চী শব্দও মুছলমান জনগোষ্ঠীৰ যোগেদিয়েই অসমীয়া ভাষাত প্ৰৱেশ লাভ কৰিছে।

পূৰ্ব বঙ্গৰ পৰা অহা পমুৱা মুছলমানসকলে সাধাৰণতে চৰ-চাপৰি অঞ্চলত বাস কৰি কৃষি-কৰ্মৰ যোগেদি অসমৰ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ দিশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। পূৰ্ববঙ্গীয় মূলৰ চৰ-চাপৰি অঞ্চলত বসবাস কৰা লোকৰ মাজত নেপালী, মিছিং আৰু অন্যান্য জনজাতীয় লোক আছে যদিও সৰহসংখ্যকেই মুছলমান লোক। কিন্তু এওঁলোকৰ জীৱনত থলুৱা জনগোষ্ঠীৰ ৰীতি-নীতি আৰু হিন্দু-মুছলমানৰ যুক্ত সাধনাৰ অনেক সমল সন্নিবিষ্ট হৈ আছে। বিশেষকৈ পুৰা কাহিনীবোৰত এনে সমল যথেষ্ট।

চৰ-চাপৰিৰ মাজত জনপ্ৰিয় গীতৰাজিৰ মাজত পল্লীগীত, ভাটিয়ালী গীত, ধুৱাগীত বা বাউল গীত, দৰিয়া পীৰৰ গীত, মতা পীৰৰ গীত, গাজীপীৰৰ গীত, চাৰী গীত, বাৰমাহী গীত, নাওখেলৰ গীত আদি প্ৰধান। পমুৱা মুছলমানসকলৰ প্ৰব্ৰজন আৰু জীৱন সংঘাতৰ সৈতে জড়িত কাহিনীৰ প্ৰতিধ্বনিও দুই-এটি গীতত শুনিবলৈ পোৱা যায়। যেনে—

“পদ্মা হইতে আইলাম আমি আসামেৰ চৰ।

বৰমপুত্ৰই ভাঙলো আমাৰ সেইনা সোণাৰ ঘৰ।

সেই ঘৰ ছাড়িয়া যাবো কোথায় উপায় বলনা।

সাৰা জীৱন দুঃখে গেলো আৰতো সহেনা।” ইত্যাদি।

‘ভাৱাইয়া গীত’ বা ‘দোতৰা গান’বোৰ ভাবোচ্ছাসেৰে পৰিপূৰ্ণ গীত। আনহাতে মুৰ্শিদী গীতবোৰ অসমীয়া দেহবিচাৰৰ গীতৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। চৰ-চাপৰিৰ মুছলমান সমাজ আৰু থলুৱা হিন্দু বা জনজাতীয় যুৱকসকলৰ মাজত সখিপতা উপলক্ষে গোৱা গীতবোৰে সমন্বয়ৰ বাৰ্তা বহন কৰিছে। সেইদৰে কিশোৰী আৰু গাভৰুসকলৰ মাজত নিকাহ বা বিবাহৰ লগত জড়িত গীতে বিশেষ জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা যায় যে, অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয়ে অৰিহণা আগবঢ়াইছে আৰু এইক্ষেত্ৰত মুছলমানৰ অৰিহণাও কম নহয়। অসমৰ সাহিত্য, ধৰ্ম, সাজপাৰ, অলংকাৰ, ৰন্ধন প্ৰকৰণ, নৃত্য-গীত-বাদ্য, লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাস আদিলৈ মুছলমানসকলৰ বৰঙণি যথেষ্ট। বাঘ হাজৰিকাৰ দৰে (ইচমাইল চিদ্দিকি) অসমীয়া মুছলমানে দেশৰ বাবে সাহসেৰে যুঁজ দিছিল। বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া, ফৰ্মুদ আলি আদিয়ে দেশৰ বাবে যথেষ্ট ত্যাগ স্বীকাৰ কৰিছিল। অসমৰ স্থাপত্য আদিৰ নিৰ্মাণতো মুছলমানসকলে যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছে। বৈচিত্ৰপূৰ্ণ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত মুছলমানসকলৰ বৰঙণি অবিস্মৰণীয়।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

অসমৰ মুছলমান সমাজত হিন্দু ধৰ্মৰ লগত মিল থকা কি কি লোকাচাৰৰ প্ৰচলন আছে? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

৫.৫ অসমৰ চাহ জনগোষ্ঠী

আপোনালোক সকলোৰে জ্ঞান যে— ঊনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম তিনিটা দশক অসমৰ ইতিহাসৰ কাৰণে অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। কিয়নো অসমৰ তদানীন্তন প্ৰশাসনীয় দুৰ্বলতাৰ সুযোগ লৈ মানসকলে ১৮১৫, ১৮১৯ আৰু ১৮২১ চনত একেৰাহে তিনিবাৰ অসম আক্ৰমণ কৰি অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক ভেটিতো সম্পূৰ্ণ দুৰ্বল কৰি পেলায়। ইয়াৰ পাছতেই ১৮২৩ চনত বৰাট-ব্ৰুছে অসমত চাহ-আৱিষ্কাৰ কৰে আৰু ১৯২৫ চনত অসমত খাৰুৱা তেলৰ আৱিষ্কাৰ হয়।

১৮২৬ চনত সংঘটিত হোৱা ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ চৰ্ত অনুসৰি অসম বৃটিছ চৰকাৰৰ অধীনলৈ যোৱাৰ লগে লগেই ছশ বছৰীয়া (১২২৮-১২২৬ খৃঃ) আহোম ৰাজত্বৰ বেলি মাৰ যোৱা বুলিব পাৰি। বৃটিছসকলে অসমৰ শাসনভাৰ হাতত লৈ বিভিন্ন উপায়েৰে ঔপনিৱেশিক শোষণ আৰম্ভ কৰে। অসমৰ কাঠ, কয়লা, খাৰুৱা তেল, চাহ আদি উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ ব্যৱসায় কৰি ইংলেণ্ড প্ৰচুৰ চহকী হোৱাৰ বিপৰীতে অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশত ভাঙোন আৰম্ভ হ'ল। সেই সময়তেই অসমৰ স্বাধীনতা পুনৰুদ্ধাৰৰ বাবে সংগ্ৰামত অৱতীৰ্ণ হোৱা পিয়লী ফুকনক ১৮৩০ চনত ফাঁচী দিয়া হয়।

১৮২৩ চনত চাহ আৱিষ্কাৰৰ পিছতেই পোনপ্ৰথমে ডিব্ৰুগড় জিলাৰ চাবুৱাত চাহখেতিৰ শুভাৰম্ভ কৰা হয়। বৃটিছসকলে অসমত চাহখেতি কৰিবৰ বাবে ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ পৰা বনুৱা আনি অসমত নিয়োগ কৰিছিল। অন্ধপ্ৰদেশ, বিহাৰ, ওৰিশা, মধ্যপ্ৰদেশ, পশ্চিমবঙ্গ, তামিলনাডু ইত্যাদি বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা অনা এই বনুৱাসকলক অতি কম মজুৰিত চাহ বাগিছাত নিয়োগ কৰি বৃটিছসকল অৰ্থনৈতিকভাৱে যথেষ্ট লাভবান হৈছিল। এনেদৰেই ঊনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন সময়ত অসমৰ চাহ বাগিছা সম্প্ৰসাৰণৰ লগে লগে উক্ত দেশসমূহৰ পৰা অধিক বনুৱা আমদানি কৰা হয়। এই বনুৱাসকল আৰু তেওঁলোকৰ বংশধৰসকলক লৈয়েই অসমৰ চাহ-জনগোষ্ঠীৰ সৃষ্টি হৈছে। তেওঁলোকে অসমলৈ আহোঁতে পূৰ্বৰ ঠাইৰ পৰা ভালেমান লোকাচাৰ, ৰীতি-নীতি, গীত-মাত আদি লগত লৈ আহিছিল আৰু নতুন ঠাইত বিভিন্ন ঠাইৰপৰা অহা লোকসকলৰ সৈতে ভাব-বিনিময়, আদান-প্ৰদান, সমন্বয় আৰু সমাহৰণৰ যোগেদি এক বিশেষ— বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি কৰিছিল। অসমৰ থলুৱা ৰীতি-নীতি আৰু প্ৰৱৰ্তিত ঠাইৰ পৰা কঢ়িয়াই লৈ অহা এনে ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰা আদিৰ সমন্বয়ত

গঢ় লৈ উঠা এই বিচিত্ৰ সংস্কৃতিয়েই চাহ জনগোষ্ঠীসকলৰ সংস্কৃতি; যিটো বৰ্তমান অসমীয়া সংস্কৃতিৰ অপৰিহাৰ্য সম্পদৰূপে বিবেচিত হৈছে।

এই আলোচনাত 'চাহ-জনগোষ্ঠীসকল আৰু অসমীয়া সংস্কৃতি' শীৰ্ষক আলোচনা সীমিত ৰখা হ'ব। চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকল বৰ্তমান আধুনিক অসমীয়া জনজীৱনৰ এক অপৰিহাৰ্য অঙ্গৰূপে পৰিগণিত হৈছে। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্য— বিশেষকৈ বিহাৰ, ওৰিষা, পশ্চিমবঙ্গ, মধ্যপ্ৰদেশ, অন্ধ্ৰপ্ৰদেশ, তামিলনাডু ইত্যাদি ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা উনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয়-চতুৰ্থ দশকৰ পৰাই গিৰমিটীয়া বা অন্য বন্দোৱস্তিত এই লোকসকলক বনুৱা হিচাপে অসমলৈ আমদানি কৰা হয়। এইদৰে চাহ বাগিছাৰ কামত নিয়োজিত চাহবনুৱাসকলে পূৰ্বৰ মাতৃভূমিৰ মোহ এৰি অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনৰ সৈতে মিলি গৈ বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত অৰিহণা যোগায়।

চাহ জনজাতিৰ লোকসকল আৰ্থ-সামাজিক দিশত পিছপৰা আৰু সামাজিকভাৱে নিষ্পেষিত হোৱাৰ বাবেই তেওঁলোক অতি সহজেই বৃটিছৰ ফুচুলনিত ভোল গৈ চাহ-বাগিছাৰ বনুৱা হ'বলৈ অসমলৈ আহে। এওঁলোকৰ মাজত কিছুমান বৃত্তিয়াল জাতিৰ লোক আছিল যদিও তেওঁলোকে পিছলৈ নিজৰ বৃত্তি বা ব্যৱসায় বাদ দি একাণপতীয়াভাৱে চাহখেতিত আত্মনিয়োগ কৰে। এনে লোকৰ ভিতৰত ওৰাওঁ, চাওতাল, মুণ্ডা, ঘচিয়া, খৰিয়া, গদবা, তাঁতী, তাছা আদি প্ৰধান জনগোষ্ঠীসমূহৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। এওঁলোকৰ বাহিৰেও আৰু বহুতো সৰু সৰু জনগোষ্ঠীৰ লোক বিভিন্ন সময়ত অসমলৈ প্ৰব্ৰজিত হয়। তেওঁলোকৰ ভিতৰত তাঁতী, নায়ক, গণ্ডতাঁতী, পান, কমাৰ, কুমাৰ, কৰ্মকাৰ, মালী, তেলী, শবৰ, তাছা, কন্ধ, কৈৰী, বাউৰি, কালাহাণ্ডী, বিয়াগ, পালিকা, ভূঁইয়া, কয়া, পৰ্জা, মুণ্ডা, গধবা, তুৰি, খুৱাল, কাটনি, ওৰাং, চাওতাল, ভোম, মিৰ্জা, চৰাল, ৰবিদাস, ভূমিজ, চমাৰ, খৰিয়া, টেলেঙা, ৰাজপুত, কন্দপান, বৰাইক, মানকি, হাৰি, ঘাঁমী, মাজি, বাৰ্লা, গদাল, মহান্তি, চাছ-পুৰীয়া, কালিন্দী, ৰাই, চাঁৱাৰী, কুলু, মুৰ্মু, ৰুণ্ডা, চাৰৱান, তামাৰিদা, পূৰ্ত্ত, গুৰিয়া, ভেংৰা, ধান, চুৰিণ, বণিয়া, ভীল, বিঞ্জিয়া, বেড়িয়া, বিৰহোৰ, বাগতি, বাৰুই, ছেৰো, ধানৱাৰ, ঘটোৱাৰ, লোহাৰ, লোধি, মাৰ্ল, মুণ্ডা, নাগবংশী, নেৱাৰ, নাপিত, পাতৰ, পাওৱা ইত্যাদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। এনেদৰেই বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে বৈচিত্ৰৰ মাজত একত্ৰৰ সূচনা কৰি অসমৰ জাতীয়-জীৱনৰ মূল সূঁতিটোৰ সৈতে মিলি যাবলৈ প্ৰয়াস কৰি আহিছে। মূলতঃ দ্ৰাবিড় আৰু অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ উত্তৰাধিকাৰী এই চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে অসমলৈ আহি নিজকে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে বিলীন কৰি দিয়ে। এওঁলোকৰ ভিতৰত যিসকল কোল-মুণ্ডাসকলৰ বংশধৰ, তেওঁলোক অষ্ট্ৰিক মূলীয়। এওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে পালন কৰা ভালেমান উৎসৱ-পাৰ্বণত অষ্ট্ৰিকসকলৰ উৰ্বৰা বিশ্বাসৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা যায়।

চাহ-জনগোষ্ঠীৰ শতাধিক জাতি-উপজাতিৰ মাজত পাৰম্পৰিক যোগাযোগ স্থাপনৰ বাবে খৰঠা, পাঁচপৰগণীয়া, সাদানী প্ৰভৃতি উমৈহতীয়া ভাষাই গঢ় লৈ উঠিছে।

এইকেইটা উমৈহতীয়া ভাষাত অষ্টিকৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট। বিশেষকৈ মুণ্ডা হো, বিৰহৰ, কোল, খাৰীয়া, ভূমিজ, চাওঁতাল আদি লোকসকল অষ্টিকমূলীয় বুলি ইতিমধ্যে স্বীকৃত হৈছে।

ছোটনাগপুৰত বসবাস কৰা সদান (চদান) জাতিৰ লোকসকলে সাধাৰণতে সাদান বা সাদনি ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। অসমৰ চাহ-জনগোষ্ঠীৰ বিশেষকৈ বাঁচী জিলাৰ পৰা অহা আদিবাসী জাতি-জনজাতিৰ লোকসকলে সাদানী ভাষা প্ৰধান ভাষা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। ছোটনাগপুৰত বাঁচী জিলাৰ ওচৰা-ওচৰিকৈ থকা হাজাৰীবাগ আদি জিলাত কুৰ্মালি বা খৰঠা ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। এইদৰে চাহ জনগোষ্ঠীৰ মাজত গঢ় লৈ উঠা স্বতন্ত্ৰীয়া আঞ্চলিক ভাষাবোৰত চাহ জনজাতিৰ ভাষাৰ বিবিধ শব্দাৱলীৰ লগে লগে অসমীয়া ভাষাৰো বিবিধ শব্দাৱলী সোমাই পৰিছে আৰু সেইদৰে অসমীয়া ভাষালৈয়ো চাহ-জনগোষ্ঠীৰ ভাষাৰ বিবিধ শব্দৰ আগমন ঘটিছে।

চাহ-জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক জীৱনত বিভিন্ন লোকউৎসৱত পৰিৱেশিত লোকগীতসমূহে তেওঁলোকৰ জীৱনৰ বৰ্ণময়, উৎসৱমুখৰ কলাত্মক দিশটো প্ৰতিফলিত কৰিছে। এনে লোক-উৎসৱৰ ভিতৰত কৰম পূজা, তুচু পৰব, সৰহাই পৰব, ফাগুন পৰব, দুৰ্গা পূজা, গ্ৰাম্য পূজা, মনসা পূজা, ত্ৰিনাথ পূজা আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। চাহবনুৱাৰ মৌলিক অনুষ্ঠানসমূহৰ সৈতে অসমৰ অষ্ট-মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ মূল উপাদানবোৰৰ সামঞ্জস্য আছে। ভাদ মাহত অনুষ্ঠিত কৰমপূজাৰ সময়ত নিজৰ ঘৰত মৃতকৰ সকাম পতা, দেওধনি উঠা, কৰম পূজাৰ শস্য আগবঢ়োৱা, বুমুইৰ দৰে সমবেত নাচৰ আয়োজন অসমৰ বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ উপলক্ষ্যতো দেখা যায়। বিহুনাচৰ দৰে যৌন-আবেদন বুমুইৰ নাচতো আছে।

নৃত্য-গীতৰ প্ৰাধান্যৰ লগতে সাৰ্বজনীন মানৱীয় আবেদনৰ বাবে পৰম পৰব বা পৰম পূজাই চাহ জনগোষ্ঠীৰ বৰ্ণময় সাংস্কৃতিক জীৱনৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। কৃষিভিত্তিক লোকউৎসৱ হোৱা হেতুকে এই গীতসমূহত কৃষিজীৱি চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ আশা-আকাংক্ষা সুন্দৰ ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে।

চাহ জনগোষ্ঠীৰ উমৈহতীয়া জীৱনৰ অভিজ্ঞতা আৰু সৃষ্টিশীল মনীয়াৰ স্বৰূপ প্ৰতিফলিত হৈছে তেওঁলোকৰ লোকগীতসমূহত। বুমুইৰ, ঘেৰা, ডমকচ, সাদী, সৰহাই, তুচু, নিচুকনি আৰু ওমলা গীত আদিৰ মাজেদি চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সমাজৰ বহুমুখী বৈচিত্ৰ্যময় জীৱনৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে।

বুমুইৰ গীত আৰু নৃত্যৰ সমাদৰ শ্ৰমজীৱি চাহ জনগোষ্ঠীৰ মাজত যথেষ্ট। স্থানভেদে এইবোৰ গীতৰ সুৰ, পৰিৱেশন প্ৰণালী আৰু নৃত্য-ভঙ্গিমাৰ পাৰ্থক্য থাকিলেও গীতসমূহৰ মৌলিক গাঁথনিৰ মাজত বিশেষ মিল দেখা নাযায়। বিহুগীতৰ দৰেই এই গীতবোৰ উপমা-ৰূপকেৰে সমৃদ্ধ আৰু বিশেষ সাহিত্যিক গুণসম্পন্ন। কৰম পূজা উপলক্ষে অনুষ্ঠিত বুমুইৰ নাচ আৰু গীতত চাহ-জনগোষ্ঠীৰ জাতীয় জীৱনৰ আশা-আকাংক্ষা, সুখ-দুখ, ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম-প্ৰীতি আৰু ইয়াৰ পৰিণতি স্বৰূপে হোৱা মিলন বিৰহৰ এক বহুৰঙী চিত্ৰ অংকিত হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে, বিহুগীতৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত বুমুইৰগীতৰ

উল্লেখ কৰা হ'ল :

“আইড়ে শভে বকলী
পাথাৰে শভে ধান গ’;
মায়ের কলাই ছাইলা শভে
যেমন নয় ছন্দ গ’।” (ঝুমুইৰ গীত)

অনুবৃত্ত ভাৱে বিহুগীতত চাওক—

“মেঘতে জিলিকে বিজুলী ছটায়
শূন্যত জিলিকে তৰা;
পৃথিৱীত জিলিকে আমাৰে মইনা
তাতোকৈ এফেৰি চৰা।” (বিহুগীত) —ইত্যাদি।

চাহ জনগোষ্ঠীৰ মাজত ভাদ মাহে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। তেওঁলোকৰ কৃষিভিত্তিক লোক-উৎসৱ কৰম পূজাও অনুষ্ঠিত হয় ভাদ মাহৰ একাদশী তিথিত। কৰম পূজাৰ গীতবোৰত কৃষিজীৱী লোকসকলৰ জীৱনৰ বহুৰঙী চিত্ৰ অংকিত হৈছে।

দেৱালী বা সহৰাই পৰৰ হৈছে চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ গৰখীয়া জীৱনৰ সৈতে পোনপটীয়াভাৱে জড়িত আন এটি কৃষি উৎসৱ। গো-লক্ষ্মীৰ অৰ্চনাৰ সৈতে এই পূজা উৎসৱ জড়িত হৈ আছে। এই পৰৰৰ দিনকেইটাত গো পূজা কৰাৰ লগতে গৰখীয়াসকলে নিশা বাইজৰ ঘৰে ঘৰে গৈ ঢোল, মাদল, তাল আদি বাদ্য লৈ সহৰাই পৰৰৰ গীত গাই গৃহস্থসকলক আশীৰ্বাদ দিয়ে।

মাঘ বিহুৰ সমসাময়িকভাৱে চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে ‘তুচু পৰৰ’ বা ‘তুচুপূজা’ অনুষ্ঠিত কৰে। এই পৰৰত ‘তুচু গীত’ গোৱা হয় আৰু মাঘ বিহুৰ দৰেই পিঠা-পনা খাই সমূহীয়াভাৱে আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। পুহ মাহত নিৰ্দিষ্ট এঘৰত নাৰীসকল একত্ৰিত হৈ তুচুৰ থাপনা পাতি সেই থাপনাৰ ওচৰত ভক্তিভাৱে গীত গাই তুচুৰ উপাসনা কৰে। জনবিশ্বাস অনুসৰি তুচু দেৱী সন্তুষ্ট হ’লে ধনলাভ আৰু নিঃসন্তানৰ সন্তান লাভ হয়।

হোলি বা ফাগুৱা (ফাকুৱা) সৰ্বভাৰতীয় উৎসৱ যদিও চাহ-জনগোষ্ঠীৰ মাজত উদ্‌যাপিত এই উৎসৱৰ কিছু সুকীয়া বিশেষত্ব আছে। পশ্চিম ভাৰতৰ লোকনৃত্য গবৰাৰ দৰেই চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে হাতত দুফুটমান কাঠী লৈ ফাগুৱা উপলক্ষে ঢোল-মাদলৰ ছেৰে ছেৰে ঘূৰি ঘূৰি নৃত্য কৰে। এই নৃত্যৰ সৈতে জড়িত গীতসমূহৰ সৰ্বহভাগেই কৃষ্যবিষয়ক লোকগীত। চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে কৰমপূজা উপলক্ষে ঝুমুৰ গীত, তুচু পৰৰ উপলক্ষে তুচু গীত, চহৰাই পৰৰ উপলক্ষে জাহলী গীত গাই আন্তৰিক আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। নিচুকণি আৰু ওমলা গীতসমূহ সৰু ল’ৰা-ছোৱালীক ওমলাবৰ বাবে গোৱা হয়। অনাখৰী লোকৰ সৃষ্টি হ’লেও ভালেমান গীত, ছন্দ আৰু অলংকাৰৰ দিশৰ পৰা বিশেষ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। উদাহৰণ স্বৰূপে তলৰ ঝুমুৰইটি লক্ষণীয় :

“বাৰমাসেৰ বাৰ ফুল
ভাদ মাসেৰ কিয়াৰে

কিবা দৰে ছাড়ে গেল
অভাগিনীৰ পিয়াৰে।”

তাহানি অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৱে “তোৰো মনে গ’লে মোৰো মনে গ’লে কি
কৰিব অজাতি কুলে” বুলি কোৱাৰ দৰেই চাহ বনুৱাৰ ডেকা-গাভৰুসকলেও তুচ্ছ দেৱীক
সাক্ষী কৰি যুৰীয়া জীৱনৰ পাতনি মেলাৰ প্ৰয়াস কৰে।

বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ সংমিশ্ৰণত অসমীয়া জাতিয়ে গঢ় লৈ উঠিছে আৰু
সেয়ে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশতো এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ লগতে পৰৱৰ্তী
কালত এই দেশলৈ প্ৰব্ৰজিত হোৱা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে থলুৱা ভাষা, ৰীতি-
নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে মিলি গৈছে। চাহ জনগোষ্ঠীৰ
ক্ষেত্ৰতো এনে সমন্বয় আৰু সমাহৰণ বহুদিন পূৰ্বেই আৰম্ভ হৈছে। চাহ বনুৱাই অসমৰ
পৰম্পৰাগত ঐতিহ্য অনুসৰণ কৰি অসমৰ জনজীৱনৰ সৈতে মিলি গৈছে। তেওঁলোকৰ
জনজীৱনৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰা বিভিন্ন গীত-মাত, লোক উৎসৱ আদিয়ে চাহ জনগোষ্ঠীৰ
লোকসকলৰ বৰ্ণনয় সাংস্কৃতিক জীৱনৰ পৰিচয় দিয়ে। আধুনিক সভ্যতাৰ প্ৰচাৰ প্ৰসাৰৰ
লগে লগে তেওঁলোকৰ মাজতো নতুনত্বই প্ৰৱেশ কৰিছে যদিও নিজৰ সাংস্কৃতিক ঐতিহ্যৰ
উৎকৰ্ষ সাধনৰ প্ৰতি মনোনিৱেশ কৰাৰো সুযোগ আগবঢ়াই দিছে। বৃহত্তৰ অসমীয়া
জনজীৱনৰ অপৰিহাৰ্য অঙ্গস্বৰূপে চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে পৰম্পৰাগত থলুৱা
সংস্কৃতিৰ পৰা ভালেমান উপাদান সংগ্ৰহ কৰাৰ লগে লগে নিজৰ পিতৃভূমিৰ পৰা কঢ়িয়াই
অনা সাংস্কৃতিক সম্পদৰাজিৰ সমন্বয় সাধন কৰি সাংস্কৃতিক সমাহৰণত গুৰুত্ব দি আহিছে
আৰু এনেদৰেই অসমীয়া সাংস্কৃতিক বৰ্ণাঢ্য ৰূপ প্ৰদান কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

কোন সময়ত কি প্ৰেক্ষাপটত অসমলৈ চাহ জনগোষ্ঠীৰ আগমন ঘটিছিল? (৩৫টা
শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৫.৬ অসমৰ নেপালী জনগোষ্ঠী

আপোনালোক সকলোৱে জানে যে, প্ৰত্ন-অসমীয়া লিখিত সাহিত্যৰ প্ৰাচীন
নিদৰ্শন হৈছে চৰ্যাগীতসমূহ। এই গীতসমূহ মহামহোপাধ্যায় হৰপ্ৰসাদ শাস্ত্ৰীয়ে কুৰি শতিকাৰ
প্ৰথম দশকত নেপালৰ ৰাজদৰবাৰৰ গ্ৰন্থাগাৰৰ পৰা অন্যান্য তিনিখন গ্ৰন্থৰ সৈতে উদ্ধাৰ
কৰি আনি ‘হাজাৰ বছৰৰ বাঙ্গলা ভাষায় বৌদ্ধগান ও দোহা’ নামেৰে বঙ্গীয় সাহিত্য
পৰিষদৰ পৰা প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। প্ৰসঙ্গক্রমে উল্লেখ কৰা উচিত যে, এই গীতসমূহৰ
ৰচনাকাল অষ্টমৰ পৰা দ্বাদশ শতিকা আৰু এই সমলৰাজিৰ নেপালত সংৰক্ষিত হৈ থকা

কথাটিয়ে প্ৰাচীন কামৰূপৰ সৈতে নেপালৰ সাংস্কৃতিক সম্পৰ্কৰ কথাই সূচনা কৰে। চৰ্যাগীতৰ ভালেমান গীতিকাৰ তথা তেওঁলোকৰ সৈতে সম্পৰ্কিত সিদ্ধাচাৰ্যৰ যে নেপালৰ সৈতে সম্পৰ্ক বন্ধিত হৈছিল, তাৰ আভাস নেপালৰ ইতিহাসতো পোৱা যায়। চৰ্যাকালীন সমাজখনৰ প্ৰসিদ্ধ কবি হাড়ীপা বা জালন্ধৰী পা, কানুপা আদিৰ গুৰু গোৰক্ষনাথ আৰু তেওঁৰ গুৰু মীননাথৰ সৈতে নেপালৰ ইতিহাস জড়িত হৈ আছে।

‘কৌলজ্ঞান নিৰ্ণয়’ৰ পাতনিত বিশিষ্ট পণ্ডিত প্ৰবোধচন্দ্ৰ বাগচীয়ে উল্লেখ কৰিছে যে মৎস্যেন্দ্ৰনাথে পাশুপাত বৈশিষ্ট্য ধাৰণ কৰি নেপালত প্ৰৱেশ কৰিছিল। মৎস্যেন্দ্ৰনাথ, গোৰক্ষনাথ প্ৰভৃতি সিদ্ধসকলে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ উপৰি নেপাল, চীন, তিব্বত আদিৰ বিভিন্ন ঠাইত পৰিভ্ৰমণ কৰি শৈৱ-যোগ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। নেপালত মীননাথ আৰু গোৰক্ষনাথ আজিও পূজিত।

গতিকে দেখা যায় যে, নেপালৰ সৈতে পুৰণি কামৰূপৰ সম্পৰ্ক প্ৰায় ডেৰহাজাৰ বছৰ পুৰণি। খ্ৰীষ্টীয় অষ্টম শতিকা অথবা তাৰো বহুকাল পূৰ্বই নেপালৰ সৈতে প্ৰাচীন কামৰূপৰ সাংস্কৃতিক যোগসূত্ৰ স্থাপিত হৈছিল আৰু তাৰ ফলস্বৰূপে ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক ইত্যাদি বিভিন্ন দিশত আদান-প্ৰদান আৰু বিনিময় সংঘটিত হৈছিল।

চৰ্যাগীতৰ পটভূমিলৈ চালে দেখা যায় যে, এই গীতসমূহ প্ৰায় তেইশগৰাকী সিদ্ধাচাৰ্যৰ দ্বাৰা সংকলিত প্ৰায় পঞ্চাশটি গীতৰ সমষ্টি। এই গীতিকাৰসকলৰ ভিতৰত কানুপা হ’ল সৰ্বাধিক গীতৰ ৰচক। এওঁ এগৰাকী প্ৰভাৱশালী সিদ্ধ আছিল। কানুপা জালন্ধৰীৰ শিষ্য আছিল আৰু গোৰক্ষ বিজয়, মীনচেতন আদি গ্ৰন্থত এওঁলোকৰ বিষয়ে বিভিন্ন কাহিনী বিবৃত হৈছে।

পৰৱৰ্তী কালত নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধৰ্মৰ পটভূমি বিচাৰ কৰিলেও দেখা যায় যে, মায়ামৰীয়া সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা অনিৰুদ্ধদেৱৰ উপৰিপুৰুষ আছিল নেপালৰ নাগৰিক। ৰজনীকান্ত বৰদলৈয়ে চৰিত পুথিৰ বৰ্ণনাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এই কথা উল্লেখ কৰি গৈছে। পৰৱৰ্তী কালৰ শংকৰদেৱৰ আদৰ্শ শিৰোধাৰ্য কৰি কেইবাগৰাকী নেপালীমূলীয় সত্ৰাধিকাৰে নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধৰ্মৰ গুৰি ধৰি অসমৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনতো বিশিষ্ট বৰঙণি আগবঢ়ায়। ভাৰতীয় স্বাধীনতা সংগ্ৰাম, ভাৰতীয় সাহিত্য আদিলৈয়ো নেপাল বংশোদ্ভৱ ভাৰতীয় তথা অসমীয়া লোকৰ বৰঙণি অতুলনীয়। বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন নেপালীসকল অসমলৈ আহে আৰু নিজস্ব কলা-সংস্কৃতি ৰক্ষা কৰিও বৃহত্তৰ অসমীয়া সমাজৰ সৈতে মিলি যায়।

মৎস্যেন্দ্ৰনাথৰ যোগেদি কামৰূপ আৰু নেপালৰ মাজত সংঘটিত হোৱা ধৰ্মীয় আৰু আধ্যাত্মিক সম্পৰ্ক, ১৮১৬ চনত সংঘটিত হোৱা সুৰ্গৌলী সন্ধিৰ দ্বাৰা ভাৰত অধিকৃত হোৱা নেপালী অধুষিত স্থানসমূহৰ পৰা হোৱা আগমন, গোৰ্খা ৰেজিমেণ্টৰ যোগেদি অসমত বসতি স্থাপন কৰা নেপালীসকল আৰু কৃষিভূমিৰ সন্ধানত বিভিন্ন সময়ত অহা নেপালীসকলৰেই অসমীয়া নেপালী সমাজখন গঠিত হৈছে।

আগতেই উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে, নেপালীসকলৰ সৈতে পুৰণি কামৰূপৰ সাংস্কৃতিক সম্পৰ্ক প্ৰায় ডেৰহাজাৰ বছৰৰ আগতেই সম্পন্ন হৈছে। মৎসেন্দ্ৰনাথ, গোৰক্ষনাথ প্ৰভৃতি সিদ্ধসকল এতিয়াও নেপালত দেৱতাৰূপে পূজিত। পুৰণি কামৰূপৰ শৈৱ-কৌল আৰু নাথ-ধৰ্মৰ ঐতিহ্যৰ সৈতে সম্পৰ্কিত এই দুগৰাকী সিদ্ধযোগী আৰু তেওঁলোকৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলৰ স্মৃতি বিজড়িত চৰ্যাগীত, দোহাকোষ আদি নেপালৰ ৰাজদৰবাৰৰ গ্ৰন্থাগাৰত সংৰক্ষিত হোৱাটোৱে এই সম্পৰ্কৰ কথাই সোঁৱৰাই দিয়ে।

অসমত বসবাস কৰা নেপালীসকলৰ মাজত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোক আছে। ভিন ভিন জনগোষ্ঠীৰ নেপালীসকলে অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই অসমত বসবাস কৰি আহিছে আৰু অসমৰ থলুৱা ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ অংশীদাৰ হৈছে। পুৰণি কামৰূপৰ সৈতে দাঁতি কাষৰীয়া এই দেশখনলৈ প্ৰব্ৰজিত সৰ্বহসংখ্যক লোকেই জীৱিকাৰ সন্ধানত ইয়ালৈ আহিছিল আৰু অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত স্থায়ীভাৱে বসতি স্থাপন কৰি থলুৱা ভাষা-সাহিত্যক আপোন কৰি লৈছিল। এনেদৰেই থলুৱা সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক বিনিময় আৰু সংমিশ্ৰণৰ যোগেদি নেপালীসকলে অসমীয়া সংস্কৃতিক সমৃদ্ধ কৰিছে। ড° নগেন শইকীয়াৰ ভাষাত— “যোগিনীতন্ত্ৰই আগতেই কৈ গৈছে কামৰূপৰ কৈৰাতজ বৈশিষ্ট্যৰ কথা। এই বিচিত্ৰতাক আৰু এটি জনগোষ্ঠীয়ে সমৃদ্ধিশালী কৰিছে; এই জনগোষ্ঠী হ’ল নেপালৰ পৰা আহি অসমীয়া হোৱা নেপালী-অসমীয়া সমাজ। অৱশ্যে নেপালো প্ৰাচীন কামৰূপৰ ভিতৰুৱা আছিল। অসমলৈ ইতিহাসৰ বিভিন্ন সময়ত প্ৰব্ৰজন কৰি আহি থিতাপি লোৱা নেপালৰ অনেক লোক ভাষিক, সাংস্কৃতিক, নৃতাত্ত্বিক সকলো ফালৰ পৰা অসমীয়া ভাষা-সংস্কৃতি আৰু জাতীয় জীৱনৰ লগত বেলেগ কৰিব নোৱাৰাকৈ মিশ্ৰিত হ’ল; আৰু এনে অনেক লোক আছে, যিসকল এই সংমিশ্ৰণৰ আৰু সমন্বয় প্ৰক্ৰিয়াৰ ভিতৰুৱা হৈ পৰিছে। এইসকল লোকৰ লগত নেপালৰ কোনো ৰাজনৈতিক-অৰ্থনৈতিক সম্পৰ্ক নাই।”

নেপালীসকলৰ মাজত আৰ্য আৰু আৰ্যভিন্ন উভয় জনগোষ্ঠীৰ লোক আছে। ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, দৰ্জি, কমাৰ, কুমাৰ আদিৰ বাহিৰেও মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীসমূহত ৰাই, লিশু, মগৰ, খিমাল, তামাং, শ্বেৰ্পা, চেপাৰু, দানোৱাৰ, জিৰেল আদি লোকো আছে। এই লোকসকলৰ মাজত পাৰস্পৰিক যোগাযোগৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট ভাষা আছিল যদিও অসমলৈ আহি তেওঁলোকে অসমীয়া আৰু নেপালী এই উভয় ভাষাৰ মাধ্যমেৰেই সামাজিক যোগাযোগ আৰু সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰি আহিছে। অসমৰ নেপালীসকলৰ মাজত বিভিন্ন সামাজিক স্তৰ আছে। অসমৰ নেপালীসকলৰ মাজত ধৰ্ম বিশ্বাস অতি প্ৰবল। অৱশ্যে ধৰ্মৰ নামত বহু সময়ত অন্ধবিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰে প্ৰাধান্য লাভ কৰাত তেওঁলোকৰ সমাজখন আৰ্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক দিশতো যথেষ্ট পিছ পৰি আছে। নেপালীসকলৰ মাজত দেৱ-দেৱী, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, ভূত-প্ৰেত আদিৰ প্ৰাধান্য অধিক। সেইবাবেই তেওঁলোকৰ সমাজৰ অনেক প্ৰকাৰৰ পূজা-পাঠ, নানা দেৱ-দেৱী আৰু ধৰ্মীয় পৰম্পৰাত

বিশ্বাসী লোকৰ আধিক্য লক্ষ্য কৰা যায়। অৱশ্যে বৰ্তমানে তেওঁলোকৰ মাজৰ পৰাও কিছুসংখ্যক ব্যক্তি শিক্ষা-দীক্ষাত আগুৱাই আহিছে আৰু সমান্তৰালভাৱে অসমৰ ভাষা, সাহিত্য, সংস্কৃতি আৰু আৰ্থ-সামাজিক দিশলৈ প্ৰভূত বৰঙণি আগবঢ়াইছে। ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰৰ প্ৰতিও কিছুসংখ্যক লোক অগ্ৰসৰ হৈছে যদিও এই সংখ্যা অতি সীমিত।

অসমৰ লোক, সাংস্কৃতিক বিকাশত বাচিক কলা হিচাপে লোকসাহিত্যই এখন বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। নেপালীসকলৰ মাজতো ভালেমান লোকগীতৰ প্ৰচলন আছে। ইয়াৰে কিছুমান বিয়া-বাৰু, উৎসৱ আদিত গোৱা গীত, কিছুমান ভক্তিমূলক আৰু আনবোৰ নৃত্য-গীত আদিৰ সৈতে সম্পৰ্কিত লোকগীত। লোকগীতত নেপালীসকল চহকী। অসমৰ মাটি-পানীৰ সৈতে মিলি যোৱাৰ বাবেই নেপালীসকলৰ লোকগীত বিহুগীতৰ দৰেই ডেকা-গাভৰুৰ অন্তৰৰ আশা-আকাংক্ষা, হা-হুমুনিয়াহ আদিৰ সুন্দৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে। উদাহৰণস্বৰূপে তলৰ গীতটি চাওক—

নেপালী লোকগীত— “উড়িজানে পুতলিকো পানী মগি ছাঁয়া।

জস্তো তিমিলাই পানী তিৰ্থা জস্তে মলাই মায়া।”

অসমীয়া বিহুগীততো অনুৰূপ ভাৱৰ প্ৰতিধ্বনি শুনিবলৈ পোৱা যায় :

“ওপৰে উৰিলে বগাকৈ বগলী

ক’লা হৈ পৰিলে ছায়া

ৰাতিৰ সপোনতে দুয়ো একেলগে

কিনো যে বিধাতাৰ মায়া।” (বিহুগীত)

এনেকুৱা যথেষ্ট উদাহৰণ দিব পাৰি। অসমৰ নেপালীসকলে থলুৱা অসমীয়া লোকৰ সৈতে গভীৰভাৱে মিলি গৈছে, বৈবাহিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিছে আৰু অধিক কি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ ছত্ৰছায়াত ভক্তি আৰু মুক্তিৰ পথ প্ৰশস্ত কৰি তুলিছে।

অসমৰ নেপালীসকল মূলতঃ দোভাষী। তেওঁলোকে নিজৰ মাজত নেপালী ভাষাত আৰু অসমীয়া লোকৰ সৈতে যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া ভাষাত প্ৰয়োজনীয় কথা-বতৰা পাতি ভাব বিনিময় কৰে। অসমীয়া ডেকাই ‘তোকে চাই লাহৰী বান্ধি যাওঁ ডাঙৰি’ বুলি গীত গাই মনৰ গোপন ভাৱ প্ৰকাশ কৰাৰ দৰেই নেপালী ডেকায়ো কোনোবা ৰূপহী গাভৰুক নেদেখি বুকুত বাঁহ বন্ধা বেদনাৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰে এনেদৰে—

“ধানকো ভৰি লিয়েৰ গায়ে যো বাটো চু-ৰু-ৰু

আওঁদা-জাঁদা তিমিলাই নেদেখি মন ৰনছ খু-ৰু-ৰু।” ইত্যাদি।

অসমৰ নেপালীসকলৰ মাজত ভালেমান কাহিনী গীতৰো সৃষ্টি হৈছে। তেনে এটি গীতত ৰঙিলী আৰু পমিলী নামৰ দুগৰাকী অসমীয়া যুৱতীৰ প্ৰেমকাহিনী বিবৃত হৈছে। এনে গীত এটিৰ অসমীয়া ৰূপ এনেধৰণৰ :

“সোৱণশিৰী গাঁৱৰে আমি দুয়ো বাই-ভনী

নদীত গা ধুবলৈ যাওঁ অ’ আইজনী;

এজনীৰ নাম বঙিলী, আনজনী হ'ল পমিলী
বঙিলীক মুহিলে নেপালীৰ দৈ গাখীৰে
পমিলীক মুহিলে প্ৰেমে ঐ ককাইটি।
গা ধুই থাকোঁতে নেপালীয়ে সুধিলে
তহঁতৰ নামে বা কিয় ঐ ছোৱালী,
মোৰে নাম বঙিলী, তাইৰে নাম পমিলী
সোৱণশিৰী গাঁৱৰে আমি দুয়ো বাই-ভনী।” ....ইত্যাদি।

বছৰৰ আৰম্ভণি হয় ব'হাগ মাহত আৰু এই মাহটো তেওঁলোকৰ বাবে অতি পবিত্ৰ মাহ। এই মাহত বছৰটোৰ সুখ-শান্তি আৰু সমৃদ্ধিৰ অৰ্থে নানাধৰণৰ পূজাপাঠ আৰু মাস্তলিক অনুষ্ঠান কৰি নেপালীসকলে কৃষি-কৰ্মত আত্মনিয়োগ কৰে। মাঘ মাহত মকৰ সংক্ৰান্তি উপলক্ষে পৰশুৰাম কুণ্ডত স্নান কৰিলে মুক্তিলাভ হোৱাৰ লগতে সকলোধৰণৰ পাপ খণ্ডন হয় বুলি নেপালীসকলে বিশ্বাস কৰে। সংক্ৰান্তি উপলক্ষে নানা ধৰণৰ ফল-মূল, পিঠা-পনা তৈয়াৰ কৰি আলহী-অতিথিক আপ্যায়ণ কৰে।

আহাৰ মাহত পথাৰত বসতি কৰি থকাৰ সময়ত ৰোৱনীসকলৰ মাজত ‘আচাৰে গীত’ আদি গাই আনন্দ প্ৰকাশ কৰা হয়। আহিন-কাতি মাহত দুৰ্গাপূজা আৰু দিপাষ্ণিতা উৎসৱো মহাসমাবোধেৰে পালন কৰে। অসমীয়া সমাজত ‘গৰু বিহু’ৰ দিনাখন বিহুৱান দি আশীৰ্বাদ লোৱাৰ দৰেই নেপালীসকলৰ মাজত ‘লিগে পিং’ খেলৰ আয়োজন কৰি বিজয়া দশমীৰ দিনা ঘৰৰ জ্যেষ্ঠজনে নিজ নিজ সন্তান আৰু মিতৰ-কুটুমসকলৰ কপালত ফোঁট (টিকা) দি আশীৰ্বাদ দিয়ে। তেওঁলোকে কাতি মাহত-তিহাৰ উৎসৱ পালন কৰে। এই উৎসৱত সাধাৰণতে দুবিধ গীত পৰিৱেশন কৰা হয় ‘ভইলো’ আৰু ‘দেউসী’। দেউসী হ'ল পুৰুষপ্ৰধান খেল আৰু গীত।

নেপালী সমাজত ধৰ্মমূলক গীতৰ ভিতৰত ভজন-কীৰ্তন আৰু ব্ৰতৰ সৈতে যুক্ত গীতৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। কৃষ্ণৰ জন্মাষ্টমী আৰু শিৱৰাত্ৰিতো তেওঁলোকে সমূহীয়াভাৱে ভজন পৰিৱেশন কৰে।

নেপালীসকলৰ সংস্কাৰ কৰ্মৰ সৈতে জড়িত গীতৰ ভিতৰত ‘বালন’ আৰু বিয়াৰ গীতৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। বিবাহ অনুষ্ঠানৰ বিভিন্ন সময়ত গোৱা গীতে বিয়াঘৰ মুখৰিত কৰি ৰাখে। বিয়াৰ ৰাতি তিৰোতাবিলাকে গোট খাই ‘ৰতৌলি’ গীত গায় আৰু নৃত্য কৰে।

নেপালী সম্প্ৰদায়ৰ মাজত ‘সেলো’, ‘ৰাউৰে’ প্ৰভৃতি প্ৰণয়গীত আৰু ‘অসাৰে’ আদি কৰ্মগীত আৰু ‘মাৰুণী গীত’, ‘গাইনেৰ গীত’ প্ৰভৃতি ৰং-ধেমালিৰ গীতৰ প্ৰচলন আছে। নাৰীপ্ৰধান উৎসৱ ‘তীজ’ উপলক্ষ্যে গোৱা গীতবোৰ কৰুণ ৰসাত্মক। তীজত বিয়া দিয়া কন্যাই মাতৃগৃহলৈ যাবলৈ নোপোৱাৰ মৰ্মবেদনা অতি কৰুণভাৱে প্ৰকাশিত হৈছে।

লোকমন্ত্ৰৰ ভিতৰত নেপালীসকলৰ মাজত ‘যোগীৰ মন্ত্ৰ’, ‘ধৰ্মীয় মন্ত্ৰ’ আৰু ‘পিনাস’ বা জৰাফুকাৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন আছে। পিনাসবোৰ মূলতঃ কাহিনীমূলক।

কাতিমাহৰ কৃষ্ণ ত্ৰয়োদশীৰ দিনা 'তিহাৰ' উপলক্ষে নেপালীসকলে কাউৰীপূজা কৰি কাউৰীক আহাৰ দান কৰে। তাৰ পিছদিনা 'কুকুৰ তিহাৰ' উপলক্ষে কুকুৰক খাবলৈ দি ডিঙিত মালা পিন্ধায়। আউসীৰ দিনা 'গাই তিহাৰ' অৰ্থাৎ গৰু বিহু। প্ৰতিপদৰ দিনা তেওঁলোকে গৰুক পূজা কৰি শিং আৰু খুৰাত তেল ঘঁহি ডিঙিত মালা পিন্ধাই দিয়ে। এনেদৰে নেপালীসকলৰ মাজত কাতি মাহৰ তিহাৰ উৎসৱে বিশেষ প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে।

নেপালীসকলৰ মাজত ভাতৃ-দ্বিতীয়া অতি উলহ-মালহেৰে পালন কৰা হয়। ইয়াক ভাই টীকাও বোলে। ভাতৃত্বৰ প্ৰতীক 'ভাতৃ-দ্বিতীয়া' নেপালীসকলৰ অতি আদৰৰ আৰু জনপ্ৰিয় উৎসৱ। লোকবাদ্যত নেপালীসকল চহকী। তেওঁলোকৰ মাজত ব্যৱহৃত বাদ্যযন্ত্ৰসমূহৰ ভিতৰত মাদলে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

নেপালীসকলৰ বৰ্ণাঢ্য সাংস্কৃতিক জীৱনে এনেদৰেই অসমীয়া সাংস্কৃতিক সমৃদ্ধ কৰিছে। বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ অসমীয়া সাংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত এনেদৰেই বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ সহযোগিতাই সমাহৰণ প্ৰক্ৰিয়াক ত্বৰান্বিত কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

অসমত নেপালী লোকসকলৰ মাজত কি কি জনগোষ্ঠীৰ লোক দেখিবলৈ পোৱা যায়? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৫.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া সাংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সাংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহৰ আদান-প্ৰদান আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক সমাহৰণ আৰু সাংস্কৃতি গ্ৰহণৰ মাধ্যমেদি পৰিৱৰ্তিত ৰূপত বৃহত্তৰ অসমীয়া সাংস্কৃতিয়ে বৰ্ণাঢ্য ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছে। সেইবাবেই কোন জনগোষ্ঠীৰ মাধ্যমেদি কোনবিধ উপাদান অসমীয়া সাংস্কৃতিত প্ৰৱেশ কৰিছে, সেই কথা খাটাংকৈ ক'ব নোৱাৰি।

আগৰ বিভাগত আলোচনা কৰি অহা হৈছে যে, অসমীয়া সাংস্কৃতিৰ পৰিপুষ্টি আৰু বিকাশত এই দেশত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা বসবাস কৰি অহা জনজাতীয় মূলৰ বিবিধ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ আৰু সুবিস্তৃত। অনুৰূপভাৱে কলিতা, নাথ-যোগী, কৈৱৰ্ত আদি জনগোষ্ঠীৰ বৰঙণিও কম নহয়। অসমলৈ পৰৱৰ্তী কালত প্ৰব্ৰজিত হোৱা টাই-আহোম মুছলমান, নেপালী আৰু চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ বিষয়েও ইয়াত আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। অসমৰ জাতিসত্তা গঠনত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ নৃ-গোষ্ঠীয় অৱদানৰ লগতে সাংস্কৃতিক উপাদানেও বাবেবৰণীয়া অসমীয়া সাংস্কৃতিক বৰ্ণাঢ্য ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। এই বিভাগটিত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ সামাজিক, সাংস্কৃতিক দিশসমূহৰ আলোচনা কৰাৰ লগতে অসমীয়া সাংস্কৃতিৰ বিকাশত এই বৈশিষ্ট্যসমূহে কেনেদৰে বৰঙণি আগবঢ়াইছে এই বিষয়েও আলোকপাত কৰা হৈছে।

৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমীয়া সংস্কৃতিতৈ টাই-আহোমসকলৰ বৰঙণি সম্পৰ্কে এটি আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ২) আহোমসকল কেতিয়া অসমলৈ আহে? অসমীয়া জাতিগঠনত আহোমসকলৰ বৰঙণি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৩) আহোম যুগৰ চিত্ৰকলা আৰু ভাস্কৰ্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৪) অসমত বসবাস কৰি অহা চাহ-জনগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৫) অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশত চাহ জনগোষ্ঠীৰ অৱদানৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৬) চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকল কেতিয়া অসমলৈ প্ৰব্ৰজিত হয়? এওঁলোকৰ ভাৰতবৰ্ষৰ কোন কোন প্ৰান্তৰ পৰা অসমলৈ আহিছিল আৰু বৰ্তমান তেওঁলোকৰ পৰিচয় কি— বহলাই লিখক।
- ৭) চাহ-জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত লোকগীত আৰু নৃত্যৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৮) অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত নেপালী জনগোষ্ঠীৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৯) নেপালীসকল কি উদ্দেশ্যে অসমলৈ আহে? তেওঁলোকৰ বাবেৰহণীয়া সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ১০) নেপালীসকলৰ লোকসাহিত্য সম্পৰ্কে চমু আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ১১) মুছলমানসকলৰ কেতিয়া আৰু কি উদ্দেশ্যে অসমলৈ আগমন হয়? অসমীয়া সংস্কৃতিতৈ তেওঁলোকৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ১২) অসমৰ সাহিত্য, শিল্প, সঙ্গীতলৈ মুছলমানসকলে আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ বিষয়ে লিখক।
- ১৩) অসমৰ কোনবোৰ জনগোষ্ঠীৰ মাজত মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজ-ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন দেখা যায়? ফাঁহিয়াই আলোচনা কৰক।
- ১৪) অসমৰ জনজাতিসকলৰ মাজত কৃষিভিত্তিক লোক-উৎসৱসমূহ কেনেদৰে উদ্‌যাপিত হয় লিখক।
- ১৫) অসমৰ কোন কোন জনগোষ্ঠীৰ মাজত অষ্ট্ৰিক আৰু দ্ৰাবিড় সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয় লিখক।
- ১৬) **চমুটোকা লিখক**
ঝুমখেতি, বাগৰুস্বা, ঐনিতম্, ঠেংপাৰা, ছাবিন আলুন, মাংখ্ৰাম, পংৰাগ, বৰতপূজা, দোমাহী আলুন, বায়খো, গুমৰাগ নৃত্য, বিষহৰি পূজা, লালিলাং গীত, লাঙামাৰা, আলি আয় লুগাং, বিষুৱা, মায়নাওব্ৰী, পাতিৰাভা, বাইথ' পূজা, বাশ পূজা, বৈছাগু, কেঁচাইখাতী, হায়দাংপূজা, হাইতাল, দোমাছি,

দেওপূজা, জলসাই পূজা, পীৰা, ছেৰজা, ডাঙৰীয়া পূজা, চাংঘৰ, বৰকলিতা, বুৰিছিংকায়, ছগ্ৰা নৃত্য, ডেকাচাং, বুমুৰ, শুকতি (সিদল), কাতিগাছা, ফাকিয়াল (টাইফাকে), সহৰাই পৰব, কাতিকা পূজা, অৰিমাগা, তাওধৰ্ম, হোলি, মৰিয়া, হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ, মাৰৈ পূজা, সূত্ৰধাৰী নৃত্য, মৃগাৱতী চৰিত, জিকিৰ গীত, মাৰুণী গীত, নাথ-যোগী, দোতৰাগান, যোগীমন্ত্ৰ, ন-নাথ, যোগীঘোপা, তুচুগীত, জাহলী গীত, তুচুপূজা, ফাগুৱা, কৰ্মনাশা, মঞ্জুশ্ৰীমূলকল্প, বাচৰু, তামুলী পিৰা, চ'ৰানাও, ৰংঘৰ, পয়চাংকেন, চৰ্যাগীত, হঠযোগ, ছিফুং, হাংমা-হাংছানি ফালি, হাতা ছুৱানি/হাথাছুনৈ, চমাংকান, ফাৰকান্তি, হাৰলি ঘৰ, ঢাল-তৰোৱাল, মানছালেংকা, জাম্বিলি আখন, ৰজাৰু আহিৰ, কুলাবুঢ়ী নাচ, লাই হিলালী, ৰাতি খোৱা সম্প্ৰদায়, ডিঙাপূজা, তিতালৱৰ খোল, বৰত পূজা, হোৰা, জোলোঙা, চালাঙি বাতি, দখনা থাওচি, ৰঙাপাতিন।

৫.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Books)

কাকতি, বাণীকান্ত	:	পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	:	মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচ্য, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	:	অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
—	:	টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	:	অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
—	:	বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ	:	অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
চান্তাৰ, আব্দুচ	:	সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
তেৰাং, ৰংবং	:	সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দাস, ভূবনমোহন (সম্পা)	:	অসমীয়া জাতি ইতিবৃত্ত
দেউৰী, মহেশ্বৰ	:	মৰিগাঁও জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
নাথ, ৰাজমোহন	:	গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	:	অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নেওগ, মহেশ্বৰ	:	পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
—	:	পবিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
পাদুন, নাহেদ্ৰ	:	অসমীয়া সংস্কৃতিতৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	:	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
বৰুৱা, অতুলচন্দ্ৰ	:	মনসাকাব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬

- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
- : অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
- বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ (সম্পা) : অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
- : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, হাকাচাম, উপেন : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : বহুৰঙী গীতৰ আঁচলত, ১৯৬৫
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : উছৰৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- : উছৰৰ ৰংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
- AIRTSC : Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Case Study, 1994.
- Buzarbarua, M : Social and Cultural life of the Mishing of Assam, 1991
- Bondapadhyay, P. K. : The Tai Phakes of Assam, 1983
- Barkakati, S. N. : Tribal Folktales, 1971
- Baruah, H. C. : Marriage Customs of the People of Assam, 1895
- Barua, B. K. : A Cultural History of Assam, 1969
- Barua, K. L. : Early History of Kamrupa, 1966
- Chetterjee, S. K. : Kirat-Jana-Kriti, 1974
- Das, J : Folklore of Assam, 1973
- Datta, B. N. (at.al.,ed.) : A Handbook of Folkore Materials of North-East India, 1994
- Dutt, K. N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam, 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- : The Spring time Bihu of Assam, 1966

Kakati, B.	∴	The Mother Goddess Kamakhya, 1967
Nath, Rajmohan	∴	The Background of Assamese Culture, 1948
–	∴	Pre-vedic Kamrup, 1958
Sen, Sipra	∴	Tribes and Castes of Assam, 1999
Vidyarathi, L. P.	∴	Art and Culture of North-East India, 1993
Waddell, L. A.	∴	The Tribes of the Brahmaputra Valley, 1900
Tylor, E. B.	∴	Primitive Culture, 1974

* * *

ষষ্ঠ বিভাগ
অসমৰ লোকাচাৰ আৰু লোক-বিশ্বাস

বিভাগৰ গঠন :

- ৬.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৬.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৬.৩ অসমৰ লোকাচাৰ
- ৬.৪ লোক-বিশ্বাস
- ৬.৫ অসমৰ লোক-বিশ্বাস
- ৬.৬ অসমৰ লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাসত প্ৰতিফলিত লোকজীৱনৰ স্বৰূপ
- ৬.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৬.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৬.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Reading)

৬.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগসমূহত অসমৰ বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। এই বিভাগটিত অসমৰ মানুহৰ লোকাচাৰ আৰু লোক-বিশ্বাস সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হ'ব।

সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰ বা বিভিন্ন দিশৰ ভিতৰত সামাজিক আচাৰ - অনুষ্ঠানে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। বিশেষকৈ লোক সাধাৰণৰ আদৰ্শগত আৰু ধৰ্মীয় দিশটোৰ পৰিচয় দিয়ে- সামাজিক আচাৰ- অনুষ্ঠান আদিয়ে। সামাজিক আচাৰ বা লোকাচাৰ সমাজৰ সমস্ত লোকৰ মাজত প্ৰচলিত। হিন্দু, মুছলমান, খৃষ্টান আদি ধৰ্মাৱলম্বী সকলো জাতি-জনজাতিৰ মাজত এই আচাৰ-অনুষ্ঠানবোৰ পৰিলক্ষিত হয়। এই ফালৰপৰা ধৰ্মীয় প্ৰসংগ, প্ৰজাতীয় অনুসংগ আৰু ভাষিক গোষ্ঠীৰ সন্দৰ্ভত সমাজত প্ৰচলিত আচাৰ অনুষ্ঠানবোৰক সাধাৰণভাৱে এইদৰেও শ্ৰেণী বিভাজন কৰিব পাৰি; যেনে : হিন্দু আচাৰ-অনুষ্ঠান, ইছলামীয় আচাৰ-অনুষ্ঠান, খৃষ্টানীয় আচাৰ-অনুষ্ঠান, বড়োসকলৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান, হাজংসকলৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান, বঙালী আচাৰ- অনুষ্ঠান, নেপালী আচাৰ- অনুষ্ঠান, চাহ জনগোষ্ঠীৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান আদি।

৬.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পিছত আপোনালোকে-

- সমাজত প্ৰচলিত পৰম্পৰা, ৰীতি-নীতি ইত্যাদিৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হোৱাৰ লগতে এইবোৰৰ লগত জড়িত পৰম্পৰাগত মূল্যবোধ আৰু ঐতিহ্যৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব;

- লোকাচাৰ, লোকৰীতি, লোক-বিশ্বাস প্ৰভৃতি লোকজীৱন চৰ্যাৰ সৈতে জড়িত জীৱনবোধৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব;
- লোক-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ উপলব্ধি কৰিব পাৰিব।

৬.৩ অসমৰ লোকাচাৰ

অসমৰ সৰহ সংখ্যক লোকেই গাওঁবাসী, কৃষিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল আৰু পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী গতিকে অসমৰ সামাজিক আচাৰ - অনুষ্ঠানসমূহত শাস্ত্ৰীয় উপাদান থাকিলেও এইবোৰ প্ৰায় লোক-সমাজত আশ্ৰয়ী। দ্বিতীয়তে, অসমৰ সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠানৰাজিত জাতি-উপজাতিৰ নিৰৱচ্ছিন্নতা (Caste-tribe continuum) ৰ স্থিতি সহজে লক্ষ্য কৰিব পাৰি। অসমত প্ৰচলিত বিশ্বাস-ধৰ্মীয় আচাৰ কিদৰে শাস্ত্ৰীয়-লোকায়াত আৰু জনজাতীয় সাংস্কৃতিক সংমিশ্ৰণ ঘটাইছে তাৰ প্ৰকৃষ্ট নিদৰ্শন যোগিনীতন্ত্ৰত উল্লেখ থকা 'কৈৰাতজ ধৰ্ম' বা 'কৈৰাতিকা ধৰ্মই' দিব পাৰে। সেইবাবে অসমৰ সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠানক স্থূলভাৱে লোকায়াত আচাৰ-অনুষ্ঠান নাম দিয়াই সমীচীন হ'ব। সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠান যথার্থতে পৰম্পৰাগত জীৱনৰ প্ৰতিফলন মাথোন। গতিকে পৰম্পৰাগত জীৱন, বাচিক কলা আৰু ভৌতিক সংস্কৃতিৰ সংযোজন বিন্দুৰ দৰে। লোকাচাৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ অন্যান্য ক্ৰিয়াৰ সমষ্টি নহয়, সামাজিক জীৱনৰ অন্যান্য ক্ৰিয়াৰ সমষ্টিহে। সামাজিক লোক-আচাৰ-অনুষ্ঠান বা লোকাচাৰে কলা বা লোক-সাহিত্য যথোপযুক্ত অনুষ্ণংগ স্বৰূপেহে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। সমাজ আৰু পৰিয়ালত প্ৰচলিত বিবিধ বিশ্বাস, ধৰ্ম, ধৰ্মীয় আচৰণ, বিবিধ উৎসৱ-অনুষ্ঠান, জন্ম-বিবাহ-মৃত্যুৰ সৈতে জড়িত বিবিধ অনুষ্ঠান, আচাৰ, অৱসৰ বিনোদন - খেল-ধেমালি, লোক - চিকিৎসা আদিকেই সাধাৰণভাৱে সামাজিক লোকাচাৰ আখ্যা দিব পাৰি। এই ধৰণৰ ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদি প্ৰায়ে লোক বিশ্বাস নিৰ্ভৰশীল কিছুমান ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ সুনিৰ্দিষ্ট আৰু স্থানীয়। সাধাৰণ আৰু বিশেষ ধৰণৰ ধৰণ-কৰণ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদিত প্ৰায়ে শাৰীৰিক কাৰ্য, লোক বিশ্বাস আৰু ভৌতিক পদাৰ্থৰ স্থিতি লক্ষ্য কৰিব পাৰি। যিবিলাক আচাৰ-অনুষ্ঠান আৰু ৰীতি-নীতি যাদুমূলক আৰু ধৰ্মীয় ভাৱ সম্পন্ন তেনেবিলাকৰ সাধাৰণতে ক্ৰিয়া - কাণ্ড বা আচাৰ-পদ্ধতি বুলিব পাৰি। ক্ৰিয়া-কাণ্ড বা আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ ব্যক্তিগত আৰু ৰাজহুৱা হ'ব পাৰে। ৰাজহুৱা ক্ৰিয়া-কাণ্ড, আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ সৈতে আন আন সামাজিক আচৰণ সংযুক্ত হৈ আন এবিধ সামাজিক লোকাচাৰৰ জন্ম হৈছে, যাক উৎসৱ-অনুষ্ঠান আখ্যা দিয়া হয়। এনে বিধৰ উৎসৱ-অনুষ্ঠানে পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি, গীত নৃত্য - বাদ্য অভিনয় আদিৰ বিশিষ্ট অনুষ্ণংগ স্বৰূপে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। তেনেদৰে পূজা-উপাসনা আদিয়ে লোক-ঔষধ বা লোক চিকিৎসাৰ ভূমিকাও গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়।

সামাজিক লোকাচাৰ চাৰিটা উপশ্ৰেণীত বিভক্ত ; যেনে -

ক) লোক-বিশ্বাস আৰু লোকধৰ্ম

- খ) লোক-উৎসৱ-অনুষ্ঠান
 গ) অৱসৰ-বিনোদন আৰু খেল-ধেমালি আৰু
 ঘ) লোক-ঔষধ আৰু লোক-চিকিৎসা।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত ধৰ্মীয় আচাৰ-বিশ্বাস শাস্ত্ৰীয় লোকায়াত আৰু জনগোষ্ঠীয় সংমিশ্ৰণৰ ফল। কথাষাৰ যুক্তি সংগত নে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....

৬.৪ লোক-বিশ্বাস

লোক-বিশ্বাস, আচাৰ অনুষ্ঠান, ধৰ্মীয় কৃত্য আৰু ধৰ্মৰ বুনীয়াদ স্বৰূপ। অন্য প্ৰকাৰে লোক-বিশ্বাসক ধৰ্মীয় ক্ৰিয়া-কাণ্ড আৰু আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ চনদ, হুকুমনামা আৰু পথপঞ্জী (Guide Book) বুলিব পাৰি।

লোক-বিশ্বাস সৃষ্টিৰ কাৰণ ব্যাখ্যা কৰা অতিকৈ জটিল। বিশ্বাস প্ৰৱণ সমাজত লোক-বিশ্বাস পৰম্পৰাগতভাবেই চলি থাকে। লোকমন সন্দেহ প্ৰৱণতা, দোষ দৰ্শিতা আদিৰ পৰা প্ৰায়ে বিমুক্ত সেইবাবেই লোকায়াত সমাজত লোক-বিশ্বাসৰ গুৰুত্ব বক্ষিত হৈ আহিছে এই সন্দৰ্ভত ড° প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে সমীচীন মন্তব্য আগবঢ়াইছে:

It is difficult to explain the whys and wherefores of popular beliefs. Beliefs are traditionally handed down and in a society which does not appreciate the sceptical and critical attitude of mind, how they started or why they started is hardly remembered?.

কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে, লোক-বিশ্বাসৰ উৎস অযৌক্তিক প্ৰত্যয়। সাধাৰণতে যি সমাজৰ মানসিক দিগন্তৰ পৰিসৰ তুলনামূলক ভাৱে সীমিত আৰু বিচাৰ-বিবেচনাৰ পৰিসৰ ঠেক তেনে সমাজতহে লোক-বিশ্বাস বা অন্ধবিশ্বাস আদিৰ জনপ্ৰিয়তা লক্ষ্য কৰিব পাৰি। যিবোৰ নৈসৰ্গিক কাৰণ অথবা জাগতিক ব্যাপাৰ যুক্তি - তৰ্কৰ সহায়ত সমাধান কৰিব নোৱাৰি সেইবোৰৰ আধাৰত লোক-বিশ্বাসৰ সৃষ্টি হয়। দ্বিতীয়তে, ভয় আৰু বিস্ময়ভাৱৰ বাবেও লোকবিশ্বাসৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে।

অন্ধ-বিশ্বাস: লোক-বিশ্বাস বহল পৰিসৰে অন্ধ-বিশ্বাসকো সামৰি লয়। অন্ধবিশ্বাসৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ 'Superstition' পদটো লেটিন 'Stare' ৰ পৰা উদ্ভৱ হৈছে। 'Stare'-ৰ প্ৰতিশব্দ 'Survival' (উদ্ধৃতন)। ইংৰাজী 'Superstition'-ৰ সমাৰ্থক গ্ৰীক শব্দ 'Deisidaimonia' আৰু ইয়াৰ অৰ্থ ঈশ্বৰৰ প্ৰতি ভয়। গ্ৰীক 'Deisidaimonia' পদটোয়ে

পৰিদৃশ্যমান জগতৰ অন্তৰালত থকা অনিৰ্ণেয় শক্তিসমূহে মানৱ অন্তৰত কিদৰে বিশ্বাস প্ৰৱণতাৰ বিভিন্ন চক্ৰ নিৰ্মাণ কৰি আহিছে তাৰ ইংগিত বহন কৰে।

লোক-বিশ্বাস সাধাৰণতে যুক্তি নিৰ্ভৰশীল অথবা যুক্তিৰ ফালৰপৰা এইবোৰ কম-বেছি পৰিমাণে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি। অন্যহাতে অন্ধ-বিশ্বাসবোৰ যুক্তিবিহীন, স্বমতাপ্ৰহ (Dogma) মাথোন। অন্ধ-বিশ্বাসো লোক-বিশ্বাসেই বিজ্ঞানসন্মত বিচাৰ - বিশ্লেষণৰ পৃষ্ঠভূমিত লোক-বিশ্বাস আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ ভূমিকা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বিজ্ঞান আৰু যাদুবিদ্যাৰ মাজতো দূৰণিবটীয়া সম্পৰ্ক আছে। যি ব্যাপাৰৰ কাৰ্য-কাৰণ যুক্তিনিষ্ঠভাৱে অধ্যয়ন কৰিব পাৰি তাতেই বিজ্ঞানৰ স্থিতি লক্ষ্য কৰা যায়; আৰু য'ত বিজ্ঞান বিফল হৈছে তাতেই অন্ধ-বিশ্বাস- যাদু আৰু ধৰ্মই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। গতিকে লোক-বিশ্বাস বা অন্ধবিশ্বাসৰ সৈতে ধৰ্ম আৰু ধৰ্মীয়কৃত্যৰ সম্পৰ্ক বন্ধিত হৈছে। মানুহ যিমনেই শিক্ষা-দীক্ষা আদিত আগবঢ়া নহওঁক কিয় শতকৰা ৯০% ভাগ মানুহেই লোকবিশ্বাস, অন্ধবিশ্বাস আৰু যাদুবিদ্যাৰ আস্থা স্থাপন কৰে। এগৰাকী পণ্ডিতে এই প্ৰসংগত যথোপযুক্ত মন্তব্য এটি উপস্থাপন কৰিছে :

Nearly everyone is more or less superstitious. Though most people would deny this, nevertheless, ninety-nine persons out of a hundred will walk around ladder rather than under it.

লোক-বিশ্বাস বা অন্ধ-বিশ্বাসৰ বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নাই বুলিও খাটাতকৈ ক'ব নোৱাৰি। বতৰ সন্মন্ধীয় আৰু বিবিধ ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে সমাজত অনুষ্ঠিত যাদু (Magic) আদিত বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নাই বুলি উৰাই দিব পাৰি নে নোৱাৰি নিশ্চয় ভাবি চাব লাগিব। লোক ঔষধ আৰু লোক-চিকিৎসাৰ ক্ষেত্ৰত মিথ্যা অন্ধবিশ্বাস সত্যত পৰিণত হোৱাৰ প্ৰমাণ বিভিন্ন সমাজত পোৱা যায়। সাপে দংশন কৰা মানুহক বেজে জৰা-ফুকা কৰি নিৰাময় কৰা আমাৰ বহুতেই দেখিছে। জ্যোতিষতত্ত্বও অন্ধবিশ্বাসৰ পৰিসীমাত সামৰিব পাৰি; কিন্তু জ্যোতিৰ্বিদ্যাত বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নাই বুলি কোনোৱে ক'ব নোৱাৰে।

লোক-বিশ্বাসবোৰ তিনিটা শ্ৰেণীত বিভাজন কৰিব পাৰি; যেনে - (ক) সংকেত লোক-বিশ্বাস, (খ) যাদু লোক-বিশ্বাস আৰু (গ) পৰিৱৰ্তিত লোক-বিশ্বাস।

(ক) সংকেত লোক-বিশ্বাস : সংকেতমূলক লোকবিশ্বাসে ভৱিষ্যবাণীৰ দৰে প্ৰকাৰ্য সাধন কৰে। যেনে : ভূমিকম্প হ'লে বৰষুণ হয়; পৰুৱাৰ লানি ওলালে বৰষুণ হয়, উঁইপৰুৱা ওলালে খৰ হয়।

(খ) যাদু লোক-বিশ্বাস বা যাদুমূলক লোক-বিশ্বাস : এইবিধ লোক-বিশ্বাস প্ৰায়ে যুক্তিবিহীন ; বিশ্বাস সংপ্ৰত্যয়ৰ আধাৰীভূত। উদাহৰণস্বৰূপে - বৃহস্পতিবাৰে আবেলি কোনো ধৰণৰ শুভকৰ্ম কৰা অনুচিত ; সোমবাৰে পূৱদিশে যাত্ৰা কৰিলে শুভফল লাভ কৰিব নোৱাৰি ; ভেকুলি বিয়াপাতিলে বা হুঁদুম - পূজা কৰিলে বৰষুণ হয়, ইত্যাদি।

(গ) পৰিৱৰ্তিত লোক-বিশ্বাস : পৰিৱৰ্তিত লোক বিশ্বাসবোৰ সংকৰ বা মিশ্ৰ লোক-বিশ্বাস বুলিলেও কোনো ক্ষতি নাই। উদাহৰণ- ভাদমাহত কল-পুলি ৰুলে কল-পুলি মৰি যায় ; দুটা শালিকা একেলগে দেখিলে শুভফল হয় ; যাত্ৰাৰ সময়ত হাতী দেখা মঙ্গলকৰ, ইত্যাদি।

ইয়াৰ বাহিৰেও লোক-বিশ্বাস সমূহ আন কেইটিমান শ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি; যেনে - ক) ধৰ্মীয় লোকবিশ্বাস, খ) জন্তুসম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস, গ) চৰাই-চিৰিকতি সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস, ঘ) গছ-গছনি, লতা-লতিকা সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস, ইত্যাদি।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

লোক-বিশ্বাস কথাটিয়ে কি কি বিষয় সামৰি লয়? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৬.৫ অসমৰ লোক-বিশ্বাস

লোক-বিশ্বাস হৈছে যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মাজত পৰম্পৰাগত ভাবে গঢ় লৈ উঠা কেতবোৰ বিশেষ বিশ্বাস, যিবোৰ জনজাতীয়, অজনজাতীয় সকলো জনগোষ্ঠীৰ মাজতেই বিদ্যমান।

অসমত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই সৰ্প উপাসনাৰ এক পৰম্পৰা প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সংক্ৰামক ব্যাধি আৰু মহামাৰীৰ সময়ত মনসা দেৱী বা মাৰৈ পূজা কৰাৰ পৰম্পৰা অতি পুৰণি কালৰে পৰাই প্ৰচলিত হৈ আহিছে।

অসমৰ খাচীয়াসকলৰ মাজতো সাপ-পূজাৰ প্ৰচলন আছে। মিলচৰ মতে লোখা নগাসকলেও তেনেকৈ কুকুৰনেজীয়া বাঘ বা কেতিয়াবা একোটা সাপ পোহে। বাভাসকলেও এসময়ত গুহাত বাস কৰা সৰ্পদেৱতা এজনৰ পূজা কৰি তেওঁক তুষ্ট কৰিছিল বুলি জনা যায়। আও নগাসকলেও সাপৰ অন্তিমিকাৰী প্ৰভাৱৰ পৰা ৰক্ষা পৰিবলৈ বছৰি কুকুৰা বুলি দি তাক তুষ্ট কৰিছিল। কুকিসকলৰ বিশ্বাস যে পৃথিৱীখন এটি বিৰাট সৰ্পই মেৰিয়াই ধৰি আছে।

অসমীয়া আৰু জনজাতীয় মানুহৰ মাজত এটা সাধাৰণ বিশ্বাস প্ৰচলিত আছে যে পানী, ধানৰ ভঁৰাল আৰু ধন-সম্পত্তি থকা ঠাইত সাপে ৰখীয়া হৈ থাকে। জনজাতীয়সকলৰ বহুতেই সাপক জলদেৱতা বুলি ভাবে। গৰ্ভৱতী অৱস্থাত তিৰোতাই অথবা তেওঁৰ স্বামীয়ে সাপ মৰাটো নিষেধ। সৰ্প দংশনত মৃত্যু হোৱা মানুহক দুৰ্ভগীয়া বুলি গণ্য কৰি তেওঁৰ শটো প্ৰচলিত নিয়ম অনুযায়ী নুপুৰি পুতি পেলোৱা হয়। কিছুমান

ঠাইত কলগছৰ ভুৰত মৰাশ তুলি দি নদীত উটুৱাই দিয়ে আৰু সেই ভুৰ নিজে নিজে সাপে খোঁটা ভাল কৰিব পৰা বেজৰ তাত গৈ ওলায় আৰু উপযুক্ত চিকিৎসা পাই মৰা লোকে বৰ্তি উঠে বুলি মানি আহিছে।

অসমীয়া মানুহে যোৰপতা সাপ দেখিলে প্ৰণয় আৰু কাজিয়াৰ বিষয়ত মঙ্গলজনক বুলি কয়। আনহাতে লুচাই সকলে যোৰ পতা সাপ দেখিলে মৃত্যু অথবা নৰিয়া হ'ব বুলি বিশ্বাস কৰে।

সপোনত সাপ দেখিলে নানা ধৰণে ব্যাখ্যা কৰা হয়। অসমীয়া মানুহে ইয়াক বন্ধুৰ লগত মনোমালিন্যৰ পূৰ্বাভাস বুলি বিশ্বাস কৰে। বেংমা সকলৰ মতেও সপোনত সাপ দেখা শুভ লক্ষণ নহয়।

মাছ সম্পৰ্কেও ভালেমান লোক-বিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে। মাছ প্ৰজনন আৰু বংশবৃদ্ধিৰ প্ৰতীক। উচ্চ বৰ্ণৰ হিন্দুৱে মিৰিকা, শিঙি, নেৰীয়া, গৰুৱা আদি মাছ নাখায়। চেমা নগাই আকৌ দুবিধ মাছ নাখায়। মনিপুৰৰ ৰাজপৰিয়ালৰ লোকসকলে আকৌ নগাৰুল নামৰ সৰ্পাকৃতিৰ মাছবিধ খাব নাপায়। খাছিয়াসকলৰো কোনো শ্ৰেণীৰ লোকৰ সৈতে মাছৰ গভীৰ সম্পৰ্ক থকা বুলি জনা যায়। সেয়ে তেওঁলোকে সেইবিধ নিৰ্দিষ্ট মাছ ভক্ষণ নকৰে।

অ-জনজাতীয় আৰু জনজাতীয়লোকসকলৰ মাজত মাছধৰাৰ আগতে কিছুমান আচাৰ-অনুষ্ঠান পালন কৰাৰ বিধি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সাধাৰণতে মাঘবিহুৰ উৰুকাত ৰাজহুৱা ভাবে মাছ ধৰা হয়। গতিকে পানীত নামিবৰ আগতে ভালদৰে মাছ ধৰিবৰ বাবে জলদেৱতাৰ নামত পূজা - উছৰ্গা কৰা হয়।

অসমীয়া মানুহে জাল, জুলুকি, পল, চেপা- জাল, খোকা, জিঙৰা, পাউৰী ইত্যাদি বিভিন্ন সঁজুলিৰে মাছ মাৰে। মাছ মৰা সঁজুলিৰ ভিতৰত সৰহভাগেই বাঁহেৰে নিৰ্মিত।

কোনো কোনোৱে মাছ মাৰিবলৈ যোৱাৰ আগতে জালত বাঢ়নীৰে সাতবাৰ কোবায়। সেইদৰে বিল বা পুখুৰীত নমাৰ আগতে মাছুৱৈয়ে সেই পানীত তিনিবাৰ থুৱায় আৰু মাছ লগাৰ লগে লগে জালৰ মাৰিত তিনিবাৰ কোবায়।

অসমীয়া বিবাহ অনুষ্ঠানত জোৰোণৰ লগত মাছ দিয়াতো অতি প্ৰয়োজনীয় ৰূপে গণ্য কৰা হয়। আঠমঙলাৰ খাদ্য সামগ্ৰীতো মাছ অপৰিহাৰ্য। মণিপুৰী সকলৰ মাজতো বিয়াত মাছ অপৰিহাৰ্য। খাছীয়া সকলৰ বিয়াতো মাছৰ ব্যৱহাৰ আছে। মিছিংসকলৰ বিয়া ঠিক কৰোঁতেও মাছ লাগে। মাছ নহ'লে তেওঁলোকৰ বিয়াৰ বন্দোবস্তী পকা হ'ব নোৱাৰে। মিছিংসকলৰ দৰেই অন্যান্য সকলেও বিয়াৰ সময়ত পূৰ্বপুৰুষৰ উদ্দেশ্যে শুকান মাছ উছৰ্গা কৰে। আও নগাসকলৰ বিয়াতো দৰাই মাছ দিহে বিয়াৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰে।

কেঁচুৱা উপজিলে বন্ধু বান্ধৰ আৰু আত্মীয় স্বজনক মাছ দিয়াটো অসমীয়া মানুহৰ এটা সাধাৰণ নিয়ম। পুংসন উৎসৱত এযোৰ মাগুৰ মাছ পূজা কৰি পূজাৰ অন্তত মাছযোৰ পানীত এৰি দিয়া নিয়ম। নামকৰণ উৎসৱতো মাছেৰে ভোজ দিয়া হয়। অসমীয়া মানুহে

পৰিয়ালৰ কোনোবা লোক ঢুকালে অশৌচৰ দিন কেইটা মাছ-মাংস নাখায়। শ্ৰাদ্ধৰ পিছত গিয়াতি সকলৰ সৈতে মাছ ৰান্ধি ভোজ ভাত খায়।

দেৱ-দেৱীৰ উদ্দেশ্যেও মাছ উৎসৰ্গা কৰা হয়। শাৰদীয় দুৰ্গা পূজাত মাছ উৎসৰ্গা কৰাটো নিয়ম।

টোপনিত প্ৰসাৰ কৰা মানুহক পাটি-মুতুৰা মাছ খুৱালে সেই ৰোগ দূৰ হয় বুলি মানুহৰ বিশ্বাস। মাছ ঔষধ আৰু আত্মদিতো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। মণিপুৰীসকলে দৃষ্টিশক্তি দুৰ্বল হ'লে ৰৌমাছৰ পেটু খায়। ডিমাছাসকলে ৰাঘ মাছৰ পিত পাকস্থলীৰ ৰোগত ব্যৱহাৰ কৰে। ৰাভাসকলে কেঁচুৱা সোনকালে খোজ কাটিব নিশিকিলে চেঙেলী মাছ আঁঠুত লগায়। পাতি ৰাভাসকলে কাপোৰ ব'বলৈ নিশিকা ছোৱালীক, 'বোৱানী কাটি' নামৰ এবিধ মাছ খুৱায়।

মাছ সম্বন্ধীয় বহুতো বিশ্বাস অন্ধ-বিশ্বাস জড়িত হৈ আছে। বিল, পুখুৰী আদিত অপদেৱতা থাকে বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। মাছপ্ৰিয় এইবিধ দেৱতাৰ বাক বোলে। প্ৰবাদ মতে -- 'খলত থল ৰজা, পোতা পুখুৰীত বাকেই ৰজা।' মিছিংসকলে প্ৰকাণ্ড মাছন্দৰী নামৰ মাছটোক মৎস্য দেৱতাৰ অধীশ্বৰ বুলি ভাবে। এই মাছটোৰ সাক্ষাৎ পালে মানুহটোৰ দিন চমু চাপি আহিছে বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে। অসমীয়াই সমাজিকত মাছ দেখিলে বিয়া নাইবা সন্তান জন্মৰ আগজাননী বুলি ভাবে। সপোনত সৰহ মাছ দেখিলে গাৰোসকলে সৌভাগ্যৰ চিন বুলি ভাবে। বগা পুঠীজাতীয় সৰু মাছ সপোনত দেখিলে ডিমাছা কছাৰীয়ে ধনপ্ৰাপ্তিৰ লক্ষণ বুলি কয়।

মাছক সাধাৰণতে সৌভাগ্যৰ চিন হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। লোকগীততো মাছক নাৰী সৌন্দৰ্যৰ উপমা, যৌন প্ৰতীক আৰু দাম্পত্য সম্প্ৰীতিৰ আদৰ্শৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়।

অসমৰ লোক-বিশ্বাস আৰু লোক-জীৱনৰ সৈতে কুকুৰা চৰাইৰ সম্পৰ্ক মনকৰিবলগীয়া। কুকুৰা চৰাই আৰু কণীয়ে ধৰ্মীয় জীৱনতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। অসমীয়া বিবাহ অনুষ্ঠানত বেইৰ তলত কণীপুতি ৰখাটো এটা সাধাৰণ নিয়ম। আঙ্গামী নগাৰ জোৰোণ পিন্ধোৱা উৎসৱৰ দিনা কুকুৰাৰে মূল্য নিৰূপণ কৰা হয়।

আও নগাৰ বিবাহৰ সৈতে জড়িত আনুষ্ঠানিক উৎসৱৰ ভিতৰত দৰা কন্যাৰ মঙ্গল কামনা কৰি কুকুৰা চৰাই বলি দিয়াটো প্ৰধান। কুকিসকলৰ বিবাহ উৎসৱৰ সৈতেও কুকুৰা চৰাইৰ এৰাব নোৱাৰা সম্পৰ্ক দেখা যায়।

বড়ো-কছাৰীসকলে পৰিয়ালৰ কোনো লোকৰ মৃত্যুত গ্ৰাম্য দেৱতাৰ সন্মুখত কুকুৰা বলি দিয়ে। গাৰো আৰু ৰাভাসকলে মৃতকৰ সহযাত্ৰী হ'বলৈ বুলি মৰাশ সৎকাৰ কৰাৰ আগে আগে মৃতকৰ ভৰিৰে হেঁচুকি কুকুৰা এটা বধ কৰে। ৰোগ নিৰাময় কৰিবৰ বাবে আৰু বিভিন্ন ৰোগৰ পৰা হাত সাৰিবৰ বাবেও বিভিন্ন জনজাতিয়ে কুকুৰা বলি দিয়ে। অপদেৱতাই লভিলে তাৰ পৰিত্ৰাণৰ বাবে বহুতো জনজাতিয়ে কুকুৰা বলি দিয়ে। দুঃস্বপ্নৰ

কুফলৰ পৰা হাত সাৰিবলৈয়ো কুকুৰা উৎসৰ্গা কৰি শুদ্ধিকৰণৰ অনুষ্ঠান পতা হয়।

আহোমসকলৰ মাজত কুকুৰা কাটি শপত খোৱা প্ৰথা আছে। আঙ্গামীসকলৰ মাজতো তেনেধৰণৰ নিয়ম আছে। আহোমসকলৰ এক বিশেষ শ্ৰেণীৰ বিষয়াই মতা বা মাইকী কুকুৰাৰ ঠেং পৰীক্ষা কৰি ভৱিষ্যৎ মঙ্গল - অমঙ্গল গণনা কৰে। খাচীসকলে কুকুৰা কণী ভাঙি মঙ্গল গণনা কৰাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত। লোঠা নগাসকলে দা এখনৰ ধাৰৰ তলেদি এটা কণী ঘূৰাই সুফল-কুফল গণনা কৰে। যদি ধাৰ বা গাদীক ওপৰত কণীতো পৰে তেন্তে কুলক্ষণ বুলি ধৰা হয়।

পণ্ডিতসকলৰ মতে, আমাৰ সমাজত প্ৰচলিত তামোল খোৱা প্ৰথাটো দ্ৰাবিড়ীয় প্ৰথা; কাৰণ মালয়ালম ভাষাৰ ৰেটিলা শব্দৰ পৰা (Betal) তামোল শব্দটো আহিছে। ৱাৎসায়নৰ কামশাস্ত্ৰত দাঁত ঘঁহি মুখ ধোৱাৰ পিছত তামোল খাই মুখৰ নিশ্বাস সুগন্ধি কৰিব লাগে। নিদান শাস্ত্ৰসমূহতো তামোলৰ গুণাগুণৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

অসমত তামোল খোৱা প্ৰথাৰ ব্যাপক প্ৰচলন আছে। যোগিনীতন্ত্ৰত অসমীয়া তিৰোতাই সকলো সময়তে তামোল চোবোৱাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। তামোলপাণ অসমীয়া গাঁৱলীয়া মানুহৰ অতি প্ৰিয়। ডাকৰ বচনতো তামোল পাণ সম্পৰ্কে বিস্তৃত উল্লেখ পোৱা যায়।

ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান, পূজাৰ নৈবেদ্য, উৎসৱ অনুষ্ঠান আদিত তামোল পাণ অপৰিহাৰ্য। অতিথি সৎকাৰ, ৰাজহুৱা দায়-জগৰ ভণ্ডা কাৰ্যত তামোল - পাণৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি।

ডেকা গাভৰুৰ প্ৰেম নিবেদন , বিবাহ আদিতো তামোলৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ। বিহুগীতত আছে —

অতি চেনেহৰে খালোঁ

সেইনো তামোলখনি খাবৰে পৰা

তোমাৰ লগত চিনাকি হ'লোঁ।

বিবাহৰ বিভিন্ন কাৰ্য-ক্ৰমণিকাতো তামোলৰ গুৰুত্ব অনস্বীকাৰ্য। আহোমৰ চকলং বিবাহ পদ্ধতিতো তামোলৰ প্ৰয়োজন। তামোলৰ ঔষধি গুণো সৰ্বজন স্বীকৃত। বিভিন্ন ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে তামোল-পাণ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অসমৰ জনজাতিসকলৰ মাজতো তামোল-পাণ খোৱা প্ৰথাৰ প্ৰচলন আছে।

ভৌগোলিক পৰিবেশনৰ ভিন্নতা, ৰুচি আৰু সৌন্দৰ্যবোধৰ লগে লগে সাজপাৰৰো অভ্যাস সলনি হোৱা দেখা যায়। বৃত্তি , ব্যৱসায়, সামাজিক মৰ্যাদা অনুসৰিও সাজপাৰ পৃথক পৃথক হ'ব পাৰে।

সামাজিক উদ্দেশ্য নিৰ্বিশেষে সাজপাৰ পৰিধান কৰাৰ বিধি সুকীয়া। দুৰ্গাপূজাত নতুন কাপোৰ পৰিধান কৰাৰ বিধান কালিকা পুৰাণত পোৱা যায়। বিবাহত নোৱাৰিব পিছত দৰা কন্যা উভয়ে নতুন কাপোৰ পিন্ধিব লাগে।

নামনি অসমত মাংগলিক কাৰ্যত আনাকাটা গামোচা, তেল গামোচা, তেলশাৰীৰ ব্যৱহাৰ বাধ্যতামূলক।

ভাৰতৰ অন্যান্য দেশৰ দৰে অসমতো ধুতিয়েই সকলো শ্ৰেণীৰ পুৰুষৰ অধোবাস আছিল। সৰু ল'ৰা - ছোৱালীয়ে কেৱল কাছনী পিন্ধিছিল। মহিলাৰ বস্ত্ৰৰ ভিতৰত চাদৰ আৰু মেখেলাই প্ৰধান। আহোম যুগৰ শেষৰ ফালেহে শাৰীৰ প্ৰচলন হ'বলৈ ধৰে। পুৰণি কালত মূৰত পাণ্ডুৰি মৰা হৈছিল।

মেখেলা শব্দটো বহিৰ্বস্ত্ৰ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। অৱশ্যে আদিতো নিয়মীয়া বস্ত্ৰৰূপেহে মেখেলাৰ ব্যৱহাৰ হৈছিল। দেহৰ উৰ্দ্ধাংশ আবৃত কৰিবৰ বাবে চাদৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) অসমীয়া সমাজত মাছ সম্পৰ্কে কি কি লোকবিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে?
(৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

(২) লোকবিশ্বাসৰ লগত সাজপাৰৰ কিবা সম্পৰ্ক আছেনে? (৩৫টা শব্দৰ
ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৬.৬ অসমৰ লোকাচাৰ, লোক-বিশ্বাসত প্ৰতিফলিত লোক-জীৱনৰ স্বৰূপ

সমাজৰ স্বীকৃত বা গৃহীত আচাৰ পদ্ধতিসমূহক কোৱা হয় লোক-ৰীতি। আনহাতে লোক-ৰীতিতকৈ অধিক প্ৰত্যক্ষ ৰূপ সমাজৰ মৌলিক প্ৰয়োজনৰ সৈতে সম্পৰ্কিত আচৰণেই হ'ল লোকাচাৰ। সমাজৰ শান্তি, শৃঙ্খলা আৰু ঐক্যৰ ভাব প্ৰতিষ্ঠাত লোকাচাৰৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম।

লোকাচাৰ সমাজ জীৱনৰ সৰ্বাঙ্গীন মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে পালনীয় কেতবোৰ সামাজিক কাৰ্যক্ৰমৰ সমষ্টি, যিবোৰ একোখন সমাজৰ সদস্যসকলে প্ৰয়োজনীয় বুলি মানি চলে। যেতিয়া লোক-ৰীতিবোৰ সামাজিক কাল্যাণৰ ধাৰাৰ সৈতে সংযুক্ত হৈ পৰে, তেতিয়াই লোকাচাৰৰ সৃষ্টি হয়। গতিকে লোকাচাৰ সমাজ জীৱনৰ সৈতে গভীৰ ভাবে সম্পৰ্কিত।

লোকাচাৰে আমাৰ ব্যক্তিগত আচৰণ সুদৃঢ় কৰাৰ লগে লগে সামাজিক গাঁথনি আৰু শৃঙ্খলাও সুদৃঢ় কৰে। মানুহক সমাজমুখী কৰি গঢ়ি তোলাতো লোকাচাৰৰ গুৰুত্ব অনস্বীকাৰ্য। অৱশ্যে সমাজৰ প্ৰয়োজনৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি সময়ে সময়ে সামাজিক লোকাচাৰ সমূহৰো পৰিবৰ্তন সাধিত হয়। আধুনিক সমাজত এনে পৰিবৰ্তন তুলনামূলকভাবে দ্ৰুত প্ৰকৃতিৰ।

অসমৰ প্ৰধান জাতীয় উৎসৱ বিহুৰ সৈতে ভালেমান লোকাচাৰ জড়িত হৈ থকা দেখা যায়। স্থানভেদে আৰু জনগোষ্ঠীভেদে এনে লোকাচাৰৰ মাজত কিছু পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হয়।

কৃষিভিত্তিক লোক উৎসৱ বাবেই বঙালী বিহুত প্ৰধানকৈ কৃষিৰ আহিলা গৰুৰে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। বঙালী বিহুৰ প্ৰথম দিনটোৱেই মূলতঃ উৎসৰ্গিত হৈছে ৰাইজৰ হেঁপাহৰ ধন গৰুক কেন্দ্ৰ কৰি। কৃষিজীৱী গাঁৱলীয়া ৰাইজে পুৱাৰ পৰা গধূলিলৈ এই বিশেষ দিনটোত গো-সম্পৰ্কীয় ভালেমান লোকাচাৰ পালন কৰে। তেনে লোকাচাৰৰ ভিতৰত গৰু গা ধুওৱা কপালত ফোঁট দিয়া, জাগনি দিয়া, মাখিয়তি দীঘলতি আদিৰ ব্যৱহাৰ কৰা ইত্যাদি প্ৰধান। বিহুৰ পিছৰ পৰাহে সাধাৰণতে মানুহে বিচনী ব্যৱহাৰ কৰে।

উজনি অসমৰ সোণোৱাল কছাৰীসকলে চ'ত-ব'হাগৰ দোমাহীৰ দিনটো 'বলিৰজাৰ দোমাহী' হিচাপে পালন কৰে। দেউৰী আৰু উজনি অসমৰ মৰাণসকলে ব'হাগ মাহৰ প্ৰথম বুধবাৰৰ পৰাহে বিহু পালন কৰা দেখা যায়। দেউৰীসকলে গৰু বিহুৰ দিনটোক ৰাইজৰ বিহু হিচাপে অভিহিত কৰে। গৰু বিহুৰ দিনাখন বস্ত্ৰদান কৰাটো পৰম পৱিত্ৰ কৰ্তব্য হিচাপে সেইদিনাখন সৰুৱে ডাঙৰক সেৱা কৰাৰ লগতে নৱবস্ত্ৰ তথা বিহুৱান দিয়াটোও নিয়ম। বিহুগীতত আছে -

‘গৰুৰ বিহু দিনা বস্ত্ৰ দান কৰিবা

তেহে পাবা বৈকুণ্ঠৰ স্থান।’

সেইদৰে বছৰেকৰ বিহু দিনা বিহুৱান লবলৈ নোপোৱাজন অতি দুৰ্ভগীয়া বুলি বিবেচনা কৰা হয়। ব'হাগ বিহুত বিহুৱান দিয়া, জা জলপান খোৱা, মান্যজনক মান - সৎকাৰ কৰা আদিৰ লগতে ছচৰি গোৱা অনুষ্ঠানটো আছে। যিটো সবাতোকৈ আকৰ্ষণীয়। ছচৰিয়ে গাঁৱৰ ৰাইজৰ মাজত ভেদাভেদ আঁতৰাই ঐক্য আৰু সম্প্ৰীতিৰ বান্ধোন কটকটীয়া কৰে।

ব'হাগ বিহুৰ সময়ছোৱাত অসমৰ বিভিন্ন স্থানত পৰম্পৰাগত, খেল-ধেমালি অনুষ্ঠিত হয়। এনে খেলৰ ভিতৰত ম'হুঁজ, হাতী যুঁজ, কুকুৰা যুঁজ, কণীযুঁজ, মাল যুঁজ, চোপ খেল, কঢ়ি খেল, ঘিলা খেল, পাশা খেল, বাঘবল, কচুগুটি ইত্যাদি খেলৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। পুৰণি কালৰ ভালেমান খেল বৰ্তমানে লোপ পাইছে।

বিহুৰ সময়ছোৱাত গুৰু-গোঁসাই, দেৱ-দেৱতাৰ মন্দিৰলৈ গৈ সেৱা জনোৱাটোও নিয়ম। বছৰৰ আৰম্ভণিতে এনে কৰিলে সকলো ধৰণৰ অমঙ্গল নাশ হোৱা বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। সুস্বাস্থ্য আৰু নিৰোগী জীৱন যাপনৰ বাবে বিহুৰ সময়ত সাত শাক খোৱাটোও নিয়ম। নামনি অসমৰ ভঠেলি, সুঁৱৰি উৎসৱৰ উদ্দেশ্যেও হৈছে নৱবৰ্ষক আদৰণি জনোৱা আৰু পৃথিবীক শস্য শ্যামলা কৰি তোলা।

স্ত্ৰী লোকাচাৰ : অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশৰ স্ত্ৰী - লোকাচাৰসমূহৰ গুৰুত্ব সৰ্বাধিক। নাৰীৰ গৰ্ভত ভ্ৰূণে স্থিতি লাভ কৰাৰ পৰাই প্ৰতিগৰাকী অসমীয়া নাৰীয়ে কেতবোৰ বিধিবদ্ধ নিয়মৰ মাজেদি জীৱন অতিবাহিত কৰিবলগীয়া

হয়। গৰ্ভস্থ মাতৃক পঞ্চম মাহত পঞ্চমৃত খুওৱা হয়। নাৰীৰ মাজতে সীমাবদ্ধ এই অনুষ্ঠানত ভালেমান লোকাচাৰ পালন কৰা হয়। ছোৱালীৰ কৰ্ণবিক্ষাৰ উদ্দেশ্যেও কেতবোৰ লোকাচাৰ পালন কৰা হয়। নাৰীয়ে মাহেকীয়া ঋতুস্নান উপলক্ষে তিনিদিন ব্ৰত আচৰণ কৰাৰ বিধি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। এই কেইদিন তেওঁলোকে সাধাৰণতে কেতবোৰ কৰ্মৰ পৰা আঁতৰি থাকে। নাৰীৰ যোগেদিয়েই ভালেমান লোক-সংস্কৃতিক সম্পদ আমাৰ সমাজত সংৰক্ষিত হৈ আহিছে।

জন্ম সম্পৰ্কীয় : সন্তান জন্মৰ সময়তো নাৰীৰ ভূমিকা কম নহয়। সন্তানৰ প্ৰসৱ, নাভিচ্ছেদন, প্ৰসূতিৰ যত্ন লোৱা, সন্তানৰ পৰিচৰ্যা কৰা প্ৰভৃতিদিশত নতুনকৈ মাতৃ হোৱা নাৰীগৰাকীক উপদেশ দি সাহস যোগোৱাত নাৰীৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য। প্ৰসূতিৰ ওচৰত তুঁহ জুই ৰখা, অস্ত্ৰ ৰখা, দুৱাৰত সিজু বগৰী আদিৰ ঠাল গুজি দিয়া। সন্তানৰতীক সন্তান জন্মৰ পিছতে কচুঠোৰত জালুকৰ জাল দি খুওৱা আদি এই ক্ষেত্ৰত পালনীয় কৰ্তব্যৰ ভিতৰত পৰে। সন্তানৰ নামকৰণ, চূড়াকৰণ, অন্নপ্ৰাসন ইত্যাদি অনুষ্ঠানতো ভালেমান লোকাচাৰ পালন কৰা হয়।

বিবাহ সম্পৰ্কীয় : বিবাহ সম্পৰ্কীয় স্ত্ৰী-লোকাচাৰসমূহে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ৰূপটো অধিক সুদৃঢ় কৰিছে। বিয়াৰ সৈতে জড়িত দৈয়ন দিয়া, গাঁঠিয়ন খুন্দা, পানী তোলা, মডুল সজোৱা, বেই সজোৱা, দুগৰিত চাউল-বস্তি ভৰোৱা, বিয়ানাম গোৱা, উৰুলি দিয়া আদি লোকাচাৰৰ সৈতে নাৰীৰ অবিচ্ছেদ্য সম্পৰ্ক।

ছোৱালী পুষ্পিতা হ'লে চাৰিদিন অথবা সাতদিনত তোলনী বিয়া, পুহন বিয়া অথবা উঠন বিয়া পতা হয়। এই বিয়াৰ সৈতে ভালেমান লোকাচাৰ জড়িত হৈ আছে। তোলনী বিয়াত নতুনকৈ যৌৱনত ভৰি দিয়া কন্যাগৰাকীক নাৰী জীৱনলৈ অহা দায়িত্ববোধৰ প্ৰতি আহ্বান জনাই ভালেমান গীত গোৱা হয়। গীত ৰাজিত নাৰীজীৱনৰ কাৰুণ্য আৰু কৰ্তব্য সম্পৰ্কে আভাস পোৱা যায়।

বিবাহৰ যোগেদি বিবাহোপযুক্ত দুগৰাকী পুৰুষ-নাৰী সামাজিক ভাবে একত্ৰিত হয়। বিবাহোপযুক্ত দৰা-কন্যাৰ অভিভাৱকে যোগ্য পাত্ৰৰ সন্ধান কৰি পাছত ভাল দিনবাৰ চোৱাই তামোল-পাণৰ ভাৰ সোধাই কন্যা খোজা-বঢ়া কৰে আৰু পিছত পৰ্যায়ক্ৰমে আঙঠি পিন্ধোৱা, জোৰণ দিয়া, বিয়া আদিৰ বাবে দিনবাৰ ঠিক কৰা হয়।

বিয়াৰ জোৰণত প্ৰজনন আৰু বংশবৃদ্ধিৰ প্ৰতীক হিচাপে কন্যা ঘৰলৈ মাছ এটিও পঠিওৱা হয়। জোৰণত পাট, মুগা আদিৰ কেইবা সাজো কাপোৰৰ লগতে গহনা-পাতি, প্ৰসাধন সামগ্ৰী আদিও পঠোৱা হয়। জোৰণ দিয়াৰ লগে লগেই কন্যাগৰাকী বোৱাৰীলৈ ৰূপান্তৰিত হয়। জোৰোণ উপলক্ষে আয়তীসকলে গায় —

‘মাৰাৰ অলংকাৰ থোৱা কাটি কৰি
দেউতাৰাৰ অলংকাৰ থোৱাহে।
ৰামে দি পঠাইছে সুৱৰ্ণৰ অলংকাৰ
আজি মাথা দোৱাই লোৱাহে।’

জোৰোণৰ আগে আগে আয়তীসকলে পানী তোলে আৰু মংগল উৰুলি দি নানা তৰহৰ গীত গাই আনন্দ কৰে। অসমীয়া বিবাহ অনুষ্ঠানত নাৰীকণ্ঠৰ যোগেদি নিগৰিত আনন্দ-বেদনা মিশ্ৰিত নানাবিধ সুমধুৰ গীতেৰে সঙ্গীতমুখৰ হৈ উঠে। দৈয়ন দিয়া, সুৰাগুৰি তোলা, গাঁঠিয়ন খুন্দা আদিৰ সৈতেও ভালেমান লোকাচাৰ জড়িত হৈ আছে।

বিয়াত সাধাৰণতে দৰা-কন্যাক একত্ৰিক কৰিবৰ বাবে লগ্ন-গাঁঠিৰ ব্যৱস্থা হয়। বিয়াৰ দিনাৰপৰা খোৱাৰীলৈকে এই লগ্ন গাঁঠি খোলা নহয়। লগ্ন গাঁঠিৰ তাৎপৰ্য হৈছে প্ৰণয় আৰু পৰিণয়ক সুদৃঢ় কৰা। বিয়াৰ পৰবৰ্তী পৰ্যায়তো দৰা-কন্যাই কেতবোৰ নিয়ম পালন কৰিব লাগে। বিয়াৰ পাছতেই দৰা কন্যাই প্ৰথম শাহুৰেকৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ উদ্দেশ্যে আঠ-মঙ্গলা পালন কৰা হয়। সপ্তাহজোৰা বিচ্ছেদৰ অন্তৰ সেইদিনা আত্মীয়-পৰিজনৰ সৈতে কন্যাৰ পুনৰ্মিলন ঘটে। অৱশ্যে মাহ, তিথি, বাৰ অনুসৰি আঠমঙ্গলাৰ দিন সুবিধাজনকভাবে নিৰ্ণয় কৰা হয়। সাধাৰণতে শনিবাৰ, মঙ্গলবাৰ, আউসী, পূৰ্ণিমা তিথি, পুহ আৰু চ'ত মাহ আদিত দৰা-কইনাক আঠমঙ্গলাৰ বাবে মাকৰ ঘৰলৈ যাবলৈ দিয়া নহয়।

মৃত্যু সম্পৰ্কীয় : স্বামীৰ মৃত্যুত নাৰীয়ে বৈধব্য জীৱনৰ ব্ৰত হিচাপে সেন্দূৰ আৰু জাকজমকতা পৰিহাৰ কৰে। কম বয়সীয়া সন্তানৰ মৃত্যু হ'লে সাধাৰণতে পুতি খোৱা নিয়ম। দুৰ্ঘটনাত পতিত হোৱা, আত্মহত্যা কৰা আদি ব্যক্তিৰ কাজকৰ্ম সাধাৰণতে তিনিদিনতে সম্পন্ন কৰা হয়। পিতৃ-মাতৃৰ মৃত্যুত পুত্ৰ সন্তানে দহ দিন ব্ৰত আচৰণ কৰি মুণ্ডায়ন কৰে। দহ দিনত দশা কৰ্ম, এঘাৰ দিনত কাজ আৰু তেৰদিনত ভোজ-ভাতেৰে শ্ৰাদ্ধ শেষ কৰা হয়।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

লোকাচাৰ আৰু লোকৰীতিৰ মাজত পাৰ্থক্য আছেনে? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

৬.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

সমাজ জীৱনৰ সৰ্বাঙ্গীন মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে পালনীয় সামাজিক কাৰ্যক্ৰমৰ সমষ্টিয়েই লোকাচাৰ, যাক একোখন সমাজত বসবাস কৰা সদস্যসকলে প্ৰয়োজনীয় বুলি ভাবে আৰু সেইবোৰ নিৰ্বিবাদে মানি চলে। সমাজৰ সদস্য হিচাপে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত আচৰণ সুদৃঢ় কৰাত লোকাচাৰৰ গুৰুত্ব অনাস্বীকাৰ্য। আনহাতে, যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মাজত পৰম্পৰাগতভাবে গঢ় লৈ উঠা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত বিশেষ কেতবোৰ

বিশ্বাসকেই লোক বিশ্বাস আখ্যা দিয়া হৈছে। অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত পৰম্পৰাগতভাবে ভালেমান লোকবিশ্বাস গঢ় লৈ উঠিছে আৰু এইবোৰে তেওঁলোকৰ জীৱন ধাৰণৰ পদ্ধতিৰ ওপৰত বিশেষ প্ৰভাব বিস্তাৰ কৰিছে।

৬.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) লোকাচাৰ বুলিলে কি বুজে? সামাজিক লোকাচাৰ সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াই নিবন্ধ লিখক।
- ২) লোক-বিশ্বাস কাক বোলে? অসমৰ পৰম্পৰাগত লোক-বিশ্বাসে লোক জীৱনৰ ওপৰত কেনেধৰণৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে চমুকৈ লিখক।
- ৩) জন্ম-মৃত্যু আৰু বিবাহৰ সৈতে সম্পৰ্কিত অসমীয়া লোক-বিশ্বাসৰ এটা পৰিচয় দাঙি ধৰক।
- ৬) চমুটোকা লিখক।
স্ত্ৰী লোকাচাৰ, যাদু লোক-বিশ্বাস, বিয়া, মোহিনী মন্ত্ৰ, পানী কৰতি, ধনগুলৈ, বুঢ়াডাঙৰীয়া, প্ৰেতাগ্না, মঙল চোৱা, দেওধা ইত্যাদি।

৬.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

কাকতি, বাণীকান্ত	: পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	: মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচনা, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	: অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
(—)	: টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	: অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
(—)	: বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
চান্ধাৰ, আব্দুচ	: সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
তেৰাং, ৰংবং	: সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	: চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভুবনমোহন (সম্পা)	: অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত,
নাথ, ৰাজমোহন	: গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	: বড়ো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	: অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নেওগ, মহেশ্বৰ	: পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
পাদুৱা, নাহেন্দ্ৰ	: অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	: অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ	: অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
(—)	: অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫

- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা): অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
- (---) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, ৰাজেন : ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪,
- (---) : ৰাভা লোক গীত, ২০০১
- ৰাভা হাকাচাম, উপেন : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
- (---) : ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
- ৰাভা, ধনঞ্জয় : ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- শইকীয়া, ললিত কুমাৰ : সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
- সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ : সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- (---) : উৎসৱৰ ৰংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
- হাঞ্জে, ছামছিং : ছাবিন আলুন, ১৯৮৬
- AIRTSC : Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Caste Study, 1994.
- Ali, ANM Irsad : Adoption among the Bodo Kachari, 1973
- Anderson, J.D : Kachari Folktales, 1911 and Athparia, R.P
- Buzarbarua. M : Social and cultural life of the Mishing of Assam, 1991
- Bondapadhyay, P.K : The Tai Phakes of Assam, 1983
- Baruah, H. : History and Culture of the Khasi People, 1969
- Barkakati, S.N : Tribal Folktales, 1971
- Baruah, H.C : Marriage customs of the people of Assam, 1895
- Barua, B.K : A Cultural History of Assam, 1969
- Barua, K.L : Early History of Kamrupa, 1966
- Brahma, M.M : Folk song of the Bodos, 1966
- Chetterjee, S.K : Kirat-Jana-Kriti, 1974

- Choudhury, P.C : The History of Civilization of the People of Assam, 1966
- Croke, William : The People Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Dorson, R.M : Folklore and Folklife : An Introduction, 1972
- Das, J : Folklore of Assamese , 1973
- Dundes, Alen : Essays in Folkloristic, 1978
- Dutta, B.N. (at. al., ed.) : A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994
- Dutta, K.N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- (---) : The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B. : Visnuite Myths and legends, 1982
- (---) : The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath : Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths,
- Mipun, J. : The Mishing (Miris) of Assam: Development of a new life-style, 1992
- Nath, Rajmohan : The Background of Assamese Culture, 1948
- (---) : Pre-vedic Kamrup, 1958
- Playfair, M.A. : The Garos, 1909
- Rabha, Rajen : The Rabhas, 2002
- Sen, Sipra : Tribes and Castes of Assam, 1999
- Jylor, E.B : Primitive Culture, 1974
- Vidyarathi, L.P : Art and Culture of North-East India, 1993

* * *

সপ্তম বিভাগ
অসমৰ লোকউৎসৰ অনুষ্ঠান

বিভাগৰ গঠন

- ৭.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৭.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৭.৩ অসমৰ লোক-উৎসৰ
- ৭.৪ ধৰ্মীয় উৎসৰ
- ৭.৫ ধৰ্ম নিৰপেক্ষ উৎসৰ
- ৭.৬ অন্যান্য উৎসৰ অনুষ্ঠান
- ৭.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৭.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৭.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Reading)

৭.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগত অসমৰ লোকাচাৰ আৰু লোক-বিশ্বাসৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। এই বিভাগটিত অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব।

অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱ অনুষ্ঠানসমূহৰ সৈতে আপোনালোক আটায়ে কম-বেছি পৰিমাণে সুপৰিচিত। এনে উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ ভিতৰত বছৰৰ বিভিন্ন দিনত পালন কৰা গ্ৰাম্য সমাজৰ সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় জীৱনৰ সৈতে জড়িত উৎসৱ আছে। যিবিলাক পঞ্জিকা আশ্ৰয়ী উৎসৱ অনুষ্ঠান সেইবোৰ পালনৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ আচাৰ অনুষ্ঠান ক্ৰিয়া-কাণ্ড, উপবাস, স্নান, দান, দক্ষিণা আদিৰ শাস্ত্ৰীয় বিধি আছে। আনহাতে এনে কিছুমান উৎসৱ আছে যিবোৰ সম্পূৰ্ণ লৌকিক নিয়মেৰে পালন কৰা হয়। এই উৎসৱসমূহ গ্ৰাম্য জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে জড়িত আৰু ইয়াৰ ভিত্তি মূলতঃ আঞ্চলিক।

৭.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপোনালোকে-

- জাতীয় জীৱনৰ সৈতে উৎসৱ - অনুষ্ঠানৰ অপৰিহাৰ্যতা সম্পৰ্কে অনুধাৱন কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱ-অনুষ্ঠান আৰু বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় উৎসৱ-অনুষ্ঠানসমূহৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব,
- অসমত প্ৰচলিত ধৰ্মীয় আৰু ধৰ্ম নিৰপেক্ষ উৎসৱসমূহৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব।

৭.৩ অসমৰ লোক-উৎসৱ

উৎসৱ পাৰ্বন আদিৰ সৈতে ধৰ্মৰ সম্পৰ্ক আছে আৰু সেয়ে গাঁৱৰ মানুহে স্বকীয় ধৰ্মমত অনুসৰি বিবিধ পূজা-পাৰ্বন কৰে আৰু সমিলমিল আৰু সহযোগিতাৰ মাজেৰে জীৱন অতিবাহিত কৰে। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত ইয়াত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰি অহা থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ বিবিধ ৰীতি-নীতি, ধৰ্মীয় আচাৰ ব্যৱহাৰ, পূজা-পাৰ্বন আদিয়ে প্ৰধান্য লাভ কৰি আহিছে। বহুজাতিক অসমীয়া সংস্কৃতিৰ গঠনৰ মূলতেই জড়িত হৈ আছে দীৰ্ঘদিনীয়া সমন্বয় আৰু সমাহৰণ। এই ভূখণ্ডলৈ বিভিন্ন যুগত বিভিন্ন জাতি, ধৰ্ম, সম্প্ৰদায়ৰ লোক প্ৰব্ৰজিত হৈছে আৰু কালক্ৰমত ইয়াৰ থলুৱা লোকসকলৰ সৈতে সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ যোগেদি তেওঁলোক মিলি গৈছে। ফলস্বৰূপে থলুৱা আৰু সৰ্বভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ বিবিধ উপাদান আহি অসমীয়া সংস্কৃতিত বিলীন হৈ পৰিছে।

৭.৪ ধৰ্মীয় উৎসৱ

বাম্বদেৱতা সোণাৰায় পূজা : গোৱালপাৰা জিলাৰ ধুবুৰী, গোলোকগঞ্জ, বিলাসীপাৰা, শালকোছা প্ৰভৃতি অঞ্চলৰ ডেকাসকলৰ মাজত বাম্বদেৱতা সোণাৰায়ৰ পূজাৰ প্ৰচলন আছে। লোক-বিশ্বাস অনুসৰি এই দেৱতা সন্তুষ্ট হ'লে পোহনীয়া জীৱজন্তুৰ কোনো অপায় অমঙ্গল নহয়। সেইবাবেই - ডেকাসকলে পুহৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনাৰ পৰা প্ৰায় এমাহ জুৰি দলবান্ধি হাতত কুলা লৈ নাচি নাচি গীত গায় সোণাৰায়ৰ বাবে দক্ষিণা বিচাৰে।

সোণাৰায়ৰ দক্ষিণা দিতে পূৰ্ণ কুলা ধান,
তাৰ ওপৰে লাগে যোৰ গুৱা পাণ।
গুৱাৰ কান্দালী নাহই আমি গুৱাৰ কথা কই,
দেশ ব্যৱহাৰেৰ কথা কয়া দিয়া যাই।।

পিছত সকলোৱে মিলি পুখুৰীৰ পাৰত মাগি অনা চাউলেৰে লগ ভাত খাই গীত কৰি বাম্বদেৱতাৰ পূজা সম্পন্ন কৰে।

হুদুমদেও পূজা : গোৱালপাৰা জিলাত গাঁৱলীয়া নাৰীসকলে বৰষুণ কামনা কৰি হুদুমদেও পূজা কৰে। এই পূজাৰ বাবে কোনো নিৰ্দিষ্ট দিন বাৰ নাথাকে। মহিলাসকলে মিলি পূজাৰ দিন ঠিক কৰি সন্ধিয়াৰ লগে লগে পথাৰৰ মাজত অথবা এৰাবাৰীত যৌনগন্ধী গীত মাত গাই নৃত্য কৰে। এই উদ্দেশ্যে এটি পজাঘৰ সাজি ভিতৰত এটা মাটিৰ বেদী সাজি চিত্ৰ বিচিত্ৰ বং গুৰিৰে শোভিত কৰে। বেদীৰ মাজত ঘট স্থাপন কৰি তাত আমপাত আদি স্থাপন কৰা হয়। আগৰ দিনত বনৰ পৰা হুদু চৰাই এজনী ধৰি আনি বেদীৰ কাষতে বান্ধি ৰখা হৈছিল। বৰ্তমানে মাটিৰে হুদু চৰাই এটি তৈয়াৰ কৰি তাকে বেদীৰ কাষত ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা দেখা যায়। গাঁৱৰ তিৰোতাসকলে গোটেই ৰাতি যৌনগন্ধী গীত গাই বৰষুণৰ

পানীৰ বাবে হৃদুমদেওক খাটনি ধৰে আৰু শেষনিশা তেওঁলোক ঘৰলৈ ৰাওনা হয়। মুঠতে যৌনগন্ধী গীত মাত আৰু নৃত্যৰ লগত স্ত্ৰী লোকাচাৰৰ সমন্বয়ত এই পূজা অনুষ্ঠিত হয়।

পচেতি উৎসৱ : জন্মাষ্টমী অনুষ্ঠানক কেন্দ্ৰ কৰি ইয়াৰ পঞ্চম দিনত পচেতি উৎসৱ পালন কৰা হয়। অৱশ্যে স্থান বিশেষে অন্য দিনতো এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মৰ পঞ্চম দিৱসত গাৰ্গ মুনিয়ে কৃষ্ণৰ ভাগ্যফল নিৰ্ণয় কৰা পাৰম্পৰাৰ পৰাই পৰবৰ্তী কালত ই সামাজিক অনুষ্ঠানলৈ ৰূপান্তৰিত হৈ পচতি উৎসৱ হোৱা বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে। ই মূলতঃ স্ত্ৰীসকলৰ উৎসৱ। এই উৎসৱত নাৰীসকল একত্ৰিত হৈ পৰম উদ্দীপনাৰে পচেতিৰ নাম গায়। এই নামত বুটমাহৰ উপৰিও জালাগুড়াৰ ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। এই অনুষ্ঠানত গোৱা নামৰ নমুনা এনে ধৰণৰ :

আহা সখি আহা বাই এ নন্দ ঘৰে যাওঁ এ
যশোদাৰ পুত্ৰ হৈছে নয়ন ভৰি চাওঁ, হৰি এ।
নন্দ জনম দিলা এ দেৱ নাৰায়ণ
গকুলৰ গপি সবে কৰে দৰশন
আজি আমাৰ শুভদিন ব্ৰজৰ
হৰিএ শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভৈল অবতাৰ।’ ইত্যাদি

এই উৎসৱত গীতৰ ব্যৱহাৰ অধিক। অভিনয়ৰ জৰিয়তে অনুষ্ঠিত পচতি উৎসৱ লোকনাট্য হিচাপেও ধৰা হয়। লোক বিশ্বাস আৰু ধৰ্মীয় ভাৱৰ সমন্বয় সাধনৰ যোগেদি পচেতিৰ মাজেৰে প্ৰাম্য নাৰীসকলৰ কলাসুলভ আশা-আকাঙ্ক্ষাৰ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হৈছে।

কুমাৰী পূজা : কুমাৰী মাতৃ শক্তি দুৰ্গাৰেই এক প্ৰকাশ। বহুতে কুমাৰীক দুৰ্গা বুলিয়েই কয় আৰু কোলাসুৰ বধৰ সৈতে এওঁ জড়িত। কুমাৰী পূজাৰ সময়ত দেৱীৰ ৰূপ আৰু শক্তি সম্পূৰ্ণৰূপে কুমাৰীত আৰোপ কৰি সাধক তদগতোচিত হয়।

বিষ্ণুৰ বক্ষস্থলৰ পৰা জন্ম লাভ কৰা কোলাসুৰৰ উৎপীড়নত তৎনাপাই দেৱতাসকলে অসুৰৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাবৰ বাবে মহাকালীক উপাসনা কৰাত দেৱগণৰ উপাসনাত সুপ্ৰসন্ন হৈ দেৱীয়ে কোলাসুৰক কুমাৰীৰূপ ধাৰণ কৰি সবান্ধবে বধ কৰে। তেতিয়া দেৱতাসকলে কুমাৰীৰূপী জগতজননী দেৱীক সুগন্ধি দ্ৰব্য আৰু ফুলৰ দ্বাৰা পূজা কৰে। পিছত মহাশক্তি অস্ত্ৰদ্বাৰা হয়। তাৰে পৰাই কুমাৰী পূজাৰ প্ৰথাৰ প্ৰচলন হয়। এই পূজা অতিশয় শুভফল প্ৰদায়ক।

জনজাতিসকলৰ মাজত নিজা নিজা আচাৰ বিধিৰে শিৱ পূজা কৰাৰ প্ৰথা প্ৰচলন আছে। সৰ্বভাৰতীয় শৈৱধৰ্মৰ লগত থলুৱা জনজাতিসকলৰ লোক বিশ্বাস আৰু আখ্যান কিস্মদন্তিৰ সমন্বয়ত এই পূজা পদ্ধতি গঢ় লৈ উঠিছে। ইয়াৰে এবিধ শাস্ত্ৰীয় আনবিধ লোক পৰম্পৰা আধাৰিত। সেয়ে শাস্ত্ৰসম্মত বিধি বিধান আৰু উপাচাৰৰ লগে লগে থলুৱা জীৱ-জন্তু আৰু লাওপানী উৎসৰ্গা কৰাৰ পৰম্পৰাগত বিধিও প্ৰচলিত হৈ আহিছে।

শিৱৰাত্ৰি : অসমত জন সাধাৰণৰ মাজত শিৱৰাত্ৰি অতি জনপ্ৰিয়। অসমৰ প্ৰধান প্ৰধান শিৱমন্দিৰ সমূহত সেইদিনা অগমন ভক্তৰ ভিৰ হোৱা দেখা যায়। এই উৎসৱত বিভিন্ন ধৰণৰ মেলা বহে আৰু মানুহৰ মাজত বিভিন্ন ধৰণৰ আনন্দ, নৃত্য গীত আদিৰ সূচনা হয়।

অম্বুবাচী : আহাৰ মাহত অম্বুবাচী উপলক্ষে কামাখ্যা ধামত ডাঙৰ মেলা অনুষ্ঠিত হয়। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন স্থানৰ সাধু সন্যাসী আহি ইয়াত সমবেত হয়। অম্বুবাচী মূলতঃ কৃষি উৎসৱ আৰু সেয়ে এই সময়ত পৃথিৱী ঋতুমতী হোৱা বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। বিধবাসকলে উৎসৱৰ দিনকেইটিত উপবাসে থাকি ব্ৰত পালন কৰে।

দুৰ্গা পূজা : শৰৎ কালত মহা পয়োভৰেৰে শাৰদীয় দুৰ্গোৎসৱ উদ্‌যাপিত হয়। কামাখ্যাকে প্ৰমুখ্য কৰি কামৰূপত অতি প্ৰাচীন কালতেই শক্তি উপাসনাই প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। অসমীয়া সংস্কৃতিত শাক্তধৰ্মৰ প্ৰভাৱ অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বিভিন্ন ধৰণৰ তন্ত্ৰৰ সৃষ্টিও প্ৰাচীন কামৰূপতে হৈছিল আৰু এইক্ষেত্ৰত শাক্ত ধৰ্মৰ বিবিধ ক্ৰিয়া পদ্ধতি সম্পৰ্কীয় বৰ্ণনা সন্নিবিষ্ট হৈছিল।

অসমত শাক্তধৰ্মই প্ৰাধান্য বিস্তাৰ কৰাৰ ফলত কামাখ্যা, ভুবনেশ্বৰী, কালী, উগ্ৰতাৰা, ত্ৰিপুৰেশ্বৰী, চণ্ডী, দুৰ্গা, জয়দুৰ্গা, ভৈৰৱী, বসুন্ধৰী, বায়েশ্বৰী, চামুণ্ডা প্ৰভৃতি দেৱীৰ উদ্ভৱ হৈছে। এই দেৱীসকলক বিশেষভাবে পূজাপাতল আৰু বলিবিধানৰে আজিও পূজা কৰা হয়। কেচাইখাতী গোঁসানীৰ আগত নৰবলি দিয়া হৈছিল। দৰং ৰাজবংশাৱলীত নৰনাৰায়ণৰ পিতৃয়ে ফৰিং কাটি দুৰ্গাক পূজা দিয়াৰ উল্লেখ পোৱা যায়। দুৰ্গাপূজাৰ সবৰোৎসৱ আৰু নকান্ধিকা আদি বিভিন্ন জাতি উপজাতি মাজত সমন্বয় সাধন কৰিছিল।

শৰদীয় পূজাৰ দৰে অন্য পূজাসমূহো বিভিন্ন উপচাৰেৰে জপ, হোম আৰু তৰ্পনৰ যোগেদি মহাসমাৰোহেৰে পালন কৰা হয়। লগতে ধূপ-দীপ আৰু নৃত্য গীতেৰে প্ৰতিমাৰ সন্মুখত আৰতিও কৰা হয়। জনসাধাৰণে আনন্দেৰে এই নৃত্য-গীত উপভোগ কৰে। শাক্ত ধৰ্মৰ সৈতে জড়িত আন আন পূজাসমূহ হ'ল কালীপূজা, লক্ষ্মী পূজা, শীতলাপূজা ইত্যাদি।

বিশ্বকৰ্মাপূজা : বৰ্তমান শিল্পানুষ্ঠানৰ পয়োভৰ বৃদ্ধি পোৱাৰ ফলত ভাদ আৰু আহিনৰ সংক্ৰান্তিত-মহা-আড়ম্বৰেৰে বিশ্বকৰ্মা পূজাও পালন কৰা হয়। মাঘ মাহৰ শ্ৰীপঞ্চমীত অনুষ্ঠিত সৰস্বতী পূজা অতি জনপ্ৰিয়। গুৱাহাটীৰ চিত্ৰাচল মন্দিৰত নৱগ্ৰহ পূজা আৰু অসমৰ বিভিন্ন গণেশ মন্দিৰত বিঘ্ননাশৰ উদ্দেশ্যে বিঘ্নেশ্বৰ গণেশৰ পূজা কৰা হয়।

মনসা পূজা : মনসা পূজা শাক্ত পৰম্পৰাৰে সৈতে জড়িত এবিধ লৌকিক পূজা। এই পূজা সাধাৰণতে শাওন মাহত অনুষ্ঠিত হয়। মাৰি-মৰক আৰু সৰ্পভয়ৰ পৰা ৰক্ষা পাবৰ বাবে মাৰি বা মনসা পূজা অনুষ্ঠিত কৰা হয়।

বিশু উপাসনাক কেন্দ্ৰ কৰি অসমত ভালেমান পুণ্যস্থান গঢ় লৈ উঠিছে। হাজেৰ হয়গ্ৰীৱ দেৱালয়, লক্ষীমপুৰৰ বাসুদেৱ থান, তেজপুৰৰ দুলাল মাধৱ, নগাঁৱৰ সৌভাগ্য মাধৱ আদি বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰসিদ্ধ দেৱালয়। অসমৰ মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱসকলে জন্মাস্তমীত, শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ তিথি নিয়মিতভাৱে পালন কৰে। জন্মাস্তমীৰ গাঁৱৰ নামঘৰত নাম-কীৰ্ত্তন আৰু ভাওনা আদি মহা- সমাৰোহেৰে উদ্‌যাপন কৰা হয়। ৰথযাত্ৰা, ৰাস পূৰ্ণিমা, বুলন যাত্ৰা আৰু দৌল পূৰ্ণিমাও বৈষ্ণৱসকলৰ জনপ্ৰিয় উৎসৱ। সেইদৰে হোলি বা ফাকুৱা উৎসৱো বৰদোৱা আৰু বৰপেটাৰ দৰে অন্যান্য বৈষ্ণৱ সত্ৰবোৰত মহাসমাৰোহেৰে উদ্‌যাপিত হয়।

জন্মাস্তমীৰ বাহিৰেও ধৰ্মগুৰুসকলৰ তিথি আদিও প্ৰধান দুজনা ধৰ্মগুৰুৰ দৰেই অতি শ্ৰদ্ধাৰে গাঁৱৰ নামঘৰত ভক্তসকলে পালন কৰে।

লখিমী সৱাহ : নাৰীসমাজৰ মাজত অতি জনপ্ৰিয় লক্ষীমীসৱাহ আহিন মাহত অনুষ্ঠিত হয়। আহিনমহীয়া ধানৰ ঠোক ওলাবৰ সময়ত মহিলাসকলে একত্ৰিত হৈ লখিমী নাম গাই এই সৱাহ পাতে।

৭.৫ ধৰ্ম নিৰপেক্ষ উৎসৱ

মহাহো উৎসৱ : নামনি অসমৰ এবিধ ধৰ্ম নিৰপেক্ষ লোক উৎসৱ হ'ল মহাহো। অসমীয়া সমাজৰ বিশ্বাস যে এই উৎসৱ পালন কৰিলে মহ নোহোৱা হয়। সেইবাবেই আঘোন মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত জাতি-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে এই উৎসৱ পালন কৰা হয়।

আঘোন মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনাখন সন্ধিয়া সময়ত গাঁৱৰ ডেকাবোৰে হাতে হাতে বাঁহৰ টাঙোন লৈ মানুহৰ ঘৰে ঘৰে গৈ চোতালত টাঙোণেৰে কোবাই কোবাই নৃত্য গীত কৰি চাউল-পইচা আদি মাগি গৃহস্থক আশীৰ্বাদ দিয়া উৎসৱটি এটি অতি জনপ্ৰিয় উৎসৱ।

মহাহো গীতবোৰ লোক সাহিত্যৰ অমূল্য সম্পদ। স্থানভেদে গীতবোৰৰ মাজত পাৰ্থক্য থাকিলেও ইয়াৰ অন্তৰ্হিত উদ্দেশ্যে একেটাই, ম'হখেদা। গোৱালপাৰা জিলাত ম'হখেদাক এউৰি মগা উৎসৱ বুলি কয়।

ভঠেলি উৎসৱ : অসমৰ বিভিন্ন স্থানত বছৰৰ আৰম্ভণিতে পালন কৰা বিবিধ উৎসৱ পাৰ্বনৰ ভিতৰত নামনি অসমৰ এটি জনপ্ৰিয় লোক উৎসৱ হ'ল ভঠেলি। কামৰূপৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ এই উৎসৱক ভঠেলি বা পাওৰা তোলা উৎসৱ বোলে। নতুন বছৰক আদৰাৰ উদ্দেশ্যে কামৰূপত ব'হাগ মাহত এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। এই উদ্দেশ্যে এডাল পোন বাঁহ ভালদৰে চাচি চুৰুকি ৰঙ-বিৰঙৰ কাপোৰ মেৰিয়াই তাৰ মাজে মাজে দহ-বাৰটা চোঁৱৰ আঁকি দি গুড়িত কাপোৰৰ জামা পিন্ধাই সুন্দৰকৈ সজোৱা হয়। কিছুমান ঠাইত কল-পটুৱাৰে জোঙাকৈ মজু সজা হয় আৰু সূৰ্য অস্ত যোৱাৰ লগে লগে ডেকা ল'ৰাবোৰে মজুৰ ভিতৰৰ বস্ত্ৰবোৰ আঁতৰাই নি আগতে মজুৰ কাষতে ৰখা বাঁহৰ লাঠিৰে মজুটো কোবাই ভাঙি আনন্দ উৎসৱৰ সামৰণি কৰে। নলবাৰী অঞ্চলত গোটেই ব'হাগ

মাহ জুৰি বিভিন্ন গাঁৱত বিভিন্ন দিনত এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। কামৰূপ জিলাৰ ভিতৰত ছয়গাওঁ, পলাশবাৰী, ৰামদিয়া, বেলশৰ, নৰ্দী প্ৰভৃতিৰ ঠাইৰ ভঠৈলি উৎসৱ অতি জনপ্ৰিয়।

বিহু উৎসৱ : অসমৰ প্ৰধান জাতীয় উৎসৱ বিহু মূলতঃ তিনিটা-বঙালী বিহু, ভোগালী বিহু আৰু কঙালী বিহু। বিহু মূলতঃ কৃষি উৎসৱ। সাধাৰণতে বঙালী বিহু সাতদিন ধৰি পালন কৰা হয়। গৰুবিহু, মানুহ বিহু, গোসাঁই বিহু চেৰা বিহু ইত্যাদি পৰম্পৰাগত নীতি-নিয়মেৰে পালন কৰাৰ উপৰিও হুচৰি গোৱা, চোপ খেলা, কড়ি খেলা প্ৰভৃতি বিহুৰ সৈতে জড়িত হৈ আছে। মঙ্গলদৈ অঞ্চলত ব'হাগ বিহুত বিয়ুগুমুৰ্ত্তি স্থাপন কৰি বৈশাগী দৌল উৎসৱ পালন কৰে। পূজাৰ লগত ডাঙৰ মেলাও বহে। হাজোৰ হয়গ্ৰীৰ মাধৱ মন্দিৰ আৰু গোৱালপাৰাৰ ভৈৰৱ থানতো বিহু উপলক্ষে খেলা অনুষ্ঠিত হয়।

কাতি বিহুত খেতিপথাৰৰ মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে আহিন-কাতিৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা বিভিন্ন ধৰণৰ বিধি বিধান পালন কৰা হয়। কাতিবিহুত তুলসীৰ গুৰিত বস্তি প্ৰজ্বলন কৰি তুলসীৰ নাম গোৱা হয়। ভঁৰালৰ গুৰিত বস্তি জ্বলোৱা হয়। কৃষি আৰু উৰ্বৰতাৰ উৎসৱ হিচাপে কাতিবিহুৰ লগত ওৰাওসকলৰ 'বাৰমগাৰা' পূজাৰ সাদৃশ্য মনকৰিবলগীয়া।

মাঘবিহু প্ৰাপ্তি আৰু প্ৰাচুৰ্যৰ, খেতি চপোৱাৰ আনন্দোৎসৱ। ইয়াৰ সৈতে মেজি ঘৰ, অগ্নি পূজা প্ৰভৃতি জড়িত হৈ আছে। এই বিহুত ন ধানৰ চাউল, মাহ, তিল আদি উৎসৰ্গা কৰা হয়। ঠাইবিশেষে ৰাজহুৱা ভাবে মাছ ধৰা, খেলধেমালি, ম'হ যুঁজ, কণীযুঁজ আদি অনুষ্ঠিত হয়।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) প্ৰকৃতৰ্থত লোক-উৎসৱ মানে কি? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

(২) কোন কেইটা ধৰ্মীয় উৎসৱ অসমৰ সকলো জনগোষ্ঠীয়ে পালন কৰে?
(৩০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

(৩) নামনি অসমত প্ৰচলিত লোকউৎসৱসমূহ কি কি? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....

৭.৬ অন্যান্য উৎসৱ অনুষ্ঠান

সামাজিক উৎসৱৰ ভিতৰত বিবাহ উৎসৱত গাঁৱৰ ৰাইজ সমূহীয়াকৈ মিলিত হয়। বিয়াৰ সৈতে জড়িত নীতি-নিয়ম ক্ৰিয়া কাণ্ড আদিত তিবোতাসকলে বিশেষভাবে অংশগ্ৰহণ কৰে। দৈয়ন দিয়া, গাঁথিয়ন খুন্দা, বেই সজা, মড়ল দিয়া, সুৰাগুৰি তোলা, জোৰোণ দিয়া, খোৱা খুবুনী উৎসৱ প্ৰভৃতি বিবাহৰ সৈতে জড়িত কেতবোৰ জনপ্ৰিয় অনুষ্ঠান।

ছোৱালী পুষ্পিতা হ'লে চাৰি দিন অথবা সাতদিনত তোলনি বিয়া, নোৱাই তোলনি বা উঠন বিয়া পতা হয়। এই বিয়াত মাথোন তিবোতাসকলেহে অংশগ্ৰহণ কৰে।

৭.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

ৰাজত্ব ক্ৰিয়া-কাণ্ড, আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ সৈতে আন আন সামাজিক আচৰণ সংযুক্ত হৈ উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ জন্ম হৈছে। এই উৎসৱ-অনুষ্ঠানে পৰম্পৰাগত নৃত্য-গীত, বাদ্য-অভিনয়, খেল-ধেমালি আদিৰ বিশিষ্ট অনুষ্ণংগ স্বৰূপে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। এইবোৰে একোটা জাতিৰ ঐতিহ্য আৰু উৎকৰ্ষতাৰ পৰিচয় বহণ কৰে। অসমৰ লোকউৎসৱ সমূহক প্ৰধানত তিনিটা ভাগত ভাগ কৰি ইয়াত আলোচনা কৰা হৈছে। ধৰ্মৰ লগত জড়িত উৎসৱখিনি ধৰ্মীয় উৎসৱ, ধৰ্মৰ লগত জড়িত নথকা উৎসৱক ধৰ্ম নিৰপেক্ষ উৎসৱ আৰু দুয়োটা শিতানে সামৰিব নোৱাৰাখিনিক অন্যান্য উৎসৱ হিচাপে আলোচনা কৰা হৈছে।

৭.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত পৰম্পৰাগত উৎসৱ অনুষ্ঠান সম্পৰ্কে চমুকৈ লিখক।
- ২) ধৰ্মীয় লোকউৎসৱ মানে কি বুজা? অসমৰ ধৰ্মীয় লোকউৎসৱৰ বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ লিখক।
- ৩) অসমৰ ধৰ্ম নিৰপেক্ষ লোকউৎসৱ সমূহৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰক।
- ৪) চমুটোকা লিখক-
পচেতি, মহহো উৎসৱ, ন খোৱা, গছ বিয়া, ভথেলি, কাতি বিহু, দুগৰি, জোৰণ দিয়া, দহৰ ফুৰোৱা, সোণাৰায় পূজা, হুদুমদেও পূজা, কুমাৰী পূজা, অম্বুবাটী, শিৱৰাত্ৰি, দুৰ্গাপূজা, মনসা পূজা, বিশ্বকৰ্মা পূজা, আলি আই লিগাং, বায়খো, বৈছাঙ, বিহু উৎসৱ, ডিঙা উটুৱা।

৭.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Reading)

- কাকতি, বাণীকান্ত : পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা) : মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচ্য, ১৯৭০

গগৈ, লীলা	: অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
(—)	: টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	: অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
(—)	: বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
চাত্তাৰ, আব্দুচ	: সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
তেৰাং, ৰংবং	: সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	: চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভুবনমোহন (সম্পা)	: অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত,
নাথ, ৰাজমোহন	: গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	: বড়ো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	: অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নেওগ, মহেশ্বৰ	: পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
পাদুন, নাহেদ	: অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	: অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ	: অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
(—)	: অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা)	: অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা)	: অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
(—)	: অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
ৰাভা, ৰাজেন	: ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪,
(—)	: ৰাভা লোক গীত, ২০০১
ৰাভা হাকাচাম, উপেন	: অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
(—)	: ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
ৰাভা, ধনঞ্জয়	: ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ	: অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
শৰ্মা, শশী	: অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ	: অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
শইকীয়া, ললিত কুমাৰ	: সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
সৰকাৰ, হৰিমোহন	: ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ	: সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ	: উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
(—)	: উৎসৱৰ ৰংচ'ৰা, ১৯৬৩
হাজৰিকা, পৰীক্ষিত	: চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা)	: সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
হাঞ্জে, ছামছিং	: ছাবিন আলুন, ১৯৮৬

- AIRTSC : Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Caste Study, 1994.
- Ali, ANM Irsad : Adoption among the Bodo Kachari, 1973
- Anderson, J.D : Kachari Folktales, 1911 and Athparia, R.P
- Buzarbarua. M : Social and cultural life of the Mishing of Assam, 1991
- Bondapadhyay, P.K : The Tai Phakes of Assam, 1983
- Baruah, H. : History and Culture of the Khasi People, 1969
- Barkakati, S.N : Tribal Folktales, 1971
- Baruah, H.C : Marriage customs of the people of Assam, 1895
- Barua, B.K : A Cultural History of Assam, 1969
- Barua, K.L : Early History of Kamrupa, 1966
- Brahma, M.M : Folk song of the Bodos, 1966
- Chetterjee, S.K : Kirat-Jana-Kriti, 1974
- Choudhury, P.C : The History of Civilization of the People of Assam, 1966
- Croke, William : The People Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Dorson, R.M : Folklore and Folklife : An Introduction, 1972
- Das, J : Folklore of Assamese , 1973
- Dundes, Alen : Essays in Folkloristic, 1978
- Dutta, B.N. (at. al., ed.) : A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994
- Dutta, K.N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- (---) : The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B. : Visnuite Myths and legends, 1982
- (---) : The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath : Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths,
- Mipun, J. : The Mishing (Miris) of Assam: Development of a new life-style, 1992

- Nath, Rajmohan : The Background of Assamese Culture, 1948
(---) : Pre-vedic Kamrup, 1958
Playfair, M.A. : The Garos, 1909
Rabha, Rajen : The Rabhas, 2002
Sen, Sipra : Tribes and Castes of Assam, 1999
Jylor, E.B : Primitive Culture, 1974
Vidyarathi, L.P : Art and Culture of North-East India, 1993

* * *

অষ্টম বিভাগ
অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি

বিভাগৰ গঠন

- ৮.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৮.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৮.৩ অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি
- ৮.৪ অৱসৰ-বিনোদনধৰ্মী খেল-ধেমালি
- ৮.৫ প্রতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালি
- ৮.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৮.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৮.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Reading)

৮.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগটিত অসমৰ লোক-উৎসৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। এই বিভাগটিৰ আলোচ্য বিষয় হ'ল অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি।

উৎসৱ-অনুষ্ঠানসমূহৰ লগত ওতঃপ্ৰোতঃভাৱে জড়িত হৈ আছে পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিসমূহ। খেল-ধেমালিসমূহৰ সৈতে অৱসৰ-বিনোদন আৰু মানসিক পৰিতৃপ্তিৰ সম্পৰ্ক আছে। শিশুৰ মনস্তাত্ত্বিক আৰু বুদ্ধি-বৃত্তিৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা খেল-ধেমালিয়ে একোটা জাতিৰ ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰাৰ পৰিচয় বহন কৰে। এই বিভাগটিৰ জৰিয়তে অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱ আৰু খেল-ধেমালিসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

৮.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপোনালোকে-

- অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব,
- পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিৰ প্ৰসংগত অৱসৰ বিনোদনধৰ্মী আৰু প্রতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালিৰ বিষয়ে বস্তুনিষ্ঠভাৱে জানিব পাৰিব,
- শিশু, কিশোৰ আৰু পুৰুষ-নাৰী ভেদে প্ৰচলিত ভিন ভিন খেল-ধেমালিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৮.৩ অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি

পুৰণি কালৰে পৰা অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিভিন্ন ধৰণৰ খেল-ধেমালি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সেইবোৰ অবিৰল ভাৱে প্ৰচলিত হৈ আহিছে নে সময়ৰ সোঁতত ৰূপ সলাইছে তাৰ কোনো স্পষ্ট প্ৰমাণ পাব পৰা নাযায় যদিও সমকালীন

বিভিন্ন বুৰঞ্জী পুথি, প্ৰাচীন হাতেলিখা ইত্যাদি লিখিত সমলৰ পৰা ইয়াৰ ঐতিহ্য আৰু ৰূপান্তৰ সম্বন্ধে কিছু আভাস জানিব পৰা যায়। প্ৰাক্-শংকৰী, শংকৰী আৰু উত্তৰ শংকৰী যুগৰ ৰচনাৰাজিত পৰোক্ষভাবে এইবোৰৰ কিছু কিছুৰ বিৱৰণ পোৱা যায়। আহোম যুগত প্ৰচলিত অথচ বৰ্তমান লুপ্ত বা অৰ্ধলুপ্ত খেলসমূহৰ বিৱৰণ আহোম বুৰঞ্জী সমূহত অতি সুন্দৰ কৈ লিপিবদ্ধ কৰা আছে। বিহুগীত- বনঘোষাসমূহত বহু খেলৰ ছবছ বৰ্ণনা নাথাকিলেও নামোল্লেখ আছে। ইতিপূৰ্বে শ্ৰেণীভুক্ত কৰা খেল-ধেমালিৰ শাখা অনুযায়ী অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিসমূহকো আলোচনা কৰিব পাৰি। অসমৰ খেল-ধেমালিসমূহক অৱসৰ বিনোদন অৰ্থাৎ গীত-মাতৰ অংশ হিচাপে নতুবা প্ৰকৃত প্ৰতিযোগিতামূলক খেল হিচাপে আলোচনা কৰিলে আমাৰ আলোচনাত বেছি সুবিধা হয়। আনহাতে আন্তঃদ্বাৰ খেল (Indoor Games) বা বহিৰ্দ্ৰাৰ খেল (Outdoor Games), পুৰুষৰ খেল বা মহিলাৰ খেল, শিশুৰ খেল বা প্ৰাপ্ত বয়স্কৰ খেল— এইদৰেও আলোচনা কৰিব পাৰি; যদিও কিছুমান খেল কোনো শ্ৰেণীতে গাইগুটীয়াকৈ নপৰে বাবে এনে আলোচনাত আত্মকালে দেখা দিয়াটো তেনেই স্বাভাৱিক। সেই বাবে ইয়াক পৰিহাৰ কৰা হৈছে।

৮.৪ অৱসৰ-বিনোদনধৰ্মী খেল-ধেমালি

এই শ্ৰেণীৰ খেল-ধেমালিসমূহক দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি - (ক) ওমলা গীতৰ লগত সম্পৰ্কিত খেল-ধেমালি আৰু (খ) প্ৰদৰ্শনমূলক (অপ্ৰতিযোগিতামূলক) খেল-ধেমালি।

(ক) ওমলা গীতৰ লগত সম্পৰ্কিত খেল-ধেমালি : মাক, বুঢ়ীমাক, মাহীমাক বা বায়েকৰ কোলাত বা বোকোচাত শিশুহঁতে সৰহ সময় কটাবলগীয়া হয়। শিশুহঁতৰ আমনি, জেঙা ভাঙিবলৈ সিহঁতে নানা উপায় অৱলম্বন কৰে। তাৰ ভিতৰত নিচুকনি গীত বা ওমলা গীতেই প্ৰধান। ওমলা গীত গাঁওতে বয়স অনুযায়ী পৰোক্ষ বা প্ৰত্যক্ষ ভাবে শিশুহঁতেও ভাগ ল'বলগীয়া হয়। তেনে কৰোঁতে বিভিন্ন খেল - ধেমালিৰ সৃষ্টি হয়। তেনে খেল-ধেমালিসমূহৰ ভিতৰত —

১) বুঢ়ীমাকে বা বয়সস্থলোকে পানীকেঁচুৱা, বহা বা আৰু থিয়দঙা দিয়া মইনাহঁতক কোলাত লৈ দুই কাষলতিৰ তলেদি দুই হাত সুমাই উচাল মাৰি ওপৰলৈ দলিয়াই কৰা ধেমালি : এই ধেমালি কৰিবৰ সময়ত সাধাৰণতে তলত দিয়া গীতটি গোৱা হয় -

মাৰৰ নিচিনা নহ'লি কিয় ?

বাপেৰৰ নিচিনা নহলি কিয় ?

বাৰীতে আছিলে চেৰাপেটী বেং

তাৰে নিচিনা দুখনি ঠেং।

সেইদৰে কুকুভা, ভাকুটকুট (তাই-বাই), ঢুলনি খুওৱা আদি ধেমালি কৰিবৰ সময়তো বিশেষ কিছুমান গীত গোৱা হয়।

২) বায়েক বা সমনীয়াহঁতৰ লগত ওমলোতে খুনুক-থানাক মাত শিকা শিশুৱে
কৰা ধেমালিঃ এই ধেমালি কৰিবৰ সময়ত গোৱা গীতৰ ভিতৰত --

“জোনবাই এ’ তৰা এটি দিয়া”

“এইডাল কাৰ বাঁহ?”

“চিকি - মিকি লোণ জালুকী”

“শালিকী এ’ বটো টো”

“বগলী এ সবাহলৈ গৈছিল কিয় ? ”

- আদি বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য ।

৩) পৰিবেশ- পৰিস্থিতিভেদে থাউকতে নাচি বা অংগী-ভংগী কৰি কৰা ধেমালিঃ
এনে ধেমালিৰ ভিতৰত সন্ধিয়াপৰত মহৰ উপদ্ৰৱৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ “মহ- মহনী কথা”;
ব’দে - বৰষুণে বতৰে লুকা-ভাকু খেলিলে আনন্দত মতলীয়া হওঁতে “খঁৰা শিয়ালৰ
বিয়া”; সন্ধিয়া ফেঁচাৰ কুৰুলি শুনোতে “ফেঁচা আৰু পৰঘুমাৰ বিয়া”, শগুণক দেখিলে
“শগুণ শগুণ- কোনে দিলে লগুণ”, ভেলা চৰাই দেখিলে “ভেলা ঘূৰ ঘূৰ”; হাতী আৰু
মাউত দেখিলে “হাতী এ ডালত /মাখি এ ডালত; মিছা মাছে ফিছা মাৰে/ মাউতৰ
গালত” ইত্যাদি ওমলা গীত গাই ধেমালি কৰাটো পূৰ্বৰ পৰা চলি অহা দস্তৰ।

৪) ভৱিষ্যতৰ কৰ্মজীৱনৰ বাবে আখৰা ঃ ‘বালিৰে ভাত ৰন্ধা’, ‘শিশু নিচুকা’ (পুতলা
খেল) ‘দৰা-কইনা খেল’ নতুবা ‘ফল গছ ৰোৱা’, ‘লাউ বা কোমোৰাৰ পুলি ৰোৱা’
ইত্যাদি ওমলা গীতৰে শিশুহঁতে ভৱিষ্যত কৰ্ম-জীৱনৰ পাতনি তৰে। ওমলা গীতৰ
লগত সম্পৰ্ক থকা ধেমালিৰ গীত নাথাকিলেও “লুকা-ভাকু” খেলৰ যোগেদি ইজনে
আনজনৰ পৰা আত্মগোপন কৰাৰ কৌশলৰ যে উদ্ভৱ হৈছে এয়া ধুকপ। সেইদৰে পানী
হিলৈ ফুটোৱা (ভেলাঘৰত), চুঙা বন্দুক মৰা আদিও প্ৰকাৰান্তৰে ভৱিষ্যতে হিলৈদাৰী,
কাড়ী-ৰণুৱা হোৱাৰ পূৰ্বপ্ৰস্তুতি বুলিব পাৰি।

৫) চেমনীয়া বা কিশোৰ-কিশোৰীৰ অৱসৰ বিনোদনৰ সময়ছোৱাত কৰা ধেমালি ঃ
কচুগুটি (অলৌ গুটি তলৌ গুটি কচু গুটি ঘাই), হাঁচতি বা হেতালি খেল (ইয়াৰ লগত
জনগোষ্ঠী আৰু অঞ্চল ভেদে বিভিন্ন গীতৰ প্ৰচলন আছে), আঙুলি মোটোকা (চেন
খেলোৱা), মানৰ শৃংখল (অলং-দলং, উপিনটি বায়স্কোপ) ইত্যাদি তেনে কিছুমান
ধেমালি।

(খ) প্ৰদৰ্শনমূলক (অপ্ৰতিযোগিতা মূলক) ঃ খোট বা ওলোট খোট (খৰ - বাগৰ
মৰা, চাৰ্কাছৰ কুচকাৱাজৰ দৰে), পেংখেল (পেঙক উঠি বগোৱা খেল), টোকৰ মৰা
খেল (চকুমুদি থাকোতে টোকৰ মৰা ব্যক্তিজনক চিহ্নিত কৰা), গছ কুমতি খেল (গছৰ
ওপৰত বগোৱা জনক কুমতি হৈ ছুৱা), চৰিয়া খেল (চাৰি-পাঁচজনী ছোৱালী ইজনীয়ে
সিজনীৰ ভৰিৰ তলুৱাই তলুৱাই লগাই হাতত ধৰা-ধৰি কৰি চৰিয়াটোৰ দৰে ঘূৰণীয়াকৈ
জোৰেৰে পৰি নোযোৱাকৈ ঘূৰি থকা খেল), গৰখীয়া এছাৰি খেল (গৰখীয়াহঁতে এঠাইত

মিলিত হৈ তাৰ পৰা যিমান পাৰে দূৰলৈ গাতৰ এছাৰিডাল দলিয়াই দূৰগামী এছাৰিডাল পশ্চাদগামী এছাৰিজালৰ তলেদি সৰুকাই নিয়া খেল) ইত্যাদি এই শ্ৰেণীৰ প্ৰদৰ্শনমূলক খেল বা অৱসৰ-বিনোদন। সেইদৰে চিলা উৰোৱা, লাটুম বা লাটিম ঘূৰোৱাও এই শ্ৰেণীৰে খেল।

আনহাতে ধনু-কাঁড়েৰে লক্ষ্য ভেদ কৰা (তীৰ মৰা), লাঠি খেল প্ৰদৰ্শন কৰা, বিহুৰ সময়ত গাঁৱৰ ল'ৰাই বাহুৰে বাহুৰে যুঁজা (কুকুৰা যুঁজ) ৰ দৰে কঁকালে কঁকালে, বুকুৰে বুকুৰে, গলে গলে, মূৰে মূৰে, আঁঠুৰে আঁঠুৰে, ভৰিয়ে ভৰিয়ে, হাতে হাতে, মুঠিয়ে মুঠিয়ে বা বগৰা-বগৰিকৈ যুঁজি শক্তি পৰীক্ষা কৰা (মল্লযুদ্ধ বা মাল যুঁজ) কাৰ্যও- একধৰণৰ মনোৰঞ্জনধৰ্মী খেলেই। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সাঁতোৰ, জাঁপ, খৰলুটি, বগুৱা বোৱা আৰু দৌৰো এক প্ৰকাৰৰ খেল-ধেমালিয়ে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) অসমৰ পৰম্পৰাগত খেলসমূহক কেনেদৰে বিভাজন কৰিব পাৰি? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....
 .....

(২) অৱসৰ-বিনোদনধৰ্মী খেল-ধেমালিসমূহে শিশুৰ শাৰীৰিক আৰু মানসিক বিকাশ কেনেদৰে সাধন কৰিব পাৰে? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
 .....
 .....

৮.৫ প্ৰতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালি

প্ৰতিযোগিতাৰ মনোভাৱেৰে খেলা অৰ্থাৎ হৰা-জিকা হোৱা খেল সাধাৰণতে তিনিপ্ৰকাৰৰ। ১) এককভাবে খেলা, ২) দলীয়ভাবে খেলা আৰু ৩) অইন পোহ মনা জন্তু বা পক্ষীৰে খেলা। উদাহৰণ-

১) এককভাবে খেলা খেল : কড়ি খেল (পাঁচি বা পাঞ্চি), পাশা খেল (পাহ বা পাহ-ঢাল), ঘিলা খেল, টাংগুটি (ভন্টা), খুলি খেল (গাঁতা খলি), বাঘ-ঢাল (চক্ৰবেহু খেল) ইত্যাদি এই শ্ৰেণীৰ খেল।

কড়ি খেল : ৰঙালী বিহুত এই খেল এতিয়াও জনপ্ৰিয়। এই খেলত দুজনৰ পৰা দহজন লৈকে ভাগ ল'ব পাৰে। চাৰিৰ পৰা ছটা লৈকে কড়িৰে পুৰুষ - মহিলা উভয়ে খেলিব পৰা এই খেলৰ প্ৰণালী কেবাটাও আছে। ঢাল সহকাৰে আৰু ঢাল নোহোৱাকৈ দুই ধৰণে খেলিব পাৰি। মাটি বা পাটিত পৰাকৈ চাৰিটা বা পাঁচোটা কড়ি মাৰি দিয়া হয়

আৰু আটাইকেইটা কড়ি উবুৰি খাই পৰিলে পূৰ্ণ নম্বৰ (চাৰি বা পাঁচ) পায়। পূৰ্ণনম্বৰ পোৱাৰ পিছত হাত খোলে আৰু যিমানটা কড়ি চিৎ হৈ পৰে দহৰ গণিতকত যথাক্ৰমে দহ, বিশ, ত্ৰিশ, চল্লিছ কিস্বা পঞ্চাশ পায়। এইদৰে বাৰেপতি খেলি খেলি উৰ্দ্ধতম সংখ্যাত (এশৰ পৰা পাঁচশলৈকে) উপনীত হয়। আন এক প্ৰকাৰেও ঢাল নোহোৱাকৈ কড়ি খেলা হয়। চাৰি বা পাঁচটা কড়িৰে খেলিব পৰা এই খেলত দুটা দুটা কড়ি টিলিকি মাৰি লগ লগাব পাৰিলে এযোৰত দহ, দুযোৰত বিশ, তিনিযোৰত ত্ৰিশ এই অনুক্ৰমে এশ বা দুশলৈকে সংখ্যা পাব পাৰে। যোৰ টিলিকি মাৰি লগ লগাব নোৱাৰিলে কড়ি অন্য এজনৰ হাতলৈ যায়। ঢাল পাতি খেলা কড়িখেলত মুঠ ছটা কড়িৰ আৱশ্যক। এই খেলৰ ঢাল কাপোৰত বা মাটিত আঁকি লোৱা হয়। এহাতেৰে কড়িকেইটা ঢালখনত মাৰি পঠালে এটা উবুৰি ঘাই পাঁচোটা চিৎখাই পৰিলে 'দহ' হয়। ইয়াকে 'জগোৱা' বোলে। পাঁচটা উবুৰি খাই এটা চিৎ খাই পৰিলে 'পচি' বোলে। ছয়টা কড়িয়েই তললৈ চিৎ খাই পৰিলে 'মুদ্ৰা' বোলে। বৰ্গক্ষেত্ৰাকাৰ ঢালত গুটি একোটা পৰিবলৈ হ'লে চাৰিওখন হাত বগাই ৭৩টা ঘৰ চেৰাব লাগে আৰু তেতিয়াই গুটি পকে। যিজনে পকাব পাৰে সেইজনেই জিকে। কড়ি খেল ধৰ্মীয়কৃত্যৰ লগত জড়িত আৰু ই প্ৰজননৰ প্ৰতীক হিচাপে অসমীয়া সমাজত গৃহীত।

পাশা খেল : আহোম আৰু কমতাপুৰৰ ৰাজ-পৰিয়ালবোৰৰ মাজত এসময়ত এই খেল অতি জনপ্ৰিয় আছিল। আহোম যুগত পাশা খেলৰ গুটি (পাশটি) আৰু ঢাল হাতী দাঁতেৰেও তৈয়াৰ কৰা হৈছিল। পাশটিবোৰৰ আকাৰ চাৰিচুকীয়া গোটা বা ঘন বৰ্গক্ষেত্ৰ, যাৰ ছটা পিঠি থাকে আৰু প্ৰতিটো পিঠিতে এটাৰ পৰা ছটালৈকে চিন থাকে। খেলোঁতে মাৰি বা গুটিবোৰ হাতেৰে জোকাৰি ঢালখনত সামান্যভাবে দলিয়াই দি খেলা হয়। ঢালত খেলুৱৈয়ে ধৰা চিনকেইটা ওলাইছে নে নাই, তাৰ ওপৰতে হৰা-জিকা নিৰ্ণয় কৰা হয়।

ঘিলা খেল : পুৰুষ - মহিলাতকৈ চেঙেলীয়া ল'ৰাৰ মাজত অতিকৈ জনপ্ৰিয় এই খেল অসমৰ প্ৰায়বোৰ জনগোষ্ঠীয় লোকৰ মাজত প্ৰচলিত আছিল। সাধাৰণতে ফাগুণ - চ'ত মাহৰ আজৰি পৰত ঘিলা গুটি পকিবৰ সময়ত এই খেল খেলা হয়। পিছলৈ বিহুৰ বতৰত খেলা খেল হিচাপে ইয়াক আড়ম্বৰে আদৰি ল'লে। দুজনৰ পৰা পাঁচ- ছয়জনে খেলিব পৰা এই খেলখনত প্ৰায় এমোনাকৈ ঘিলাৰ প্ৰয়োজন। খেলুৱৈকেইজন এঠাইত শাৰী পাতি থিয় হয়। এটা শাৰীত প্ৰথম লাই ঘিলা গুটিটোৰ পৰা বাৰ আঙুলি দূৰত্বত কেবাটাও ঘিলা পাতি থৈ দিয়ে। তাৰপিছত ঘিলা মাৰি তাত লগাব পাৰিলে গুটি ঘিলাটো পায়। যদি লাই ঘিলাটোত লাগে তেন্তে আটাইকেইটা ঘিলা ভৰিব লাগে। ঘিলা খেলৰ কৌশল ভেদে বুৰবুৰি, চেলচেলি, নৰখোৱা, চিউট, দেগলাই, ঘকৰ, আঠু, হাবাং, পেঙ, বেঙেঠি ইত্যাদি নামেৰে জনাজাত।

টাংগুটি (ভন্টা) : অসমৰ প্ৰাচীন ভন্টা খেলে স্থান বিশেষে টাংগুটি বা বিন্টি নামেৰে পৰিচিত। পুৰুষৰ মাজত বিশেষকৈ চেমনীয়া আৰু ডেকাৰ মাজক অতিকৈ

জনপ্ৰিয় এই খেলখন খেলিবলৈ এডাল দেৰহাত মান দীঘল কাঠৰ ডাণ্ডি আৰু তিনি চাৰি আঙুল দৈৰ্ঘ্যৰ এটা টাংগুটি প্ৰয়োজন। দুটা দলত বিভক্ত হৈ খেলা এই খেলত ডাণ্ডি লোৱাজনে ডাণ্ডিৰে মাটিৰ এটা সৰু খুলিত পাতিথোৱা টাংগুটি ডাণ্ডিৰে উচাল মাৰি বিপক্ষৰ ফালে দলিয়াই দিয়ে। যদি বিপক্ষত থকাজন গুটিটো তেওঁৰ মাৰি ডালেৰে কাটিব পাৰে তেতিয়া ডাণ্ডিধাৰীজনে ‘মৰে’ আৰু তেওঁ ডাণ্ডি ধৰিবলৈ যোগ্যতা অৰ্জন কৰে। গুটি বিপক্ষজনে কাটিব নোৱাৰিলে ডাণ্ডিধাৰীয়ে এই দললৈ মুখ কৰি পিছুৱাই আহি খুলিৰ পৰা এক ডাণ্ডি আঁতৰত ডাণ্ডিডাল পোতে। তেনে সময়তে বিপক্ষৰ জনে গুটিটো ডাণ্ডিলৈ মাৰি পঠিয়ায়। গুটি ডাণ্ডিত লাগিলে বা খুলিত সোমালে অথবা খুলিৰ পৰা এক ডাণ্ডিৰ ভিতৰত পৰিলে ডাণ্ডিধাৰীজন মৰে। আনহাতে ডাণ্ডিধাৰী নমৰিলে গুটিটো খুলিৰ পৰা কেইডাণ্ডি আঁতৰত পৰে জুখি তাৰ হিচাপ ৰাখে।

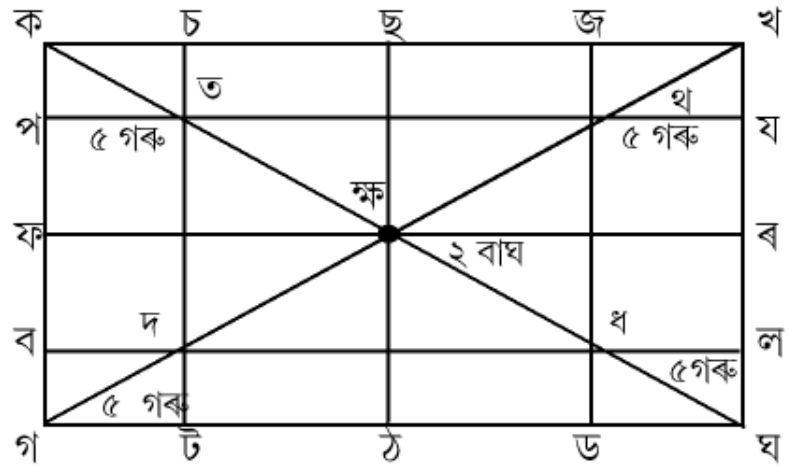
দ্বিতীয়বাৰত, ডাণ্ডিধাৰীয়ে গুটিটো খুলিত পথালিকৈ নথৈ গুটিটো বিপক্ষৰ পিনে মুখ কৰি এঢলীয়াকৈ থৈ ওলাই থকা আগটোত ডাণ্ডিৰে কোব সোধায়। গুটিটো ফৰিং ছিটিকা দি ওপৰলৈ জাঁপ মাৰি উঠে। তেতিয়াই ডাণ্ডিধাৰীয়ে গুটিটো শূন্যতে কোবাই বিপক্ষৰ পিনে মাৰি পঠিয়ায়। বিপক্ষৰ জনে গুটিটো কাটে। কটাৰ পিছত, গুটি যি ঠাইত পৰিছিল তাৰ পৰা গুটিটো থিয়কৈ পুতি থোৱা ডাণ্ডি ডাললৈ দলিয়াই দিয়ে। প্ৰথমবাৰৰ নিচিনা গুটি ডাণ্ডিত লক্ষ্য ভেদ কৰিলে ডাণ্ডি ধাৰীজন মৰে। যদি নমৰে তেন্তে খুলিৰ পৰা কেইডাণ্ডি আঁতৰত পৰিছে তাক জুখি থয়। গুটিটো ডাণ্ডিধাৰীজন পুনৰ বিপক্ষলৈ মাৰি পঠিয়ায়। যদি বিপক্ষৰ জনে গুটিটো কাটিব নোৱাৰে তেন্তে গুটি পৰা ঠাইৰ পৰা খুলিলৈ কেইডাণ্ডি হয় জুখি থয়। এনেদৰে সাল-সলনিকৈ খেলোঁতে খেলোঁতে সৰ্বশেষত যি পক্ষই বেছি সংখ্যা ডাণ্ডি জোখত পায় সেই পক্ষই জিকে। এই খেল দুজনতকৈ বেছি লোকেও খেলিব পাৰে। মনকৰিবলগীয়া এই খেলৰ বাবে বিশেষ দূৰত্বত এটা চাৰিসীমা বন্ধা হয় আৰু ডাণ্ডিৰে গুটি কোবোৱাত যদি সেই সীমা পাৰ হৈ নাযায় তেতিয়া গুটি, ফিট্টা বা ‘ফিৰতা’ হয় আৰু ডাণ্ডিধাৰীয়ে গুটি আকৌ মাৰিব লগা হয়। কোনো কোনো ঠাইত কিছু সুকীয়াকৈ এই খেল খেলা হয়।

খুলিখেল (গাঁতা খলি / চেংগুটি): গৰখীয়াসকলৰ মাজত জনপ্ৰিয় এই খেল খেলিবলৈ মাটিত পাঁচটা পাঁচটাকৈ সমানে দুশাৰী সৰু সৰু খুলি (গাঁতা) খান্দি, প্ৰতিটো খুলিত শিল গুটি নতুবা গছৰ গুটি (হাতী ভেকুৰীৰ গুটি) পাঁচটাকৈ ভগাই ল'ব লাগে।

সাধাৰণতে দুজন খেলুৱৈৰ দ্বাৰা খেলা এই খেলত প্ৰথমে এজনে নিজৰ ভাগৰ যিকোনো এটা গাঁতৰপৰা পাঁচটা গুটি তুলি নি আন আন গাঁতত দি যাওঁতে য'ত শেষ হয় তাৰ ওচৰৰ পৰা আকৌ পাঁচটা গুটি লৈ এটা এটাকৈ আনজনৰ ভাগৰ গাঁতত দি যাব লাগে। এইদৰে গুটি ভগাই থাকোঁতে এসময়ত যেনে তেনে এটা খালী গাঁত পাব আৰু এই গাঁতটো চেৰাই ওচৰৰ গাঁতৰ গুটিকেইটা তেঁও পাব। আনজনেও একেদৰে গুটি ভগাই অন্য গুটি হাত কৰাৰ চেষ্টা চলাব। যদি সেইটো গাঁতত গুটি নাথাকে তেন্তে তেঁও

একো গুটি নাপাব। ৫, ১০, ১৫ টাকৈ বেছি পালে পাওঁতাই যথাক্ৰমে এটা, দুটা, তিনিটা গাঁত তেওঁৰ ফালে বন্ধ কৰি দিব। এইদৰে গুটি পাওঁতাই কম গুটি পোৱাজনে ভাগত ৩, ৪ বা ৫ টা গুটিহে পাবগৈ, ফলত আৰু তেওঁ হাৰিব। খেল আকৌ নতুনকৈ আৰম্ভ হ'ব।

বাঘ-চাল (চক্ৰবেহু) : মাটিত, চিলটত নাইবা শিলত চাৰিটাকৈ সৰু সৰু বৰ্গক্ষেত্ৰই আঙুৰা এটা বৃহৎ বৰ্গক্ষেত্ৰ আঁকি লৈ প্ৰতিটো ৰেখা সংযোগ কৰা আৰু দুই বৃহৎ কৰ্ণ সংযোগ কৰা চক্ৰবেহুত (চিত্ৰত দেখুৱাৰ দৰে) এই খেল খেলা হয়। চক্ৰবেহুত অংকিত পথেদি কেন্দ্ৰস্থানলৈ সোমাই বা ওলাই (মাজত এটা গুটিক জাঁপ মাৰি) দুটা ডাঙৰ গুটিৰে বাঘ হোৱা জনে চৌকাষে চাৰিটা বিন্দুত থকা পাঁচোটাকৈ গুটি (গৰু) খোৱাৰ

চক্ৰবেহু

বিধান দিয়া থাকে। এইদৰে খাওঁতে খাওঁতে খেলুৱৈৰূপী গৰখীয়াৰ সুপৰিচালনাত শেষত বাঘটো জঁপিয়াই পাৰ হৈ যাব নোৱাৰা অৱস্থা পায় আৰু তেতিয়াই বাঘ হোৱাজন খেলত হাৰে। বাঘ হোৱাজনক জন্ম কৰিব নোৱাৰিলে গৰখীয়া হোৱাজন খেলত হাৰে।

২) **দলীয়ভাৱে খেলা খেল :** হাউগুদু (হৈ গুদু / কপাটি), গোপ্লা (বুঢ়ী খেল) চোপ খেল, ঘাই পকোৱা খেল, পক (দৰীয়া বন্ধা খেল), কোমোৰা খেল, হাজামনি খেল, ৰচী টনা খেল, নাওখেল আদি এই শ্ৰেণীত পৰে। তলত এইবোৰ খেলৰ বিষয়ে কিছু আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ল।

হাউগুদু (হৈ গুদু / কপাটি) : চেমনীয়া বা ডেকাসকলৰ এদনীয়া এই খেলটো বৰ্তমান ছোৱালী বিলাকৰ মাজত জনপ্ৰিয় হ'বলৈ ধৰিছে। উশাহ বন্ধ কৰি 'হাউ গুদু - নুগুদু' বুলি চিঞৰি দৌৰা বাবে ইয়াক গুদু, হাউ গুদু বা হৈ গুদু নাম দিয়া হৈছে। ই বৰ্তমান কালৰ অতিশয় জনপ্ৰিয় কপাটি বা কাবাদি খেলৰ পূৰ্বৰ ৰূপ।

এই খেলত পাঁচৰ পৰা দহজনীয়া দুটি দলে অংশ গ্ৰহণ কৰে। খেলপথাৰত এই দুই দলৰ মাজত এডাল ৰেখা টনা হয়। প্ৰথম দলৰ পৰা এজন এজনকৈ উশাহ নিছিগাকৈ

‘হাউ’ মাৰি বিপক্ষ দলক চুবলৈ খেদি যায়। যিসকল চোৱে তেওঁ লোক মৰে কিন্তু ‘হাউ’ মৰাজনক বিপক্ষ দলে উশাহ এৰালৈকে ধৰি ৰাখিব পাৰিলে ‘হাউ’ মৰাজনেহে মৰে। আনহাতে ‘হাউ’ মৰাজন উশাহ বন্ধ অৱস্থাত মুকলি হ’ব পাৰিলে ধৰাকেইজন মৰে। এইদৰে পাল পাতি দলৰ প্ৰত্যেক গৰাকীয়ে হাউ মাৰি বিপক্ষক চুই মাৰিবলৈ প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰে। এইদৰে যি পক্ষৰ খেলুৱৈ আনপক্ষতকৈ বেছিকৈ মৰে, সেই পক্ষ হাৰে আনটো জিকে।

গোল্লা (বুটী খেল) : এই খেলো গুদুখেলৰ দৰেই- মাত্ৰ ইয়াত ‘হাউ’ মৰা দলটো সীমাৰ ভিতৰতে এটা সৰু ঘেৰৰ কেন্দ্ৰত থাকে। ঘেৰৰ কেন্দ্ৰত বাওঁভৰিৰ গোৰোহা সুমুৱাই এজনে কেউদিশে ঘূৰিব পৰাকৈ থিয় হয়। তেওঁকে ‘বুটী’ বোলা হয়। দলৰ বাকী কেইজনে বুটীৰ হাতত লানি নিছিগাকৈ ইটোৱে সিটোৰ হাতত ধৰা-ধৰিকৈ ঘূৰি, এখন ভৰি দাঙি বিপক্ষৰ লোকক চুবলৈ যত্ন কৰে। চুব পৰাজন ‘মৰে’ যাক কেতিয়াবা ‘বুটীৰ’ হাতৰ পৰা এৰা পৰি ‘হাউ’ মাৰি বিপক্ষৰ লোকক চুই মাৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হয়। চুবপাৰিলে বিপক্ষৰ লোক মৰে যদিও বিপক্ষই হাউ মৰাজনক উশাহ এৰালৈকে ধৰি ৰাখিব পাৰিলে হাউ মৰাজনেহে মৰে। এইদৰে শেহত, যি পক্ষৰ লোক বেছিতৈ মৰে, সেই পক্ষ হাৰে। আন পক্ষ জিকে। একেদৰে বুটীয়ে ছেগ চাই হাউ মাৰি বিপক্ষৰ দলক চুই বা নুচুই খেল পথাৰৰ সীমা পাৰ হ’ব পাৰিলে তেওঁ ‘পকে’ আৰু তেওঁৰ দল জিকে।

টোপ খেল : এই খেল পুৰুষ বা মহিলা উভয়ে খেলিব পাৰে। সাধাৰণতে মাঘ আৰু ব’হাগ বিহুত অতীজত এই খেল বহুলভাৱে খেলা হৈছিল। গামোচা বা ফটাকানিৰে মেৰিয়াই টোপোলা বান্ধি এফালে নেজৰ দৰে দীঘল কৰি টোপ সাজে। দুটা ফৈদ হৈ দলিয়া দলি কৰি এই খেল খেলা হয়।

ঘাই পকোৱা খেল : ই কচুগুটি খেলৰে উন্নত সংস্কৰণ দহ-বাৰজনীয়া দুটা দলত বিভক্ত হৈ খেলুৱৈ সকলে মুখা-মুখিকৈ শাৰী পাতি বহি এই খেল খেলে। পিছফালে ৰখা প্ৰত্যেকৰে হাতে হাতে গুটি দিয়াৰ নিচিনাকৈ নিজ দলৰ ঘাইজনে যিদলক দেখুৱায় অথচ বিশেষ এজনৰ হাততহে গুটিটো দিয়ে। বিপক্ষ দলে সেই গুটি ধৰা লোকক চিনাক্ত কৰিব পাৰিলে জিকে অন্যথা হাৰে। ক’ব নোৱাৰিলে যাৰ হাতত আছে তেওঁ দীঘলকৈ এটা জাপ মাৰি আগুৱাবৰ নিয়ম থাকে। এইদৰে আগবাঢ়ি নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্য পালেই জয়ী হয়।

পক (দৰীয়া বন্ধা খেল) : এই খেল খেলিবলৈ আধুনিক খো খো খেলৰ লেখীয়াকৈ কৰ্ট বা খেলৰ ঘৰ (বেৰিয়া) সাজি ল’ব লাগে। বহু খেলুৱৈৰ মাজত অনুষ্ঠিত এই খেলত মাজৰ পথালি আঁচবোৰত এজন এজনকৈ এটা দলে আগচি থাকে আৰু আনটো দলে চুব নোৱাৰাকৈ ঘৰবোৰ পাৰ হৈ পুনৰ ঘূৰি আগৰ ঠাইলৈ আহিব লাগে। আহিব পাৰিলে পকে আৰু তেতিয়া দলটো জিকে।

কোমোৰা খেল : দহ-বাৰজনমান ল’ৰা-ছোৱালীয়ে এটাৰ কঁকালৰ আনটোৱে ধৰি এডাল শিকলিৰ দৰে সাজে। প্ৰথমটোৱে এডাল খুঁটি বা গছত ভালদৰে ধৰি থাকে।

বিপক্ষ দলে আহি 'ইৰিকটি মিৰিকটি বাঁহৰ শলা' -বুলি গীত গাই ইজনে সিজনৈ ধৰি থকা শিকলি চিঙিবলৈ যায়। এৰুৱাব পাৰিলে জিকে অন্যথা হাৰে। কোমোৰা ছিঙিবলৈ বুলি টিকাত চিকুটি মাৰি টুকুৰিয়াই বিপক্ষ দলক হাৰাশাস্তি কৰে।

হাজামণি খেল : এই খেলত ল'ৰা - ছোৱালীবোৰ পথাৰত গোট খায় আৰু দুটা দলত ভাগ হয়। জুমটোৰ ভিতৰত কিছু পৰিমাণে টেণ্ডৰজনে গুৰিয়াল বা মহাজনৰ নেতৃত্ব লয়। তেওঁ দুই দলৰ মাজত থাকি দুটা গুটি দুয়োহাতত লৈ সকলোকে চকু মুদিবলৈ কৈ এটা গুটি দূৰলৈ দলিয়াই দিয়ে। দলিওৱাৰ পাছত 'হাজামণি গ'ল, বিচাৰিবৰ হ'ল' বুলি তিনিবাৰ চিঞৰি অইন সকলোকে চকু মেলি গুটি বিচাৰিবলৈ দিয়ে। গুটি পাওঁতাজনক একে দলৰবোৰে আগুৰি লৈ মহাজনৰ ওচৰলৈ দিবলৈ আহে আন দলে হেতা- ওপৰা লগায়। তেনেতে আৰু আনটো গুটি দলিয়াই দিয়ে বা বুধি কৰি হাতৰ চিপত ৰাখে। যিটো দলে দুটা গুটি এবাৰো দিব নোৱাৰে সেই দল হাৰে।

ৰচী টনা খেল : প্ৰকাণ্ড ৰচী এডোখৰ দুফালে দুটা দলত বিভক্ত হৈ বল প্ৰয়োগ কৰি শক্তি পৰীক্ষা কৰে। যিটো দলে তিনিওবাৰে নিজৰ ফালে বিপক্ষৰ দলক টানি আনিব পাৰে তেওঁলোক জয়ী হয়। ৰাভাসকলৰ বায়খো পূজাৰ 'লেৱা টানা' এনে এবিধ লতা টনা-টনি কৰি বলপৰীক্ষা কৰা খেল।

নাওখেল : অতীজৰে পৰা অসমত বিশেষে বিশেষে উৎসৱ-পাৰ্বনৰ দিনত সাধাৰণতে শৰৎ বা শীত কালত নৈ, বিল বা ডাঙৰ পখুৰীত(সাগৰ) নাওখেল অনুষ্ঠিত হয়। দুখন নাওত থকা এজন - দুজন বা ততোধিক সমানসংখ্যক নাৱৰীয়াৰ মাজত এই খেল হয়। নাওখেলৰ গীত গাই নাৱৰীয়া বা বাইচাসকলে প্ৰতিযোগিতাত ভাগ লয়। আহোম যুগত চ'ৰা নাও, পানচৈ নাও, বৰনাও আদিৰে এই খেল অনুষ্ঠিত হৈছিল। বৰপেটা, শুৱালকুছি আদি ঠাইত অতি আড়ম্বৰপূৰ্ণভাৱে এতিয়াও নাও খেল অনুষ্ঠিত হয়।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

প্ৰতিযোগীতামূলক খেল-ধেমালীসমূহৰ যোগেদি শিশুৰ মানসিক নে শাৰীৰিক বিকাশ ঘটে? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

৮.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা উৎসৱ-অনুষ্ঠান, খেল-ধেমালীসমূহে অৱসৰ-বিনোদন আৰু মানসিক পৰিতৃপ্তিৰ সৈতে সম্পৃক্ত হৈ থকাৰ লগতে বিশেষকৈ খেল-

ধেমালিসমূহে শিশুৰ মনস্তাত্ত্বিক আৰু বুদ্ধিবৃত্তিৰ বিকাশতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। এই বিভাগটিৰ জৰিয়তে অসমৰ জনসমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা বিভিন্ন উৎসৱ-অনুষ্ঠান আৰু খেল-ধেমালিসমূহৰ বিভিন্ন শিতানসমূহ সামৰি সিৰোৰৰ বিভিন্ন দিশসমূহৰ বিষয়ে পুংখানুপুংখভাৱে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

৮.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল কেইবিধমানৰ চমু পৰিচয় দিয়ক।
- ২) খেল-ধেমালিৰ সামাজিক প্ৰকাৰ্য সম্পৰ্কে এটি আলোচনা যুগুত কৰক।
- ৩) অসমৰ অৱসৰ-বিনোদনধৰ্মী খেল-ধেমালিসমূহৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰক।
- ৪) প্ৰতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালি মানে কি? অসমৰ পৰম্পৰাগত প্ৰতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।
- ৫) চমুটোকা লিখক-
কণী যুঁজ, ম'হ যুঁজ, নাওখেল, কড়িখেল, হেতালি বা হাঁচতি, টাংগুটি

৮.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Reading)

কাকতি, বাণীকান্ত	: পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	: মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচ্য, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	: অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
(—)	: টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	: অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
(—)	: বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
চান্দাৰ, আব্দুচ	: সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
তেৰাং, ৰংবং	: সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	: চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভুবনমোহন (সম্পা)	: অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত,
নাথ, ৰাজমোহন	: গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	: বড়ো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	: অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নেওগ, মহেশ্বৰ	: পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
পাদুৱা, নাহেদ	: অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	: অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ	: অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
(—)	: অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫

- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা) : অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
- (—) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, ৰাজেন : ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪,
- (—) : ৰাভা লোক গীত, ২০০১
- ৰাভা হাকাচাম, উপেন : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
- (—) : ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
- ৰাভা, ধনঞ্জয় : ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- শইকীয়া, ললিত কুমাৰ : সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
- সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ : সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- (—) : উৎসৱৰ বংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
- হাঞ্জে, ছামছিং : ছাবিন আলুন, ১৯৮৬
- AIRTSC : Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Caste Study, 1994.
- Ali, ANM Irsad : Adoptation among the Bodo Kachari, 1973
- Anderson, J.D : Kachari Folktales, 1911 and Athparia, R.P
- Buzarbarua. M : Social and cultural life of the Mishing of Assam, 1991
- Bondapadhyay, P.K : The Tai Phakes of Assam, 1983
- Baruah, H. : History and Culture of the Khasi People, 1969
- Barkakati, S.N : Tribal Folktales, 1971
- Baruah, H.C : Marriage customs of the people of Assam, 1895
- Barua, B.K : A Cultural History of Assam, 1969
- Barua, K.L : Early History of Kamrupa, 1966

- Brahma, M.M : Folk song of the Bodos, 1966
- Chetterjee, S.K : Kirat-Jana-Kriti, 1974
- Choudhury, P.C : The History of Civilization of the People of Assam, 1966
- Croke, William : The People Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Dorson, R.M : Folklore and Folklife : An Introduction, 1972
- Das, J : Folklore of Assamese , 1973
- Dundes, Alen : Essays in Folkloristic, 1978
- Dutta, B.N. (at. al., ed.) : A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994
- Dutta, K.N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- (---) : The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B. : Visnuite Myths and legends, 1982
- (---) : The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath : Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths,
- Mipun, J. : The Mishing (Miris) of Assam: Development of a new life-style, 1992
- Nath, Rajmohan : The Background of Assamese Culture, 1948
- (---) : Pre-vedic Kamrup, 1958
- Playfair, M.A. : The Garos, 1909
- Rabha, Rajen : The Rabhas, 2002
- Sen, Sipra : Tribes and Castes of Assam, 1999
- Jylor, E.B : Primitive Culture, 1974
- Vidyarathi, L.P : Art and Culture of North-East India, 1993

* * *

নৱম বিভাগ
অসমৰ লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধ

বিভাগৰ গঠন :

- ৯.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৯.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৯.৩ লোক-চিকিৎসা
  - ৯.৩.১ প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসা
  - ৯.৩.২ যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোক-চিকিৎসা
- ৯.৪ অসমৰ লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধ
- ৯.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৯.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৯.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Reading)

৯.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগটিৰ বিষয়বস্তু আছিল অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি। এই বিভাগটিত অসমৰ লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব।

বিজ্ঞানৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে মানুহৰ বেমাৰ-আজাৰৰ উৎপত্তি আৰু সেইবিলাকৰ নিৰাময় সম্পৰ্কে বিজ্ঞানসন্মতভাৱে চিন্তা-চৰ্চা কৰা হৈছে। বিজ্ঞানৰ অগ্ৰগতিৰ আগৰচোৱা কালত মানুহৰ বেমাৰৰ উৎপত্তি আৰু সেইবোৰৰ চিকিৎসা সম্পৰ্কে পৰম্পৰাগত ভাৱে চিন্তা কৰা হৈছিল। সমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে বিভিন্ন অসুখৰ চিকিৎসা কৰা হৈছিল আৰু প্ৰকৃতিত পোৱা বিভিন্ন বয়-বস্তুক ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। এই বিভাগটিত অসমীয়া সমাজ জীৱনত প্ৰচলিত পৰম্পৰাগত চিকিৎসা পদ্ধতি আৰু ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে ব্যৱহৃত লোকঔষধৰ বিষয়ে এটি সম্যক ধাৰণা দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

৯.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পিছত আপোনালোকে-

- লোক-চিকিৎসা সম্বন্ধে ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ পৰম্পৰাগত চিকিৎসা পদ্ধতিৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- লোক-চিকিৎসা পদ্ধতিত ব্যৱহৃত লোকঔষধ সম্পৰ্কে এটি ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব।

৯.৩ লোক-চিকিৎসা (Folk Medicine / Ethnomedicine)

লোক-চিকিৎসা বুলিলে ৰোগ সম্পৰ্কিত সকলো বিশ্বাস, ৰীতি-নীতি, ধ্যান-ধাৰণাৰ লগতে ৰোগ নিৰাময় আৰু আৰোগ্য বা প্ৰতিকাৰৰ অৰ্থে গ্ৰহণ কৰা বিবিধ ব্যৱস্থা আৰু দ্ৰব্য —এই সমস্ত দিশ সামৰি লয়। অৱশ্যে আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ এটা উপবিভাগ হিচাপে আলোচ্য লোক-চিকিৎসা বিধিৰ পোনপটীয়াভাৱে আধুনিক চিকিৎসা বিজ্ঞানৰ ধ্যান ধাৰণাৰ সৈতে সম্পৰ্ক নাই; ই পৰম্পৰাগত বা থলুৱা চিকিৎসাৰ আলোচনাহে।

মানৱ জীৱন আৰু সমাজৰ আৰম্ভণিৰেপৰা মানুহে নিজৰ আৰু পোহনীয়া জীৱ-জন্তুৰ ৰোগ নিৰাময়ৰ ব্যৱস্থা কৰিবলগীয়া হৈছিল আৰু এইদৰে লোকঔষধ বা লোকচিকিৎসা আৰম্ভ হৈছিল। প্ৰত্যেক মানৱ সমাজতে বিভিন্ন ব্যাধিৰ চিকিৎসাৰ বাবে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ উপায় অৱলম্বন কৰি আহিছে। এনেদৰে নিজ নিজ ধৰণে সমাজ ভেদে একোটা চিকিৎসা পদ্ধতি ঠন ধৰি উঠে।

বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিতে নৃতত্ত্ববিদসকলে ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ সন্মুখে তথ্য সংগ্ৰহ কৰি ফুৰোঁতে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত এইধৰণৰ লোকচিকিৎসাৰ কথা পোহৰলৈ আহে। প্ৰখ্যাত ইংৰাজ চিকিৎসক আৰু নৃতত্ত্ববিদ W.H.R, Rivers এ ১৯২৮ চনতে পোন প্ৰথমে পৰম্পৰাগত চিকিৎসাৰ বিষয়ে চিন্তা-চৰ্চা কৰে। ৰিভাৰ্চৰ মতে পৰম্পৰাগত চিকিৎসা-পদ্ধতিও আন আন সামাজিক নিয়মৰ দৰে যুক্তিসংগত আচৰণ। তেওঁলোকে এই কথাও জানিব পাৰিছিল যে আদিম চিকিৎসা পদ্ধতিৰ লগত অকল সাধাৰণ চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে জড়িত নাথাকে তাৰ লগত ধৰ্ম আৰু যাদুবিদ্যাও অংগাংগীভাৱে জড়িত থাকে।

লোক-চিকিৎসা দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাই আলোচনা কৰি পাৰি -

- ১) প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসা
- ২) যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোক-চিকিৎসা

৯.৩.১ প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসা

প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসা বনৌষধি আশ্ৰিত। গছ-লতা-তৃণ আদিৰ পাত ফুল-মুকুল, ফল-ফুল, ছাল - শিপা, কাঁইট-সাৰ, আদিয়েই প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসাৰ মূল উপাদান। এইবিধ চিকিৎসা বা ঔষধৰ আন নাম যুক্তিপূৰ্ণ (Rational) ঔষধ, অথবা ভেষজ ঔষধ (Herbal Medicine) আখ্যা দিয়া হয়। বিজ্ঞানসন্মত ঔষধ প্ৰস্তুতিত ভেষজ ঔষধ অৱদান অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। আদা, হালধী, নিম, বেল, আমলাখি, শিলিখা, ভৈৰা, অশোক, অপৰাজিতা, আম, অশ্বগন্ধা, অমৃত, কল, মধুৰীআম, তুলসী, বাহকা, আদি গছ-বিৰিখ, লতা- লতিকা, তৃণ-উদ্ভিদ আদিৰ পাত, ফুল, ফল, ডাল, শিপা আদিৰপৰা আধুনিক যুগত বিজ্ঞানসন্মত ঔষধ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। বদহজম, পিত্ত, ফিকা, ফুলা, উখহা, ঘাঁ, কটা-ছিঙা-ভঙা, অৰ্শ, প্ৰসূতিৰ ঘাঁ আদি ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে কেঁচা হালধি অতিকৈ

প্ৰয়োজনীয়। তেনেদৰে পেটৰ অসুখ, বিহ-কুব (বিষ আৰু বিষৰ ত্ৰিফা), টনছিলাইটিছ, ফেৰেঞ্জাইটিছ, লৰেঞ্জাইটিছ, পানী-লগা, জ্বৰ-কাঁহ, আদি বিবিধ ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে আদা অতিকৈ প্ৰয়োজনীয়। সেইদৰে অমৃত বা অমিতা বা মধুফল পিত্ত, বদহজম, কোষ্ঠ-কাঠিন্য, অৰ্শ আদি ৰোগৰ মহৌষধ। এইদৰে বিভিন্ন ৰোগৰ ঔষধ স্বৰূপে বিভিন্ন গছ-লতা-তৃণ আদিৰ পাত-শিপা, ডাল-ফুল আদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অকল মানুহৰ ক্ষেত্ৰতেই নহয়, গৰু, ছাগলী, হাঁহ-পাৰ, ঘোঁৰা-গাধ, উট-ম'হ-হাতী, গাহৰি আদিৰ বিবিধ ৰোগৰ নিৰাময়ৰ বাবে বিভিন্ন প্ৰকাৰ বনৌষধি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ আৰু ঘোঁৰা নিদান নামৰ পুথিত যথাক্ৰমে হাতীৰ আৰু ঘোঁৰাৰ বিভিন্ন ৰোগৰ লক্ষণ আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰ বা আৰোগ্যৰ বিধান দিয়া আছে।

৯.৩.১ যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোক-চিকিৎসা

প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসা যদি যুক্তিনিষ্ঠ, তেনেহ'লে যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোক-চিকিৎসা বিশ্বাসনিষ্ঠ। কোনো ৰোগ ব্যাধিৰ উৎপত্তিৰ কাৰণ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ গৈ পোনতে মঙল বা ঠিকনা চোওৱা হয় আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰ বা আৰোগ্যৰ বিধান দিয়া আছে। ধান-মাহ-সৰিয়হ, আম, কাঁঠাল, তামোল-পাণ, ৰঙালাউ-কোমোৰা, অমিতা আদি বিভিন্ন পোকে খালে, ফল পচিবলৈ ধৰিলে নানা বিধান অৱলম্বন কৰা হয়। মঙল বা ঠিকনা চোওৱা মঙলতী বা সৰবজানে কড়ি বা ৰেখা আদিৰ সহায়ত অৰ্থাৎ যাদুমূলক আচৰণৰদ্বাৰা কোনজন দেৱতা বা কোনজনী দেৱীৰ, অথবা কোন অপদেৱতা বা অপদেৱীৰ যোগত ৰোগ-ব্যাধি হৈছে তাৰ নিৰ্ণয় কৰি সেই দেৱতাক বা দেৱীক বা অপদেৱতাক বা অপদেৱীক পূজা-উপাসনা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। মনসা বা বিষহৰি, শীতলা কালী, দুৰ্গা, শিৱ-মহাদেউ, বাথৌ-শিৱাই, বিষ্ণু আদি দেৱ-দেৱীৰ পূজা কৰা হয়। তেনেদৰে ৰোগৰ নিৰাময় কামনা কৰি বিভিন্ন অপদেৱতাক আৰু অপদেৱীক (দেও-ভূত-বীৰা) পূজা কৰাৰ পৰম্পৰা অসমৰ জাতি - জনজাতিৰ উভয়ৰে মাজত প্ৰচলিত। এই অপদেৱতা আৰু অপদেৱীৰ ভিতৰত কুবেৰ, জলকুবেৰ, থলকুবেৰ, খেতৰ, খেতৰী, মূৰাকণ, যখ, যখিনী আদি উল্লেখযোগ্য। Malevolent বা অপায় - অমঙ্গলবাৰী দেৱ-দেৱীৰ প্ৰধান্য জনজাতীয় সমাজতে বেছি।

লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধ পৰিসীমাত মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ। মন্ত্ৰ দুবিধঃ পূজা-উপাসনাত প্ৰয়োগ কৰা মন্ত্ৰ - প্ৰাৰ্থনা সূচক, আৰু ৰোগ-ব্যাধি নিৰাময়ৰ বাবে প্ৰয়োগ কৰা স্ততিমূলক আৰু ধমকিসূচক। কিছুমান মন্ত্ৰৰ উদ্দেশ্য কল্যাণ কামনা আৰু কিছুমান মন্ত্ৰৰ উদ্দেশ্য অকল্যাণ কামনা মন্ত্ৰৰ সহায়ত ৰোগীৰ ৰোগ-ব্যাধি নিৰোগী মানুহ গালৈ প্ৰেৰণ কৰিব পাৰি। ডাইনী-ভুতুনী, যখ-যখিনী শাক-শাকিনী আদিৰ ধৰণা এইদৰে ৰোপিত হৈছে।

মন্ত্ৰ আৰু কিছুমান বিশেষ বিশেষ সমল বা বস্তুৰ সহায়তো অপকাৰী যাদু সম্পাদন কৰিব পাৰি। অসমৰ জন জাতিসকলৰ খেতিপথাৰত হেঁ আৰি থোৱা আদি তেনে কিছুমান যাদুমূলক ধৰ্মীয় লোক চিকিৎসা।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

ধৰ্মীয় লোক-চিকিৎসা বিশ্বাসযোগ্য হয়নে? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

৯.৪ অসমৰ লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধ

আপোনালোকৰ আটায়ে জানে যে, একোটা জাতিৰ লোক-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হয় তেওঁলোকৰ লোক-বিশ্বাস, লোকাচাৰ আৰু লোক সাহিত্যৰ মাজেদি। অসমৰ লোক-ঔষধ আৰু লোক-চিকিৎসা সম্পৰ্কীয় ভালেমান তথ্য লোক-সাহিত্যৰ বুকুত পুঞ্জীভূত হৈ থকা লক্ষ্য কৰা যায়। বিশেষকৈ 'ডাকৰ বচন'ত বিভিন্ন ঔষধি উদ্ভিদৰ গুণাগুণ আৰু নানা যোগত তাৰ প্ৰয়োগ বিধি সম্পৰ্কে সুন্দৰ উল্লেখ পোৱা যায়। ডাকৰ বচনত উল্লেখ থকা বিভিন্ন উদ্ভিদৰ ঔষধি গুণৰ বিষয়ে বৰ্তমানে দৃষ্টিকোণৰ পৰা বিভিন্ন চিন্তা চৰ্চা গোৱাটো মনকৰিবলগীয়া। বিশেষকৈ তুলসী গছ আৰু বেলগছৰ ৰোগাৰোগ্য কৰাৰ বিষয়ে ডাকৰ বচনত এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে --

কলিয়া তুলসী বেলৰ পাত।
মুঠাই সহিতে বটি পটাত।।
তপত কৰিয়া জননী খাইবো
তেবেসে নাড়ীয়ে দৃঢ়ক পাইবো।

তেনেদৰে ভেদাই লতাৰ গুণাগুণ সম্পৰ্কেও উল্লেখ কৰিছে।

ভেদালী লতাৰ শিফাতে আনি
কাথ কৰি লৈব তাৰ পানী
লোণ জালুক দি পাগিয়া খাইবো
তেবেসে নাড়ী সুখাই যাইবো।।

বৰ্তমানৰ আধুনিক চিকিৎসা বিজ্ঞানও এইটো নিশ্চিত কৰিছে যে তুলসী গছৰ গুটি আৰু পাত, বেল পাত, ভেদাই লতা প্ৰভৃতি ঔষধি গুণযুক্ত উদ্ভিদ।

অসমীয়া সমাজত সিজু গছৰো প্ৰভাৱ অপৰিসীম। কাঁহ, বুকুৰ বিষ প্ৰভৃতি ৰোগ নিৰাময়ত সিজুৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। ডাকৰ বচন কিছু সম্পৰ্কে লিখিছে-

গৃহ চাৰি চুকে দ্বাৰ মুখত

বচ সিঁজু বগৰি ৰুইব সৰাত ॥

সিঁজু গছে সৰ্প ভয় নাশ কৰাৰ লগতে ভূত-পিশাচৰ পৰাও ৰক্ষা কৰে বুলি বিশ্বাস প্ৰচলিত হৈ আহিছে।

ডাকৰ বচনত আদা, জালুক, পিপলি প্ৰভৃতিৰ ঔষধি গুণৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি লিখিছে—

আদাৰে ভোজন শিলিখাৰে শুদ্ধি

তেখেতে লভিবা আয়ুস বৃদ্ধি ॥

লোণ জালুকেৰে খুৱাবা জাল।

তেবে স্তন ৰস হৈবেক ভাল ॥

আদা হজম কাৰক। সেইদৰে পিপলি বাতবিষ, পক্ষাঘাত আদি ৰোগৰ লগতে বংকাইটিছ আৰু অন্যান্য ৰোগৰো মহৌষধি। ডাকৰ বচনত পেটৰ বিষ, অভোক, অৰুচি প্ৰভৃতি বিনাশৰ বাবেও কেতবোৰ ঔষধৰ উল্লেখ কৰিছে -

ভোগজৰা পটৰীয়া তৰুমূল

বেলপাত খালে নাশ হয় শূল।

প্ৰভাত সময়ে খাইলে ইয়াক।

অৰুচিৰে নাশ বোলে ডাক।

ঘৃত গুড় তেস্তেলী লবন সমান।

অৰুচি নাশ কৰে ভাল কৰি জান ॥

ডাকৰ বচনত ধনীয়া, পূৰ্ণলতা প্ৰভৃতি উদ্ভিদৰ ঔষধি সম্পৰ্কেও উল্লেখ পোৱা যায় -

ধনীয়া পূৰ্ণলতা তেজপাত

সমভাগে খুন্দি শিলাত

কাথ কৰিয়া ইয়াৰ পানী

মতা পীড়া জ্বৰ ধৰিব জানি ॥

ধনীয়া, পূৰ্ণলতি আৰু তেজপাত একত্ৰিত কৰি তাক খুন্দি নিয়মিতভাৱে খালে জ্বৰ ইত্যাদি পীড়াৰ পৰা পৰিত্ৰাণ লাভ কৰিব পাৰি। আমলখিও ঔষধি উপযুক্ত আৰু ই ডায়েৰীয়া, ডিচেন্টি আৰু এজমা ৰোগৰ মহৌষধি -

অমৰা আমলখি আমৰি লতা

উদফাই ৰোগক মাৰিব গতা।

নহৰু আন এবিধ ঔষধি গুণযুক্ত সামগ্ৰী, যিবিধ ঘা শুকুৱাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, লগতে কাঁহ কফৰ নিৰায়মৰ বাবেও ইয়াৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়। নহৰুৰ দৰে পিয়াজো বিভিন্ন ৰোগ উপশমৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বাতবিষ বিভিন্ন ৰোগ উপশমৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বাতবিষ, বদহজম, ৰক্তচাপ আদি বিভিন্ন ৰোগত নহৰুক ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

গাজৰৰ বসে স্মৃতিশক্তি আৰু দৃষ্টিশক্তি বৃদ্ধিত সহায় কৰে। ব্ৰাহ্মী আৰু মানিমুণি শাক ঘিউত ভাজি খালে স্মৃতি শক্তি বৃদ্ধি হয়। মানিমুণি আৰু চেঙেৰী টেঙাৰ পাত চকুৰ ৰোগৰ বাবেও ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বিশেষকৈ চকুত চানিপৰা ৰোগত ইয়াৰ প্ৰয়োগে সৰ্বজন বিদিত।

লোকঔষধি হিচাপে গৰুৰ গোবৰ আৰু গৌমূত্ৰৰ ব্যৱহাৰ অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা হৈ আহিছে।

ভূত পিশাচ খেদাবৰ বাবেও গোবৰ আৰু গৌমূত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। সাপৰ মোট আৰু বিষ ঔষধি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। আধুনিক চিকিৎসাতো সাপৰ বিষ ব্যৱহাৰ কৰি বিভিন্ন ৰোগ নিৰাময় কৰা হৈছে। ফেঁচাৰ মঙহ আৰু পাখি কামোদ্দীপক ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। লোক বিশ্বাস অনুসৰি কাম প্ৰৱৰ্ত্তা বৃদ্ধিৰ বাবে ঘৰচিৰিকা চৰাইৰ মঙহ ঘিউত ভাজি খোৱা হয়।

মোহিনী মন্ত্ৰত তামোল-পাণ, সৰিয়হ ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। সাধাৰণতে মন্ত্ৰৰ যোগেদি ৰোগ নিৰাময়ৰ ক্ষেত্ৰত জৰা ফুকা কৰোঁতে বিহলঙনি, সৰিয়হৰ তেল, পোৰামাটি ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

তামোল-পাণৰ ঔষধি গুণ সম্পৰ্কে বিভিন্ন শাস্ত্ৰত উল্লেখ পোৱা যায়। বৃহৎ সংহিতাতো তামোলৰ গুণাগুণৰ বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

মাছে চকুৰ দৃষ্টি শক্তি বৃদ্ধি কৰে। টোপনিত প্ৰস্ফাৰ কৰা ল'ৰা - ছোৱালীক পাটিৰ মুতুৰা মাছ খুৱালে এই ৰোগ দূৰ হয় বুলি মানুহৰ বিশ্বাস। সেইদৰে কোনো কোনো ৰোগত পুথি আৰু দৰিকণা মাছ দৰৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। বক্তহীনতা, শাৰীৰিক দুৰ্বলতা ইত্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে শিঙিমাছৰ জেল খাবলৈ দিয়া হয়।

ছালৰ ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে মিঠাতেল, কেচা হালধি ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। চৰ্মৰ উজ্জ্বলতা বৃদ্ধি আৰু অন্যান্য ৰোগ নাশৰ বাবে তেল হালধি সনা হয়।

ব'হাগ বিহুত সাত-শাক খোৱাৰ সৈতে ৰোগ নিবাৰণ আৰু সুস্বাস্থ্য লাভ নিহিত হৈ আছে। লৰাতিতা, মহানিম, খাগৰা বা আগৰা, বিহুৰী পাত, আমৰ আগ, কচু, খুতুৰা, নৰসিংহ, কলা কচুৰ পাত, চমহা কচুৰ পাত ইত্যাদি সাত শাক খালে বিভিন্ন ৰোগৰ উপশম হয় বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। ব'হাগ বিহুৰ দিনা নিমপাত আৰু মচুৰ দাইল চোবাই খালে সৰ্প দংশনৰ পৰা হাত সাৰিব পাৰি বুলি বিশ্বাস কৰা হয়।

নখচুকীয়া ৰোগৰ পৰা পৰিত্ৰাণ লাভ কৰিবৰ বাবে জেতুকা পাত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। জেতুকাই ছালৰ সৌন্দৰ্য কৰাৰ লগতে বিভিন্ন ধৰণৰ চৰ্মৰোগ নাশ কৰে। চুলিৰ সৌন্দৰ্য বৃদ্ধিৰ বাবে নুনি পাত, ঔটেঙাৰ বীজ ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। নাৰিকলৰ তেল, নেমুটেঙা, কেঁচা পিয়াজৰ বস আদি উফি নিৰ্মূলৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়।

দাঁতৰ বিষ নিবাৰণৰ বাবে মহানিম গছৰ ছাল ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বকুল গছৰ চালোৰে প্ৰস্তুত ৰসেৰে মুখ কুলকুলিয়ালেও দাঁতৰ বিষ ভাল হয়।

লোক-সাহিত্যত সুস্থ শৰীৰ লাভ কৰিবৰ বাবে বছৰটোৰে বিভিন্ন ঋতু মাহত কেনেদৰে খাদ্য গ্ৰহণ কৰা উচিত, সেই বিষয়ে উল্লেখ পোৱা যায়। ডাকৰ বচনত লিখিছে-

জেঠত দৈ আহাৰত থৈ। শাওনে মৰাপাট খাবা গৈ।

ভাদত ওল আহিনত কল। কাতিত কচু বঢ়াই বল।।

আষাণত খাবা চৰাই।

পুহত পিঠা মাঘত কড়াই।। ইত্যাদি

অসমীয়া মন্ত্ৰ সাহিত্যতো বিভিন্ন ৰোগ নিৰ্মূলৰ বাবে ব্যৱহৃত লোক ঔষধ আৰু লোক-বিশ্বাসৰ পৰিচয় ফুটি উঠিছে। ধৰণি মন্ত্ৰত আছে -

ধৰণি কটকট ধৰণি চাল

মোৰ ধৰণিৰ উপৰে বিষ নাই আৰ।।

নানা ধৰণি নানা জল।

বিষ নামি যা পাতালপুৰ।।

সেয়ে চাৰি বিষ উপৰে যাশ

আই পদ্মকুমাৰীৰ মাথা খাস।

ধৰণীবান্ধো ইঠা ধৰণী বান্ধো সিঠা।

ধৰণী বান্ধো চন্দ্ৰ সূৰ্য দুই - দেৱতা।।” ইত্যাদি।

সেইদৰে সুদৰ্শন মন্ত্ৰত আছে —

সৰস্বতী দেৱী আই মোৰ কণ্ঠগত

বৈকুণ্ঠ ভূৱনে ৰাখি আছে নাৰায়ণে।।

হাতৰ প্ৰকাশ কৰে চক্ৰ সুদৰ্শন।

জগতৰ সাথি প্ৰভু তুমি চক্ৰধাৰি

মনত গুনিলো প্ৰভু হেঠ মাথা চাৰি।

মনুষ্যক প্ৰভু ৰক্ষা কৰা যাই।” ইত্যাদি।

মন্ত্ৰৰ পৰিসৰ অতি ব্যাপক। সংস্কৃত, অসমীয়া আৰু জনজাতীয় ভাষাত বিবিধ মন্ত্ৰ পোৱা যায়, যিবোৰ বিভিন্ন ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে জনসাধাৰণৰ মাজত বহুযুগ ধৰি ব্যৱহৃত হৈ আহিছে। মন্ত্ৰবোৰৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ- প্ৰাৰ্থনা মন্ত্ৰ, ধৰ্মীয় কৃত্যৰ সৈতে জড়িত মন্ত্ৰ আৰু বিদ্যাৰ সৈতে জড়িত মন্ত্ৰ। ইয়াৰে শেষৰবিধ সাধাৰণতে ৰোগ ব্যাধি নিৰ্মূল কাৰ্যত প্ৰয়োগ কৰা হয়। প্ৰতিবিধ ৰোগ-ব্যাধিৰ সৈতে কোনো দেৱী বা দেৱতা জড়িত থকা বুলি বিশ্বাস কৰি তেনে দেৱী বা দেৱতাৰ সন্তুষ্টিৰ বাবে কিছুমান স্তুতিমূলক মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়। শীতলা ৰোগ নিৰ্মূলৰ বাবে শীতলা দেৱীক স্তুতি কৰা হয়। যেনে —

কি দিয়া পূজিম আই তোমাৰ চৰণে

আই তোমাৰ চৰণ।

পাতালত আছিল আই নাগৰ পূজা খায়।

মনুষ্যক আসিলা আই পঠা পাৰ পায়।।

আদাইদি পূজিম আই এ মাটি আগে খায়।

নিমখেদি পূজিম আই এ পানী উঠি যায়।।

যাদুবিদ্যাৰে জড়িত আনবিধ মন্ত্ৰ হ'ল ধমক বা ধমকি প্ৰদান মন্ত্ৰ। প্ৰাৰ্থনামূলক মন্ত্ৰেৰে ৰোগ নিৰাময় সম্ভৱ নহ'লে ধমক বা ধমকি প্ৰদান মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়।

যাদুমন্ত্ৰ দুবিধ — এবিধ কল্যাণকাৰী যাদু আৰু আনবিধ অকল্যাণকাৰী যাদু বা কুমন্ত্ৰ। কুমন্ত্ৰৰ ভিতৰত অভিচাৰ মন্ত্ৰ বেছি বিখ্যাত।

অসমীয়া মন্ত্ৰ সাহিত্যত যাদুমূলক মন্ত্ৰৰ পৰিসৰ অতি ব্যাপক। এনে মন্ত্ৰৰ ভিতৰত সৰ্বটোক মন্ত্ৰ, কৰতি মন্ত্ৰ, নৰসিংহ মন্ত্ৰ, ক্ষেত্ৰপাল যাদু, পক্ষীৰাজ মন্ত্ৰ, শ্ৰীৰাম মন্ত্ৰ, মুখভঙা মন্ত্ৰ, বান্ধ মেলা মন্ত্ৰ, সৰ্পৰ ধৰণী মন্ত্ৰ, মোৰৰ মন্ত্ৰ, পিশাচ মন্ত্ৰ, জ্বৰৰ মন্ত্ৰ, বায়ু মন্ত্ৰ, বাঘৰমন্ত্ৰ, আছ মন্ত্ৰ, বিষৰ মন্ত্ৰ, মোহিনী মন্ত্ৰ আদিৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। মানুহৰ লগতে পশু-পক্ষীৰ ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবেও মন্ত্ৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

অসমত বসবাস কৰা বিভিন্ন জনজাতীয় লোক সকলৰ মাজতো বিভিন্ন মন্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। বড়ো, ৰাভা, ডিমাছা কাৰ্বি, মিছিং, তিৱা, দেউৰা, প্ৰভৃতি জনগোষ্ঠীৰ মন্ত্ৰসমূহ তেওঁলোকৰ নিজা ভাষাতেই ৰচিত হৈছে। বড়োসকলে দৌৰি, বেজ, ওঝা, কবিৰাজ আদিৰ যোগেদি এই মন্ত্ৰবোৰৰ বিভিন্ন ৰোগ নিৰাময় অপায়-অমংগল আদি বহিষ্কৰণত প্ৰয়োগ কৰি আহিছে।

মিছিং সমাজতো তিনিশ্ৰেণীৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন দেখা যায়। ইয়াৰ প্ৰথমবিধ ধৰ্মীয় কৃত্যৰে সৈতে জড়িত মন্ত্ৰ, যাক, 'আঃবাং নিঃতম' বুলি জনা যায়।

ৰোগ-ব্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে প্ৰয়োগ কৰা মন্ত্ৰবোৰত তেনে ৰোগৰ অধিষ্ঠাতা দেৱতা বা দেৱীৰ উদ্দেশ্যে কুকুৰা, গাহৰি, কণী আদি আগবঢ়াই এই জাতীয় মন্ত্ৰ মাতি ৰোগীৰ আৰোগ্য কামনা কৰা হয়। আনবিধ মন্ত্ৰ হৈছে খেতি পথাৰ আৰু ঘৰচীয়া জীৱজন্তুৰ মঙ্গল কামনা কৰি আবৃত্তি কৰা মন্ত্ৰ। মিছিংসকলৰ দৰে ডিমাছাসকলৰ মাজতো অনুৰূপ তিনিপ্ৰকাৰৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন দেখা যায়। কাৰ্ব্বিসকলে ৰোগ নিৰ্ণয়ৰ বাবে 'ল'দেপ' অৰ্থাৎ দেওধ্বনিৰ সহায়ত মঙ্গল চাই ৰোগ নিৰূপণ কৰে। ৰাভাসকলৰ মাজতো ৰোগ- ব্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে মন্ত্ৰৰ সহায় লোৱা দেখা যায়।

লোক-চিকিৎসাৰ ক্ষেত্ৰত মন্ত্ৰ, জাৰণ-মাৰণ ক্ৰিয়া, কুমন্ত্ৰ, যাদু, ভেলেকি আদিৰ লগে লগে বিভিন্ন লোক-বিশ্বাস আৰু লোক-চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে।

আত্মমূল্যায়ণ প্ৰশ্ন

(১) লোক-ঔষধৰ দিশত অসম চহকী বুলি ভাবিব পাৰি নে? (৩৫টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

(২) বৰ্তমান সময়ত লোকচিকিৎসাৰ জৰিয়তে বেমাৰ-আজাৰৰ পৰা ৰক্ষা পাব পাৰি নে? (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....

৯.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

সংস্কৃতি জাতীয় জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে গভীৰভাৱে সম্পৰ্কিত। জাতীয় জীৱনৰ বিভিন্ন উপলক্ষ্যৰ জনসাধাৰণৰ জীৱনৰ মৌলিক চাহিদা পূৰণৰ অৰ্থে জনসাধাৰণে যুগ যুগ ধৰি পালন কৰি অহা পৰম্পৰাগত ঐতিহ্য আৰু মূল্যবোধৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিয়েই সংস্কৃতিয়ে গঢ় লৈ উঠে। বৈদিকযুগৰে পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন মন্ত্ৰ আয়ুৰ্বেদ আদিৰ যোগেদি মন্ত্ৰজ আৰু ভেষজ প্ৰভৃতি বিবিধ চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে ভাৰতীয় জনগৰ চিকিৎসা সম্পৰ্কীয় লোক বিশ্বাসৰ ভেটি টনকিয়াল কৰি আহিছে। চড়ক সুশ্ৰুত প্ৰভৃতিৰ লগে লগে বৈদ্যনাথ আদিৰ দ্বাৰা প্ৰদৰ্শিত চিকিৎসা বিদ্যাৰ দৰেই ডাকৰ বচন আৰু লোক সাহিত্যৰ বুকুত সঞ্জীৱিত হৈ থকা বিভিন্ন চিকিৎসা সম্পৰ্কীয় জ্ঞানৰ সম্বন্ধে লোকজ্ঞান আৰু লোকপ্ৰজ্ঞাৰ মাজেদি গঢ় লৈ উঠা সাংস্কৃতিক উত্তৰাধিকাৰৰ বিষয়ে আমাৰ ধাৰণা বিকশিত কৰি তোলে।

ডাকৰ - বচনত উল্লিখিত বিভিন্ন বনৌষধিৰ চিকিৎসাৰ বিষয়ে উল্লেখিত তথ্যসমূহ আধুনিক বৈজ্ঞানিক গৱেষণাতো সত্য প্ৰমাণিত হৈছে। সেইদৰে মন্ত্ৰৰ যোগেদি আগবঢ়াই অহা চিকিৎসা পদ্ধতিৰ যোগেদি যি ‘Spirit of Vibration’ ৰ মাধ্যমত মনস্তাত্ত্বিক চিকিৎসা কৰা হৈছিল, ৰোগীৰ ওপৰত তাৰ প্ৰভাৱ কেনেভাবে পৰিছিল, সেয়া চিন্তাশীল বিষয় হ’লেও ই আছিল পৰম্পৰাগত বিশ্বাস আধাৰিত। মন্ত্ৰৰ বশীকৰণ, সন্মোহন, জাৰণ, মাৰণ প্ৰভৃতি ক্ৰিয়া আধুনিক দৃষ্টিৰ পৰা আশ্চৰ্য যেন লাগিলেও লোক- সংস্কৃতিৰ দিশৰ পৰা সেইবোৰৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। এনে বিশ্বাসক ভিত্তি কৰিয়েই মধ্যযুগত ভালেমান মন্ত্ৰ পুথি ৰচিত হৈছিল আৰু সেইবোৰৰ চৰ্চা হৈছিল। মুঠতে তান্ত্ৰিক, যৌগিক, আয়ুৰ্বেদিক ইত্যাদি বিভিন্ন পদ্ধতিৰ চিকিৎসাৰ ব্যৱস্থা অসমত আছিল আৰু পুৰণি সাহিত্যৰ বুকুত সেইবোৰ আজিও সঞ্জীৱিত হৈ আছে।

৯.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) লোক-চিকিৎসা মানে কি? বুজাই লিখা।
- ২) প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসা আৰু যাদুবিদ্যাগত লোক-চিকিৎসাৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা।
- ৩) অসমৰ লোক-চিকিৎসা সম্পৰ্কে এটি প্ৰৱন্ধ যুগুত কৰক।

- ৪) ডাকৰ - বচনত লোক-চিকিৎসাৰ আভাস কেনেদৰে পোৱা যায় লিখক।
 ৫) অসমৰ লোক-চিকিৎসা পদ্ধতিত মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ কেনে স্পষ্টকৈ লিখক।
 ৬) চমুটোকা লিখক।
 মুখ লগা আৰু মুখ ভঙা, কেণা লগা আৰু কেণা ভঙা

৯.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Reading)

কাকতি, বাণীকান্ত	: পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	: মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচ্য, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	: অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
(—)	: টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	: অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
(—)	: বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
চান্দাৰ, আব্দুচ	: সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
তেৰাং, ৰংবং	: সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা)	: চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
দাস, ভুবনমোহন (সম্পা)	: অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত,
নাথ, ৰাজমোহন	: গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
নাৰ্জি, ভবেন	: বড়ো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ	: অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
নেওগ, মহেশ্বৰ	: পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
পাদুৱা, নাহেদ	: অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	: অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
বৰুৱা, বিৰিধি কুমাৰ	: অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
(—)	: অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা)	: অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা)	: অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
(—)	: অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
ৰাভা, ৰাজেন	: ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪,
(—)	: ৰাভা লোক গীত, ২০০১
ৰাভা হাকাচাম, উপেন	: অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
(—)	: ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
ৰাভা, ধনঞ্জয়	: ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮

- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- শইকীয়া, ললিত কুমাৰ : সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
- সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ : সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- (—) : উৎসৱৰ ৰংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
- হাৰ্ষ, ছামছিং : ছাবিন আলুন, ১৯৮৬
- AIRTSC : Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Caste Study, 1994.
- Ali, ANM Irsad : Adoption among the Bodo Kachari, 1973
- Anderson, J.D : Kachari Folktales, 1911 and Athparia, R.P
- Buzarbarua. M : Social and cultural life of the Mishing of Assam, 1991
- Bondapadhyay, P.K : The Tai Phakes of Assam, 1983
- Baruah, H. : History and Culture of the Khasi People, 1969
- Barkakati, S.N : Tribal Folktales, 1971
- Baruah, H.C : Marriage customs of the people of Assam, 1895
- Barua, B.K : A Cultural History of Assam, 1969
- Barua, K.L : Early History of Kamrupa, 1966
- Brahma, M.M : Folk song of the Bodos, 1966
- Chetterjee, S.K : Kirat-Jana-Kriti, 1974
- Choudhury, P.C : The History of Civilization of the People of Assam, 1966
- Croke, William : The People Religion and Folklore of Northern India, 1978
- Dorson, R.M : Folklore and Folklife : An Introduction, 1972

- Das, J : Folklore of Assamese , 1973
- Dundes, Alen : Essays in Folkloristic, 1978
- Dutta, B.N. (at. al., ed.) : A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994
- Dutta, K.N. (Ed) : Aspects of the Heritage of Assam 1959
- Goswami, P. : Ballads and Tales of Assam, 1980
- (---) : The Spring time Bihu of Assam, 1966
- Kakati, B. : Visnuite Myths and legends, 1982
- (---) : The Mother Goddess Kamakhya, 1967
- Kabiraj, Gopinath : Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths
- Mipun, J. : The Mishing (Miris) of Assam: Development of a new life-style, 1992
- Nath, Rajmohan : The Background of Assamese Culture, 1948
- (---) : Pre-vedic Kamrup, 1958
- Playfair, M.A. : The Garos, 1909
- Rabha, Rajen : The Rabhas, 2002
- Sen, Sipra : Tribes and Castes of Assam, 1999
- Jylor, E.B : Primitive Culture, 1974
- Vidyarathi, L.P : Art and Culture of North-East India, 1993

* * *